

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YAKINÇAĞ TARİHİ ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FİLİPİNLER'DE
AMERİKAN SÖMÜRGE İDARESİ**

**MUSTAFA ÜNLÜSOY
2501181056**

**TEZ DANIŞMA
DOÇ. DR. METİN ÜNVER**

**İSTANBUL
2022**

ÖZ

FİLİPİNLER'DE AMERİKAN SÖMÜRGE İDARESİ MUSTAFA ÜNLÜSOY

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreği Amerika Birleşik Devletleri'nin çarpıcı gelişmelerle karşılaştığı ve bir takım zihniyet değişikliklerini tecrübe ettiği bir dönemdir. Bu zihniyet dönüşümü ekonomik sebeplerle birleştiğinde ABD'nin sömürgeci bir devlet olarak dünya sahnesine çıkmasına altyapı hazırlamıştır. İspanya-Amerikan Savaşı özellikle bu atılımın bir hazırlayıcısı olarak karşımıza çıkar. Savaş neticesinde Güneydoğu Asya'nın takımadalardan olan Filipinler'de sömürge idaresi tesis edilmiştir. Bu idare, bir zamanlar Büyük Britanya'nın bir sömürgesi olan ve bağımsızlığına erişen ABD'nin bir sömürgeci devlet haline gelmesi arasındaki zıtlığı belirginleştirmesi bakımından dikkat çekicidir. Filipinler, ABD'nin ilk sömürgesidir. Aynı zamanda ABD'nin Müslümanlar üzerindeki idaresi bakımından da bir ilktir. ABD yaklaşık yarım asır bu sömürgeyi elinde tutarak burada Amerikan kültürünü ve demokratik kurumlarını ehlileştirmek istemiş, bu bakımdan emsali görülmemiş bir dönüştürme siyaseti izlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Amerika Birleşik Devletleri, Filipinler, Güneydoğu Asya, sömürgecilik, emperyalizm

ABSTRACT

AMERICAN COLONIAL GOVERNMENT IN THE PHILIPPINES MUSTAFA ÜNLÜSOY

The last quarter of the nineteenth century is a period when the United States of America faced devastating transition and experienced an intense mentality change. When this mentality transformation combined with economic reasons, it has prepared the basis for the United States to rise to the world stage as a colonial state. The Spanish-American War was a substantial prelude during this period. As a result of the war, a colonial administration was established in the Philippines, one of the Southeast Asian archipelago. This administration is remarkable in terms of clarifying the contrast between the United States as a colony which was once a under the governance of Great Britain then achieved its independence and United States as a country turned into a colonial state. Philippines is the first United States' colony. It is also a first example of the United States administration over Muslim population. United States held this colony for half a century, insisted to domesticate the American culture and democratic institutions there by an unprecedented transformation policy.

Keywords: United States of America, Philippines, Southeast Asia, colonialism, imperialism

ÖNSÖZ

Sömürgecilik konusu dünya tarihinde önemli bir başlık olarak karşımıza çıkar ve her dönem bu itibarını koruyan bir konu olagelmıştır. Şüphesiz bunun altında yatan sebep sömürgeciliğin dünya tarihindeki pek çok meseleyle ilişkili olmasından, bir şekilde günümüzde bile etkisini sürdüren sorunların, tartışmaların kaynağı olmasından ileri gelmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, on dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başlarında, yerinde bir ifadeyle *fin de siècle* dünyasında sömürgeci bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu konu yalnızca ABD tarihine ilişkin bir mesele değil aynı zamanda Güneydoğu Asya tarihi açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Amerikan sömürgeciliği Türkiye’de sıkça işitilen popüler bir söylem olarak karşımıza çıksa da doğrudan bu sömürgeciliğe ve yapısına ilişkin bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma bu bakımdan hem Amerikan sömürgeciliğe hem de sömürgecilik tarihi çalışmalarındaki eksikliği gidermek amacını taşımaktadır. Günümüzde karşı-anlatı (*counter-narrative*) tarihçiliği oldukça itibarlı hale gelmekte, ülkelerin kendi tarihlerinin baskın anlatılarının (*dominant-narrative*) aşılması, karşılıklı okuma imkânı sunması ve farklı bakış açıları üretilebilmesi yolunda bir araç olarak görülmektedir. Bu çalışma aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri’ne dair bir meselenin bir karşı anlatını üretebilmek amacını da taşımaktadır.

Bu tez pek çok kişinin desteğiyle ortaya çıkmıştır. Bu çalışmayı mümkün kılan, üzerimde sonsuz desteğini, anlayışını esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Metin Ünver’e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca Prof. Dr. Gültekin Yıldız ve Prof. Dr. İsmail Hakkı Kadı’nın teze yönelik aydınlatıcı, yol gösterici tavsiyeleri, destekleri için müteşekkirim. Almanya’da pek çok üniversitede bulunma ve çalışma yapmama ortam hazırlayan amcam Ali Ünlüsoy ve Karın Ünlüsoy şüphesiz bana sağladıkları ortam ile tezimi daha önemli bir noktaya taşımama vesile oldular. Safınaz Ünlüsoy’un *Universität Bielefeld* kütüphanesinde sağladığı desteği de anmadan geçmeyeceğim. Yakınçağ Tarihi ile tanışmama vesile olan Prof. Dr. Mustafa Aydın’a ayrıca teşekkür etmek istiyorum. *Westfälische Wilhelms-Universität*’de hocam Prof. Dr. Heike Bungert’in verdiği fikirler oldukça aydınlatıcıydı. *The University of Philippines* kütüphanesinde çalışan ve bana yüzlerce bilimsel tezi inceleme imkânı tanıyan görevlilere ayrıca teşekkür ediyorum. Saime Zengi’nin tez sürecinde verdiği desteği ayrıca anmak, ona da ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Annem Kibriyagül Ünlüsoy, babam Kemal Ünlüsoy eğitim hayatım boyunca en büyük destekçilerimdi. Bu tezin geri planındaki emek bu teze verilen emek kadar önemliydi. Bu emek onlara ait.

Bielefeld, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN FİLİPİNLER'İ İLHAKI VE AMERİKAN ASKERÎ İDARESİ	32
1. FİLİPİNLER'İN İLHAKI ÖNCESİ GENEL DURUM	34
1.1.Sömürgecilik Dürtüsü	34
1.2. İstihbarat Kaynaklarının Eksikliği	35
1.3. Güneydoğu Asya'da Sömürgeci Rekabet	36
1.4. ABD Ordusu'nun Genel Vaziyeti	36
1.5. Filipinler'e Çıkarma için Hazırlık	38
1.6. Filipinler Devrimi ve Filipinler'de Genel Vaziyet	40
2. FİLİPİNLER'DE AMERİKAN ORDUSU	43
2.1.Ordunun Filipinler'e Çıkışı	43
2.2.Filipin Cumhuriyeti ile İlk Anlaşmazlıklar	45
2.3.Manila Kuşatması	47
2.4.Filipinler'in Sömürgeleştirilme Nedenleri	48
2.5.Filipinler'de ABD Varlığının Hukukî Statüsü	50
2.6.Askerî Mahkemelerin Teşekkülü	50
2.7. Askerî İdarenin Sorumlulukları	51
2.8. ABD Ordusunun Yetersizlikleri	52
2.9. Filipin Ordusu'nun Genel Vaziyeti ve Japonya'nın Desteği	52
3.FİLİPİN-AMERİKAN SAVAŞI	54
3.1.Filipinler'in İlhakı	54
3.2.Savaşın Başlangıcı.....	57
3.3.Gayrinizami Harp	58

3.4.ABD Ordusu'nun Savaş Planı ve Malolos'un İşgali	60
3.5.Telefon ve Telgraf Hatlarının İnşası.....	62
3.6.Orduya Seçkinlerin Desteği ve Ateşkes Talebi.....	62
3.7. Filipin Cumhuriyeti'nin Destek Talepleri ve <i>Anti-Imperialist League</i>	63
3.8.Müslüman Filipinler ile İlk Temaslar	65
4. ASKERÎ İDARENİN YAPISI VE FAALİYETLERİ	70
4.1. Filipin Birimi'nin Kuruluşu ve Yapısı	70
4.2. Askerî İstasyonlar ve Vazifeleri	71
4.3. Sömürgeye Dair Bilginin Organizasyonu	73
4.4. Ordunun Altyapı Çalışmaları	73
4.5. Genel Af Kanunu	74
4.6. Sağlık ve Eğitim Hizmetleri	75
4.7. Filipin Komisyonu'nun Kuruluşu ve Sivilleşme Girişimleri	76
4.8. Dinî Araziler Meselesi	77
4.9. Askerî İdareden Sivil İdareye Geçiş	78
4.10. Federal Parti'nin Kuruluşu	79
4. SONUÇ	80

İKİNCİ BÖLÜM

MÜSLÜMAN FİLİPİNLER'DE AMERİKAN ASKERÎ İDARESİ

1. MÜSLÜMAN FİLİPİNLER'DE ETNİK, SOSYAL VE DİNÎ YAPI.....	86
1.1.Etnik Yapı	86
1.2.Datular ve Sultan	87
1.3.Dinî Yapı	89
2. ASKERÎ İDARE	92
2.1.İdareye Giriş.....	92
2.2.Askerî Organizasyon	94
2.3.Meclis	97
2.4.Vilayet İdaresi	98
2.5.Belediye İdaresi	99
2.6.Aşiret Gözetim İdaresi (<i>Tribal Wards</i>)	100
3. İDARENİN FAALİYETLERİ ve DÖNÜŞTÜRME SİYASETİ	107
3.1.Hukuk	107
3.2.Eğitim	109
3.3.Vergilendirme	112

3.4.Sağlık Hizmetleri.....	112
3.5.Ekonomi ve Ticaret	113
3.6.Tarım	114
3.7.Kölelik Meselesi	116
4. VİLAYETLERE GÖRE İNCELEME	118
4.1.Zamboanga Vilayeti	118
4.2.Sulu Vilayeti.....	120
4.3.Cotabato Vilayeti	123
4.4.Davao Vilayeti.....	124
4.5.Lanao Vilayeti	125
5. SONUÇ	128

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİLİPİNLER'DE AMERİKAN SÖMÜRGE İDARESİ

1. SÖMÜRGE İDARESİNİN YAPISI	133
1.1.Sömürge İdaresinin Genel Yapısı	133
1.2.Merkezî İdare	134
1.3.Merkezî İdarenin Sorumlulukları	136
1.4.İspanyol İdarî Geleneğinden İstifade Edilmesi	137
1.5.Alman Antropolojisi ve Amerikan Sömürgeciliği	139
1.6.Nüfus Sayımı.....	139
1.7.Sivil Organizasyonlar	141
1.8. Filipinler'de Katolik Kilisesi, Protestanlar ve Misyon Faaliyetleri	141
1.9.Vilayet İdaresi	142
1.10.Vilayet İdaresinin Tesisi	144
1.11.Belediye İdaresi	146
1.11.1. Genel Hükümler	146
1.11.2. Seçimler ve Seçmenlerin Niteliği	147
1.11.3. Memurların Belirlenmesi ve Görevleri.....	148
1.11.4. Belediye Meclisi.....	149
1.11.5. Belediye İdaresinde Karşılaşılan Aksaklıklar	150
2. SÖMÜRGENİN İDEOLOJİK YAPISI	152
2.1.Medeniyet Mekânları: Gayr-i Medenî Bölgeler	152

2.2.Sömürgecinin Kontrol Mekanizmaları: Asayiş	154
2.3. Sömürgecinin Dili: Hukuk	159
2.4. Sömürgecinin Kapitalist Sisteme Dahil Edilmesi: Ulaşım	161
2.4.1. Yol Yapımı.....	161
2.4.2. Demiryolları	162
2.4.3. Deniz Yolu	163
2.5.Vatandaş ve Meslek Erbabı İcat Etmek: Eğitim	163
2.6.Dönüşümün İkincil Söylemi: Ekonomik Faaliyetler	170
2.7. Kendi Kendine Yeten Sömürge: Vergilendirme	174
2.8. Medenî Bedenler: Sağlık Hizmetleri	175
3. SÖMÜRGEDEEN BAĞIMSIZLIĞA.....	178
3.1.Filipin Ulusal Meclisi'nin Kuruluşu	178
3.2.Seçkin Sınıf ve Filipinleştirme Siyaseti	179
3.3.1912 Seçimi ve 1916 <i>Jones Bill</i>	182
3.4.Sömürünün Revizyonu: 1921 ABD Başkanlık Seçimleri	184
3.5.İki Buhran Arası Sömürü: 1929 Buhranı ve Küba Şekeri	186
3.6.Commonwealth Dönemi ve Bağımsızlık	188
SONUÇ	192
KAYNAKLAR	195
EKLER	223

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.r.	: Adı geçen rapor
a.g.t.	: Adı geçen tez
BIA	: Bureau of Insular Affairs
Bkz.	: Bakınız
Brig. Gen.	: Brigadier General (Tuğgeneral)
Capt.	: Yüzbaşı
Co.	: Company (Şirket, Kumpanya)
Çev.	: Çeviren
DIA	: Division of Insular Affairs
Ed.	: Editör
Gen.	: General
GPO	: Government Printing Office
Pt	: Part (bölüm)
s.	: sayfa
US	: United States (Birleşik Devletler)

GİRİŞ

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğini kapsayan Amerika Birleşik Devletleri tarihi, kimi tarihçiler tarafından özellikle dış politikada yaşanan gelişmeler sebebiyle ‘‘gelenekten kopuş’’¹ ifadesi ile tasvir edilir². Bu noktada geleneğin ne olduğu konusunu tartışmaya açmak gerekmektedir³. Amerikan siyasî anlayışında gelenek ‘‘kurucu ilkeler’’ olarak nitelendirilen doğrudan Bağımsızlık Bildirgesi’ne dayanan bir düşüncedir⁴. Bağımsızlık Bildirgesi ‘‘iktidar ancak yönetilenin rızasına dayanır’’ ilkesini öne sürer⁵. Ancak 1898 yılında Küba ve Filipinler’in sömürge olarak edinilmesi kurucu ilkelere aykırı bir gelişme olarak görülüp, ‘‘gelenekten kopuş’’ ifadesi öne sürülmüştü⁶. Söz konusu durum aslında federal hükümetin hakları ve gücünün ötesinde hareket etmesi iddiasına dayanmaktaydı⁷.

On sekizinci yüzyılın son çeyreğine dek İngiltere’nin kolonisi olan ve daha sonra İngiliz emperyalizmine karşı savaş verip, bağımsızlığını elde eden Amerika Birleşik Devletleri, yirminci yüzyılın arifesinde kuruluş özünde karşı olduğu emperyalizmin bir uygulayıcısı olarak dünya sahnesi çıkmaktaydı⁸. Amerikan Cumhuriyeti’nin kendisi sömürgeciliğe karşı verilen savaşın ürünüydü⁹. Böylece bir görüşe göre sömürgeciliğe karşıtlık Amerikan ulusal

¹ Özellikle Samuel Flagg Bemis, bu dönemi Büyük Sapma (*Great Aberration*) olarak ifade eder. İfade için bkz. Samuel Flagg Bemis, **A Diplomatic History of the United States**, 3rd Edition, Henry Holt and Co., 1950, s.463

² Bu yaklaşım özellikle Soğuk Savaş öncesi yapılan çalışmalarda öne sürülecekti.

³ Bu konuya ilişkin bir tartışma için bkz. Jay Sexton, ‘‘Imperialism of the Declaration of Independence in the Civil War Era’’, **Empire’s Twin: U.S. Anti-imperialism from the Founding Era to the Age of Terrorism**, Ian Tyrell, Jay Sexton (Ed.), Cornell University Press, 2015. s.59-77.

⁴ Amerikan siyasî anlayışı hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Morton J. Frisch, Richard G. Stevens (Ed.), **American Political Thought: The Philosophic Dimension Of American Statesmanship**, Routledge, 2017.

⁵ Justin Buckley Dyer (Ed.), **American Soul: The Contested Legacy of the Declaration of Independence**, Rowman & Littlefield, 2012. s.3

⁶ Eric Rauchway, ‘‘The Global Emergence of the United States, 1867-1900’’, **A Companion to the 19th Century America**, Ed. William L. Barney, Blackwell Publishers, Oxford, 2001, s.104.

⁷ Sexton, **a.g.m.**, s.59

⁸ Emperyalizm anlayışındaki geçişler ve küresel dönüşümleri ile ilgili bir tartışma için bkz. Alfred W. McCoy, ‘‘Exploring Imperial Transitions’’, Alfred W. McCoy, Francisco Scarano (Ed.), **Colonial Crucible: Empire in the Making of the Modern American State**, University of Wisconsin Press, 2009, s.3-34. Hannah Arendt’in yerinde tespitine göre imparatorluklar kıtasal ya da denizaşırı olmak üzere iki şekilde genişlerler. Kıtasal imparatorluklara Habsburg İmparatorluğu, Rusya, Çin, 1867 öncesi Amerika Birleşik Devletleri örnekleri verilebilir. Deniz aşırı imparatorluklar ise Roma, İngiltere, İspanya ve 1898 sonrası Amerika Birleşik Devletleri örnekleri ile sıralanabilir. Deniz aşırı imparatorluklar deniz aşırı yayılma alanları ile iktidar ilişkilerini zorunlu olarak merkezî olmayan bir model üzerine inşa ederler. Merkezi olmayan yapılar; koloniler, vekil devletler, hamî devletler, dominyon veya manda yönetimleri, askeri işgaller ve hatta müttefiklik ilişki biçimleriyle kendini gösterir. İnceleyeceğimiz sömürge yönetimi Hannah Arendt’in ifadesi ile deniz aşırı imparatorluk olan Amerika Birleşik Devletleri’dir. Alfred W. McCoy, **a.g.m.**, s.3

⁹ Daha sonra ismini 1900 yılı seçimlerinde ve Anti Imperialist Cemiyeti’nde duyuran William Jennings Bryan özellikle eleştirilerinde bu argümanı öne sürmekteydi. Amerikan Cumhuriyeti özünde anti emperyalist bir devletti. Daha detaylı bilgi için bkz. Ian Tyrell, Jay Sexton, **a.g.e.**, s.5. William Jennings Bryan hakkında daha detaylı

karacterinin genetiğinde vardı¹⁰. Amy Kaplan ise sömürgeciliğin Amerikan ulusal karakterinin özünde bulunduğunu öne sürer¹¹. Ancak dış politikada ortaya çıkan gelişmeler bu karşıtlığın tartışmaya açıldığını bir ortam oluşturdu. Bu tartışma özellikle Filipinler'in ilhakı ile daha da keskin bir hâl alarak, ülke genelinde siyasetçiler, iş adamları, entelektüeller ve daha pek çok kişinin dahil olduğu bir kutuplaşmaya yol açtı. Filipinler'deki sömürge yönetiminin ve ülkede bu kutuplaşma eksenin de yaşanan tartışmaların günümüz Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal karakterini, yönetim anlayışını büyük ölçüde şekillendirmiş olduğu yaklaşımı konu üzerine yapılan güncel çalışmalarda özellikle vurgulanmaktadır.¹² Ancak öncesinde çalışmanın kapsamı, sömürgeci zihniyetin gelişimi ve Amerikan çalışmalarında Filipinler'in konumuna değinmek yerinde olacaktır.

bilgi için bkz. Robert W. Cherny, **A Righteous Cause: The Life of William Jennings Bryan**, University of Oklahoma Press, 2014. Karşıt bir görüş Bağımsızlık Savaşı'nı da emperyalist hakimiyet için yapılan bir savaş olarak değerlendirir. Bkz. Richard Alstyne, **Rising American Empire**, 2nd Edition, Norton Library, 1974, s.35-38

¹⁰ Thomas McCormick, "From Old Empire to New: The Changing Dynamics and Tactics of American Empire", **Colonial Crucible: Empire in the Making of the Modern American State**, Ed. Alfred W. McCoy & Francisco A. Scarano, The University of Wisconsin Press, 2009, s.63 Buna ek olarak Amy Kaplan farklı bir görüş öne sürer ve sömürgecilik zihniyetinin ABD'de altyapısının olduğundan söz eder. Amy Kaplan, **The Anarchy of Empire in the Making of U.S. Culture**, Harvard University Press, Cambridge, 2002. s.4.

¹¹ Amy Kaplan, **The Anarchy of Empire in the Making of U.S. Culture**, Harvard University Press, Cambridge, 2002. s.4.

¹² Alfred W. McCoy & Francisco A. Scarano (Ed.), **Colonial Crucible: Empire in the Making of the Modern American State**, The University of Wisconsin Press, 2009. Bu konu üzerine bir başka kaynak için bkz. Alfred W. McCoy, **Policing America's Empire: The United States, the Philippines and the Rise of the Surveillance State**, University of Wisconsin Press, 2009. Ülke genelinde sömürgecilik tartışması ve bu muhalif oluşumun Amerika Birleşik Devletleri'nde kişi hakları ve özgürlüklerini şekillendirdiği hakkında yapılan çalışma için bkz. Michael Patrick Cullinane, **Liberty and American Anti Imperialism**, Palgrave MacMillian, 2012.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE, BÖLÜMLER, KAYNAKLAR ve SINIRLAR

1.1.Araştırmanın Kapsamı

Araştırma Filipinler'deki Amerikan sömürge idaresini konu edinmektedir. Bu bakımdan belirlediğimiz zaman aralığı 1898-1946 yıllarıdır. Çalışmamız ABD'de sömürgeciliğin gelişmesi sürecinden ya da bir başka deyişle 1898 İspanya-Amerika Savaşı'ndan başlamakta ve Filipinler'in bağımsızlığını elde ettiği 1946 yılında son bulmaktadır. Şunu belirtmekte fayda var ki sömürge idaresinin kurumsal olarak varlığının en somut olduğu zaman aralığı 1900-1916 yılları arasındadır. 1916 sonrası bir çekilme (*decolonization*) süreci başlar. İdare büyük ölçüde Filipinlilere devredilir. Bu bakımdan idarenin yapısı ve niteliğini anlamak bakımından önem arz eden dönem 1900-1916 arasındadır.

Araştırmamızın giriş bölümünde on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde ABD'de sömürgeciliği hazırlayan sebepler incelenmiştir. Birinci bölümde Filipinler'in ilhakı, Filipin-Amerikan Savaşı ve askerî idarenin tesis edilmesi konuları değerlendirilmiştir. Özellikle sömürge idaresinin kuruluş süreci Filipinler'in ilhakından önce meydana gelen olaylarla birlikte ele alınmış olup, savaş sırasında ve sonrasında ortaya çıkan meselelere yer verilerek sömürge idaresinin nasıl bir yabancılık üzerine inşa edildiğini vurgulamaya çalışıldı. Müslüman Filipinler'de Amerikan Askerî İdaresi başlıklı ikinci bölümümüzde sömürge idaresinin niteliğini ve ideolojik altyapısını anlamak bakımından önemli bir emsal teşkil etmesi bakımından bu konuya yer verildi. Özellikle bölümümüzün son kısmında vilayetlere göre inceleme yapılarak bölgelere göre farklılık gösteren uzlaşma-çatışma deneyimlerine açıklık getirilmeye çalışıldı. Son bölümümüzde ise Filipinler'de sivil idareye geçiş konusuna eğilip, sömürge idaresinin sivil yapısı ele alındı. Ardından Filipinler'in bağımsızlık sürecinin hangi etmenlere bağlı olarak geliştiği incelendi. Sömürge idaresinin yapısı beraberinde eğitim, sağlık, hukuk, asayiş gibi konu başlıklarına yer verildi.

Türkiye'de Filipinler hakkında yapılmış birkaç tez çalışması var. Ama bu çalışmalar ağırlıklı olarak 1970 sonrasına odaklanmaktadır. Muhalidin Sambutan Mangelen tarafından yazılan *Bangsomoro Müslümanları'nın Özgürlük Arayışı* tezi buna örnek olarak verilebilir. Bu tez çalışmasında Amerikan idaresi hakkında bir konu başlığı var ve bu bölüm beş sayfadan oluşuyor. Tez MNLF ve MILF oluşumlarına yani 1970 sonrası Filipinler'e ağırlık veriyor. Filipinler'de ayrılıkçı hareket konusu hakkında yapılan bir diğer tez de Rayan Bandila tarafından *Philippine Conflict On The Bansomoro: The Muslim Minority And Its Political Integration* başlıklı çalışmadır. Görkem Tanrıverdi'nin Filipinler'de Barış Süreci başlıklı

doktora tezi çalışması Filipinler hakkında yapılan bir diğer tez olarak karşımıza çıkıyor. Bu çalışmalarda Amerikan idaresine birkaç sayfada yer veriliyor¹³.

1.2.Araştırmanın Temel Kaynakları

Sömürge idaresinin idareci birimi olan Filipin Komisyonu'nun çıkardığı yasalar (*Acts of Philippine Commission*) araştırmamızın temel kaynağıdır. Bunun dışında komisyonun raporları (*Reports of Philippine Commission*) özellikle sömürge pratiklerini, uygulamalarını okumak bakımından çalışmamıza ayrıca rehberlik etmiştir. Yasa Raporları yedi ciltten meydana gelir ve toplam 1800 yasaya içerir. Filipin Komisyon raporları toplam on altı yıllık bir süreci kapsamaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere 1916 sonrası sömürge idaresi yalnızca temsilci bir niteliğe sahipti. Bu sebeple bu konu kapsamında yapılan çalışmaların çoğu 1900-1920 dönemini çalışmanın kapsamı olarak belirlemektedir. Biz çalışmanın Türkiye'de bu konu hakkında ilk çalışma olması nedeniyle resmî sömürgecinin sona eriş tarihini dikkate alarak 1946'ya kadar incelemeyi gerekli gördük. Buna ek olarak özellikle çalışmamızın ikinci bölümü *Müslüman Filipinler'de Amerikan Askerî İdaresi* konusu üzerine Moro Eyalet Raporları'ndan (*Annual Reports of the Moro Province*) faydalanılmıştır. Filipin-Amerikan Savaşı ve akabinde askerî idarenin nitelikleri hakkında büyük ölçüde Savaş Bakanlığı'nın İspanya ile Savaş Hakkında Yazışmalar (*Correspondence Relating to the War with Spain*) kaynağından istifade edilmiştir¹⁴.

Bu çalışmada gerek konu üzerine Türkçe kaynakların oldukça kısıtlı olması gerekse yapılan çalışmaların da özgün olmaktan ziyade başlıca İngilizce eserlerin bir derlemesi olması bakımından ağırlıklı olarak İngilizce literatürden faydalanılmıştır. Konuyla ilgili ikincil kaynaklar sayıca oldukça fazladır. Özellikle İngilizce literatürden bir hayli faydalanılmış, kitapların ve doktora tezlerinin öne sürdüğü tartışmalara çalışmamızda yer verilmiştir. Ayrıca Amerikan perspektifinin dışına çıkabilmek ve konuyu tek bir perspektiften ele almaktan kaçınmaya çalıştık. Bu bakımdan Filipinler'in önde gelen tarihçileri Patricio Abinales, Teodoro Agoncilo, Bonifacio Salamanca, Müslüman Filipinler tarihçiliğinde önde gelen bir isim olan

¹³ İlgili tez çalışmaları için bkz. Rayan Bandila, **Philippine Conflict on the Bansamoro: The Muslim Minority and Its Political Integration**, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hakkı Büyükbaş, Erciyes Üniversitesi, 2020. Ayrıca bkz. Muhalidin Sambutan Mangelen, **Bangsamoro Müslümanları'nın Özgürlük Arayışı**, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Muşmal, Selçuk Üniversitesi, 2020. Ayrıca bkz. Görkem Tanrıverdi, **Filipinler'de Barış Süreci**, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. S. Gülden Ayman, İstanbul Üniversitesi, 2018.

¹⁴ Filipin Komisyonu sömürgecinin idareci birimi olduğu için idareye ilişkin bütün evraklara söz konusu komisyon raporları aracılığıyla erişmek mümkündür. Valilerin hususî mektupları çalışmada kaynak olarak kullanılmamıştır.

Cesar Adib Majul'un çalışmaların da yer vererek bunların olabildiğince karşılıklı okumasına imkân tanıdık.

1.3.Araştırmanın Sınırları

Araştırmamızın sınırı sömürgecilik tarihi çalışmalarında kaçınılmaz biçimde ortaya çıkan bir hususa ilişkindir. O da sömürgeye sömürgecinin perspektifinden bakmak meselesidir. Şüphesiz sömürgeci devletlerin sömürgeye ilişkin pek çok kayıt tutması bu konuyu çalışan araştırmacı için oldukça geniş bir kaynak ve veri sağlamaktadır. Ancak şunu da belirtmekte fayda var ki bu kayıtlar sömürge memurlarının sömürgeye yönelik perspektifleri doğrultusunda meydana gelmiştir. Bu bakımdan araştırmacı sömürgecinin 'ötekini' nasıl gördüğü üzerinden bir okuma yapmak mecburiyetinde kalır¹⁵.

Bundan kaçınmak için olabildiğince karşı anlatılara yer vermek ve ırk, din, kölelik gibi bazı kavramların hangi bağlamlar ile eşleştiğini anlamaktan geçmektedir. Bir örnek verecek olursak; sömürge idaresi Müslümanlar arasındaki hane köleliği usulünü, kölelik (*slavery*) olarak nitelendirmektedir ve bunu yaparken söz konusu meseleyi bu kavramın Anglosakson terminolojisindeki karşılığıyla anlama eğilimi göstermektedir. Ancak Müslümanlar arasındaki kölelik Anglosakson ya da Amerikan kölelik anlayışından oldukça farklıdır. Doğal olarak araştırmacı sömürgecinin perspektifinden kaçınabilmek için kavram-bağlam-pratik arasındaki eşleşmeyi doğru kurmalıdır. Bu husus pek çok sömürgecilik çalışmasında karşımıza çıkmaktadır.

1.4.Avrupa-merkezcilik (*Eurocentrism*) ve Sömürgeci Dünya Tasavvuru

Avrupa-merkezcilik Avrupa'nın tarihsel bir üstünlüğe sahip olduğunu, bu üstünlüğün ırk, kültür ve çevre faktörlerine bağlı olarak geliştiğini öne süren bir anlayıştır¹⁶. Avrupa merkezci anlayışta dünya iç ve dış olmak üzere ikiye ayrılmakta, içerisi üreten, gelişen ve medenî olarak görülürken, dış kısım durağan, gelişmeyen ve haliyle gayr-i medenî olarak kabul edilmekteydi¹⁷. Bu merkez-çevre kurgusu yayılmacılık (*diffusionism*) denilen kavrama zemin

¹⁵ Şüphesiz biz bu noktada bu bakış açısından tamamen kaçındığımız iddiasında olmadığımız belirtmeliyiz. Ancak bir araştırmacı olarak bu hususun altını çizmek niyetindeyiz. Özellikle postkolonyal bir yaklaşım geliştirmek noktasında çalışmanın elbette eksiklikleri olacaktır. Bu eksikliklerin ileriye yönelik yapılacak çalışmalarda giderileceği niyetinde olduğumuzu, bu çalışmanın da bu noktada yol gösterici olacağı kanaatindeyiz.

¹⁶ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, 3. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979. s.12, 28.

¹⁷ James M. Blaut, *The Colonizer's Model of the World: Geographical Diffusionism and Eurocentric History*, The Guilford Press, New York, 1993. 1-3. Çalışmanın Türkçe çevirisi için bkz. J. M. Blaut, *Sömürgeciliğin Dünya Modeli Coğrafi Yayılmacılık ve Avrupa-Merkezci Tarih*, Dergah Yayınları, 2012. Bu durum bir öteki kavramını mümkün kılmaktaydı. Bu öteki kavramı modern Avrupa ve ABD egemenliğinin negatif kurucuları olarak öne çıkmaktaydı. Bkz. M. Hardt, A. Negri, *İmparatorluk*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2018. s.130.

oluşturmaktaydı¹⁸. Yayılmacılık, kültürün tek bir merkezden doğup, yayıldığını öne sürer, Avrupa dışı toplulukların yegâne konumunu reddeder ve diğer bütün toplulukların alıcı konumunda olduğunu varsayar. Bu anlayışa göre; dünyada üreten (*inventive*) tek bir medeniyet vardı o da Avrupa'ydı. Bu medeniyet gelişmenin, ilerlemenin tek merkeziydi. Diğer topluluklar yalnızca alıcı konumundaydı. Bir başka deyişle "gelişim" ancak merkezin Avrupa olduğu tasavvurdan çevreye doğru akmaktaydı. Şüphesiz bu mekânsal seçkincilik dünyanın bir alanını kalıcı şekilde merkeze (*center, core*), diğer alanını ise kalıcı şekilde çevre (*periphery*) üzerine yerleştiriyordu¹⁹. Bu görüş ABD için de geçerliydi zira ABD de Avrupa kültür bölgesinden sayılabilecek bir devlettir.

Bu vaziyet biri tarihsel diğeri tarih yazımına ilişkin olmak üzere iki temel sorun teşkil eder. Tarihsel "sorun" bu düşüncenin sömürgeciliğe zemin oluşturmasıdır. Zira yayılmacılık anlayışı diğer toplulukların "daha iyi" olan bu gelişimden faydalanması ön kabulüyle sömürgeciliğe meşruluk sağlar²⁰. Tarih yazımına ilişkin sorun ise 1970'li yıllara kadar sosyal bilimlerin büyük ölçüde bu çerçeve üzerine kurulmuş olmasıdır²¹. Avrupa ya da daha yerinde bir ifadeyle Batı Medeniyeti yalnızca tarih yapan değil, tarihi de yazandır²². Batının özne olduğu tasavvurda, dünyanın geri kalan kısmının varlığı bir boşlukla (*emptiness*) ve durağanlıkla (*stagnation*) sınırlıdır. Bu tasavvurun iki yönlü (merkez-çevre) öne sürdüğü çatışan, zıt kavramlar (ileri-geri, gelişen-durağan, medenî-gayr-i medenî, yetişkin-çocuk) sömürgeciliğin de kelime dağarcığını meydana getirerek sömürgeciliğe meşruluk sağlar. Amerikan sömürgeciliğinin dönüştürücü olma iddiasında bu çerçevede okunmalıdır. Medenî olandan gayr-i medenî olana doğru gerçekleşen bu gelişim akışının aracı ya da James Blaut'un kavramsallaştırdığı şekliyle "tüneli" Amerikan idaresidir. Amerikan idaresi ABD'den Filipinler'e doğru bir "medeniyet" tüneli işlevi görür.

¹⁸ Bozkurt Güvenç, *a.g.e.*, s.78, 79.

¹⁹ James M. Blaut, *a.g.e.*, s.10-12.

²⁰ James M. Blaut, *a.g.e.*, s.16-18.

²¹ Bunun önemli bir istisnası Almanya'da gelişen *Kulturkreis* anlayışıdır. Bu anlayış dünyada farklı kültür merkezlerinin de olduğunu öne sürmesi bakımından kıymetlidir. Bkz. Paul A. Erickson, Liam D. Murphy, **A History of Anthropological Theory**, 5. Baskı, University of Toronto Press, 2017. s.71, 72. Ayrıca bkz. Alan Barnard, **History and Theory in Anthropology**, Cambridge University Press, 2000. s.50. Bu hususa İlber Ortaylı da dikkat çeker. Bkz. İlber Ortaylı, **Üç Kitada Osmanlılar**, Timaş Yayınları, 2007. s.34.

²² Ashis Nandy, tarihin kendi sömürgeci (emperialist) köklerinden ayıramaz olduğunu, sömürgeci söylemin tarihte baskın olduğunu öne sürer. Frederick Cooper ise aynı hususa değinerek sömürgeciliğin *tarihdışı* (*ahistorical*) bir incelemesini önerir. Bkz. Frederick Cooper, **Colonialism in Question: Theory, Knowledge, History**, University of California Press, London, 2005. s.14.

1.5.Amerikan Çalışmalarında Filipinler'in Yeri

Amerikan tarihçiliği uzun bir dönem boyunca *özgücü/istinâcı* bir tarih anlatısıyla kurulmuştur. Mit ve Sembol Ekolü (*Myth-and-Symbol School*) olarak adlandırılan bu ekol büyük ölçüde ABD tarihindeki gelişimleri "Protestan çalışma ahlakının" ve buna bağlı olarak "Amerikan aklının" (*American Mind*) bir neticesi olarak açıklamaktaydı. Bu bakımdan Püriten bir bakış açısıyla üretilen bu yaklaşım Amerikan toplumunun kendine özgü bir ödev ahlakına sahip olduğunu ve gelişmelerin de buna bağlı olarak gerçekleştiğini öne sürmekteydi²³. 1920-1930 arası bu tarihçiliğin temsilcileri Perry Miller ve Vernon Louis Parrington idi. Perry Miller başta olmak üzere bu tarihçiler Püriten kültüründen hareketle ortak bir "Amerikan aklı" (*American Mind*) düşüncesini öne sürerler. Bu düşünce Amerikan ulusuna bir sorumluluk yüklemekte ve özellikle yirminci yüzyılda ve incelediğimiz sömürgecilik konusunda neyi temsil ettiğine açıklık getirmekteydi²⁴. 1940-1970 arasında Richard Hofstadter, Daniel Aaron, Herbert Schneider, Loe Marx, Louis Hartz, Henry Nash Smith, Ralph Henry Gabriel ve F. O. Matthiessen gibi tarihçiler bu ekolün başlıca temsilcileriydi. Bu temsilciler istisnâcılık (*exceptionalism*) ekolünün temsilcileri olarak bilinirler²⁵. Şüphesiz dış politikadaki gelişmeler de uzun süre bu perspektifle değerlendirildi.

1960'larda sosyal tarihçiliğin gelişmesi ile Edmund S. Morgan, Bernard Bailyn ve Darrett Rutman gibi tarihçiler tarafından bu Amerikan aklı anlatısına karşı eleştiriler ortaya atıldı. Zira erken dönemde Püriten toplumu hakkında yapılan sosyal tarih çalışmaları aslında bir ortak "Amerikan aklının" olmadığını, tam tersi Püritenlerin oldukça heterojen yapıda olduğu açığa çıkarmıştı. Bu da haliyle Amerikan ödev ahlakı zihniyetine karşı çarpıcı bir eleştiriydi²⁶. Akabinde Richard Slotkin'in 1973'te yayınlanan *Regeneration through Violence: The Mythology of the American Frontier 1600-1860* adlı eseri Amerikan yayılmasının özünde

²³ Bu husus aynı zamanda ABD'de sivil din tartışmasıyla da paralel seyrediyor. Zira bu yaklaşımın ABD'de bir sivil din niteliğinde olduğu kabul görmektedir. Bkz. Heike Bungert, Jana Weiss, *The Relevance of the Concept of Civil Religion from a (West) German Perspective*, **Religions**, 10. Cilt, No. 6, 2019. s.366. Ayrıca bkz. Peter Gardella, **American Civil Religion: What Americans Hold Sacred**, Oxford University Press, 2013.

²⁴ Bu ekole ilişkin önemli kaynaklardan söz edecek olursak; Herbert W. Schneider, **The Puritan Mind**, Henry Holt & Co., 1930. Bu ekole göre Amerikan düşüncesinin yazılı kültürdeki okuması için bkz. Vernon Louis Parrington, **Main Currents in American Thought**, Brace and Company, New York, 1927.

²⁵ John Carlos Rowe (Ed.), **A Concise Companion to American Studies**, Wiley-Blackwell, West Sussex, 2010. s.1-3.

²⁶ Darrett Rutman söz konusu çalışmada Püritenlerin dinden ziyade ticaretle olan ilişkisinin öne çıktığına dikkat çekti. Ayrıca ortak bir ödev ahlakının olmadığını tespit etti. Söz konusu sosyal tarih çalışması için bkz. Darrett Rutman, **Winthrop's Boston: A Portrait of A Puritan Town, 1630-1649**, University of North Carolina Press, 1969. Ayrıca bkz. Philip F. Gura, *Puritan Origins*, John Carlos Rowe (Ed.), **a.g.e.**, s.23.

üstün bir akıldan ziyade şiddeti içerdiğini öne sürerek, bir başka çarpıcı eleştiri ortaya atmıştı²⁷. Bu eleştiriler üstün, ortak Amerikan aklı anlayışını sarstı.

Yukarıda tek yönlü küreselleşme anlatısından söz ettik. Bu bakımdan Amerikan tarihinin dışarıdaki anlatısı günümüzde oldukça önem kazanmıştır ve bu bakış açısına yönelik önemli bir karşı anlatı (*counter-narrative*) olarak kabul görmektedir. Dünya genelinde Kuzey Amerika Çalışmaları kürsüleriyle bunun en önemli sağlayıcısı Almanya'dır. Amerikan çalışmalarında bu dışarıdan anlatıların büyük öneme sahip olduğu ve özellikle dış politikadaki gelişmelere daha dikkatli yaklaşılması bakımından günümüzde oldukça değerli görüldüğünü ayrıca vurgulamamız gerekir²⁸. Ancak ne yazık ki ülkemizde Amerikan tarihi çalışmaları önemsiz bir alan olarak görülmekte ve tek yönlü anlatıya karşı bir argüman geliştirilmemektedir. Hatta genel ABD tarihi hakkında yapılan çevirilerin de Püriten ekolü tarihçilerinin erken dönemde yazdığı çalışmalardan oluşması da bir başka mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş döneminde ve özellikle 1950'li yıllarda William Appleman Williams, Walter LaFeber, Llyod Gardner gibi Wisconsin Okulu tarihçileri Amerikan sömürgeciliğinin ortaya çıkışını zorunlu gelişen, taraflı bir dış politika incelemelerine karşı çıkıp, daha objektif çalışmalar kaleme aldılar. Özellikle ABD'nin küresel bir güç olarak sahneye çıktığı dönem sıklıkla ekonomik temellendirmelerle sadece Amerikan bakış açısıyla açıklanmasına karşı ideolojik meselelere de önem verdiler. Bu ekol Vietnam Savaşı'nın ardından dış politikaya yönelik muhalefetin artmasıyla daha belirgin bir hale geldi²⁹.

Amy Kaplan Amerikan tarihçiliğinde Filipinler anlatısının çoğunlukla örtülü olduğuna dikkat çeker ve der ki özellikle özgücü/istisnacı anlayışın pek çok tarihçinin anlatısında yer edindiğini dile getirir. Filipinler'in ilhak edilmesi ve sömürge olarak alınmasının "büyük güç haline gelmek", "iyimser/müşfik asimilasyon uygulamak" gibi yansız ve tarafsız ifadelerle sömürgeciliğin esas niteliğinin ve anlamının örtüldüğünü öne sürer³⁰. Bu bakımdan az önce ifade ettiğimiz karşı anlatılar daha da önem kazanır. ABD tarihine yönelik karşı anlatıların ve yorumlar ileri sürülmesi günümüzde ayrı bir öneme sahiptir. Filipinler konusu bu bakımdan önem taşımaktadır. Zira Güneydoğu Asya bölgesi Osmanlı Devleti'nin de temas kurduğu,

²⁷ Eser için bkz. Richard Slotkin, **Regeneration through Violence: The Mythology of the American Frontier, 1600-1860**, Wesleyan University Press, 1973. Ayrıca bkz. John Carlos Rowe, **a.g.e.**, s.27, 28.

²⁸ John Carlos Rowe, **a.g.e.**, s.7.

²⁹ Tarihçilerin Amerikan sömürgeciliğine yaklaşımlarına ilişkin bir çalışma için ayrıca bkz. James Morgan, **Into New Territory: American Historians and Concept of American Imperialism**, University of Wisconsin Press, 2014.

³⁰ Bkz. Allan Punzalen Isaac, **American Tropics: Articulating Filipino America**, University of Minnesota Press, 2006. s.3

İttihâd-ı İslâm siyasetinin bir parçası olarak önem atfettiği bir bölge olarak karşımıza çıkar³¹. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki konumu, konumuzun dışında olsa da belli bölümleri bu hususa değinilmiştir. Netice itibariyle Türkiye'de de ABD tarihine ilişkin meseleleri incelemek ve karşı anlatılarını üretmek, günümüz tarihçiliğinde oldukça önemli bir yere sahiptir.

2. AMERİKAN SÖMÜRGEÇİLİĞİ

2.1.Sömürgecilik Üst Anlatısı

Yirminci yüzyılın başlarında özgüçlük/istisnâcılık (*exceptionalism*) düşüncesi Amerikan tarihine bakış açısını önemli ölçüde şekillendirmişti. İlerleme kavramı üst anlatının (*metanarrative*) vazgeçilmez unsuruydu. Bu anlayış Amerikan varlığını Filipinler için zorunlu kılan bir neticeye çıkmaktaydı. Haliyle bu Amerikan varlığını sosyal bilimler aracılığıyla meşrulaştırma biçimiydi. Amerikan sömürgeçiliği Filipinler için "kaçınılmazdı"³².

Paul Kramer sömürgeleler üzerine yapılan çalışmalarda yerli (*domestic*) olanın dışlandığı ve sömürgeci söylemin (*colonial discourse*) kaçınılmaz biçimde öne çıktığı tespitini yapar. Böylece araştırmacı sömürgeye sömürge idaresinin projeksiyonundan, kelime dağarcığından bakmak zorunda kalır. Söz konusu bakış sömürge çalışmalarında bir açmaz meydana getirir. Bu açmaz tarihin sömürgeci anlatı çerçevesinden okunmasına neden olur. Bu yanılgıdan kaçınabilmek sömürgeye ilişkin kavramların ve eşleştiği bağlamların analizini yapmaktan geçmektedir³³.

2.2.Vesayet ve Demokrasi Eğitimi

Sömürge valisi William H. Taft Filipinler'in "tıpkı Rusya ve Osmanlı Devleti'nin tecrübe ettiği gibi iyi bir yönetime sahip olacağını" vadetmekteydi³⁴. Tabi söz konusu "iyi"

³¹ Azmi Özcan, **Pan-İslamizm: Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)**, İSAM Yayınları, Ankara, 1997. s.33-35.

³² Paul Kramer, **a.g.e.**, s.200.

³³ Amerikan sömürge döneminde sömürge idaresinin belgeleri dışında çoğunlukla alternatif kaynağın bulunmaması durumu araştırmacıyı sömürgeci kurguya (*colonial projections*), kelime dağarcığına itibar etmek durumunda bırakır. Bundan kaçınılması için ise kavram çalışması önem arz eder. Sömürge devletlerinin sömürgeci etnik unsurları kendi yerli (*domestic*) unsurlarıyla benzeştirerek anlamaya çalıştığını bildiğimizden (ABD'nin Filipinlileri Amerikan yerlilerine benzetmeleri gibi) devletlerin sömürgeye ilişkin ürettiği kavramların, kelime dağarcığının art anlamları bu öngörüyle ayırt edilmelidir. Bkz. Paul Kramer, "Race, Empire, and Transnational History", Alfred McCoy (Ed.), **a.g.e.**, s.199. Ayrıca bkz. Peter Pels, *The Anthropology of Colonialism: Culture, History and the Emergence of Western Governmentality*, **Annual Review of Anthropology**, 26. Cilt, 1997. s.163-183.

³⁴ Apolinario Mabini sömürge valisi William Howard Taft ile görüştüğü sırada ABD'nin Filipinlilere bizim yapabileceğimiz fazla ne vaat edebileceğini sorduğunda Taft "Tıpkı Rusya ve Osmanlı Devleti'nde tecrübe edildiği gibi -iyi bir yönetim- vadediyoruz" demekteydi. Buradaki "iyi" içeriği ABD tarafından belirlenmiş bir nitelikteydi.

kavramı içeriği ABD tarafından belirlenmiş nitelikteydi³⁵. ABD, Filipinler'e demokratik gelenek yerleştirmek niyetindeydi. Amerikan anlayışında demokrasi bir siyasî ideolojinin ötesinde bir medeniyet aşaması olarak görülmekteydi³⁶. Bu niyet, iki farklı dönüşüm fikrinde vücut bulmaktaydı. Birincisi Filipinler'in ideolojik olarak dönüşümüydü. Vatandaşların "özgürlük", "kendi kendini idare", "kanun ve düzen" gibi kavramlar hakkında bilinçlendirilmesi amaçlanmaktaydı³⁷. İkincisi ise idarî yapının yeniden kurulmasıydı. Bu yeniden kurma ise Filipinler'e göre bir idarî düzen teşkil etmektir. İdarî birimler, meclis, anayasa, seçimler demokrasinin idarî yapılar kolunu oluşturmaktaydı. Bir başka deyişle ideolojik olarak dönüşen halk yeniden kurulan idarî yapıyla bütünleşecek, kademeli biçimde idaredeki varlığına artıracak ve idareyi devralacaktı. Bir bakımdan sömürge idareleri birer projeksiyondur. Bu projeksiyona yabancı olan bireyler bilinçlendirme-eğitim-kimlik yaratma yoluyla projeksiyonun bir parçası haline getirilirler. İşte bu noktada vatandaş icat etmek ifadesi daha anlaşılır hale gelir. Anlaşılacağı üzere demokrasi geleneğinin kaidesi hem yapısal hem de zihinsel dönüşümdü. İlerleyen, gelişen (*progressive*) zihniyet; statik olan, kurulan, cansız yapısal dönüşüme entegre olacaktı. Bu yaklaşım bir nevi yirminci yüzyılın başındaki Amerikan anlayışının çehresinin başka bir coğrafyada, başka bir kültürde "yerelleştirilmesi/ehlileştirme

Burada "iyi" ifadesi paternalist anlayışla ilgili uyumaktadır. Bkz. Patricio N. Abinales, Donna J. Amoroso (Ed.), **State and Society in the Philippines**, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Oxford, 2005. s.118.

³⁵ Söz konusu "iyi" söylemi yerel önde gelenlerle komisyonun yaptığı görüşmelerde vurgulanmaktaydı. Bu görüşmeler sivil vilayet hükümetlerinin organize edilmesi amacıyla yapılmaktaydı. Bu görüşmeler sırasında özellikle bu iyi (*benevolent*) söylemi öne çıkar. 1 Mart 1901'de Bataan Vilayeti'ne bağlı Balanga'da komisyon yerel önde gelenlerle yaptığı görüşme bu ideolojiyi anlamak bakımından önemlidir. Bkz. GPO, **Report of the Philippine Commission I, Pt. II**, Washington, 1901. s.44.

³⁶ Hükümetin kuruluşunda temel amaç bir kısmının Amerikalılardan, bir kısmının Filipinlilerden oluştuğu bir meclis beraberinde bağımsız demokratik kurumları inşa etmek ve zamanla Filipinlilere kendini yönetebilme becerisini kazandırmaktı. Söz konusu kazanım süreci boyunca da hükümetin Amerikan kontrolü altında olduğu bir anlayışa dayanmaktaydı. Amerikan anlayışı adalar halkının çoğunluğunun batıl inançlara itibar eden, cahil, mutlak monarşi dışında hiçbir yönetimi anlayamayacak vaziyette olduğu varsayımına dayanır. Halk savaşçı bir toplum olarak tanımlanmasa da eğitilmiş Filipinlilerin eğitimsiz kitleyi bir amaç çerçevesinde birleştirip, yönlendirmesinin kolay olduğu düşünülmekteydi ve bu durumun ileride bir özgürlük söyleminin ortaya çıkıp tehdit oluşturması kanısıyla Amerikanlar tarafından sakıncalı görülmekteydi. GPO, **Philippine Commission, I**, 1901. s.19. Ayrıca bkz. Julian Go III, **Transcultural States: Elite Political Culture in Puerto Rico and the Philippines During U.S. Colonial Rule, 1898-1912**, Doktora Tezi, The University of Chicago, 2000. s.59.

³⁷ Demokrasi eğitiminin yapısı anlaşılacağı üzere deneyim ve sorumluluk alma üzerine kuruluydu. Eğitim dışında bu araçları birkaç başlık altında toplamak gerekirse; sömürgeci hemen hemen her noktasına merkezden düzenlenen ziyaretler ve yapılan konuşmalar, demokrasi ilkelerinin tanıtılması, idarenin bütün faaliyetlerinin kaleme alındığı resmî gazeteler bu başlıklar arasındadır. İdarenin uygulamalarının resmî gazetede yayınlanmasına ilişkin düzenleme için bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, V**, s.102 (Act No. 1347). Filipin Komisyon Raporlarının ilk cildi bu görüşmeler hakkındaki detayları her bölge özelinde incelemektedir. Genellikle bölgenin önde gelenleri *pueblo* yerleşimlerinin isteklerini dile getirmekte, bölge hakkında bilgi vermekteydiler. Ardından komisyon temsilcileri Amerikan idaresinin amacını, niyetini bu kimselere anlatmaktaydı. Bkz. GPO, **Philippine Commission I**, 1901. Ayrıca bkz. GPO **Philippine Commission I, Pt. II**, 1902.

(domestication))” örneğiydi³⁸. Allan Punzalen Isaac bu dönüşüm projeksiyonun Filipinler’i sonu gelmeyen bir sürece hapsettiğini öne sürer³⁹.

Filipinlilerin idareye kademeli biçimde katılımını sağlamak ve bunu belli kriterlere bağlamak durumunu Isaac gibi Paul Kramer da “kalibre edilmiş sömürgecilik” olarak adlandırmaktaydı. İdarenin devri ise inandırıcı göstergeler şartına bağlandığından Kramer’a göre bu pratikte Filipinler’in sonsuz bir kriterler sürecine, daha yerinde bir ifadeyle “bağımsızlığa” hapsedilmesi anlamını taşıyordu. Ayrıca kademeli geçişin diğer bir dayanağı ırkçı bir varsayımdan ileri gelmekteydi. O da Amerikan kurumlarına hızlı biçimde yerleşen Filipinlilerin kurumları yozlaştıracağı kanısıydı⁴⁰. Şüphesiz bunun sebebi ABD’nin bağımsızlık şartlarını “ilerleme, kapasite ve gelişme” gibi çerçevesi net olmayan kelimelere hapsetmesiydi. İlerleme-gelişme ve demokratik bir ülke haline gelmek ifadelerinin muğlaklığı sömürge idaresinin varlığına daima bir kalkan oluşturacak yapıdaydı⁴¹. Bu sebeple yarım asırlık idarenin ardından verilen bağımsızlık Filipinler’in buna hazır olmasından ziyade ilerleyen bölümlerde göreceğimiz üzere ABD’deki iç baskıların bir ürünü olarak ortaya çıkmıştı.

2.3.Sömürge Pratiklerini Okumak: Merkez-Çevre (Metropol-Sömürge)

Sömürgecinin denetim gücü ve otorite birbiriyle ilişki içindedir. Otorite yalnız başına soyut iken denetim gücü otoriteye somutlaştırarak, iktidarın gücünün belirleyicisi olur. Çünkü otorite aslında iktidarın sorgulanma biçimidir. Denetim gücünün zayıf olması ise otoriteye zafiyet getirerek idarenin işlevselliğinin ortadan kalkmasına neden olur⁴². Denetim gücünün

³⁸ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.6.

³⁹ Sivil idarenin ilk sömürge valisi William Howard Taft bu eğitimin tiranlığa dönüşmesinden çekinmekteydi. Henüz başkan olmayan Woodrow Wilson ise demokrasi eğitiminin “verilecek” bir şey olmadığına dikkat çekmekte, demokrasinin ancak zamanla kazanılacak bir idare geleneği olduğunu öne sürmekteydi. Bkz. Julian Go III, **a.g.t.**, s.61, 62. Sonu gelmeyen süreç (*endless state of deferral*) devamlı bir hazır olmama, gecikme halini işaret ediyordu. Bkz. Allan Punzalen Isaac, **a.g.e.**, s.33, 34.

⁴⁰ Paul Kramer, **a.g.m.**, s.206.

⁴¹ Komisyonun işaret ettiği idarî yapı “kapasite” kavramının katı biçimde öne çıktığı bir formül üzerine kurulan ırk tabanlı bir anlayıştı. İlerleme-gelişme ideallerinin bir ödev olarak sunulması hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.5, 191, 192.

⁴² Sennett’in vurguladığı şekliyle otorite iktidarı sorgulama biçimidir. Sorgulama biçiminin çıktısı iktidara karşı tutumun belirleyicisidir. Haliyle otoritenin varlığını somutlaştıran denetim gücü iktidarın niteliğinin de belirleyici olur. Richard Sennett, **Otorite**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017. s.32, 33. Battaile, otoriteyi “Faydalı olanın ötesinde hayattaki hüküm alanıdır,” diye niteler. Bu şekilde, otoritenin (egemenlik) özyönetimle veya başkalarının yönetimiyle pek ilgisi yoktur. Bunun yerine, ihtiyaç ötesi dünyasının sınırlandırılması maksadıyla çekilen çizginin ardındaki hüküm alanıdır. Kısaca otorite hayatî gereksinimlerin temin edildiği ve yaşam olanağının sınırsız bir şekilde ortaya çıkmasıyla başlar. Bkz. Thomas Blom Hansen, Finn Stepputat (Ed.), **Sovereign Bodies: Citizens, Migrants, and States in the Postcolonial World**, Princeton University Press, New Jersey, 2005. s.13. Kurumlar toplumun alışkanlıklarını ve normlarını yansıtan ve bir kurallar sistemiyle işleyen siyasal mühendislik yapıları iken, asıl amaçları “ortak iyi” sağlamaktadır. Ancak Filipinler’deki kurumlar ortak iyiden ziyade “Amerikanlaştırma” amacını taşımaktaydı. Aslında bu iddia Amerikan sömürge ideolojisinden bağımsız değildi ve ortak iyi ile Amerikanlaşma eş anlamdaydı. Filipinler için ortak iyi ancak uygar Amerikan devletine benzeşmesiyle mümkün

somutlaşmasında iki kademedenden/sınıflandırmadan söz edilebilir. Bunlar caydırıcılık-erişilebilirliktir. Sennett caydırıcılık yerine “korku” kavramından söz eder. Aslında iki kavramda otorite çatısı altında birbiriyle eşleşir. Bu unsurlar somutlaşan bir denetim gücünün hazırlayıcılarıdır. Bu unsurların ters okumasını yapacak olursak; insan gücü ve ulaşımdan söz etmek gerekir.

Bu bakımdan Filipinler’de iki temel unsur denetim gücüne zafiyet getirmektedir⁴³. Birincisi ilerleyen bölümlerde değineceğimiz coğrafi koşullardır. Coğrafya otorite tesis etmek hususunda önemli bir belirleyicidir. Çünkü doğrudan fiziksel olanakları (ulaşım) işaret ettiği için denetim gücünün somutlaşmasına ciddi bir engel teşkil eder. Bu da somut gücün erişilebilirlik ayağını oluşturur. Diğer zafiyet ise insan gücüdür. İdarenin asayişini sağlamaktan sorumlu olan kuvvetlerden (*Constabulary Forces*) her vilayete yalnızca 150 asker düştüğünü görmek bu hususu anlamamıza yardımcı olacaktır. İnsan gücü eksikliği denetim gücündeki zafiyetin diğer bir hazırlayıcısıdır. Tabii denetimdeki insan gücü yalnızca silahlı güç olarak

olabilirdi. Bkz. Sarah Binder, R. A. W. Rhodes, Bert A. Rockman (Ed.), **The Oxford Handbook of Political Institutions**, Oxford University Press, 2008. s.13, 14.

⁴³ Henüz erken sömürge döneminde pek çok muhalefet oluşmuş, özellikle taşrada idareye ciddi tepkiler doğmuştu. Derleyecek olursak şunlardan söz edilebilir. Manila Başpiskoposu Fray Bernardino Amerikan donanması 8 Mayıs 1898’de Manila kıyılarına yaklaştığında ufukta görünen gemilerin Filipin halkının haklarını ayaklar altına almak, onları alt etmek, inançlarımızı bizden koparmak (Başpiskopos Amerikan devletini Katolik inancı için büyük tehlike olarak görüyordu. Amerikan egemenliği altında mezarlıklardaki ve okullardaki haçların ortadan kalkacağını, Katolik evlatlar ise Protestan ulusunun ortasında öksüz kalacaktı.) ve bizleri boyunduruğuna mecbur etmek için geldiğini kaleme alıyordu. Amerikalılar, bu topraklar üzerinde İspanyol kalıntılarını kendi talihine çevirmek isteyen bir başka yabancı millettir. Filipinler Kaptan-Generali İspanyol kumandan Agustin, 23 Nisan 1898 tarihinde kaleme aldığı yazıda Amerikan ulusunun medeniyet anlayışının Amerikan yerlilerin topraklarından sürülüp, katledilmesinden ibaret olduğunu, Filipinler’in de aynı kaderi paylaşmaması için mücadele edeceğini gazeteden duyurdu ve Filipinler’e bu yönde çağrı yaptı. General ayrıca kıskırtan tarafın her zaman ABD olduğunu, İspanyolların bu savaşa mecbur bırakıldığını da sözlerine ekler. (Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.168-170. Ayrıca F. J. Ceballas 18 Nisan 1898 tarihli El Espanol Gazetesi’nde kaleme aldığı yazısında Amerikan ulusunu kültürlü bir ulus olarak tanımlıyor ancak bu kültürün ruhsuz bir özden türediğinden bünyesinde her daim sapkınlığı ve kötülüğü de barındırdığını sözlerine ekliyor. Amerikan fikirlerinin ticaret ve kârdan öteye geçemediğini ve bu sebeple kâr, menfaat elde etmek yolunda yapılan bütün hayasızlıklara rağmen bu ulusun yanaklarının asla kızarmadığı söylüyordu. Bunun yakın tarihteki emsalinin binlerce Amerikan yerli kabilesinin katledilmesinde görülebileceğini, Amerika’nın kişilik hakları anlayışının kendi milletinin ötesine hiçbir zaman varamadığını, bu sebeple Amerikan ideallerinin ve özgürlük adına üretilen söylemlerin egoizmden sıyrılamayan, dar görüşler olduğunu vurguluyordu. Cabellas’a göre Amerikalıların en büyük dini ve ideali paraydı. Buna ek olarak Filipin-Amerikan Savaşı’nın ardından Sakay gibi siyasî-dinî bazı gruplar direnişe devam ettiler. Ayrıca Luzon da bazı Katolik tarikatlar da “papa” unvanıyla ayrılıkçı eğilim göstermekteydiler. Bu gruplar kısmen eski Katipunun (*ex-Katipuneros*) mensuplarından oluşmaktaydı. Her ne kadar Milliyetçi Parti ile aynı siyasî yapıdan türemiş olsalar da radikal eğilimleri hem sömürge idaresinin hem de parti mensuplarının tepkisini çekmelerine neden oldu. Zira bu grupların ayrılıkçı eğilimleri bağımsızlığın temel şartlarından biri olarak öne sürülen birlik-beraberliği sekteye uğratiyordu. (İki grup arasındaki fikir ayrılığını anlamak bakımından Milliyetçi Parti liderlerinden Dominador Gomez’in beyanı önem arz eder. Gomez’e göre hem *ex-Katipuneros* mensuplarının hem de parti mensuplarının istedikleri bağımsızlık (*kalayaan*) idi. Ancak bağımsızlığın kapısı artık Filipin Ulusal Meclisi idi. Patricio Abinales ayrıca bu ayrılıkları Amerikan idaresi daha da körükledi ve 1946 sonrası Filipin milliyetçiliği yerine Filipin milliyetçilikleri vardı. Medeniyet şablonu sınıf çatışmalarını, fikir ayrılıklarını daha da körükledi. Bkz. Patricio N. Abinales, Donna J. Amoroso (Ed.), **a.g.e.**, s.128.

anlaşılmalıdır. Merkezden gönderilen müfettişler, Ada İşleri Bürosuna bağlı memurlar da aynı sorunun alt başlıklarını meydana getirir.

Sömürge idaresini, sömürge pratiklerini (eğitim, sağlık), reform çalışmalarını, yeni kurumları ve daha genel bir çerçeveye idare-insan ilişkisini bu durum tespiti üzerinden değerlendirmek yerinde olacaktır. İnceleyeceğimiz idarî yapı ve bu yapıdan üretilen çıktılar Filipinler'deki her noktaya benzer ölçüde tesir etmemiştir. Otorite zafiyeti idarenin öngördüğü dönüşümü de sekteye uğratmıştır. Özellikle konuya inceleyen tarihçilerin merkez-çevre (*colonial-metropole*) olarak nitelendirdiği Luzon dışında bu zafiyet oldukça belirgin biçimde hissedilir⁴⁴.

2.4.Akılcı Sömürü

Amerikan idaresi ilerici/ilerlemeci sömürgecilik anlayışıyla Filipinler'de bir medeniyet "icat etmek" niyetindeydi⁴⁵. Kurulacak olan idarenin tasvirinde akılcı (*rational*) kavramı dikkat çekmekteydi. İdarenin akılcı yönü için ölçüt bir bölgedeki kontrol kapasitesini ve altyapısını pekiştirmek, nitelikli bir kontrol mekanizması yerleştirmekti⁴⁶. Akılcı sömürü uygun çıktılar/pratikler üretebilmek şartına bağlı olduğundan, doğru çıktı üretebilmek bilgi ile mümkündü. Bu sebeple komisyon ilk yıllarında bilimsel kurumlar kurarak ve Filipinler'in tarım, ormancılık ve maden kaynaklarının yanı sıra etnografik veriler üzerinde anketler yaparak çok sayıda bilimsel araştırmaya destek oldu. Bu bilginin organizasyonu süreci bununla da sınırlı kalmayarak eski sömürge idaresi kaynaklarından, memurlarından faydalanma, antropoloji çalışmalarına destek olmak şeklinde de seyretti.

⁴⁴ Bu zafiyet özellikle sağlık hizmetlerinden yararlananların istatistikleri, okula katılım istatistikleri gibi örnekler üzerinde daha açık biçimde görülebilir. *Metropole* dediğimiz merkezden uzaklaşıp çevre bölgelere gidildikçe idarî pratiklerin uygulanması da güçleşmekte, farklı otorite biçimleri ortaya çıkmaktadır. Metropol ve koloni ayrımı ve bunun yarattığı çatışma için bkz. Laura Tabili, *Review: Colony and Metropole: The New Imperial History*, **The Historian**, 69. Cilt, No. 1, ilkbahar, 2007. s.84-86. Laura Tabili, Kathleen Wilson'un *A New Imperial History: Culture, Identity and Modernity in Britain and the Empire, 1660-1840* kitabında yaptığı incelemede sömürge merkezi ve sömürülen toprak üzerindeki çatışmayı ileri taşıyarak sömürge içerisinde oluşan metropol ve geri kalan art-bölge (*hinterland*) arasındaki çatışmaya, uyumsuzluğa da dikkat çeker. Ayrıca bkz. Kathleen Wilson, **A New Imperial History: Culture, Identity and Modernity in Britain and the Empire, 1660-1840**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

⁴⁵ Michael Allen Seager doktora tezinde Filipinler'de bu amacın ancak kısmen başarılı olabildiğini, reformlardan ancak sınırlı alanlarda verim alındığını, genele sirayet etmediğini öne sürer. Bu öneri de yukarıda sözünü ettiğimiz sömürge pratiklerinin merkezden çevreye uygulanabilirliğinin zayıfladığı tespitimizle uyumlu görünmektedir. Bkz. Michael Allen Seager, **Placing Civilization: Progressive Colonialism in Health & Education From America to the Philippines, 1899-1920**, Doktora Tezi, Danışman: Dr. Clifford E. Trafzer University of California, Riverside, Danışman: Dr. Clifford E. Trafzer, 2009. s.8

⁴⁶ Patricio N. Abinales, Donna J. Amoroso, **a.g.e.**, s.119.

Komisyon, bilgiyi sömürgeci başarısının merkezi olarak görmekteydi. Rizal'in gözlemlediği şekliyle ‘*bir şeyin bilgisi onun ustalığını hazırlar.*’ anlayışı hakimdi. Yerlilerin kime güvenilebileceği sorusu üzerine yakın incelemeler yapılarak bir köprü kurmak niyeti hakimdi. Bu da yerel adetler ve kültürler hakkında bilgi edinmekten geçiyordu. Taft bilgi edinme süreci ile iş gücü arasında da bağ kurmuştu. Yetkililerce Filipinlilerin tanınmasını ve özelliklerinin incelenmesini bir emek sistemi kurmak yolunda yerinde bir girişim olacağını düşünülmekteydi. Kendisinin bu anlayışı ‘‘emek, onu anlayan ustanın denetimi altında ortaya çıkar’’ ifadesinde vücut bulmaktaydı⁴⁷. Bu bakımdan bilgi-rasyonalizm eşleşmesi sömürge idaresinin önemli dinamiklerinden biriydi.

⁴⁷ Paul Kramer, **a.g.e.**, s.181.

3. SÖMÜRGEÇİLİĞİ HAZIRLAYAN SEBEPLER

3.1. 1890 Ekonomik Buhranı

Amerika Birleşik Devletleri'nin Filipinler'i ilhak edişine giden süreçte siyasî, ekonomik ve ideolojik sebeplerin Amerikan sömürgeciliğinin yükselişine geçtiği 1890'lı yıllarda yaşanan gelişmeler beraberinde incelenmesi, Filipinler'de tesis edilecek sömürge yönetiminin zihniyetini anlamak açısından önem taşımaktadır. Filipinler'de sömürge yönetiminin tesisi Amerikan dış politikası özelinde büyük bir değişim olarak kabul edilir. Bu değişim yüzyılın son çeyreğinde ülkede ortaya çıkan ekonomik ve ideolojik birtakım gelişmelerle doğrudan ilişkilidir. Kendi ürettiğini kendi tüketen bir ülke olan Amerika Birleşik Devletleri, 1876'da ihrac eden bir ülke konumuna erişmişti. Kısa sürede dünya genelinde ticaret payını hızla artıracaktı⁴⁸. Pek çok Amerikan markası bu dönemde okyanus ötesine ihracat yapmaya, hatta fabrikalar açmaya başlamıştı⁴⁹. 1880'li yıllara gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri endüstriyel üretimde İngiltere'den sonra ikinci sırada gelmekte ve aradaki boşluğu her geçen gün kapamaktaydı. 1895'te ülkenin üretim kapasitesinin tüketim kapasitesini aşması yeni pazarlar elde etme ihtiyacını beraberinde getirdi⁵⁰. Pazar ihtiyacını gündeme getiren bir diğer etken 1893 yılında ortaya çıkan krizin üretim-tüketim kapasitesindeki dengesizlikten, üretim fazlası ürünlerin elden çıkarılmamasından kaynaklandığını öne süren görüştü⁵¹. Üretim kapasitesindeki artış ve beraberinde Amerikan pazarlarının dışa açılması, bu pazarların etkinliği ve güvenliği meselelerini de gündeme getirecekti. Genişleyen ekonomik sınırlar ve bu ekonomik alanın işlevselliğini sürekli kılmak Amerikan hegemonyasını da ekonomik sınırları ile bütünleştirecek, bu hegemonya alanı Amerikan sömürgeciliğinin zeminini teşkil edecekti.

1893'te yaşanan finansal kriz bu süreci daha da hızlandırdı⁵². Zira ülkede çiftçi protestoları, fabrikalarda işçi ayaklanmaları yükselişine geçmişti ve istikrarsız tablo tedirgin edici

⁴⁸ Robert E. Lipsey, "U.S. Foreign Trade and the Balance of Payments", **The Cambridge Economic History of United States, Vol II: Long Nineteenth Century**, Stanley L. Engerman, Robert E. Gallman (Ed.), Cambridge University Press, 2009, s.688,689

⁴⁹ Amerikan markalarının dünya geneline yayılması ve emperyalizm konusu hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz. Marc-William Palen, **The Conspiracy of Free Trade: The Anglo-American Struggle Over Empire and Economic Globalisation, 1846-1896**, The Cambridge University Press, 2016.

⁵⁰ James Henretta, David Brody, **A Concise History of United States**, 4th Edition, Bedford, 2010. s.609

⁵¹ John Mack Faragher, **Out of Many, Vol. 1**, 8th Edition, Pearson, s.445

⁵² Kriz Avrupa'daki ekonomik krizle doğrudan ilişkiliydi. İngiltere'de yaşanan finansal panik kısa sürede okyanus ötesine de yansımıştı. İngiliz yatırımcılar finansal kriz paniğiyle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hisselerini kısa sürede sattılar. Henüz oturmamış banka sistemi ve demiryolu şirketlerinin çöküşü de bu krizi hazırlayan diğer sebeplerdendi. Birçok şehirde işsizlik oranı %25'i aştı. İşçiler ve tekeller arasında anlaşmazlıklar büyümeye başladı. İşçi eylemleri artış gösterdi. Kriz, 1896 seçimlerinde Cumhuriyetçilerin iktidara gelmesinin başlıca

bir hâl almıştı. Ülkenin sosyal istikrarı ve ekonomik çıkarları risk altında iken, Güney Amerika ve Asya pazarlarını güvence altına almak acil bir mesele haline gelecekti⁵³. Indiana Senatörü Cumhuriyetçi Albert J. Beveridge; ‘*Fabrikalar, ülkenin tüketebileceğinden, tüketim kapasitesinden daha fazla üretiliyorlar.*’ demekte, ülkenin istikrarsızlığına vurgu yapmaktaydı⁵⁴. 1890’lar üretim ve tüketim kapasitesi üzerinden gerçekleşen bu gibi tartışmalara sahne olurken, Hawaii’nin ilhak edilmesi, ülkenin Asya pazarına açılması ve üretim-tüketim kapasitesinde oluşan fazlalığın bu pazarlara ihraç edilmesi fikrinin pratiğe dönüşmesi imkânını sağladı. Hawaii bu amaçta önemli bir istasyon işlevi de görebilirdi. Ada, Amerika Birleşik Devletleri’nin daha da uzak kıtalara ulaşması için bir basamak olarak değerlendiriliyordu⁵⁵.

3.2. Hawaii’nin İlhak Edilmesi ve Asya Pazarına Açılış

Ülkenin Hawaii ile temasları on dokuzuncu yüzyılın başlarına dayanıyordu. Hawaii 1820’li yıllardan beri hem Amerikan hem de İngiliz misyonerlerinin önemli bir misyon alanı olarak gördükleri ve aktif faaliyet yürüttükleri bir bölgeydi. Amerika Birleşik Devletleri’nin Pasifik’te gücünü pekiştirmek stratejisi için önemli bir noktaydı⁵⁶. Bununla beraber Hawaii, yukarıda söz edilen ekonomik alan ve bu alanda hegemonyanın tesisinin sömürgecilğe dönüşümü hususuna önemli bir örnek teşkil etmektedir⁵⁷.

Hawaii, Amerikan iş adamları için önemli bir bölgeydi. Bölgedeki şeker kamışı Amerikan çiftçilerin dikkatini çekiyordu. 1875’te Amerikan şirketleri şeker ticaretinde en önde gelen ülke konumundaydı. Aynı yıl imzalanan bir anlaşmayla Hawaii şekerini gümrüksüz Amerikan pazarına girmeye başladı⁵⁸. 1887’de imzalanan diğer bir anlaşmayla da Amerika Pearl Harbor’da donanma bulundurma hakkına sahip oldu. Amerikan sermayesinin teminatını

sebeplerindendi. Daha detaylı bilgi için bkz. Elmus Wicker, **Banking Panic of the Gilded Age**, Cambridge University Press, 2006

⁵³ Victor Bulmer-Thomas, **The Economic History of Latin America Since Independence**, 2nd Edition, Cambridge University Press, 2003. s.46-48

⁵⁴ Emily S. Rosenberg, **Spreading the American Dream: American Economic and Cultural Expansion, 1890-1945**, New York: Hill and Wang, 1982. s.22

⁵⁵ John Mack Faragher, **a.g.e**, s.433

⁵⁶ W. Patrick Strauss, **Americans in Polynesia**, East Lansing: Michigan State University Press, 1963. s.43-46

⁵⁷ Türkkaya Ataöv, **Amerikan Emperyalizmi: Doğu ve Gelişimi**, İleri Yayınları, İstanbul, 2007. s.169-173.

⁵⁸ Carol MacLennan, **The Mark of Sugar. Hawaii's Eco-Industrial Heritage**, **Historische Sozialforschung**, 29. Cilt, No. 3, s.37

sağlamak kaygısı beraberinde Pasifik'te yeni bir hegemonya alanı oluşturuyordu. Bu ilerleyiş Amerika Birleşik Devletleri'nin Pasifik'te zamanla güçlü bir konuma gelmesini sağlayacaktı⁵⁹.

1888'de Amerikalı çiftlik sahipleri ordunun da desteğini alarak Hawaii Kralı Kalakaua'ya baskı yapıp adada bir meclis tesis edilmesinin yolunu açmışlardı. Ordunun baskısı sebebiyle kurulmasına ithafen meclis "*Bayonet Constitution*" adıyla anılmaktaydı⁶⁰. Bununla birlikte kurulan mecliste oy hakkı varlık durumuna göre belirlenmekteydi. Toprak veya mal sahipleri mecliste oy kullanma hakkına sahiptiler. Dolayısıyla mecliste oy kullanan çoğunluk vatandaşı olmayan, Amerikalı ve Avrupalılardı. Hawaii yerli halkının ve şeker plantasyonlarında çalışmaya gelen Çinli ve Japon işçilerin oy kullanma hakkı bulunmamaktaydı.

Böylece meclis sistemi ile toprak sahiplerinin ekonomik çıkarlarını sağlamlaştırdığı bir düzen oluştu⁶¹. Ancak 1890'da *McKinley Tariff* ile şekerin ülkeyi gümrüksüz girmesine garanti altına alan anlaşma iptal edilince, şeker üreticileri Amerika Birleşik Devletleri'nin adayı ilhak etmesinden yana tavır sergilemeye başladı. Kalakaua'nın ölümünün ardından 1891'de tahta, Kraliçe Lili'uokalani geçti. Lili'uokalani, adadaki yerlilerin güçlenmesi ve vatandaşı olmayan, toprak sahiplerinin hakimiyetinin kırılması gerektiğini düşünüyordu. Bu sebeple meclisi feshetme kararı aldı. Bunun üzerine bölgede yaşayan Amerikan vatandaşlarının haklarını korumak gerekçesiyle Devlet Bakanı James G. Blaine'nin kararıyla adaya Amerikan kuvvetleri gönderildi. Lili'uokalani tahttan indirildi ve yerine geçici hükümet kuruldu⁶². Sanford B. Dole geçici hükümetin başkanı olarak atandı.

Hawaii, Amerika Birleşik Devletleri'nin resmî olarak idaresi altındaydı. Blaine, Hawaii'i California Eyaleti'nin uzak bir şehri olarak tanımlıyor ve Hawaii'nin ilhakını bu temellendirme ile destekliyordu. Hawaii'nin ilhak edilmesine yönelik anlaşmaya varıldı. Ancak bu anlaşma Başkan Grover Cleveland tarafından "*'Amerika'nın haysiyet ve ahlak anlayışına aykırı bir hareket ve aynı zamanda ülkenin kıyılarından hayli uzak bir toprağın elde edilmesinin devlet gelenekleriyle bağdaşmayan bir girişim*"⁶³ olacağı gerekçesiyle reddedildi⁶⁴. Hükümet

⁵⁹ H. P. Willmott, **The Last Century of Seapower, Vol. I: From Port Arthur to Chanak**, Indiana University Press, 2009. s.14.

⁶⁰ *Bayonet* "süngü" anlamına gelmektedir.

⁶¹ Dean Itsuji Saranillio, **Unsustainable Empire: Alternative Histories of Hawaii Nationhood**, Duke University Press, 2018. s.36

⁶² Bu konuda hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz. Neil Thomas Proto, **The Rights of My People: Liliuokalani's Enduring Battle with the United States 1893-1917**, Algora Publishing, 2009.

⁶³ Grover Cleveleand daha sonra sömürgecilik karşıtı hareketin önde gelen isimleri arasında olacaktı.

⁶⁴ James Henretta, David Brody, **a.g.e.** s.610.

değişip, William McKinley başkanlığa geçti⁶⁵. 1900'de Hawaii, McKinley'in de ısrarıyla Hawaii halkının görüşü yok sayılarak Amerika Birleşik Devletleri toprağı olarak kabul edilecekti⁶⁶. Bağımsız bir ulus olan Hawaii zamanla Amerikan otoritesine boyun eğmek durumunda kalmıştı. Amerika Birleşik Devletleri'nin deniz aşırı sömürgeci bir devlete evrilmesi hususunun anlaşılması açısından Hawaii'nin ilhakı önemli bir yere sahiptir.

3.3. Monroe Doktrini'nin Öteki Yüzü

Yukarıda söz edildiği üzere ekonomik sınırların genişlemesi Amerika Birleşik Devletleri'ni uzun süredir serbest ticaret emperyalizminin bir uygulayıcısı haline getirerek, formal emperyalizme zemin oluşturmuştu⁶⁷. Bu açıdan Hawaii ile benzerlik gösteren bir diğer bölge ise Güney Amerika idi. Güney Amerika'da da benzer bir siyaset izlenmişti. Bu, devlet bakanı James G. Blaine döneminde izlenen *Good Neighbor* politikası, bir diğer deyişle *Pan-Americanism* adıyla anılmaktaydı⁶⁸. Bu politika ile Batı Yarıkürede yer alan ülkelerle iyi ilişkiler kurmak amaçlanıyordu⁶⁹. Kısa sürede Meksika, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador gibi Güney Amerika ülkeleri ile anlaşmalar imzalandı. Bu anlaşmalar Amerikan sektörünün Güney Amerika pazarlarına girmesinin önünü açtı. Amerika Birleşik Devletleri, Monroe Doktrini'ni dayanak olarak kullanarak Güney Amerika pazarında tekelleşmek yolunu da izlemekteydi. Monroe Doktrini esasında ABD'nin Avrupa işlerine ve Avrupa'nın da *Panamerikan* coğrafyaya müdahil olmaması şartına dayalı bir mukabeleydi. Ama bu yönüyle ABD'nin Güney Amerika coğrafyasında yayılma imkânı bulmasına da zemin oluşturmaktaydı⁷⁰. Ülkelerin öncelikli endüstri alanları Amerikan fabrikalar tarafından doldurulmuştu⁷¹.

⁶⁵ 1896 seçimi de yayılmaya ve sömürgecilığe dayalı yönetim anlayışına geçiş açısından da önem taşımaktadır.

⁶⁶ John Mack Faragher, **a.g.e.**, s.434.

⁶⁷ Formal ve informal emperyalizm hakkında bir inceleme için bkz. Michael W. Doyle, **Empires**, Cornell University Press, 1986. s.22-25.

⁶⁸ Bu politikaya ilişkin kaleme en kapsamlı çalışma için bkz. Bryce Wood, **The Making of the Good Neighbor Policy**, W.W. Norton, 1967.

⁶⁹ Bu düşünce literatürde Pan-Amerikanizm kavramı ile anılmaktadır. Pan Amerikanizm fikri en temel şekilde Batı Yarıküre ülkelerinin ortaklığını vurgulayan bir anlayıştı. Pan-Amerikanizmin genel tarihi için bkz. Alonzo Aguilar, **Pan-Americanism from Monroe to the Present**, Monthly Review Press, New York, 1968. Pan-Amerikanizmin kültürel yansımalarını ilişkin çalışma için bkz. Anthony B. Pinn, Caroline F. Levander, Michael O. Emerson (Ed.), **Teaching and Studying the Americas: Cultural Influences from Colonialism to the Present**, Palgrave Macmillan, 2010.

⁷⁰ Monroe Doktrini'nin Amerikan sömürgecilğinde bir dayanak olarak kullanıldığına dair yaklaşım için bkz. Marco Mariano, *Identity, Alterity, and the "Growing Plant" of Monroeism in U.S. Foreign Policy Ideology*, **U.S. Foreign Policy and Other**, Michael Patrick Cullinane, David Ryan (Ed.), New York: Berghahn, 2015. s.59-78.

⁷¹ David Healy, **James G. Blaine and Latin America**, University of Missouri Press, 2001. s.245-253

1875 yılında Venezuela’da ortaya çıkan isyan, yatırımların risk altında olabileceği gerçeğini belirginleştirdi. Yatırımların sayısı kısa sürede arttığı ve aynı ölçüde risk barındırdığı için Amerikan ekonomisinin yeni dayanak noktasını oluşturan bu yatırımların etkin biçimde korunabilmesi hususu göz önünde bulundurulmaya başlandı. Bu da doğrudan denizlere hakimiyet kurulması fikrini işaret etmekteydi.

3.4. Alfred T. Mahan ve Denizlere Hâkim Olmak

Amerikan sermayesinin ulaştığı her noktanın güvenliğini sağlamak ve Amerikan menfaatlerini teminat altına almak üzerine kurulu deniz hakimiyeti anlayışının teorisyeni Alfred T. Mahan idi. Güçlü bir donanma ile kriz anlarında Amerikan yatırımlarının korunması ve krizlerin Amerikan menfaatleri doğrultusunda yönetilebilmesi Alfred T. Mahan’ın teorisi ile önem kazanmıştı. Chester A. Arthur’un (1881-1885) yönetimi, donanmada mütevazı bir yükseltme programı başlattı, daha gelişmiş gemileri suya indirdi, subay kadrolarının niteliğini iyileştirmeye yönelik girişimlerde bulunuldu ve 1884’te Newport’da *Naval War College* kuruldu. Kongre yeni bir donanma için bütçe ayrılması kararını onayladı ve kısa sürede güçlü bir donanma inşa edildi⁷².

Amiral Alfred T. Mahan Güney Amerika’da eski sayılabilecek bir gemide görev yapan, vaktinin çoğunu Lima’da kütüphanede tarih kitapları okuyarak geçiren bir askerdi. Özellikle büyük imparatorluklar üzerine okumalar yapmaktaydı ve büyük imparatorlukların gücünü denizleri kontrol ederek sağladığı fikri dikkatini çekti. Antik dönemlerde Roma İmparatorluğu, kendi zamanında Britanya bu fikre başlıca örnekler arasındaydı. Doğal olarak Amerikan yayılcılığını da yeni bir biçimde sunarak, denizlerin kontrolü vasıtasıyla güçlü bir devlet olunabileceğini *The Influence of Seapower Upon History (1890)* kitabında vurguladı⁷³. Mahan, Amerika Birleşik Devletleri’nin okyanusları bir bariyer olarak görmek siyasetinden artık kopması gerektiğini, “okyanusların bir insanın bütün yönlere gidebileceği bir otoyol olarak görülmesi” fikrinin artık kabul görmesi gerektiğini öne sürmekteydi⁷⁴. Mahan, okyanuslarda

⁷²James Henretta, David Brody, a.g.e. s.609. Donanmadaki bu atılım ile ilgili çalışma için ayrıca bkz. Edward J. Marolda(Ed.), **Theodore Roosevelt, the U.S. Navy and the Spanish American War**, Palgrave MacMillian, 2001.

⁷³ Gearóid Ó Tuathail, **Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space**, Routledge, London, 1996. s.30-33

⁷⁴ Mahan ayrıca kömür istasyonlarının da önemini vurgulamaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri, Pasifik’te kömür istasyonlarına sahip olmalı ve böylece ikmal ve dolayısıyla hareket kabiliyeti artırmalıydı. Kömür istasyonuna sahip olmayan bir devlet kendi tabiriyle “kıyıyı terk edemeyen kuşlar” gibiydi.

güçlü ticaret filoları ve bu filoları koruyan güçlü bir donanmanın, güçlü bir devletin anahtarı olduğunu vurguluyordu⁷⁵.

Mahan, Amerika Birleşik Devletleri'nin de Doğu Asya pazarı için Avrupa ile eşit şartlarda rekabet etme olanağı olduğunu dile getiriyordu. Ona göre Hawaii, Amerikan gücünü Pasifik'e genişletmek için ilhak edilmesi gereken bir noktaydı⁷⁶. Bu noktada Mahan'ın stratejik kaygıyla öne sürdüğü Hawaii'nin ilhak edilmesi fikri, onu ülkedeki sermaye sahiplerinin istekleri ile aynı çerçevede buluşturdu. Dönemin Donanma Bakanı Benjamin F. Tracy ' *'Savaş gemileri pahalı olabilir ancak Amerika'nın gücü ve gelişen endüstrisi için sigorta gibidirler'* demektedir ve bu söz hegemonya alanının korunması ve devamlı kılınması hususunda verilebilecek yerinde bir örnekti⁷⁷.

Ancak güçlü bir ekonomi için stratejik noktaların elde edilmesi tek başına Filipinler'de sömürge yönetimini tesisini aydınlatmak açısından yeterli görünmemektedir. Zira Filipinler'de sömürge yönetimi kurulmadan sadece stratejik öneme sahip noktaların elde tutulduğu bir sömürge sistemi de öne sürülen kaygıları giderecek ölçüdeydi. Mahan'ın önerisi koloni yönetimi değil, güçlü bir ticaret ağı için stratejik noktaların kontrolünden ibaretti. Bu sebeple yayılmanın hazırlayıcı unsurlarının arasında Mahan'ın fikirleri örnek gösterilebilir ancak sömürge yönetiminin tesis edilmesi için aynı durum söz konusu değildir⁷⁸. Sömürge idaresinin tesisini anlamak için yayılma fikrinin ideolojik alt yapısını incelemek daha doğru olacaktır.

3.5.Sosyal Darwinizm ve Sömürgecilik

Yayılmak ve sömürge idaresi tesis etmek düşüncesi temelde Anglosakson ırkının 'vahşi' olarak tanımladığı toplulukları yönetmek ve onlara demokratik yönetim geleneği öğretmeyi ahlâkî ve dinî bir sorumluluk olarak kabul eden bir anlayışın ürünüydü⁷⁹. Bu aynı

⁷⁵ Ian Speller, **Understanding Naval Warfare**, Routledge, New York, 2014. s.41-44

⁷⁶ Stephen Kinzer, **The True Flag: Theodore Roosevelt, Mark Twain, and the Birth of American Empire**, Henry Holt & Co, 2017. s.91

⁷⁷ Lisle A. Rose, **Power at Sea: The Age of Navalism, 1890-1918**, University of Missouri Press, 2007. s.16

⁷⁸ James Henretta, David Brody, **a.g.e.**, s.614.

⁷⁹ Chicago'da 1893 yılı Mayıs'ında düzenlenen fuar Anglosakson ırkı ve öteki dünya anlayışının somutlaştığı bir örnekti. Fuar, Kristof Kolomb'un Amerika kıtasına ayak basmasının dört yüzüncü yıl dönümü sebebiyle düzenlenmişti. Fuarda Amerikan şirketlerinin, ürünlerinin dünya çapında önemi, şirketlerin ne denli güçlü olduğuna ilişkin sergiler düzenlenmekteydi. Amerikan markalarının okyanus ötesinde ne kadar yaygın kullanıldığını vurgulayan bu sergiler yoğun ilgi görmüştü. Aynı zamanda fuarda farklı medeniyetleri temsilen halklar gelmişler ve kültürel gösteriler gerçekleştirmişlerdi. Fuarda bir yandan Amerikan endüstrisinin gücü sergilenirken diğer yandan "medenî olmayan" insanlar olarak tanımladıkları farklı halklar kendine özgü gösteriler sergilemişlerdi. Daha sonra bu fuarın düzenleyicilerinin açık ve güçlü bir mesaj verdiği düşünüldü. Frederick Douglas, özellikle fuarın fiziksel düzeninden söz ederek, bir yandan Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa öbür

zamanda sosyal darvinist bir görüştü. Sosyal Darwinizm fikri Anglosakson ırkının üstünlüğüne dayanan bir fikir akımıydı. Bu düşünce İngiltere’de olduğu kadar Amerika’da da oldukça popülerdi⁸⁰. Bu anlayışın on dokuzuncu yüzyılın ortalarında yerleşmesi noktasında ilk örnek Lewis Henry Morgan’ın çalışmalarıdır. Morgan’ın Amerikan yerlileri üzerine yaptığı çalışmaların ardından toplumların darvinist bir anlayışla sınıflandırılması gerektiğini önermişti⁸¹. Sosyal darvinist anlayış beraberinde Amerikan özgüçlüğü de sömürge yönetimini tesisi hususunda önemli etkenler arasındadır⁸². Amerikan özgücü anlayışı Amerikan ulusunun ‘biricikliğine’ ve ‘kendine özgüçlüğüne’ vurgu yaparak, ulusun dünya ile ilişkisini bu çerçevede kurgulayan bir anlayıştır. Bu sebeple diğer uluslardan daha üstün bir Amerikan kimliği yaklaşımını öne sürer ve buradan hareketle Amerikan ulusuna diğer uluslara karşı ‘öğretici’ rolde bir sorumluluğa sahip olduğuna işaret eder⁸³.

Bu sebeple Sosyal Darvinist anlayış ve Amerikan özgüçlüğü bu dönemde yayılma fikrinin ve sömürge idaresinin tesisinde hazırlayıcı unsurlar arasında değerlendirilebilir. Irkçı bir önermeden hareketle gelişen bu anlayışa göre Amerika Birleşik Devletleri’nin, hayatta kalmak için yayılması gerekmektedir. Anglosakson ırkının genişlemesi ve ‘öteki dünyayı’ yönetmesi ülkenin sorumluluğuydu⁸⁴.

3.6. *Manifest Destiny*’nin Yeniden Kuruluşu

Amerikalı filozof ve tarihçi John Fiske, ülkenin gelecekteki sorumluluklarını vurgularken şunları dile getirmekteydi. ‘İngiliz ırkının vazifesi Kuzey Amerika kolonize edildiğinde başlamıştı ve dünyada ne kadar eski medeniyet varsa bu dili, dini ve bu siyasi kültürü benimsemeliydi’⁸⁵. John Fiske, üniversitede ülkenin sorumlulukları adı altında verdiği dersin adına ‘*Manifest Destiny*’ adını vermişti. Yarım asır önce bu kavram Amerikan yerlilerinin topraklardan sürülüp oraya yerleşilmesi fikrine vurgu yapmaktaydı. Anlaşılacağı

yandan dünyanın geri kalan ülkeler olarak medenî ve gayri medenî şeklinde keskin bir ayrıma göre düzenlenmiş olduğu noktasına dikkat çekti. Fuarı dünyanın çeşitli yerlerinden 27 milyon kişi katılmıştı. Fuar, Amerika Birleşik Devletleri’nin küresel bir güç olacağına ve Anglosakson ırkının diğer ırklardan üstün pozisyonda olduğuna yönelik bir atıf olarak görünmekteydi. Bu konu hakkında yapılan çalışma için bkz. Chaim M. Rosenberg, **America at the Fair: Chicago's 1893 World's Columbian Exposition**, Arcadia Publishing, 2008.

⁸⁰ Bu konu üzerine yapılmış en kapsamlı çalışma için bkz. Robert C. Bannister, **Social Darwinism: Science and Myth in Anglo-American Social Thought**, Temple University Press, 1979.

⁸¹ Michael A. Elliott, *Cultural Anthropology and the Routes of American Studies, 1851–1942*, John Carlos Rowe (Ed.), **A Concise Companion to American Studies**, Wiley-Blackwell, West Sussex, 2010. s.49. Ayrıca bkz. Lewis Henry Morgan, **Eski Toplum I**, Payel Yayınevi, İstanbul, 1994. s.7-18.

⁸² Kavram hakkında çalışma için bkz. Hilde Eliassen Restad, **American Exceptionalism: An Idea that Made a Nation and Remade the World**, Routledge, 2015.

⁸³ Hilde Eliassen Restad, **a.g.e.**, s.3, 5

⁸⁴ Paul M. Rego, **American Ideal**, Lanham: Lexington Books, 2009. s.99

⁸⁵ David Healy, **U.S. Expansionism: The Imperialist Urge in the 1890's**, University of Wisconsin Press, 1976. s.31

üzere ‘‘yayılma’’ ve ‘‘genişleme’’ kavramları Amerika Birleşik Devletleri tarihi özelinde yeni kavramlar değildiler⁸⁶. Genişleme veya yayılma, zaten ülkenin kuruluşundan beri doğu-batı yönünde gerçekleşen bir ilerleyişle ulusal bir karakter haline gelmişti. Ancak 1890 yılında *United States Census* doğu-batı yönündeki ilerleyişin sona erdiğini ve yerleşimlerin artık Pasifik kıyılarına ulaştığını duyurdu⁸⁷. Artık *frontier* ve ilhak edilmemiş toprak kalmamıştı. Bu haberin psikolojik etkisi derin oldu. *Frontier*’in ülkenin karakteri olduğunu daha sonra genç tarihçi Frederick Jackson Turner’ın *The Significance of the Frontier in American History (1893)* adlı makalesinde vurgulayacaktı⁸⁸. Bu makalenin diğer tezi ise *frontier*’in sonu ile deniz ötesi yayılmanın başlangıcı arasında kurulan bağıdı. *Manifest Destiny* son bulmamıştı, bu ilerlemeci vizyon artık kıta ötesine, okyanuslara dönüktü⁸⁹.

Ekonomik ve ideolojik sebeplerle birlikte dış politikada yaşanan gelişmeler de Amerikan sömürgeciliğinin itici kuvvetleri olarak görülebilir. Çünkü 1880’lerin ortalarında Avrupa emperyalizmi yükseliş göstermekteydi. 1884 Berlin Konferansı neticesiyle Afrika paylaşılmıştı. Japonya’nın yükselişi onu kaçınılmaz olarak Çin ile karşı karşıya getirmiş ve bu iki devlet 1894-1895 yıllarında savaşa girmişlerdi. Japonya’nın bu savaştan galip ayrılması diğer büyük güçleri Çin gibi büyük bir pazarın güçsüz durumundan yararlanmak avantajını değerlendirmeye itmişti⁹⁰. Connecticut Senatörü Orville Platt 1893 yılında şunu vurguladı: ‘‘Amerikan devleti henüz bir embriyo ülkesi iken izolasyon politikası hayli makul bir politikaydı. Ancak bugün vaziyet değişmiştir. Bizler artık 65 milyonluk bir ülkeyiz. Gelecekteki refahımız ancak izolasyon politikası terkedildiğinde sağlanabilir.’’⁹¹. İzolasyon politikasına son verilip, diğer Avrupa devletleri gibi kıtasal Amerika’nın ötesinde hegemonya sağlanması ülkenin geleceği için hayati görülmekteydi.

3.7.Protestanlık ve Sömürgeciliğin Kesiştiği Nokta: *Social Gospel* Hareket

Yayılanın hazırlayıcı ya da bir başka deyişle destekleyici unsurları arasında *Social Gospel* hareketi de gösterilebilir. Hareketin lideri Josiah Strong, beyaz ırkın, Afrika ve Pasifik

⁸⁶ Robert W. Johannsen, ‘‘Introduction’’, **Manifest Destiny and Empire American Antebellum Expansionism**, Sam W. Hayes, Christopher Morris (Ed.), Texas A&M University Press, 1997. s.3,4

⁸⁷ Frederick Jackson Turner, **The Frontier in American History**, Henry Halt and Company, 1921. s.1

⁸⁸ Kuzeye doğru ilerleyiş Kanada üzerinde İngiltere’nin hakimiyetini pekiştirmesi sonucu 1867 yılında, güneye ilerleyiş ise Meksika ile bir başka savaşa girmek istenmemesi üzerine de 1877 yılında son bulacaktı. Yeni ilerleyiş alanı ise okyanus ötesi olarak kendini üretecekti.

⁸⁹ Frederick Jackson Turner, **a.g.e.**, s.132

⁹⁰Niels P. Petersson, ‘‘ Gentlemanly and Not-so-Gentlemanly Imperialism in China before the First World War’’ **Gentlemanly Capitalism, Imperialism and Global History**, Shigeru Akita (Ed.), Palgrave MacMillian, 2002. s.103-105

⁹¹ James Henretta, David Brody, **a.g.e.** s.612

yerli halkını Hristiyanlaştırmasına yönelik vaazlar vererek Amerika Birleşik Devletleri'nin hem ekonomik hem de ruhanî yayılımına vurgu yapmaktaydı. Amerikan yayılcılığı, dinî evanjelizm ve misyonerlik faaliyetlerinin en yoğun olduğu döneme denk gelecekti. Özellikle İç Savaş sonrası Protestan cemaatleri yeni misyon bölgelerini Çin başta olmak üzere Pasifik Adaları'ndaki yerlilere yönelik belirlemişlerdi. Yerlilerin Hristiyanlaştırılması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin deniz ötesi yayılcılık fikri birbirine koşut seyretmiştir denilebilir. Cemaatler, yayılma fikrini ‘‘ilahî doğruluk’’ olarak değerlendirmekteydi⁹². Bu noktada ilahî doğruluk ile sömürgecilik birbirini tamamlayan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sömürgeciliğin protestanlığa yayılma alanı kazandıracığı inancı yayılma fikrinin bir başka hazırlayıcısı olarak değerlendirilebilir.

⁹² Jeffrey D. Schultz, John G. West Jr., Iain Maclean (Ed.), ‘‘Imperialism’’, **Encyclopedia of Religion in American Politics**, Greenwood Publishing Group, Oryx Press, 1999. s.126, 127

4. DİPLOMATİK VAZİYET ve İSPANYA-AMERİKAN SAVAŞI

Dış politikadaki bu değişim ülkede daha önce gerçekleşmemiş ölçüde bir kutuplaşmaya ve tartışmaya yol açacaktı⁹³. Amerikan dış politikası İç Savaş sonrasında iki önemli meseleyle meşgul olmuştu. Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İngiltere ile karşı karşıya gelmişti. Fransa ile anlaşmazlık konusu Meksika'ya ilişkindi. 1863'te Meksika, Fransız destekli bir rejim ile Arşidük Maximilian tarafından idare edilmekteydi ve bu durum Amerikan Güneybatı sınırları güvenliği için bir tehdit oluşturmaktaydı. İç Savaş sona erdiğinde Amerika Birleşik Devletleri duruma müdahale etme kararı aldı ve 1867'de General Philip Sheridan önderliğinde ordularını Meksika sınırına yığdı. Çatışmayı göze alamayan Fransız ordusu ise durum karşısında geri adım attı⁹⁴.

İngiltere ile anlaşmazlığın temel kaynağı ise Konfederasyon gemilerinin İngiliz limanlarını kullanarak Birlik ordularına saldırılar düzenlemeleriydi⁹⁵. Bununla birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin Kanada'yı tazminat olarak alma umudunun 1867'de İngiltere tarafından önlenmesi bir diğer anlaşmazlık noktasıydı. İngiltere ile anlaşmazlıklar dört yıl sonra çözüme ulaştı⁹⁶. Böylece İç Savaş'ın son büyük diplomatik meselesi de Amerika Birleşik Devletleri lehine hallolmuş oldu⁹⁷.

Takip eden yıllarda ise Amerika Birleşik Devletleri diplomatik olarak hareketsiz olduğu bir sürece girdi⁹⁸. Hawaii, Amerikan yayılcılığını destekleyenler tarafından önemli bir adım olarak görüldü⁹⁹. Hawaii örneği Amerikan sömürgeciliğinin yurtiçinde politikacılar ve iş adamları arasında menfaatlerin ortak bir zeminde bulunduğu dikkat çekici örnekler arasındaydı. 1890'lı yıllara gelindiğinde Küba'da yaşanan gelişmeler Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel bir güç olarak yükselmesinin önünü açacaktı.

⁹³ Stephen Kinzer, **a.g.e.**, s.3

⁹⁴ Glenn Hastedt, **Encyclopedia of American Foreign Policy**, Facts on File, 2004. s.314

⁹⁵ Birlik orduları, Amerikan İç Savaşı sırasında *Union* olarak bilinen taraftı.

⁹⁶ Glenn Hastedt, **a.g.e.**, Facts on File, 2004. s.193

⁹⁷ James Henretta, David Brody, **a.g.e.**, s.609

⁹⁸ Karşıt bir görüş için bkz. Thomas McCormick, " From Old Empire to New: The Changing Dynamics and Tactics of American Empire", Alfred W. McCoy, Francisco Scarano (Ed.), **a.g.e.**, s.64. Bu görüşe göre Amerika Birleşik Devletleri kuruluşundan bu yana aslında emperyalist bir devlettir. 1890'lı yıllardan sonra Amerikan emperyalizmi sadece biçim değiştirdi. İlk emperyalist dönemde yine Amerikan çiftçiler, iş insanları kanalıyla yeni topraklar elde ediliyor, yeni limanlar ele geçiriliyordu. San Francisco, Seattle ve New Orleans gibi büyük liman kentleri kanalıyla da ürünler Avrupa ve Asya pazarına taşınıyordu. Yine bu anlayışa göre, Amerika Birleşik Devletleri emperyalizmi Amerikan Devrimi ile başlamıştı. İngiltere ile girişilen mücadele emperyalizme karşı bir mücadele değil, emperyalist hakimiyet için yapılan bir mücadeleydi.

⁹⁹ James Henretta, David Brody, **a.g.e.** s.610

4.1.Küba Ayaklanması ve Sarı Gazetecilik

1860'lardan bu yana Küba'da yerliler İspanyol yönetimine isyan etmekteydiler. 1895 Şubat'ında Kübalı isyancılar yeniden bir mücadeleye giriştiler. Bu isyanın ardından İspanyol kumandan, Valeriano Weyler, neredeyse ülkenin tamamını kamplara hapsetti. Bu kamplardaki ağır yaşam koşulları sebebiyle 200.000 kişi açlıktan veya dizanteriden hayatını kaybetti. Amerikan medyası Küba'da yaşananlar manşetlere taşıdı. Halk buna oldukça duygusal tepkiler gösterdi. Küba'daki yerli erkekleri onurlu savaşçılar, kadınları İspanyolların esareti altında kurtulmayı bekleyen insanlar olarak benimsediler. Bu duygusal ortamda da Kongre, Küba'nın bağımsızlığına yönelik çağrıda bulundu. Küba'da yaşananlar Amerikan medyası tarafından abartılı şekilde aktarılıyordu¹⁰⁰. Özellikle Joseph Pulitzer ve William Randolph Hearst, *yellow-journalism* diye adlandırılan bir medya dili kullanıp, Küba'ya müdahale konusunun kamuoyunca onaylanmasında büyük rol oynadılar¹⁰¹.

Her ne kadar Amerikan kamuoyu ve hükümeti Küba'nın bağımsızlığı hususunda ortak kanıda olsalar bile, hareket noktaları farklılık göstermekteydi. Amerikan halkı medyanın da etkisiyle İspanyol mezaliminin son bulmasını dilerken, Amerikan hükümeti Küba'daki iç savaşın ve istikrarsızlığın Amerikan şeker plantasyonlarını ve ticaretini baltalıyor olmasından rahatsızlık duyuyordu. Başkan Cleveland uzun süredir istikrarsız olan Küba'yı Amerika'nın stratejik hedefleri arasında görmemekteydi. Cleveland bölgeden istikrardan yanaydı ancak İspanya, isyancılar karşısında bölgede istikrarı yeniden tesis etmek konusuna hayli uzak bir tablo çiziyordu. Amerika Birleşik Devletleri süren istikrarsızlıktan rahatsızlık duymakta, vaziyet ulusal çıkarlarını engeller hale gelmişti. Bu sebeple 1897'de hükümete gelen William McKinley de İspanya karşısında sert bir tavır takınmaya yönelik siyaset izledi¹⁰².

Ekim ayında Küba'da sınırlı bir öz yönetim tesis edilmek istedi. Ancak Ocak 1898'de Küba'daki kral yandaşları bu otonomiye karşı çıkararak isyan ettiler. Kübalı isyancılar da Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahale edeceği inancıyla tam bağımsızlık talep ettiler. İspanya hükümeti adada kırsalda yaşayan halkın merkezî bir noktaya toplanılması üzerine kurulu "reconcentrado" politikası uygulamaya başladı. Binlerce kişi kamplarda uygun

¹⁰⁰ Leslie Bethell (Ed.), **Cuba: A Short History**, Cambridge University Press, 1993. s.31-35

¹⁰¹ David R. Spencer, **The Yellow Journalism: The Press and America's Emergence as a World Power**, Northwestern University Press, 2007. s.9, 131-133

¹⁰² David Healy, **a.g.e.**, s.53, 54

olmayan sağlık koşullarından dolayı hayatını kaybetti. Salgın hastalıklar her geçen gün daha fazla can aldı¹⁰³.

4.2.USS Maine'nin Batırılışı

İki ülkenin savaşa sürüklendiği girdapta son damla İspanya'da bakan Dupuy de Lome'nin William McKinley'e mektubu oldu. Mektupta William McKinley "zayıf" olmakla suçlanıyordu. Bu mektup *New York Journal*'de yayımlandı. Mektup yayınlanınca kamuoyunda savaş sesleri daha da yükseldi. Bir hafta sonra Amerikan savaş gemisi *Maine* Havana limanında patladı ve battı. 260 denizci hayatını kaybetti. Bu olaydan sonra savaş kaçınılmaz görülüyordu¹⁰⁴.

Gemi, 1898 Ocak'ta Havana Limanı'na giriş yapmıştı. Bir ay sonra ise bilinmeyen bir sebepten gemide patlama gerçekleşti. İspanya'nın böyle bir saldırıyı gerçekleştirdiğine dair herhangi bir kanıt rastlanmadı. Daha sonra yapılan soruşturmada bu patlamaya bir deniz mayınının yol açtığı öne sürüldü. Ancak buna ilişkin bir kanıt da ulaşılmadı. Bu durumda Amerikan gemisinin İspanya yetki alanında korunamamasından yine İspanya sorumludur söylemiyle yeni bir suçlayıcı argüman öne sürüldü¹⁰⁵.

11 Nisan 1898 tarihinde William McKinley, Kongre'den Küba'ya müdahaleye yönelik yetki talebinde bulundu¹⁰⁶. Bu girişimi "insanlık, medeniyet ve tehlike altına giren Amerikan çıkarları" için gerçekleştireceğini dile getirdi¹⁰⁷. Savaş henüz resmîyette başlamadan birtakım tartışmalar gündeme gelmişti. Amerika Birleşik Devletleri, Küba'ya müdahale ettiği takdirde, daha sonrası için nasıl bir yol izleneceğine fikir ayrılıklarını da beraberinde getirecekti. İspanya'nın sahip olduğu diğer adalar da yeni bir tartışmayı beraberinde getirdi. William McKinley savaş başladığında özel olarak şu notları kaleme aldı. "Savaş neticeye vardığında, elde ettiklerimizi elimizde tutmayı bilmeliyiz."¹⁰⁸.

Küba'da yaşanan gelişmeler Amerika Birleşik Devletleri'nin kurduğu hegemonya alanını genişletmek ve uluslararası bir anlaşma ile bunun kabul görmesini sağlamak için önemli

¹⁰³ David R. Spencer, a.g.e., s.180

¹⁰⁴ James Henretta, David Brody, a.g.e. s.611

¹⁰⁵ 1976'da ise patlamanın hatalı gemi tasarımından kaynaklandığı iddia edilecekti. Özellikle mühimmatın geminin kömür deposuna yakın olmasının beklenmedik bir cephane patlamasına yol açmış olabileceği gerçeği üzerine duruldu. Daha detaylı bilgi için bkz. <https://www.history.com/this-day-in-history/the-maine-explodes>

¹⁰⁶ David Healy, a.g.e., s.146

¹⁰⁷ Jason M. Colby, *The Business of Empire: United Fruit, Race and U.S. Expansion in Central America*, Cornell University Press, 2011, s.57

¹⁰⁸ James Henretta, David Brody, a.g.e. s.618

fırsat sunmuştu. Zira İspanya'nın kolonilerinden biri de Asya pazarına ulaşmak için önemli bir konuma sahip olan Filipinler idi.

27 Mart 1898 tarihinde McKinley Madrid yönetimine ultiimatı yolladı ve acilen altı aylık bir ateşkes ve hemen ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin hakemliğinde "asilerle" barış antlaşması imzalanmasını talep etti. Bu istekler, İspanya hükümetini oldukça güç durumda bırakacak nitelikteydi. Çünkü söz konusu antlaşma doğrudan Küba'nın bağımsızlığı demekti ve bu bağımsızlık Madrid rejiminin de çöküşü anlamına gelmekteydi. Bu antlaşmayı kabullenmek kraliyetin meşruiyetini yok saymak demekti¹⁰⁹.

4.3.İspanya-Amerikan Savaşı

İspanya, 24 Nisan, 1898 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne savaş ilan etti. Amerikan birlikleri hazırlanmaya koyuldular. Ancak kısa sürede birçok eksikliğe sahip oldukları ve tam anlamıyla hazırlanmamış oldukları anlaşıldı. Tropikal askerî üniformalar ve mühimmat eksikti. Gıda eksikliği yaşanmaktaydı ve sağlık hizmetleri yetersiz durumdaydı. Askerleri Küba'ya taşıyacak gemiler yetersizdi. Hükümet kısa sürede vapurları, ticaret teknelerini toplayarak bu geçişi sağlamak istedi. İki yüz bin asker henüz birkaç hafta önce askere alınmıştı ve eğitimleri eksikti. Sadece küçük bir grup asker profesyonel düzenli bir ordu niteliklerine sahipti¹¹⁰.

Donanmada yapılan reformlar sebebiyle Amerikan donanması kara ordusuna kıyasla nispeten daha iyi durumdaydı. Aynı zamanda İspanya donanmasına kıyasla da daha iyi durumdaydı ve daha modern gemilerden oluşuyordu. İspanyol Amiral Pascual Cervera, İspanya Armadası'nın Amerikan donanmasına kıyasla yetersiz olduğunun farkındaydı. Amerikan ordusu Küba'ya yönelik bir çıkarma planlarken Amiral Dewey komutasındaki donanma bir diğer İspanyol sömürgesi olan Filipinler'e yönelmişti. 1 Mayıs 1898'de Amerikan donanması, İspanya Armadası'nı Manila Körfezi'nde kısıp, batırdı¹¹¹.

Manila'da kesin bir zafer elde edilmişti. Küba'da ise eksikliklere rağmen kara ordusu Daiquiri'ye çıkarıldı. Küba'da uzun bir gerilla savaşından oldukça yıpranmış olan İspanya ordusu Amerikan ordusunun Daiquiri'ye çıkarmasına izin vermek zorunda kaldı. İspanyol Armadası'nın demir attığı Santiago İspanya'nın Küba'daki askerî üssüydü. 1 Temmuz 1898

¹⁰⁹ Ivan Musicant, **Empire by Default: The Spanish American War and the Dawn of the American Century**, Henry Holt, 1998. s.182

¹¹⁰ James Henretta, David Brody, **a.g.e.** s.618

¹¹¹ Donald H. Dyal, **Historical Dictionary of the Spanish American War**, Greenwood Press, 1996. s.24,25

tarhinde Santiago yakınlarındaki San Juan tepelerinde iki ordu karşı karşıya geldi. 3 Temmuz 1898’de Cervera’nın komuta ettiği donanma da batırılınca, Santiago’nun savunulması güçleşti. Zafer büyük ölçüde ağır basan Amerikan donanması sayesinde gelmişti¹¹². Donanma limanı kuşatmış ve gün ışığında kuşatmayı yarmak isteyen İspanyol gemileri batırılmıştı. Bunun üzerine İspanyollar teslim olmak zorunda kaldılar. İki ülke arasında ateşkes imzalandı ve böylece Küba, Porta Riko ve Guam’ın Amerika Birleşik Devletleri’ne verilmesine onayladılar¹¹³.

4.4.Filipinler’in İlhakı Kararı

Filipinler’in durumu henüz görüşülmemişken, Senatör Henry Cabot Lodge, Pasifik’in diğer bir ucuna hâkim olmayı ülkenin hayal ettiğinin de ötesinde bir kazanım olarak değerlendirmekteydi. ‘‘*Filipinler’in elimizden gitmesine müsaade etmemeliyiz.*’’ demektedir¹¹⁴. Başkan William McKinley de Henry Cabot Lodge ile aynı fikri paylaşmaktaydı. Bu atılım aynı zamanda Asya pazarına da açılan kapıları daha da aralayacaktı¹¹⁵.

Filipinler’in bir üs olarak kullanılması önerisinin kabulünden sonra, yayılcılık konusunda tartışmalı birçok konu kolayca çözüme ulaştı. Bu edinin yukarıda da söz edildiği üzere Hawaii’nin ilhakı sürecini de hızlandıracaktı. Çünkü Filipinler’in ilhakıyla birlikte Hawaii’nin stratejik önemi de arttı. Amerikan Donanması ardından Pasifik’te kömür istasyonu olarak kullanılabilecek Mariana Takımadaları bölgesinde yer alan diğer bir İspanyol adasının da ilhak edilmesi gerektiğine yönelik baskıda bulunuldu. Ayrıca Karayipler’de stratejik bir üs olarak kullanılabilecek olan Porta Riko’nun da ilhak edilmesi düşünölmekteydi. William McKinley’in beklediği netice ortaya çıkmıştı ve bu edinilen topraklara yönelik alınacak kararlar daha görünür haldeydi.

Filipinler, yedi bin adadan oluşan bir takımada ülkesiydi. Henüz dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarda hem Çinli hem de Müslüman tüccarların sık sık uğradığı bir merkeze dönüşmüştü.

¹¹² Konu hakkında daha kapsamlı bir çalışma için bkz. Angus Kostam, Dave Rickman, **San Juan Hill 1898**, Osprey Publishing, 1998.

¹¹³ Donald H. Dyal, **a.g.e.**, s.92

¹¹⁴ Farklı bir görüş ise Filipinler’de zaten informal bir sömürge yönetimi tesis edilmişti. McCormick, bir çalışmasında formal imparatorluk ve informal imparatorluk arasında ayrıma dikkat çekerek Amerika Birleşik Devletleri’nin tüccarlar ve yatırımcılar kanalıyla Filipinler’de kısmî ölçüde de olsa informal bir emperyalizm tesis ettiğini vurgulayarak ‘‘serbest ticaret emperyalizmi’’ kavramını dikkat çeker. Bkz. Thomas McCormick, **a.g.m.**, s.75. Serbest ticaret emperyalizmi hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz. Bernard Semmerl, **The Rise of the Free Trade Imperialism**, Cambridge University Press, 1970.

¹¹⁵ Leonard Davis, **Revolutionary Struggle in the Philippines**, Palgrave MacMillian, 1989. s.30

Bu sebeple adaların güney kısmında Müslümanlar yerleşmişti¹¹⁶. Özellikle On beşinci yüzyılda Sulu ve Mindanao bölgeleri İslamiyet'in yayıldığı alanlar olmuştu¹¹⁷. Ardından İspanyolların, adaların kuzeyine yerleşmesiyle İslamiyet'in yayılışı sekteye uğradı. Filipinler, İspanyollar için Güneydoğu Asya'da önemli bir ticaret merkezi haline geldi¹¹⁸.

Filipinler, İspanyol kolonisi iken Çin'den Meksika'ya ticaret ürünleri taşıyan İspanyol gemiler için bir aktarma limanı olarak işlev görmekteydi. Bu ticaret yolu işlevini yitirdiğinde ise İspanya buradaki gelirini artırmak için mecburen Filipinler'in diğer ülkelerle ticaretinin önünü açtı ve böylece Filipinler'de tarımla uğraşan seçkinler ile Avrupa ve Amerikan ticaret şirketleri arasında merkezî olmayan bir ticaret ağı doğmaya başladı. Özellikle şeker, kenevir, tütün, kopra ve hindistan cevizi başlıca ticaret maddeleriydi. Amerika Birleşik Devletleri, Filipinler'i ilhak ettiğinde İspanya koloni döneminde de varlığını sürdüren oligarşik bir yapı göze çarpmaktaydı. Filipinler, toprak sahibi ailelerin gücüne dayanan ve merkezi gücün kısıtlı olduğu bir bölge olarak dikkat çekmekteydi¹¹⁹.

İspanyollar misyonerlik faaliyetleri yürüterek adaların kuzeyini Katolikleştirdi. Böylece adalar kuzeyi Katolik, güneyi Müslüman olan bir bölge haline geldi¹²⁰. Üç yüz yıldan fazla süren İspanyol koloni yönetimi süresince pek çok ayaklanma gerçekleşti. On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde ise milliyetçilik akımları güçlenince daha geniş çaplı isyanlar ortaya çıkmaya başladı. Bu dönemde şeker, kenevir ve tütün Filipinler'de en önemli ihracat ürünüydü. Bu sebeple Filipinler'e çalışmak üzere Çinli göçmenler yerleşmişlerdi. Şeker ihracatçıları Filipinler milliyetçiliğinin ilk destekçileri olacaklardı. Bu isyanlar Amerika Birleşik Devletleri'nin adaları ilhak etmesine dek sürdü. İsyana Emilio Aguinaldo liderlik etmekteydi¹²¹.

İspanya-Amerikan Savaşı'nın başında Amerika Birleşik Devletleri, Filipinli aktivist Emilio Aguinaldo'yu Singapur'dan çağırdı. Onun yerli halk üzerinde tesiri olacağı düşünülmüyordu. Emilio Aguinaldo da Amerika Birleşik Devletleri'nin Filipinler'in

¹¹⁶ Konuya ilişkin kapsamlı bir çalışma için bkz. Fred von der Mehden, **Two Worlds of Islam: Interaction between Southeast Asia and the Middle East**, University Press of Florida. 1993

¹¹⁷ Ira M. Lapidus, **A History of Islamic Societies**, 2nd Edition, Cambridge University Press, 2002, s.384

¹¹⁸ Cesar Adib Majul, "Filipinler", **DİA**, c. 13, 2009. s.84

¹¹⁹ Antoniette R. Raquiza, **State Structure, Policy Formation and Economic Development in Southeast Asia**, Routledge, 2012. s.87-88

¹²⁰ Filipinler'de yaşayan Müslümanlar hakkında önemli bir çalışma için bkz. Cesar Adib Majul, **Muslims in the Philippines**, University of Philippines Press. 1973.

¹²¹ Cesar Adib Majul, **a.g.e.**, s.85

bağımsızlığını sağlayacağını düşünmekteydi¹²². Ancak savaşın sonunda tarafların farklı beklentileri yeni bir anlaşmazlığı beraberinde getirecekti.

Başkan William McKinley, Filipinler'deki halkın kendini yönetmek için elverişsiz olduğunu düşünmekteydi ve bunun İspanya koloni yönetiminden bile daha istikrarsız bir koşulu beraberinde getireceğini, anarşi doğuracağını iddia etmekteydi. Emperyalistlerin düşüncesi beyaz olmayan ırkların kendi kendine yönetebilme kabiliyetine sahip olmadıklarından yanaydı. Bu sebeple beyaz olmayanların yönetimleri daima siyasetî kargaşa ve sosyal karışıklığa yol açacaktı¹²³. Sosyal darvinist ve özgücü yaklaşımı burada da tespit etmek mümkündü. Ülkenin uzun yıllardır koloni yönetimi ile idare edilmesi sebebiyle özyönetim tesisinin kısa sürede olgunlaşamayacağı yaygın kanıydı. Yaygın kabule göre Amerika Birleşik Devletleri'nin öncelikle burada bir medenileştirme misyonu üstlenmesi gerekmekteydi¹²⁴.

Filipinler'in ilhakı tartışmaları sürerken, Paris Antlaşması ile İspanya yirmi milyon dolar karşılığında Amerika Birleşik Devletleri'ne resmen teslim etti. Filipinler'de İspanya'ya karşı mücadele yürüten Filipinliler ile yaşanan anlaşmazlık kısa sürede Amerika Birleşik Devletleri'ni burada yeni bir savaşa itecekti. Antlaşma ve beraberinde Filipinler'de Filipinlilerle yaşanan çatışma ülkede tepkilere yol açtı. Muhafifler ülkenin Cumhuriyetçi ilkelerini öne sürüyordu. Muhafazakâr Cumhuriyetçi George F. Hoar, '*Federal Hükümet'in başka bir toprağı ele geçirip, başka bir topluluğı yönetme hakkına sahip olmadığını*' dile getiriyordu¹²⁵.

Senatonun ilhakı kabul etmesiyle Amerikan sömürgeciliğine ve koloni yönetimine muhalif olan iş adamları, akademisyenler, siyasetçiler cemiyetler kurarak Amerikan emperyalizmine sert eleştiriler getireceklerdi. Amerika Birleşik Devletleri'nin sömürge tartışması kölelik tartışmasından bile daha çok konuşulan kısa sürede önemli bir mesele haline gelecekti. Yayılmaya karşı çıkanlar özellikle anayasaya vurgu yapmaktaydılar. Daha önce de belirtildiği üzere hiçbir devletin kimseyi rızası olmadan yönetemeyeceği ilkesine atıfta bulunarak yayılmaya şiddetle karşı çıkmaktaydılar. Karşı çıkanlar arasında tanınan siyaset adamları ve entelektüeller bulunmaktaydı¹²⁶. Tartışmanın sadece Amerikan vatandaşları için

¹²² Spencer C. Tucker, **The Encyclopedia of Spanish American and Philippine American Wars: A Political Social and Military History**, Santa Barbara: ABC Clío, 2009. s.8

¹²³ Thomas McCormick, **a.g.m.**, s.71

¹²⁴ James Henretta, David Brody, **a.g.e.** s.621

¹²⁵ Stuart Creighton Miller, **Benevolent Assimilation: The American Conquest of the Philippines, 1899-1903**, Yale University Press, 1982. s.30

¹²⁶ Stephen Kinzer, **a.g.e.**, s.3

değil, bütün insanlık için önemli olduğu dile getirilmekteydi¹²⁷. Karşıt görüşlere rağmen Filipinler’de sömürge yönetimi tesis edilecekti. Filipinler, Amerika Birleşik Devletleri’nin ilk sömürge toprağıdır. Bu sebeple Filipinler’de tesis edilen sömürge yönetimi Amerikan sömürgecilüğünün laboratuvar alanı olarak anılacaktı.

Filipinler’deki sömürge yönetiminin tarihi açıdan önemi sadece Amerika’nın küresel bir güç olarak dünya sahnesinde ortaya çıkışıyla ilişkili değil, aynı zamanda Amerikan kimliğinin, küresel sorumluluklar adı altında şekillenen ve güncelliğini hala koruyan dünya anlayışının Filipinler üzerinde gelişen tartışma sebebiyle ortaya çıkmasıyla da doğrudan ilişkilidir¹²⁸. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri’nin dünyadaki rolü tartışmalarının kaynağını bu konu teşkil etmektedir.

¹²⁷ Bu tartışmada Amerikan özgücülüğünün iki farklı tezahürünü görmek mümkündür. Sosyal Darwinist düşünceden hareket eden ve sömürge yönetimini destekleyenler Amerikan özgücülüğüne vurgu yaparak Amerikan devletinin “öteki dünyayı” yönetme ve onları demokratik yönetim geleneğı ile tanıştırma misyonuna sahip olduğunu vurgu yapmaktaydılar. Diğer taraftan sömürge yönetimine karşı çıkanların arasından bazıları da Amerikan devletinin demokraside yegâne bir model olması, diğer uluslara örnek teşkil etmesi gerektiğı için sömürge yönetimine karşı çıkmaktaydı. Çatışan iki unsur aynı temel özgücülük anlayışından beslenmekteydi.

¹²⁸ Amerikan koloni yönetimi incelendiğinde diğer bir tartışma noktasını Amerika Birleşik Devletleri’nin içeride ve dışarıdaki zayıf bürokratik yapı ile kolonileri nasıl yönettiğı konusu teşkil etmektedir. Zira Amerika Birleşik Devletleri Filipinler’de koloni yönetimi tesis ettiği sırada ülkenin batı bölümünde tam anlamıyla iktidar mekanizması sağlamlaştırmamıştı. Bkz. Alfred W. McCoy, **a.g.m**, s.7

BİRİNCİ BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN FİLİPİNLER'İ İLHAKI VE AMERİKAN ASKERÎ İDARESİ

Amerikan gazeteci Margherita Arlina Hamm Filipinler'in¹²⁹ bir ticarî ortaktan öte ileride ABD'nin Pasifik eyaletlerinden biri olması gerektiğini vurguluyor¹³⁰, Amerikan varlığını Filipinler'in kaderinde önemli bir dönüm noktası olarak değerlendiriyordu¹³¹. Her kültürün kendine has bir medeniyet anlayışı olduğunun hiçe sayıldığı¹³² bir çerçevede gelişen sömürgeci yaklaşım artık fiilî bir işgalin gerçekleşebileceği, Amerikan askerlerinin ayak basabilecekleri bir zemin yaratmayı başarmıştı¹³³. Filipinler'deki Amerikan askerî varlığının öncüsü Amiral George Dewey liderliğinde Kavit önlerine¹³⁴ demir atan donanma şimdi karadan işgalin stratejik destekçisi olacaktı. Fikirlerin, eylemi hazırladığı noktada yüzyılın sonuna doğru dış politikadaki dönüşüm oldukça çarpıcıydı. Hawaii'nin ilhaki anavatan topraklarına oldukça uzak olması gerekçesiyle Grover Cleveland hükümeti tarafından karşı çıkılan dönemden, Asya kıtasının toprağı olan Filipinler ilhakına uzanan döneme geçiş dikkate değerdi. Ancak bu örnek,

¹²⁹ Filipinler, Asya kıtasına yaklaşık 640 kilometre uzaklıkta, kuzeyinde ve batısında Güney Çin Denizi, güneydoğu yönünde Sulu Denizi ve Celebes Denizi ve doğusunda Filipin Denizi ile çevrili 7,100 adadan meydana gelen takımdalardır. Luzon ve Mindanao adaları yüzölçümü en büyük adalardır. Malezya ve Endonezya güneyde en yakın ülkeleri oluştururken, kuzeyde en yakın ülke Tayvan'dır. Filipinler temelde dört farklı kültüre ve iki semavi dine ev sahipliği yapmış hem doğu hem de batı kültürüyle biçimlenmiş bir bölgedir. Erken dönemde Çinli tüccarlar yoluyla Çin kültürü gelişme imkânı bulurken, Müslüman tüccarlar yoluyla da güneyde İslamiyet hem önemli bir din olarak hem de takımadaların ilk semavî dini öne çıkmıştır. İspanyol kolonisi olduktan sonra ise üç asır İspanyol kültürü bölgede hâkim olmuştur. Filipinler coğrafyası ve tarihine ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Artemio R. Guillermo, **Historical Dictionary of the Philippines**, 2nd Edition, Scarecrow Press, Lanham, 2005. s.1-3

¹³⁰ Pasifik'te Anglosakson hakimiyeti düşüncesi ya da bir başka deyişle *Anglophone Pacific* fikri Pasifik Okyanusu'nun ulusallaştırılması, Anglosakson hakimiyetinin sağlanması esasına dayalıydı. Bu düşünce koloniler arasında bir iş birliği zeminini oluşturmuştu. Filipinler'in ilhaki beraberinde ilerleyen bölümlerde görüleceği üzere Avustralya'dan lojistik destek sağlanması bu iş birliğine verilecek örnekler arasındadır. Bkz. Stuart Banner, **Possessing the Pacific: Land, Settlers, and the Indigenous People from Australia to Alaska**, Harvard University Press, 2007. s.1-2. Ayrıca yine ilhakin Büyük Britanya tarafından desteklenmesi de önemli bir örnektir. Zira Büyük Britanya Güneydoğu Asya'da Amerikan varlığını bir tehditten ziyade kendi ekonomik varlığına destekleyici bir zemin oluşturacağını, Rusya ve Almanya'ya karşı bir güç dengesi sağlayacağını düşünmekteydi. Amerikan ilhakına Anglosakson tepkisi ve bunun irksal ve dinî arka planı hakkında bir bölüm için bkz. Susan K. Harris, "The White Man's Burden, the Philippines, and the Anglo-American Alliance", **God's Arbiters: Americans and the Philippines, 1898-1902**, Oxford University Press, 2011. s.129-153. Koloni idaresinin dokuz yılının Britanya medyası tarafından başarıları ve başarısızlarının değerlendirilmesine ilişkin ayrıca bkz. Geoffrey Seed, *British Views of American Policy in the Philippines Reflected in Journals of Opinion, 1898—1907*, **Journal of American Studies**, 2. Cilt, No. 1, Nisan, 1968, s.49-64.

¹³¹ Margherita Arlina Hamm, **Manila and the Philippines**, F. Tennyson Neely, New York, 1898. s.217, 218

¹³² Medeniyetin ölçünlü, tek biçimli kabul edilmesinin Batı Medeniyetlerinin dış politikalarını şekillendirmesine ilişkin bkz. John M. Hobson, **The Eurocentric Conception of World Politics: Western International Theory, 1760-2010**, Cambridge University Press, Cambridge, 2012. s.340-344.

¹³³ Kültür ve medeniyet kavramlarına ve bu kavramların kavramsal çerçevelerinin iç içe geçmişliğine ilişkin bkz. Peter N. Stearns, **Western Civilization in World History**, Routledge, New York, 2003. s.29-34.

¹³⁴ Cavite ya da Kawit olarak geçer. Manila'nın güneyinde bir şehirdir.

Küba’da savaşmak için kaybolan gönüllü birliklerin savaşı Filipinler’de bitirmesi kadar şaşırtıcı değildi. Kübalılara özgürlüğünü kazandırmak için girilen savaş, Filipinlilerin özgürlüğüne tahakküm edilmesiyle son buldu. İspanyol sömürge idaresine son vermek için savaşa yazılan askerler, kendilerini bir sömürge edinme savaşında buldular. Sömürge karşıtlığının sömürgeciliğe dönüşümündeki aceleciliğe başka bir emsalde rastlamak güçtür.¹³⁵ Tabii İspanya’ya karşı girilen savaşta sömürgeciliğe karşıtlığın sadece söylem düzeyinde öne çıktığını düşünürsek bunun bir dönüşümden ziyade sömürge karşıtlığının, sömürgeci anlayışa hizmet edecek olan savaşı hazırladığı daha açık hale gelecektir¹³⁶.

¹³⁵ Sömürge karşıtlığı ifadesi “antikolonyalizm” ile eş anlamlı kullanılmıştır.

¹³⁶ Walter LaFeber, serbest ticaret emperyalizmi ile bağ kurarak Amerikan pazarının uluslararası güçlenmeye başladığı 1860’tan 1898’e dek yaptığı incelemede yayılmanın ticarî güç kazanma düşüncesiyle şekillendiğini vurgular. Bkz. Walter LaFeber, **The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860-1898**, Cornell University Press, 1998. Ernest R. May ise ideolojik ve ekonomik sebeplerin önemini kabul etmekle beraber, bunların entelektüeller kanalıyla değil de kamuoyu kanalıyla politikacıların kararlarına yön verdiğini savunur. Bkz. Ernest R. May, **Imperial Democracy: The Emergence of America as a Great Power**, Harcourt, New York, 1961.

1. FİLİPİNLER'İN İLHAKI ÖNCESİ GENEL DURUM

1.1.Sömürgecilik Dürtüsü

Amiral George Dewey, İspanya Armadası karşısında önemli bir zafer elde ettiğinde gazeteler bunu manşetlerine taşımışlardı. Birkaç gün sonra Amerikan gazeteci Finley Peter Dunne, *Mr Dooley* mahlasıyla ‘*Filipinler'in adalar mı yoksa konserve yiyecek mi olduğundan kimsenin emin olmadığını*’ vurgulamış ve aslında önemli bir noktaya değinerek siyasetçilerin ve kamuoyunun Filipinler'i tanımadığını nükteli bir dille eleştirmişti¹³⁷. Bu eleştiri Filipinler işgalinin bir muhakeme sürecinin neticesinden ziyade emperyalist/sömürgeci dürtünün şekillendiğini bir eylem olduğunu tasdik eder niteliktedir¹³⁸. Zira ordunun işgali tertiplendiği süreçte bu dürtünün ordunun plan ve kabiliyetinin ötesinde bir noktada olduğu dikkat çeker¹³⁹. Amerikan medenîleştirme misyonu ya da iddiası uygulama açısından sistemli bir program içermekten ziyade ideolojik bir neticeydi. Bu ifadeyle şu daha açık hale gelir ki; bu ideolojide içerik bakımından medenîleştirmenin kendisinden ziyade ABD'nin Filipinler'i medenîleştirebilecek devlet olması öne çıkar. Medenîleştirme kavramı kelime bakımından iki taraflı bir süreci işaret eder. Bu süreç ‘‘öğretici’’ konumunda olan ‘‘medenî’’ ve ‘‘öğrenen’’ durumunda olan ‘‘gayri medenî’’ arasındaki bir aktarıma vurgu yapar¹⁴⁰. Ancak Amerikan anlayışının bu noktada öğrenecek olanın öğrenmeye açıklığı veya uyumundan ziyade sadece

¹³⁷ Stuart Creighton Miller, **Benevolent Assimilation: The American Conquest of the Philippines, 1899-1903**, Yale University Press, 1982. s.13

¹³⁸ Yukarıda belirttiğimiz Ernest May'in teorisi bu konuya açıklık getirir niteliktedir. Özellikle siyasetçilerin kamuoyuna itibar etmeleri dürtüsel bir karar alım sürecini hazırlayacaktı. Aşağıda da değineceğimiz *dürtüsel* ifadesi ile aktarmak istediğimiz formal imparatorluk ve informal imparatorluk tanımlarındaki ayrımlar göz önünde bulundurulduğunda ABD'nin ticarî ağının genişlemesi ve ideolojik tabanlı bir iddia olarak yegâne emperyal yönetici olma girişimi arasında diğer imparatorluklarla kıyasla daha kısa bir dönem olmasıdır. Buradan da anlaşılır ki diğer imparatorluklarda ekonomik ve ideolojik sebepler paralel seyrederken ABD'nin informal imparatorluk olması ağırlıklı olarak ideolojik tabanlıdır. Çünkü yegâne imparatorluk olmak iddiasını öne süren Anglosakson ideolojisinin en olgun dönemi ile ABD'nin ticarî emperyalizminin olgunluk dönemini birbirine koşut seyrederek. Bu denk düşünüm formalden informale geçişin kısa sürmesini ve yayılmacılığın ideolojik tabanlı seyredip dürtüsellik olarak ifade ettiğimiz hızlı geçişi açıklar görünmektedir. Emperyalizm dürtüsü kavramını ilk defa David Healy kullanmış, Amerikan sömürgeciliğinin gelişimindeki tabiri caizse aceleciliğe dikkat çekmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. David Healy, **U.S. Expansionism: Imperialist Urge in the 1890's**, University of Wisconsin Press, 1976. Formal ve informal imparatorlukların ayrımı hakkında bir şema için bkz. John M. Hobson, **a.g.e.**, s.24. Informal imparatorluk tanımı için bkz. David A. Lake, **Entangling Relations: American Foreign Policy in Its Century**, Princeton University Press, New Jersey, 1999. s.30-32. Bu noktada *paternalizm* olarak tanımlayabileceğimiz başka ulusları koruma, önleme ve destek olma neticesiyle bir nevi Amerikan medeniyetinin evrenselleştirilmesi fikrinin de kısa sürede olgunlaştığı dikkat çekicidir. American paternalizmine ilişkin bir makale için bkz. Edward Sankowski, *Paternalism and Social Policy*, **American Philosophical Quarterly**, 22. Cilt, No.1, Ocak, 1985. s.1-12.

¹³⁹ Richard Winship Stewart, **The United States Army and the Forging of A Nation, 1775-1917**, Center of Military History, Washington D.C., 1989. s.323-324.

¹⁴⁰ Bu hususun pedagojik değerlendirilmesi için bkz. Murray K. Simpson, *From Savage to Citizen: Education, Colonialism and Idiocy*, **British Journal of Sociology Education**, 28. Cilt, No. 5, Eylül, 2007. s.561-574.

öğretme iddiasında olan bir ideoloji olduğu ve iki yönlülükten ziyade tek yönlü olduğu dikkat çeker. Bu durum ise baştan uygarlık ve kültürlerin ABD'nin üstte¹⁴¹ olduğu ve ‘‘vahşiler’’¹⁴² olarak tanımlanan diğerlerinin altta olduğu bir hiyerarşik model ile algılamasından doğmuş ve kaçınılmaz biçimde ‘‘alt’’ ve ‘‘üst’’ olanlar arasında geçişin de makul görüldüğü bir ön kabule yol açmıştı. Doğal olarak Amerikan sömürge idaresinin medeniyeti öğretme süreci, medeniyeti nasıl öğreteceğini öğrenme süreciyle koşut geliştirecekti¹⁴³.

1.2.İstihbarat Kaynaklarının Eksikliği

Siyasetçiler, gazeteciler ve kısmen kamuoyunun Filipinler'in işgalinden yana tavrı ordunun üzerinde bir baskıya dönüşmüştü. Askerî harekât kısa bir zaman diliminde yürürlüğe koyulduğu için, ordunun istihbarat kaynakları azdı¹⁴⁴. Savaş Bakanlığı'nın, Filipinler hakkında yeterli istihbaratı sağlayıp, sağlıklı bir çıkarma planlanması gerekmektedir¹⁴⁵. Bakanlık istihbarat kaynaklarının eksikliğinden dolayı Filipinler hakkında bilgi edinmek için özel şirketleri kaynak olarak kullanmak yoluna gitti.¹⁴⁶ İlk aşamada stratejik noktaların kontrol

¹⁴¹ Daha geniş anlamda ise Anglosaksonluk üstün olardı.

¹⁴² Özgün haliyle *savages* ve *uncivilized* olarak kullanılır.

¹⁴³ Bu ifade Amerikan medenileştirme misyonunun ne kadar soyut bir ifade olduğunu, ideolojik bir neticeden doğan iddia ötesinde olmadığı dikkat çekmektedir.

¹⁴⁴ Amerikan istihbarat servisi, Amerikan donanmasının güçlendiği döneme paralel bir tarih olan 15 Haziran 1882 yılında Chief Intelligence Officer adıyla kuruldu. Dönemin donanma bakanı William E. Chandler tarafından görevi diğer ülkelerin donanmaları, orduları, personelleri, kullanılan ekipmanlar, orduların nakil hizmetleri, yabancı liman ve kıyılardaki tesisler, ticaret güzergahları, dünyanın her noktasındaki kömür kaynakları ve lojistik unsurlar hakkında bilgi toplamak şeklinde tanımlanıyordu. Filipinler hakkında istihbarat toplanması kararı ancak Mayıs ayında alınmış ve bu sebeple yeterli bilgi sağlanamamıştı. bkz. Wyman H. Packard, **A Century of U.S. Naval Intelligence**, Office of Naval Intelligence and Naval Historic Center, Department of Navy, Washington, 1996. s.3-9

¹⁴⁵ Dönemin Savaş Bakanı Russell Alexander Alger idi. Savaşın büyük destekçisiydi ve hatta William McKinley'i İspanya ile savaşa girme konusunda cesaretlendiren kabine üyelerindendi. Bir askerden çok politikacı gibi hareket ettiğinden Pasifik Ordu Grubu kumandanı Nelson Miles ile Filipinler'in ilhakı konusunda fikir ayrılığına düşeceklerdi. Nelson Miles'a göre ordunun bu kapsamda bir harekât yapması ağır bir yüke yol açacaktı. Yazışmaları genellikle ikinci general olarak görev yapan Henry Corbin yürütmekteydi. Henry Corbin ordunun lojistik faaliyetlerini kısmen düzene sokabiliyordu. Alger'in Filipinler ilhakındaki idaresi öyle kusurlu görülmekteydi ki, literatüre ‘‘Algerizm’’ kavramını kazandırmıştı. Bu da liyakatsiz memuriyetler için kullanılan bir terimdi. Bu örnek de Filipinler ilhakının siyasî baskıyla şekillendiği, askerî koşulların görmezden geldiği zemini işaret ediyordu. Russell Alger bu hususta emsal bir şahsiyetti. Bkz. ‘‘Alger, Russell Alexander’’, Spencer Tucker, **a.g.e.**, s.13

¹⁴⁶ 1890 yılından beri Filipinler'de ticaret yapan Boston merkezli Henry W. Peabody & Co şirketinin, Manila'da dört yıldır ikamet eden hissedarlarından Charles L. Smith'ten Filipinler'deki koşullar üzerine rapor vermesi istendi. Kişisel gözlemlere dayanan raporda şirket hissedarı iklim, konum, yerliler, İspanyol kuvvetleri, savunma ve sağlık olmak üzere altı ana başlıktan oluşan bir rapor sundu. Rapor kişisel gözlemlere dayansa da Filipinler'e ilişkin fikir verir nitelikteydi. Rapora göre; Filipinler'de yağmur mevsimi Nisan gibi başlamakta, Mayıs'ta sıklaşmakta ve Haziran ve Temmuz'da etkisini yoğun hissettirmektedir. Bu aylarda pek çok sel olayı ortaya çıkmakta, 10-12 gün boyunca süren kesintisiz yağmurlar su baskınlarına yol açmaktaydı. Ağustos'ta yağmur kesintili biçimde devam etmekte ancak bu ayda özellikle ağır fırtınalar asıl tehlikeyi oluşturmaktaydı. Muson mevsimi Eylül gibi son bulur ve Nisan'a kadar kuru bir hava hâkim olmaya başlardı. Kuru hava hastalıkları da beraberinde getirirdi. Özellikle Manila gibi yoğun nüfuslu şehirlerde salgın hastalıklar halk için büyük tehdit oluşturmaktadır. Bu sebeple yağmur

edilerek ülkenin ticaret gücünü artırmaya ve korumaya dayanan serbest ticaret emperyalizminin özelliklerini barındıran sömürgecilik modelinin¹⁴⁷, bir bölgeyi işgal etme ve burada ‘‘medenileştirme misyonu’’ üstlenip, kalıcı olmaya dayalı sömürgeciliğe dönüşümündeki aceleciliğe ordunun haber alma faaliyetleri örneğinden bakıldığında Filipinler işgalinin uzun vadede bir hedef olmadığını, tam tersine yukarıda da değindiğimiz üzere dürtüsel bir gelişim göstermiş olduğu dikkat çeker. Filipinler’in kamuoyu ve siyasetçiler tarafından tanınmadığı eleştirisini bu noktada genişletmek gerekiyor. Zira yukarıda incelenen örneklerden de görüleceği üzere yalnız kamuoyu ve siyasetçiler değil, Amerikan ordusu da Filipinler’i yeterince tanımıyordu ve haliyle böyle bir harekâta hazır değildi. Sömürgecilik dürtüsü Amerikan ordusunun kabiliyetinde ötesinde bir noktadaydı¹⁴⁸.

1.3.Güneydoğu Asya’da Sömürgeci Rekabet

Sömürgeciliği tetikleyen unsurlar sadece içtimai sebeplerle meydana gelmemekteydi. Sömürgeciliğin Berlin Anlaşması ile yeni kontrol formlarıyla meşru bir tabana yerleştirilmesi emperyalist devletler arasındaki rekabeti de arttırmıştı¹⁴⁹. Filipinler, Güneydoğu Asya’da

mevsi halk arasında sağlıklı aylar olarak da adlandırılır. Manila Pasig Nehri’nin ağzında bataklık alanda kurulmuş bir şehirdir. Şehrin dışında tepeler yükselir ve buralar da bataklık alanlardır. Özellikle yağmur mevsimlerinde orduların hareketine imkân vermez. Yolların sayısı azdır. Mevcut yollar ise dar ve kötü durumdadır. Şehrin dışına yağmur mevsiminde hareket etmeyi kısıtlayan diğer durum da yolların eksikliği ve orduların hareketi için elverişsizliğidir. Yerliler, İspanyolları sevmemekte ve İspanyolların yenilebileceğine ikna olan her bir kimse onlar aleyhine mücadele etmektedir. Yerliler İngilizce konuşanlarla bir sorun yaşamıyor hatta onlarla iyi geçinmeye çalışmaktadırlar. 50,000 İspanyol asker Filipinler’de görev yapmakta ancak bunlardan neredeyse yarısı savaşılabir durumdadır. Savaşılabir durumda olan askerlerin bir kısmı adaların güney kısmında yer almaktadırlar. Şehrin dışında yerli saldırıları önlemek amacıyla kurulan karakollar bulunuyor. Amerikan kuvvetlerinin çıkarma yapabileceği en uygun nokta eski sur şehrinin iki kilometre uzağında yer alan Malate bölgesi olarak görülüyor. Malate’de herhangi bir istihkam noktası bulunmamakta. Yağmur mevsiminde gece hava oldukça soğuk olduğu için İspanyol kuvvetler şehirdeki barakalarda kalıyorlar ve nöbette olanlar ise yakın köylerde geceyi geçirmeye özen gösteriyorlar. Bunun imkânsız olduğu durumlarda ise ağır battaniyeler altında geceyi geçirmeye çalışıyorlar. Askerlerin içlerine giydikleri kıyafetlerin kumaşında az miktarda gazlı bez kullanılıyor. Sarı humma ve kolera bilinmiyor. Asıl yükselen tehlike ise dizanteri hastalığı. Çiçek hastalığı görülse de salgın hastalık boyutunda değil. Askerlerin karın bölgelerini kapatacak yünlü kıyafetler giymesi tavsiye ediliyor. Buna ‘‘kolera kemeri’’ deniliyor. Henry Peabody W. Co. to Maj. Gen. Wesley Merritt, GPO, Jun. 4, 1898, **Correspondence Relating to the War with Spain: Including the Insurrection in the Philippine Islands and the China Relief Expedition, April 15, 1898, to July 30, 1902**, s.690, 691. Filipinler’deki etkinliği *abaca* bitkisi ticareti yapmakla başlayan bu şirket halen varlığını sürdürmektedir. Bkz. <http://www.hwpeabody.com/history.html>

¹⁴⁷ Teoriyi öne süren makale için bkz. John Gallagher, Ronald Robinson, *The Imperialism of Free Trade, Economic History Review*, 6. Cilt, No. 1, Ağustos, 1953. s.1-15.

¹⁴⁸ Ordunun savaşa hazır olmadığı dönemin Savaş Bakanı Russell Alger’in görevini Elihu Root’a devrettikten sonra kurumsal bir öz eleştiri mahiyetinde yazdığı kitabında da işlenir. Russell Alger hazırlıksızlık dışında ordunun Kongre kararlarına fazlasıyla hapsedilmiş olduğundan etkin bir strateji geliştirememiş olmasından söz eder. Bkz. Russell Alger, **The Spanish-American War**, Harper & Bros, New York, 1901.

¹⁴⁹ Sascha Auerbach’ın tabiriyle emperyalizm genişleme spazmıyla dünyada erişmedik nokta bırakmamış, Berlin Konferansı ardından meşruluğunun mutabakata bağlanmasıyla yüzyılın son çeyreğinde yeni bir emperyalizm şekline dönüşmüştü Sascha Auerbach, ‘‘New Imperialism’’, Michael Saler (Ed.), **The Fin-De-Siecle World**, Routledge, 2014.

stratejik önemi yüksek bir bölgeydi. İç karışıklıklar ve İspanya'nın burada gücünü yitiriyor oluşu diğer devletlerin bölgeye olan ilgisini artırıyordu. Bu durum Amerikan gazetelerinde her gün kendine yer ediniyordu. Filipinler'e yabancı müdahale ihtimali kaygı verici noktaya gelmişti. Özellikle Almanya'nın bölgeye ilgili olduğu öne sürülüyordu¹⁵⁰ ve bu Amerikan kuvvetlerinin harekâtı hızlandırmasına sebep olacaktı¹⁵¹.

1.4.ABD Ordusu'nun Genel Vaziyeti

Amerikan ordusu İç Savaş sonrası gereksinim duyulmayacağından büyük çoğunluğu terhis edilmiş, kısmî miktarda asker ise batıda Amerikan yerlileri ile devam eden savaşta görevlendirilmek üzere silah altına alınmış bir orduyd¹⁵². Ordunun terhisinin yegâne sebebi gereksinim yoksunluğu değil aynı zamanda o dönem yerleşik Amerikan anlayışında özellikle ordu-demokrasi birbirine zıt, çatışan iki kavram olarak algılandığı için büyük bir ordu barındırmanın antidemokratik bir manaya sahip olduğu kanısının yaygın olmasıydı¹⁵³. Amerikan Anayasa Sözleşmesi delegelerinden Gerry Elbridge, barış zamanı merkezî bir ordunun varlığının *demokratik hükümetler için bir tutarsızlık olduğunu vurguluyor, insanların özgürlüklerine bir tehdit, despotluğa dönüşmeye müsait bir kurum*" olarak nitelediği sözler bu yaklaşıma açıklık getiriyordu¹⁵⁴. Ordu, İspanya-Amerika Savaşı'na kadar konvansiyonel herhangi bir savaşa girmeyeceği otuz yıllık bir dönemden geçmişti¹⁵⁵.

¹⁵⁰ Almanya'nın bölgeye ilgili olduğu öne sürülse de Thomas Clark'ın Alman İmparatorluk Donanması'nda görevli dört subayın anılarından derlediği çalışmasında Otto von Diedrichs komutasındaki Uzak Doğu Alman Filosu'nun 1897 yılında iki Alman konsolosun öldürülmesi sebebiyle Çin Körfezi'ne görevlendirildiğini ve ardından Filipinler'deki kargaşa sebebiyle, Manila'da yaşayan vatandaşlarının risk altından olmasından endişe ederek Manila Körfezi yakınlarına geldikleri öne sürülür. İki donanma arasındaki bu gerilimde savaşın eşğine gelindiği ifade edilir. Bkz. Thomas Clark, K. H. Wionzek, **Germany, the Philippines and the Spanish-American War. Four Accounts by Officers of the Imperial German Navy**, National Historic Institute, 2000. Alman yayımları ve Amerika Birleşik Devletleri hakkında bir eser için bkz. Jens-Uwe Guettel, **German Expansionism, Imperial Liberalism, and the United States, 1776-1945**, Cambridge University Press, 2012.

¹⁵¹ Wesley Merritt'in, Savaş Bakanlığı'na 25 Haziran 1898 tarihli telgrafında görüleceği üzere Wesley Merritt, Filipinler'de herhangi bir yabancı müdahale ile karşılaşıldığında ne yapılması gerektiğine yönelik talimat beklediğini aktarmaktadır. General Merritt, Almanya'nın bölgeye yakından ilgi göstermesinin Amerikan kuvvetlerini Almanya ile bir çatışmaya itebileceğinden kaygılandığı vurgulanmıştır. Merritt to Adj. Gen. GPO, Jun. 25, 1898, **a.g.r.**, s.713.

¹⁵² Richard Winship Stewart, **a.g.e.**, s.284. Ayrıca bkz. Mark L. Bradley, **The Army and Reconstruction 1865-1877**, Center of Military History, Washington D.C., 2015.

¹⁵³ Bu görüşün yerleşmesi sadece demokrasi anlayışından ziyade Samuel Huntington'ın *business pacifism* olarak adlandırdığı, endüstriyel dünyada artık düzenli orduların zamanının geçtiğini öne süren düşüncenin de etkili olduğu söylenebilir. Daha detaylı bilgi için bkz. Samuel Huntington, **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1957. s.222

¹⁵⁴ Mitchell A. Sollenberger, "Presidential and Congressional Relations: An Evolution of Military Appointments", Colton C. Campbell, David P. Auerswald (Ed.), **Congress and Civil-Military Relations**, Georgetown University Press, Washington D.C., 2015. s.30

¹⁵⁵ Ordunun bir kısmı *frontier* çarpışmalarında nöbet görevini yürütüyor, bir kısmı ise İç Savaş sonrası güney eyaletlerinde içki kaçakçılığı, at hırsızlığı ve grevlerle mücadele ediyor, Ku Klux Klan gibi savaş sonrası oluşumların

1.5.Filipinler'e Çıkarma için Hazırlık

Amerikan ordusu Savaş Bakanlığı'na bağlıydı¹⁵⁶. Savaş Bakanlığı ABD'nin kıtasal toprakları dışında kalan, muharebe ve etkisizleştirme bölgesi¹⁵⁷ olarak varsayılan Porto Riko, Küba ve Filipinler'i *Bureau of Insular Affairs*¹⁵⁸ yani "Ada İşleri Bürosu" ile idare etmekteydi¹⁵⁹ ¹⁶⁰. Filipinler'in karadan işgaline karar verildiği 3 Mayıs 1898 tarihinde tümen komutanı Nelson A. Miles¹⁶¹ Savaş Bakanlığı'na acilen Filipinler'e gönderilmek üzere bir ordu teşkil edilmesine ilişkin telgraf gönderdi.

Ordu, farklı tümenlere bağlı olan birkaç taburla, gönüllü tümenlerin birleştirilmesinden meydana gelecekti¹⁶². Orduyu Wesley Merritt kumanda edecekti¹⁶³ ¹⁶⁴. İkinci generalliğe ise Elwell Stephen Otis görevlendirilmişti¹⁶⁵ ¹⁶⁶. General Yardımcısı ve Savaş Bakanlığı'nın

eylemlerini önlemeye çalışarak bir nevi kolluk kuvvetlerinin asayiş görevini yerine getiriyordu. Richard Winship Stewart, **a.g.e.**, s.285-287. Ayrıca Samuel Huntington bu durağan süreci Amerikan ordusunun profesyonelleştiği bir dönem olarak tanımlar. Samuel Huntington, **a.g.e.**, s.222-270

¹⁵⁶ Savaş Bakanlığı 1789-1947 yılları arasında yukarıda kullanıldığı şekliyle, *War Department* olarak adlandırılmış, daha sonra *United States Department of Defence* yani "Birleşik Devletler Savunma Bakanlığı" adına almıştır

¹⁵⁷ Etkisizleştirme ifadesi *pacification* kavramı karşılığında kullanılmıştır. Konunun bağlamıyla uyuşmadığı gerekçesi ile bazı sözlüklerde "uzlaştırma" ifadesi olumlu bir çağrışım yaptığından tercih edilmemiştir. Her ne kadar Vietnam Savaşı sonrası popüler bir kavram olarak öne çıksa da ABD tarihinde ilk örneklerinden biri Filipinler'de görülmektedir. Doğrudan *pacification* ifadesine Savaş Bakanlığı ve Sekizinci Ordu yazışmalarında, yıllık askerî raporlarda sıklıkla rastlanmaktadır. İlerleyen sayfalarda daha detaylı incelenecektir. Teorik bir inceleme için bkz. Mark Neocleous, *War as Peace, Peace as Pacification, Radical Philosophy*, 169. Sayı, Ocak-Şubat, 2010. ABD'nin Filipinler'de uyguladığı etkisizleştirme politikasının bir örnek incelemesi için ayrıca bkz. Brian M. Linn, *Provincial Pacification in the Philippines, 1900-1901: The First District Department of Northern Luzon, Military Affairs*, 51. Cilt, No.2, Nisan, 1987. s.62-66

¹⁵⁸ İlk kurulduğunda *Customs and Insular Affairs* adıyla anılacaktır.

¹⁵⁹ E. S. Pomeroy, *American Colonial Office, The Mississippi Valley Historical Review*, Vol. 30, 4, 1944. s.525.

¹⁶⁰ Askerî idare son bulduğunda ise ABD başkanı tarafından üyeleri atanan Filipin Komisyonu idarî organ olacaktı.

¹⁶¹ Nelson Appleton Miles Amerikan yerlileri ile savaşlarda ön sıralarda yer almış bir generaldi. Avrupa'ya gitmiş ve burada Rus, Fransız ve Alman ordularını gözlemlemişti. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda da gözlemci olarak görev yapmıştı. William Gardner Bell, **Commanding Generals and Chiefs of Staff: Portraits & Biographical Sketches**, Center of Military History United States Army, Washington D.C., 1983. s.92

¹⁶² Gönüllü birlikler Amerikan ordusunda önemli bir birimdi. Savaş zamanında çağrılan ve kısa sürede eğitilen birliklerden oluşmaktaydılar. Konu hakkında bir çalışma için bkz. John Chambers, **To Raise and Army**, Free Press, New York, 1987.

¹⁶³ On dördüncü Piyade Tümeni'ne bağlı iki tabur, Dördüncü Süvari Tümeni'ne bağlı iki bölük, Kaliforniya, Washington, Oregon ve Colorado Gönüllüleri'nden birer alay ve iki ağır topçu bölüğü tek bir ordu olarak birleştirilecekti. Corbin to Merritt, Government Printing Office, May 3, 1898, **a.g.r.**, Center of Military History, Washington, 1902. s.635-637

¹⁶⁴ Wesley Merritt İç Savaş sırasında *Army of the Potomac* süvari kumandanı olarak görev yapmış, ardından uzun süre Amerikan yerlileri ile yapılan mücadele de görev almıştı. "Merritt, Wesley" **Encyclopedia Britannica, Vol.18, 11th Edition, 1911. s.173**

¹⁶⁵ Filipinler'e gönderilecek birliklerin birbirine uzak bölgelerden gelmeleri sebebiyle San Francisco'da toplanması uzun süreceği için, askerlerin gruplar şeklinde adalara çıkarılması planlanıyordu. İkinci general ilk giden grubun ardından San Francisco'ya gelen birliklerin organizasyonundan ve taşınmasından sorumlu olacaktı.

¹⁶⁶ Elwell Stephen Otis, Wesley Merritt gibi Amerikan yerlileri ile mücadele yürütmüş bir generaldi. Hatta bu konu hakkında 1878 yılında *Indian Question* adında bir kitap yayınlamıştı. Rudolf Rau, **General of the Night**, 2007. s.206, 207.

yazışmalarından sorumlu olan Henry Clark Corbin'in raporuna göre Filipinler'e giden ordu Sekizinci Ordu olarak adlandırılmıştı¹⁶⁷ ve 12,000 askerden oluşmaktaydı¹⁶⁸. Ancak bu ordu ağırlıklı olarak gönüllü kuvvetlerden meydana geliyordu¹⁶⁹.

Sekizinci Ordu'nun Filipinler'e taşınması meselesinde kısa sürede iki temel sorun gözle görülür hale geldi. Filipinler'e taşınacak ordunun öncelikle San Francisco'da eş zamanlı toplanması mümkün görünmüyordu. Farklı eyaletlerden gelen askerlerin burada toplanması birkaç aylık bir süreci gerektiriyordu¹⁷⁰. Bu sebeple ordu kademeli biçimde nakledilecekti¹⁷¹. Ancak tek sorun bu değildi. Ordu eş zamanlı toplanmış olsa bile Deniz Kuvvetleri sekreteri John D. Long'un raporunda vurguladığı gibi Amerikan donanmasının bu kapasitede bir taşıma yapacak nakliye gemileri mevcut değildi¹⁷². Bu sebeple özel nakliye gemilerinin kiralanması

¹⁶⁷ Wesley Merritt düzenli birliklerin çoğunlukta olduğu 15,000 askere ihtiyaç duyulacağını belirtse de ilk aşamada 12,000 asker silah altına alınabilmişti. İlhak sürecinde asker sayısı 100,000'i geçecekti.

¹⁶⁸ Corbin to Anderson, GPO, May 13, 1898, **a.g.r.**, s.639. Her ne kadar Amiral George Dewey raporunda 5,000 askerin Filipinler için yeterli olacağını belirtse de Filipin ihtilalcilerinin İspanya Kraliyet kuvvetlerine karşı güçleri artınca durum yeniden değerlendirilecek ve olası bir ikinci savaş ihtimalinden dolayı gerekli er sayısı artış gösterecekti.

¹⁶⁹ Askerlerin yalnız 4,800 kadarı düzenli askerlerden oluşmakta, geriye kalan 7,200 asker gönüllü kuvvetlerden oluşmaktaydı. Filipinler'e gidecek ordunun düzeni şu şekildeydi. Dört Düzenli Piyade Alayı (4,800 Asker), İki Düzenli Süvari Bölüğü (800 Asker), İki Düzenli Saha Topçu Bataryası (350 Asker), Bir Düzenli Dağ Topçu Bataryası (100 Asker), İki Düzenli Mühendis Bölüğü (300 Asker) – Altı Gönüllü Piyade Alayı (7,200 Asker), Bir Gönüllü Süvari Bölüğü (400 Asker), İki Gönüllü Saha Topçu Bataryası (350 Asker), Bir Gönüllü Dağ Topçu Bataryası (100 Asker). Buna ek olarak gerekli miktarda sıhhiye ve telgraf taburları bulunacaktı. Bkz. W. Merritt to to William McKinley, GPO, May. 13, 1898, **a.g.r.**, s.644

¹⁷⁰ Demiryolu seyahatinin ardından San Francisco'da eskiden bir yarış pisti olarak kullanılan arazide askerlere eğitim verilmekteydi. Özellikle gönüllü birliklerin organizasyon düzeylerini artırılması ve disiplin kazandırılması amaçlanıyordu.

¹⁷¹ General Elwell S. Otis, ordunun uzak bir bölgede savaşmaya tam olarak hazır olmadığını, ekipman eksikliklerini yaşadığını belirtse de nakil çalışmaları devam etti. General Otis, ordu taşınsa bile etkin bir lojistik ağın oluşturulmasının zor olduğunu, bu durumundan ciddi sıkıntılara yol açacağını belirtmektedir. **a.g.r.**, 18 May 1898, s.660, 661

¹⁷² Amerikan donanması 1885-1897 yıllarında Kongre'nin onayıyla yetmiş dört geminin yapımına başlamıştı. İspanya-Amerikan Savaşı sebebiyle de otuz yedi geminin daha yapımına onay verildi. Bu denli kapsamlı bir reform programında nakliye gemisi bulunmamaktaydı. Bu durum yukarıda vurguladığımız Amerikan ordusunun, haber alma faaliyetlerindeki eksikliğe ve ordunun işgale hazırlıksızlığından yola çıkarak Filipinler işgalinin dürtüselliği hususunda benzer bir örnek teşkil ediyor gibi görünmektedir. Zira Filipinler'in işgali uzun vadeli bir plan, program çerçevesinde geliştirilmiş olsaydı donanmanın reform programı kapsamında on üç yıllık süreçte inşa ettiği yüz on bir gemi içerisinde nakliye gemisi bulunması gerektiği bu noktada makul görünmektedir. Öne sürülebilir ki bu örnek Alfred Mahan'ın stratejik noktaların kontrolü fikrinden, bir bölgede yerleşmeye dayalı sömürgecilik modeline dönüşümünün yansıması donanmadaki reformlardan gözlemlenebilir. Zira reform, kara ordusunun okyanus ötesine taşınmasına öncülük edecek, donanım eksikliğini giderecek bir girişim içermemektedir. Bu da ABD'nin kara ordusuyla Filipinler'i işgal etmesi ve burada kalıcı şekilde "medenileştirme misyonu" üstleneceğinin 1897-1898 yılları arasında donanmadaki ikinci reform sürecinde bile netleşmemiş bir durum olduğunu gözler önüne serer. Ancak şu da unutmamalıdır ki nakliye gemileri askerî tarihte İkinci Dünya Savaşı sonrası yaygınlaşmış, önem kazanmıştır. Ancak böylesine geniş bir reform programında bu donanım eksikliği giderecek bir girişim içermemesi dikkate değerdir. Donanmadaki reform ve kapsamı için bkz. Mark C. Mollan, Spencer C. Tucker, "United States Navy", Spencer C. Tucker (Ed.), **The Encyclopedia of the Spanish-American and Philippine-American Wars**, Abc Clio, 209, s.667. Yukarıda zikredildiği üzere General Otis'in de donanmadaki lojistik

yoluna gidildi¹⁷³. Görevleri diğer kuvvetler Filipinler'e ulaşana kadar Amiral Dewey ile müzakere edip hangi noktaların kontrol altına alınacağını belirlemektir¹⁷⁴. Yolcu ve telgraf gemileri özel şirketlerle anlaşılıp kısa sürede askerlerin taşınabileceği nakliye gemileri haline getiriliyor ve Filipinler'e gönderiliyordu¹⁷⁵. Haziran ve Temmuz 1898'de, Sekizinci Ordu üç grup şeklinde Filipinler'e gönderildi¹⁷⁶.

1.6.Filipinler Devrimi ve Filipinler'de Genel Vaziyet

San Francisco'da ordunun tertibi telaşları sürerken, Filipinler'de istikrarsızlık hali hakimdi. İspanya koloni kuvvetleri¹⁷⁷ ile Filipin Cumhuriyet Ordusu çarpışma halindeydiler¹⁷⁸

yetersizliklerden söz etmesi de Amerikan donanmasının geniş bir reform programından geçmesine rağmen, okyanus ötesi bir harekât planlamadığını göstermektedir.

¹⁷³ *City of Pekin* gemisi bu amaçla kiralanan ilk gemi oldu. Pasific Mail Company şirketinin gemileri kiralanan, kısa sürede geniş kapasitede asker taşıyabilecek hale getirilmişti. Kaliforniya Gönüllüleri ile 1200 asker, 75 subay ve altı aylık yetecek lojistik malzeme beraberinde hareket edildi. Bkz. Merritt to Corbin, GPO, May. 12, 1898, **a.g.r.**, s.637. Daha sonra *City of Sydney, China* ve *Australia* gemileri kiralandı. *City of Pekin* 25 Mayıs 1898 tarihinde ilk hareket eden gemi oldu. Gemiye Filipinler'e kadar Charleston kruvazörü eşlik edecekti. San Francisco'dan Filipinler'e dönemin gemileri 10-12 knot hızla yaklaşık 25, 26 günde ulaşmaktaydı. Merritt to Corbin, GPO, May. 21, 1898, **a.g.r.**, s.668

¹⁷⁴ Amiral George Dewey bir aydır bölgede bulunduğu için ulaşan kuvvetlere rehberlik edebilirdi. Güzergâh Hawaii, Guam ve Kavit olarak belirlenmişti. Kavit Amiral Dewey'in demirlediği Manila'nın güneyinde yer alan bir bölgeydi. Sekizinci Ordu'nun harekât üssü bu bölge olacaktı. Gemiler Hawaii ve Guam'da kömür ikmali yapacak, takip eden gemilerle ve yakın olan gemilerle burada kademeli olarak birlikte Filipinler'e yol alacaklardı. Corbin to Merritt, GPO, May 14, 1898, **a.g.r.**, s.640. Merritt to Corbin, GPO, Jun. 10, 1898, **a.g.r.**, s.697. Manila'ya ulaşan gemilerin geri dönüşleri için kömür ikmali yapmaları gerekiyordu. Bunun için Avustralya'nın Newcastle kentinden gelen *Nyanza* gemisi ayarlanmış, kömür ikmalinin bu şekilde sağlanmasına karar verilmiştir. Corbin to Merritt, GPO, Jun. 24, 1898, **a.g.r.**, s.712

¹⁷⁵ Seyahat yaklaşık bir ay sürmekteydi. Gemilerin seyrettiği güzergâh San Francisco, Honolulu, Guam ve Filipinler şeklindeydi. Bazı gemiler Filipinler'e ulaşmadan önce San Luis d'Apra Limanı'nda da demirlemekteydi. Gemilerde en çok gözlemlenen hastalıklar kızamık ve bademcik iltihabı vakalarıdır. Özellikle askerlerin sıklıkla hava almasını sağlamak önemli ölçüde hastalık önleyici işlev görmekteydi. Salgın hastalıkların önlenmesi için yataklar ve ahşap malzemeler cıva klorür ile sıklıkla temizlenmekteydi. Havanın imkân verdiği ölçüde askerler hortumla günlük yıkanmaktaydılar. Bazı gemilerde ise farklı duş alma imkânları tanınmaktaydı. Askerler gemilerde aşılansmaktaydı. Gemilerde drenaj işlemi yetersiz kalmaktaydı. Su tesisatları problem çıkarıyor, bazen yatakhaneleri su basıyordu. Temiz su kapasitesinin de askerlerin su tüketiminin altında olması, su problemini ortaya çıkarıyordu. Temizlik oldukça önemli görülmekteydi ve sık sık denetimler yapılmaktaydı. Askerler arasında görülebilecek salgın hastalıklar önlenmeye çalışılıyordu. Askerlerin haşerelerden korunması için önlemler alınmakta, kıyafetleri haftada üç defa yıkanmakta, gemideki sağlık personelleri askerlerin vücutlarını düzenli kontrol etmekteydi. Yatakhaneler biklorürle temizlenmekteydi. Gönüllü askerlerin çoğunlukta olduğu gemilerde eğitimler daha da sıkı tutulmaktaydı. Cumartesi ve Pazar haricinde bütün günler eğitim verilmekteydi. Beden eğitimi özellikle programda önemli yere sahipti. Ancak beklenenin aksine gönüllü askerler arasında ciddi bir disiplin problemine rastlanmamıştı. Bkz. Merritt to Corbin, GPO, Jul. 11, 1898, **a.g.r.**, s.767-777

¹⁷⁶ Diğer gemilere ek olarak *Colon, Zealandia* ve *Senator* gemileri ile nakil gerçekleştirildi. Güzergâh boyunca Guam, Marshall Adaları da işgal edildi. Bu adalar ABD-Filipinler arasında istasyon işlevi görecekli.

¹⁷⁷ İspanya Koloni Kuvvetleri hakkında bir makale için bkz. Carlos Quirino, *The Spanish Colonial Army, Philippine Studies*, 36. Cilt, 3. No, Haziran, 1998. s.381-386.

¹⁷⁸ Kraliyet kuvvetleri Filipin Cumhuriyet Ordusu'nu Manila'nın ancak on beş kilometre ötesine atabilmişti. Manila her gün saldırı altındaydı.

¹⁷⁹. Filipinler’de 23 Ağustos 1896 tarihinde beri Emilio Aguinaldo¹⁸⁰ liderliğindeki Filipin Ordusu¹⁸¹, İspanya kuvvetleri ile savaş halindeydi. *Katipunan* örgütünün¹⁸² kitleleri bağımsız Filipinler için örgütleyerek başlattığı mücadele silahlı çatışmaya dönüşmüştü¹⁸³.

15 Aralık 1897 tarihinde imzalanan *Biak Na Bato* Paktı ile ateşkes imzalanmıştı ve Emilio Aginaldo ve beraberindekiler Hong Kong’a sürgün edilmişti. Ancak ateşkesi tanımayanlar olmuş ve isyan hareketi devam etmişti¹⁸⁴. Devam eden çatışmalar sonucu İspanya kuvvetleri direncini kaybetti ve 12 Haziran 1898 tarihinde Emilio Aguinaldo Filipinler’in bağımsızlığını ilan etti¹⁸⁵. Amerikan kuvvetlerini Filipinler’de yıpranmış bir İspanya sömürge yönetimi¹⁸⁶ ve yeni bağımsızlığı ilan edilmiş Filipinler karşıladı¹⁸⁷.

¹⁷⁹ Ordunun naklinden birkaç ay önce Filipinler’deki durum hakkında fikir sahibi olmak için Manila’da bulunan konsolos Oscar F. Williams’tan rapor talep edilmiştir. Kişisel gözlemlere dayanan bu raporlarda Manila’daki istikrarsızlıktan söz edilir. Konsolos Oscar F. Williams’ın Devlet Bakanı Üçüncü Yardımcısı Thos W. Cridler’a 22 Şubat, 19-27 Mart 1898 tarihlerinde sunduğu raporlarda bazı başlıklar önemli vurgulanır. Son iki yıldır rejim kuvvetleri ile Filipin İhtilal Ordusu arasında artan çatışmalar, her gün hastanelerin dolup taşıdığı, yakalanan ihtilalcilerin yargısız infaz edildiği bir kargaşa halinden söz edilir. 27 Mart tarihli raporda ihtilal kuvvetlerinin güçlenmesi ve daha büyük tehdit oluşturmaya başlaması karşısında İspanyol kuvvetlerde emre itaatsizliğin arttığını, pek çoğunun savaşıma gönüllü olmadıklarına aktarılır. Emre itaatsizlik gösterenleri Kraliyet kuvvetleri infaz etmekteydi. İspanyol kuvvetleri konsolosun deyiimiyle Orta Çağ işkencelerini andıran yöntemlerle “isyancılar” sindirmeye çalışıyordu. **a.g.r.**, 22 February, 19, 27 March 1898 s.650-652

¹⁸⁰ Emilio Aguinaldo, Çin ve Tagalog kökenli Filipinler’in ilk başbakanıdır.

¹⁸¹ Özgün adı *Hukbong Pilipinong Mapaghimagsik ve Ejército Revolucionario Filipino* olan ordu Filipin Cumhuriyet Ordusu olarak çevrilmiştir. Filipin Devrim Ordusu olarak da çevrilebilir.

¹⁸² Örgütü Andreas Bonifacio kurmuş ve örgütlemişti. Masonik bir yapılanmaydı ve amacı Filipinler’in bağımsızlığını sağlamaktı. 1892 yılında kurulan örgüt 1896 yılında İspanya koloni otoritesi tarafından keşfedilmiş ve bu da keşif de beraberinde Filipin İhtilali’ni getirmişti. Emilio Aguinaldo da bu örgütün üyeleri arasındaydı. Filipin İhtilali sırasında general unvanıyla İspanya ordusuna karşı mücadelesinden ötürü kısa sürede yükselmiş ve ihtilale liderlik etmiştir. Bkz. Kathleen Nadeau, **The History of the Philippines**, Greenwood Press, Westport, 2008. s.41, 42. Örgüt Japonya’dan önemli destek görmüştü. Katipunan örgütü hakkında bir kaynak için bkz. Francis St. Clair, **The Katipunan: The Rise and the Fall of the Filipino Commune**, Amigos del Pais, Manila, 1902.

¹⁸³ Artemio R. Guillermo, **a.g.e.**, s.311

¹⁸⁴ Ateşkesin tanınmaması durumunun bir benzerini ABD de yaşayacaktı. Emilio Aguinaldo, kendisine kayıtsız bağlı olduğu bir mücadeleye liderlik etmekten ziyade silahlanmış düzensiz birlikleri bir araya toplamış bir liderdi. Bu sebeple Emilio Aguinaldo teslim olsa bile ihtilalciler mücadeleyi sürdürüyorlardı.

¹⁸⁵ Artemio R. Guillermo, **a.g.e.**, s.22. Dönemin savaş muhabiri ve yayılma destekçisi Murat Halstead Emilio Aguinaldo’nun Filipinlileri temsil edemeyeceğini, onlar adına konuşamayacağını, Filipinler’deki pek çok etnik grubun sözcüsü olamayacağını iddia eder. Murat Halstead, **Life and Achievements of Admiral Dewey**, Our Possessions Publishing Co., Chicago, 1899 s.223.

¹⁸⁶ Filipinler’de İspanya koloni idaresi hakkında önemli bir çalışma için bkz. Nicholas P. Cushner, **Spain in the Philippines: From Conquest to Revolution**, Quezon City, Ateneo de Manila University, 1971. Nicholas Kushner kitapta özellikle İspanya idarî yapısını da genel hatlarıyla incelemiştir. Ruhban sınıfının, İspanyol ve Filipinlileri nasıl ayırdığını ve bunun uzun vadede *Propaganda Hareketi* olarak anılan özgürlük mücadelesine dönüşmesiyle bağdaştırarak Filipin Devrimi’nin gelişimini kilise sebebiyle yabancılaşan halka bağlamaktadır.

¹⁸⁷ Filipinler koloni askerî valisi Basilio Augustin Davila ABD’nin çıkarma yapması durumunda İspanya’dan yardım gelmeyeceğini bildiğinden kısa sürede içerisinde Filipinli halkı silah altına almaya girişmiştir. Bu süreçte özellikle ABD’nin Katolikliğe müsaade etmeyeceğini öne sürerek halkı silah altına almaya çalışmaktaydı. “Augustin y Davila, Basilio” Spencer Tucker, **a.g.e.**, s.34. Amerikan kuvvetlerinin çıkarılması arifesinde Filipin Adaları genelinde 15,000’i Manila’da konuşlanmış olmak üzere yaklaşık 35,000-40,000 arası İspanyol kuvveti bulunmaktaydı. İspanya Kraliyet Ordusu’nun neredeyse yarısı Filipin yerlilerinden oluşuyordu. Yalnızca yıpratıcı

saldırılarından değil, zayıflığın neredeyse yarısı salgın hastalıklardan kaynaklanmaktaydı. Savaş İspanya Ordusu için de bir yenileşme sürecini beraberinde getirecekti. Yenileşme hareketine ilişkin kapsamlı bir çalışma için bkz. Jose Vicente Herrero Perez, **The Spanish Military and Warfare From 1899 to The Civil War: The Uncertain Path to Victory**, Palgrave MacMillian, 2017.

2. FİLİPİNLER'DE AMERİKAN ORDUSU

2.1.Ordunun Filipinler'e Çıkışı

Amerikan kuvvetleri disiplin ve kabiliyetleri oldukça düşük olan ve Filipin Cumhuriyet Ordusu'nun saldırılarıyla yıpranmış bir İspanya ordusuyla karşılaştılar¹⁸⁸. ABD, Manila'nın güneyinde yer alan Kavite'ye asker çıkarmak fikrindeydi¹⁸⁹. Yeterli miktarda gıda ve su temininin yapılabileceği Kavite, askerî üs kurmak için ideal bir bölgeydi¹⁹⁰. Ordu ,30 Haziran 1898'de Kavite kıyılarına çıkarma yaptı. Ciddi bir direnişle karşılaşılmadı¹⁹¹. Başkan William McKinley orduya Filipinler'e ayak bastıklarında bir bildiri yayınlamalarını, bildiride Amerikan kuvvetlerinin çatışma niyetinde değil, Filipin halkının hanesini, mesleğini, kişisel haklarını ve dinî özgürlüklerini korumak için burada olduğunu belirtmelerini iletmişti. William

¹⁸⁸ Ayrıca Amiral Dewey'in raporuna göre ayrıca bu bölgede askerî maksatla kullanılacak binek at bulmak çok zordu. Dewey to Secretary of Navy, GPO, May, 27, 1898, **a.g.r.**, s.675.

¹⁸⁹ Kavite (Cavite) ve Manila hakkında düzenlenen raporda şu detaylar aktarılmaktadır; Kavite bölgesi dar bir yarımadadır. Deniz üzerinde Manila arasındaki mesafe 11 km, karadan 43 km'dir. Yarımadanın üçte birinde tersane ve cephanelik, üçte ikisinde kent kısmı uzanmaktadır. Kentin denize bakan kısmında korunaklı bir kale bulunmaktadır. 2,000 İspanyol savaş esiri orada tutulmaktadır. Kentte evler taştan yapılmıştır. Yarımadanın yüksek kesimlerinde ise yerlilerin yaşadığı bambu yapılar göze çarpar. Mevcut mühimmat stokuna göre her bir askere 100 ilâ 200 mermi düşmektedir. Çadır bezleri ıslak durumda olduğu için öncelikle onlar havalandırılmaktadır. Bölgedeki atlar yük taşıma işlevi göremeyecek kadar küçük olduğu için taşıma ihtiyaçları kağıt arabaları ile görülebilir. Ancak manda sayısı gelecek ordular hesaba katıldığında yetersiz görünmektedir. Bu sebeple orduların bölge çevresinde taşıma araçları, yem veya diğer lojistik malzemeler edinmesi hayli kısıtlıdır. Kısıtlı olmasının bir diğer sebebi bu bölgenin uzun süredir isyan merkezi olması ve uzun soluklu çatışmalara ev sahipliği yapmasıdır. General Aguinaldo'nun şahsına aktardığı kadarıyla 15,000 askeri bulunmaktadır. Ancak bunlardan yalnız 11,000'i silahlanmıştır. Silahlanan askerler İspanyollardan silahları elde etmişlerdir. Aguinaldo, ilk gün samimiysiz bir tavırla yaklaşıp da birkaç gün içerisinde daha dostane bir tavır takınmıştır. İş birliği yapmaya istekli görünmektedir. Ancak kendisini diktatör ilan etmiş ve Manila'yı yardım almaksızın elde etme fikrindeydi. Bu sebeple şu aşamada geçici hükümet kurulmasına karşı çıktığını belirtmek isterim. Manila iyi tahkim edilmiş, karadan işgali zor bir şehir ve yoğun bambu ağaçları, sık çalılar ve yağmur mevsiminde oluşan bataklıklar hareket kabiliyeti oldukça düşürmektedir. Manila'da istihbarat bilgilerine göre 4,000 ilâ 8,000 düzenli asker, kesin olmayan sayıda da gönüllü kuvvet bulunmaktadır. Summers to Adj. Gen., GPO, Jul, 9, 1898, **a.g.r.**, s.777-779.

¹⁹⁰ Su temini Dewey raporuna göre çok zor değildi ancak suyun ilerleyen günlerde General Merritt'in raporladığı üzere suyun arıtılması gerekmektedir. Bu sebeple ordu beraberinde su damıtma pompası, kaynatıcı ve yeterli miktarda su tankını da getirecekti. Merritt to Adj. Gen., GPO, Jun, 7, 1898 **a.g.r.**, s.692.

¹⁹¹ Thomas Anderson Filipinler'e çıkan ilk generaldi. Emilio Aguinaldo ile ilk temaslar Thomas Anderson tarafından gerçekleştirilmişti. Kendisi diplomasiye anlayan bir generaldi. Emilio Aguinaldo'nun iyi bir müttefik olabileceğini düşünmüştü ancak Wesley Merritt son çıkarma kuvvetleri ile geldiğinde komutayı Thomas Anderson'dan devralmıştı. Geçici görevini tamamlayan Thomas Anderson yeniden Sekizinci Ordu'nun Birinci Bölüğünü kumanda etmeye başladı. Bkz. Stuart Creighton Miller, **a.g.e.**, s.37. Bkz. Anderson, Thomas McArthur", Spencer Tucker, **a.g.e.**, s.21. İlk çıkarma General Thomas Anderson komutasında 115 subay ve 2386 askerden, ikinci çıkarma General Greene komutasında 158 subay ve 3428 askerden son çıkarma ise General MacArthur komutasında General Merritt birlikteliğinde 197 subay, 4650 asker, 35 sivil den oluşmaktaydı. E. S. Otis to Adj. Gen., GPO, Jun, 29, 1898, **a.g.r.**, s.716.

McKinley'in tarifine göre Amerika Birleşik Devletleri'nin Filipinler'deki varlığı şiddetin var olmadığı bir düzenle sürdürülecekti¹⁹².

İspanya Ordusu ve Filipin Cumhuriyet Ordusu uzun soluklu savaştan dolayı yıpranmış durumdaydı. Cumhuriyet Ordusunun organizasyon düzeyi düşük olsa da savaş kabiliyeti yüksekti¹⁹³. Ada genelinde sağlanan istihbarat doğrultusunda Cumhuriyet Ordusu'nun pek çok noktada İspanya kuvvetlerine üstünlük sağladıkları ve toprakları ele geçirdikleri bilgisi General Wesley Merritt'i kaygılandırmıştı. Zira anlaşmaya varacakları taraf olan İspanya Filipinler'de etkinliğini kaybediyordu. Bu durum aynı zamanda İspanya mağlup edildikten sonra Filipin Cumhuriyet Ordusu ile de bir çatışmanın kaçınılmaz olacağını da işaret ediyordu. Ancak ABD, olabildiğince yatıştırıcı bir politika izlemeyi düşünüyor, çatışmadan mümkün olduğunca kaçınmayı planlıyordu¹⁹⁴. Filipin Cumhuriyeti de benzer bir siyaset izlemekteydi¹⁹⁵. Amerikan kuvvetleri ile çatışmadan kaçınmak ve hatta İspanya ile mücadele de birlikte hareket etmek niyetindeydiler. Özellikle Manila şehrinin ele geçirilmesi sürecinde birlikte hareket etmek istiyorlardı¹⁹⁶.

¹⁹² Amerikan kuvvetleri Filipinler'e ayak bastığında ulaşım yollarına, telgraf hatlarına, demiryollarına özel işletmeye ait olsa bile el koyacaktı. Sadece ibadethaneler ve tarihî yapılara el koyulmayacaktı. William McKinley to R. A. Alger, GPO, May 19, 1898, **a.g.r.**, s.676.

¹⁹³ General Otis mevcut durumu Savaş Bakanlığı'na şu şekilde rapor ediyordu; Yeni ulaşan mühimmatların hepsi cephaneliğe yerleştirildi. Askerlerin talimleri devam ediyor. Yürüyüş, keşif ve atış eğitimi almaktalar. Şu an manda ve kağıt bulmak için çaba sarf ediyoruz. Bambudan tırmanma merdivenleri yapılıyor. First California Volunteer piyadeleri Paranaque ve Manila arasındaki bölgede kamp kurdular. Sağduyulu birkaç subay Manila hakkında olası kamp alanları, kullanılabilir yollar ve şehrin savunma nitelikleri hakkında önemli bilgiler elde ettiler ve gözlemlerini sürdürüyorlar. Bölgedeki "asiler" oldukça cesurlar ancak organizasyon anlamında oldukça zayıf durumdadır. İspanyol donanması ulaşmadan destek kuvvetlerinin ve topçu birliklerin ulaşması harekâtın planlandığı şekilde uygulanması açısından büyük önem arz etmektedir. Government Printing Office, **a.g.e.**, 14 July 1898, s.780

¹⁹⁴ Çatışmadan kaçınılmasının sebebi ordunun henüz hazır olmamasıydı. Sekizinci Ordu salgın hastalıklara mücadele veriyordu. Çıkarma öncesi edinilen raporlarda sıklıkla salgın hastalıklar vurgulanmaktaydı. Bu sebeple Amerikan kuvvetlerin Filipinler'e yerleşmesinin ardından ilk önlemler sağlık alanında alınmaya çalışılmıştır. Özellikle yaralı olan veya hastalanan askerlerin tedavi edileceği bir hastane eksikliği giderilmeye çalışıldı. Geçici olarak askerleri taşıyan gemilerden birinin hastane amacıyla kullanılma kararı alındı. Daha sonra *Scandia* gemisi hastane şeklinde donatılıp içerisinde 150 sağlık personeli ile Manila'ya gönderildi. Bunun dışında ABD, Japonya'nın Yokohoma şehrinde altı yüz kişilik bir hastaneye sahipti ve tedavi durumuna göre askerlerin buraya ya da Hong Kong'a sevk edilmesi planlandı. Bkz. Government Printing Office, **a.g.r.**, 20 August 1898, s.756

¹⁹⁵ Kaynaklarda genelde Filipin özgürlükçüleri veya Filipin milliyetçileri olarak geçmektedir. Filipinler'deki çok milletli yapıdan dolayı özgürlükçü kavramını kullanacağız. Özgürlükçü ve milliyetçi kavramları hakkında bir tartışma için bkz. Roxanne Lynn Doty, **Imperial Encounters: The Politics of Representation in North-South Relations**, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996. s.36, 37.

¹⁹⁶ 5 Temmuz 1898 tarihinde Emilio Aguinaldo'dan gelen mektupta bu yönde ifadeler yer alır. Emilio Aguinaldo to Brig. Gen. Thomas A. Anderson, 56th Congress 1st Session Document No. 208., Jul. 5, 1898, **Communication Between the Executive Departments of the Government and Aguinaldo**, s.5.

2.2.Filipin Cumhuriyeti ile İlk Anlaşmazlıklar

ABD ve Filipin Cumhuriyet arasında ilk aşamada bir iş birliği ortamı dikkat çeker ancak bunun ABD'nin İspanya Ordusu saf dışı bırakılmadan Filipin Ordusu ile savaşmayı göze almadığından ileri geldiği anlaşılacaktır¹⁹⁷. Emilio Aguinaldo, *Büyük Kuzey Amerika Ulusu* olarak tanımladığı ABD'nin İspanya'yı mağlup ettikten sonra Filipinler'in bağımsızlığını tanıyacağını umuyordu¹⁹⁸. Çok geçmeden birtakım anlaşmazlıklar gün yüzüne çıktı¹⁹⁹. İlk anlaşmazlıklar genellikle toprak meselesine ilişkindi. Amerikan kuvvetlerinin yerleştiği veya kamp kurduğu araziler Filipinli toprak sahiplerinin hususî arazileriyle kesişmesi nedeniyle toprak sahipleri bunu resmîyette liderleri olan Emilio Aguinaldo'ya aktarmakta, destek beklemekteydiler²⁰⁰. Emilio Aguinaldo da bu durumu toprakların Filipin Cumhuriyeti koruması altında olduğunu belirtmek suretiyle Sekizinci Ordu generaline aktarmakta ve çözülmesini talep etmekteydi²⁰¹. Bunun dışında Filipin Cumhuriyet Ordusu'nun Manila yakınlarında

¹⁹⁷ Aksine ilk aşamada Filipin Cumhuriyeti bağımsızlıklarının ABD tarafından tanınacağını düşünmekteydi.

¹⁹⁸ Filipinler'in bağımsızlığı fikrinin hazırlayıcısı olan entelektüellerin Fransız ve Amerikan Devrimi üzerine okudukları bu emsaller üzerinden bilinçlendikleri düşünülürse Amerikan sömürgeciliğinin Filipinler'de kalıcı olacağı sadece Amerikan gelenekçileri açısından değil, Filipinliler için de önemli bir çelişkiyi doğuracaktı. Filipinli entelektüellerin Fransız Devrimi ve Amerikan Devrimi okuduklarına ilişkin bilgi için bkz. Stuart Creighton Miller, **a.g.e.**, s.33. Emilio Aguinaldo Filipin Cumhuriyeti'nin bayrağını *Katipunan* örgütünün bayrağına benzer değil, kırmızı, beyaz ve mavi renkli tasarlamıştı. Bu örnekten kendisinin Amerikan dostluğu ve müttefikliğine inançlı olduğu veya en azından Filipin Cumhuriyeti'nin ABD tarafından tanınacağını umduğu çıkarımına ulaşmak mümkün görünmektedir. Filipinler'in bayrak tarihi için bkz. <http://malacanang.gov.ph/history-of-the-philippine-flag/> Emilio Aguinaldo'nun 5 Temmuz 1898 tarihli mektubunda Amerika Birleşik Devletleri'ni demokrasi geleneğiyle tanıdığını, dünyada özgürlüklerin önemli savunucusu olarak gördüğüne ilişkin ifadeler rastlanır. Ayrıca Emilio Aguinaldo ABD'nin Filipinler'in bağımsızlığını tanıyacağına dair söz aldığını, bu sebeple Filipinler'e dönüp mücadeleyi sürdürmeye karar verdiğini kitabında aktaracaktır. Bkz. Emilio Aguinaldo, **The True Version of the Philippine Revolution**, Tarlak, 1899. Amerikan Deniz Kuvvetleri arşivinde ise sözü veren Edward Wood olduğu ve kendisinin Amerika Birleşik Devletleri hükümeti adına söz verebilecek yetkide olmadığı aktarılmaktadır. Bkz. <https://www.history.navy.mil/research/publications/documentary-histories/united-states-navy-s/blockade-and-siege-o/proclamation-from-em.html>

¹⁹⁹ Bir yandan Filipinler'de kalıcı olmanın politikası değerlendirilirken öbür taraftan taraflar arasında ilk temaslar gerçekleşiyordu. İkinci kuvvetler 17 Temmuz 1898 tarihinde Kavit'e ulaştığında yeni ulaşan kuvvetler at, manda, kağıt, bambu ve oduna ihtiyaç duymaktaydı. Bu sebeple Emilio Aguinaldo'dan Thomas Anderson'ın emriyle yardım istendi. Kavit bölgesindeki karargâh generali Thomas Anderson Emilio Aguinaldo ile temasa geçti ve bölgede kullanılacak lojistik malzemeler ve Manila'ya bir taarruz konusunda, tavsiye ve yardım istedi. İlk aşamada Filipin İhtilal Ordusu ve Amerikan kuvvetleri arasında iş birliği kurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Brig. Gen. Thomas A. Anderson to Emilio Aguinaldo, 56th Congress 1st Session Document No. 208., Jul. 9, 1898, **a.g.r.**, s.6.

²⁰⁰ Bazen iletişim Emilio Aguinaldo'nun danışmanı Apolinario Mabini aracılığıyla sağlanmaktaydı.

²⁰¹ Bu konuya ilişkin bir örnekte görüleceği üzere; L. R. No. 138. Aguinaldo'nun İngilizceye çevrilen 22 Temmuz 1898 tarihli mektubunda, Amerikan kuvvetlerin Calle Colon'daki fabrikadan çekilmeleri istenmiştir. Bu fabrika Senyör Don Antonio Osorio adında Filipinliye ait ve ihtilalciler koruması altındaydı. Don Antonia Osorio'ya ait olduğu iddia edilen mülkün İspanya hükümetine ait olduğu bu sebeple anlaşma gereği devredilemeyeceği aktarılmaktadır. Emilio Aguinaldo to Brig. Gen. Thomas A. Anderson, 56th Congress 1st Session Document No. 208., Jul. 18, 1898, **a.g.r.**, s.9.

konuslandığı bölgelere yönelik anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktaydı²⁰². Ancak hiçbir talep gerçekleştirilmemekteydi çünkü Wesley Merritt, Emilio Aguinaldo ile resmî olarak hiçbir anlaşma yürütmeye niyetli değildi²⁰³ ve iletişim yollarını kapatmıştı²⁰⁴. Filipin Cumhuriyeti ile diplomatik temaslar ilk olarak diplomasinin inceliklerinden meslekleri ve eğitimleri gereği haberdar olmayan askerler tarafından yapılmıştı. Aynı zamanda mevcut vaziyetin hükümete sığacağı sığacağına bildirilmesi mümkün olmadığından, etkin bir diplomasi yürütülebilmesi için uygun zemin oluşmamıştı²⁰⁵. Emilio Aguinaldo ve beraberindekilerin ABD'nin kalıcı bir müttefik olacağına ve Filipin Cumhuriyeti'ni tanıyacağına yönelik şüphelerinin arttığı esnada bazı Amerikan askerleri de ülkelerinde anlatılan Filipinli yerli tasvirine şüpheyle bakmaya başlamışlardı²⁰⁶. Zira Filipinliler anlatıldığı üzere gayr-i medenî bir topluluk değildi²⁰⁷. Thomas M. Anderson, Emilio Aguinaldo ile yürüttükleri müzakere detaylarını Washington D.C.'e aktarmak için 21 Temmuz 1898 tarihinde yazdığı bir mektupta bu konuda *“Bizler yerlileri küçümsedik. Onlar kibirli, vahşi topluluklar değiller. Sadece kendilerine özgü bir medeniyet anlayışları var. İyi savaşçılar ve tropik bir topluluk olmalarına rağmen gayretli ve girişkenler”* demektedir²⁰⁸.

²⁰² Bunun dışında kuşatmada stratejik öneme sahip olan Zapote hattı diğer bir anlaşmazlık hususuydu. “Zapote Line”, Spencer Tucker, **a.g.e.**, s.717.

²⁰³ Aguinaldo to Merritt, L. R. No. 138, GPO, (tarihsiz), **a.g.r.**, s.810.

²⁰⁴ General Manila'daki ABD konsolosu Oscar F. Williams'ın da Emilio Aguinaldo ile herhangi bir görüşme yürütmesini engellemişti. Emilio Aguinaldo, konsolos aracılığıyla Weslet Merritt ile görüşme talep etmesine rağmen görüşme imkânı bulamamıştı. Bkz. Adj. Gen. to Merritt, Aug. 10, 1898, in **a.g.e.**, vol. 2, s. 812.

²⁰⁵ Stuart Miller özellikle bu iletişimsizliğe dikkat çekerek, bu durumun bir çözümsüzlüğe hapsedildiğini dile getirir. Stuart Creighton Miller, **a.g.e.**, s.31.

²⁰⁶ Elbette bu ifade bütün askerler hakkında bir iddia öne sürmemektedir. Zira özellikle gönüllü askerlerin Filipinlilere ırkçı yaklaşımlarına rastlanmaktaydı. Bu hususa ilişkin bir makale için bkz. Paul A. Kramer, *Race-Making and Colonial Violence in the U.S. Empire: The Philippine-American War as Race War*, **Diplomatic History**, 30. Cilt, No. 2, Nisan, 2006. s.169-210.

²⁰⁷ Bununla beraber Filipinlilerle müzakere yürütülmeye başlandığında Cumhuriyet Ordusu mensuplarının entelektüellik seviyelerinin de kendilerine medeniyet öğretmeye gelen Amerikan generallerin üzerinde olduğu gerçeği de dikkat çekicidir. Cumhuriyet Ordusu generallerinin çoğu eğitimli kimselerden oluşuyordu. İçlerinde avukatlar, öğretmenler ilahiyatçılar, valiler yer almaktaydı. Hatta Agueda Kahabagan orduda tek kadın general olarak görev yapmaktaydı. Daha detaylı bilgi için bkz. Orino Ochoa, **Bandoleros, Outlawed Guerrillas of the Philippine-American War**, New Day Publishers, Quezon City, 1995. Filipin-Amerikan Savaşı'nda kadının yerine dair bir eser için bkz. Rafaelita Hilario Soriana, **Women in the Philippine Revolution**, Printon Press, Quezon City, 1995.

²⁰⁸ Anderson to Adj. Gen., GPO, Jul. 21, 1898, **a.g.r.**, s.809, 810. Ayrıca Filipin yerlilerinin “tembel” olduğuna dair mit oldukça yaygındı. Filipin yerlilerinin on dokuzuncu yüzyılda nasıl algılandığına ve bunun sömürgecilığe etkisine ilişkin önemli bir çalışma için bkz. Syed Hussein Alatas, **The Myth of Lazy Native: A Study of the Image of the Malays, Filipinos and Javanese from the 16th Century to the 20th Century and Its Function in the Ideology of Colonial Capitalism**, Frank Cass, London, 1977. s.43-60.

2.3.Manila Kuşatması

Sekizinci Ordu takviye birliklerin de katılması ile Manila önlerinde taarruz hattı oluşturmaya başlamıştı. Amerikan kuvvetleri ve İspanya kuvvetleri bir anlaşmaya vardılar²⁰⁹. 13 Ağustos 1898 tarihinde İspanya kuvvetlerinin generali Don Fermin Jardenes, Filipin Ordusu'nun şehre girmesine engel olunursa simgesel bir direnişin ardından şehri teslim edeceğini General Wesley Merritt'e duyurdu²¹⁰. Wesley Merritt de bunu kabul etti²¹¹. İki saatlik bir çatışmanın ardından şehir Amerikan kuvvetler tarafından teslim alındı²¹². Böylece İspanyol ve Amerikan kuvvetleri arasında çatışma durumu son bulmuş oldu. Wesley Merritt ve Filipinler'deki İspanyol ordular kumandanı Don Fermin Jardenes'in nezaretlerinde Amerikan ve İspanyol generallerden oluşan bir komisyon oluşturuldu²¹³. Komisyon Manila şehrinin ve yöre kentlerinin şartlı teslimiyeti kararlaştırıldı²¹⁴. ABD, ayrıca on gün içerisinde mal varlıkları ve dükkanlara ilişkin detayları içeren listenin teslimini, İspanyol hazinesinin ve ticaret gelirlerini üzerine aldı²¹⁵. ABD, Manila'da ticareti sekteye uğratmak istemiyordu²¹⁶. Dükkanların, işletmelerin listelerini talep ederek vergi akışını da sekteye uğratmadan, sağlamak niyetindeydi²¹⁷.

²⁰⁹ Bu sırada İspanya kuvvetleri ile temaslar gerçekleştiriliyor, savaşın en az kayıpla neticelenmesine yönelik adımlar atılıyordu. İspanya ile barış görüşmeleri yapıldı ve anlaşmaya varıldı. 12 Ağustos 1898 tarihli anlaşma gereği Amerika Birleşik Devletleri Manila şehrini ele geçirecek, körfez ve limanını kontrol edecek, ayrıca Filipinler'in kontrolünden ve düzeninden sorumlu olacaktı. H. C. Corbin to Gen. Merritt, GPO, Aug. 12, 1898, **a.g.r.**, s.750, 751.

²¹⁰ General, kuvvetlerinin Filipinliler tarafından öldürüleceğinden kaygı duymaktaydı. Bu yüzden böyle bir anlaşmaya varmıştı.

²¹¹ Sekizinci Ordu Birinci Bölük Kumandanı Thomas Anderson 1900'de emekliliğe ayrılınca Filipin-Amerikan Savaşı ile ilgili anılarını kaleme aldı. Filipin-Amerikan Savaşı'nın kaynağının 13 Ağustos 1898 tarihinde Manila şehrinin kuşatılması sırasında ihtilalcilerin şehre alınmaması olduğunu belirtmiştir. İhtilalcilerin şehri daha önceden kuşatmış olmalarının yok sayılmasının savaşı hazırlayıcı olduğunu söylemiştir. Bkz. Bkz. Anderson, Thomas McArthur", Spencer Tucker, **a.g.e.** s.21.

²¹² Bazı noktalarda Filipinliler şehre girmeye çalışmışlar, İspanya kuvvetleri direniş göstermiştir.

²¹³ Komisyon F. V. Greene, B. L. Lamberton, Chas. A. Whittier, E. H. Crowder, Nicholas de la Pena, Carlos Reyes ve Jose Maria Olaquen Felia'dan oluşmaktaydı.

²¹⁴ Şartlı teslim altı maddeden oluşmaktaydı. İlk iki madde İspanyol kuvvetlerin silah bırakması ve şehirdeki savunmaların Amerikan kuvvetlerine devredilmesi ve ayrıca kamuya ait at ve diğer mal varlıklarının Amerikan kuvvetlerine teslimine ilişkindi. Birinci madde ayrıca şu hükmü içermekteydi; İspanyol hükümetinin uygulayacağı düzenlemeye kadar ordu mensupları şahsi evlerinde ikamet edeceklerdir.

²¹⁵ Dördüncü madde şu şekildedir; İspanyol kuvvetlerin ve ailelerinin ülkelerine dönmeleri için gerekli olan düzenlemeler ve masraflar Amerika hükümeti tarafından sağlanacaktır. Altıncı Madde; Şehrin sakinleri, kiliseler, ibadet alanları, eğitim kurumları ve özel mülkiyetler Amerikan kuvvetleri koruması altındadır. Daha önemli görülen diğer maddeler metinde verilmiştir.

²¹⁶ Ayrıca Filipinler'de bulunan devlet arşivleri, kilise arşivleri, devlete ait vergi kayıtları, ekonomik kayıtlar sömürge idaresinin tesisi sırasında kullanılmak için tutulacaktı. Alger to Otis, GPO, Apr.25, 1899, **a.g.r.**, s.971, 974.

²¹⁷ 20 Ağustos 1898 tarihinde de Manila ve Washington D.C. arasında telgraf hattı kuruldu ve böylece doğrudan iletişim imkânı doğdu. Daha önce Hong Kong telgraf hattı kullanılmaktaydı ve bu da telgraf iletişimini sekteye, gecikmeye uğratıyordu. Merritt to Adj. Gen., GPO, Aug. 12, 1898, **a.g.r.**, s.758.

2.4.Filipinler'in Sömürgeleştirilme Nedenleri

Thomas M. Anderson, 13 Ağustos 1898 tarihinde Emilio Aguinaldo'ya gönderdiği telgrafta şehrin tam teslimiyeti gerçekleşmeden hiçbir "asinin" şehre girmeye çalışmaması, aksinin önlenmesini istemişti²¹⁸. Emilio Aguinaldo ordusunun henüz Amerikan kuvvetler Filipinler'e gelmeden Manila'yı kuşattığını, Amerikan kuvvetlerin kuşatmaya sonradan dahil olduğunu ve şimdi şehri zapt etmek istediği hususundaki rahatsızlığı dile getirdi²¹⁹. Filipin Ordusu'nun büyük çoğunluğu geri çekilmişti²²⁰. Filipin Cumhuriyeti kontrol altında tutulmaya çalışılırken bir yandan da ilhak edilecek toprakların sınırları tartışma konusu haline gelmişti. George Dewey, Filipinler'in tamamının ilhak edilmesine karşıydı²²¹. Ancak 1898 yılının yazında Luzon Adasını²²² elde tutmanın stratejik önemine dair öneriler ortaya çıkacak ve bu yaklaşım daha sonra güvenlik kaygıları sebebiyle bütün Filipinler'in sömürge olarak edinilmesine kadar genişleyen bir sınır tasvir edecekti. Özellikle sadece Luzon Adasının sömürge olarak alınması, Filipinler'in güney adalarının başka bir devlet tarafından sömürge

²¹⁸ Amerikan belgelerinde Filipin Cumhuriyet Ordusu için *rebels* ve *insurgents* yani, "asiler, isyancılar" ifadeleri kullanılmaktaydı.

²¹⁹ Emilio Aguinaldo'nun 14 Ağustos 1898 tarihinde Anderson'a hitaben kaleme aldığı mektupta ise kuvvetlerinin uzun zamandır şehri kuşattığını ve zapt etmek istediğini, bu sebeple aksi yönde emir verse bile emre itaatsiz davranabileceklerinden bahseder. Ancak müzakereler sonucunda Aguinaldo yalnız silahsız şehre giriş hakkı edinebildi. Anderson to Aguinaldo, GPO, Jul. 13, 15, 20, 1898, **a.g.r.**, s.810-816.

²²⁰ Manila yakınlarında geri çekilmeyen kuvvetler Emilio Aguinaldo'nun otoritesini tanımayan küçük gruplardan oluşmaktaydı. Manila'da vaziyet sakindi. Ticarî faaliyetler sekteye uğratılmadan işlemekteydi. Otis to Adj. Gen. GPO, Sept. 15, 1898, **a.g.r.**, s.790. Sükûnet tesis edilmeye çalışılırken, Filipin Cumhuriyeti'nden bazı delegeler Amerikan manda yönetimini savunmakta, ABD koruması altında kapsamlı bir bağımsızlık talebinde bulunmaktaydılar. Kuvvet komutanı General Elwell Otis delegelerle uzlaşmaya varmak niyetinde olsa bile delegeler tam bağımsızlık talebini sürdüren Emilio Aguinaldo ve beraberindekileri tarafından suikaste uğramaktan çekinmekteydiler. Yalnız bu durum değil, görüşme yürütmek Elwell Otis'in yetkileri arasında da değildi. Ordunun görevi Filipinler'i sömürge idaresinin tesis edilebileceği hale getirmektir. Bu sebeple Filipin Cumhuriyeti ile savaştan kaçınmanın mümkün olmadığı bir ortam oluşmuştu. Ayrıca bkz. Otis to Adj.Gen./Aguinaldo, GPO, Jan. 9/19, 1899, **a.g.r.**, s.880, 910.

²²¹ Amiral George Dewey, Kavit'te bir askerî üs ve Manila dışında bir bölgenin alınmasından yana değildi. Amiral, ABD'nin Filipinler'de bütün toprakları sömürge etmesini doğru bulmuyor, bunun İngiltere'nin Hindistan'da yaptığı hataya benzeyeceğini öne sürüyordu

²²² Luzon Filipinler'in kuzeyinde yer alan nüfusu en yüksek adadır. Başkent Manila burada bulunur. Nüfus ağırlıklı olarak Hristiyandır. Tagalog ve Ilocano ırkları burada yaşarlar. Bkz. Spencer Tucker, **a.g.e.**, s.347 Luzon adası ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz. Marshall H. McLennan, **The Central Luzon Plain: Land and Society on the Inland Frontier**. Alemar-Phoenix, 1980. Kuzey Luzon, Dean Worcester tarafından muhtemelen dünyanın hiçbir bölgesi burası kadar etnik çeşitlilik barındırmaz ifadesi ile değerlendirilecektir. Bkz. Dean Worcester, **The Non-Christian Peoples of the Philippine Islands**, National Geographic Society, Washington D.C., 1912, s.1 Kitap ilk olarak National Geographic dergisinde yayınlanacaktır. Bkz. Dean Worcester, *The Non-Christian Peoples of the Philippine Islands*, **National Geographic**, Kasım, 1912. s.1157.

olarak alınmasına meydan verebileceğinden ve bunun da Asya pazarında ciddi güvenlik meselelerini doğurabileceğinden endişe ediliyordu²²³.

Wesley Merritt tek bir adanın ilhak edilmesinin, bölgeyi savunmasız bırakacağına yönelik kaygısını dile getiriyordu²²⁴. Görüldüğü üzere Filipinler'in tamamıyla ilhak edilmesine dönüşen yayılcılık fikrinin, imperiyal sınırların başka imperiyal sınırlarla çatışmasına imkân vermeyecek²²⁵, sınır güvenliği sorunu oluşturmayacak şekilde düzenlenmesi eğiliminden doğan ve bu sebeple bir *domino* etkisiyle²²⁶ tezahür eden biçimde geliştiği görülmektedir. Bu noktada dikkat çekici olan Filipinler'de tesis edilecek sömürge idaresinin sınırlarının idare edilebilirlik mukayesesinden ziyade, güvenlik endişesiyle şekillenmiş olduğudur²²⁷. Ayrıca ABD'nin çekilmesi halinde bir iç çatışmanın ortaya çıkmasından da endişe ediliyordu. Karar alıcılar olarak askerlerin varlığı veyahut daha doğru bir ifadeyle askerlerin yön verdiği öngörü sadece sınırların tayininde değil, yukarıda söz ettiğimiz Filipin Cumhuriyeti ile yürütülen ilişkilerdeki diplomatik beceri noksanlığı da yol açacaktır. İspanya kuvvetleri mağlup edildikten sonra Filipin Cumhuriyeti ile Amerikan kuvvetler arasındaki gerilim daha da belirginleşti²²⁸. Savaş Bakanlığınca öncelikle silah ve mühimmat tedarik yolları kesilmesini hedefliyordu. Filipin Cumhuriyeti, Japonya'dan silah temin etmekteydi. Bu sebeple önemli tedarik limanları olarak bilinen Osaka ve Hyogo limanlarında tedarikçilerin tespiti için askerler görevlendirildi²²⁹.

²²³ San Francisco gazetelerinden *Argonaut* yayılmaya ahlak temelinde geliştirilen eleştirilerin hepsinin kulağa çok hoş geldiğini ancak bunların bir düşman filosu karşısından işe yaramayacağını yazarak Filipinler'deki Amerikan varlığındaki güvenlik kaygısına dikkat çekiyordu. Stuart Creighton Miller, **a.g.e.**, s.14, 15

²²⁴ Stuart Creighton Miller, **a.g.e.**, s.20

²²⁵ ABD'nin endişesi Filipinler'deki otoritesinin sağlam kalmasını sağlamak, ayrılıkçı hareketlere veya dış müdahalelere mahal vermemektir. Bir başka deyişle periferi çatışmasından kaçınmaktır. Periferi çatışmalarının ayrılıkçı hareketlere dönüşmesi üzerine bir makale için bkz. Bethany Lacina, *Periphery Versus Periphery: The Stakes of Seperatist War*, **The Journal of Politics**, 77. Cilt, No. 3, Temmuz, 2015. s. 692-706.

²²⁶ Burada ifade etmek istediğimiz ilhak alanının Luzon'dan Filipinler'in tamamına genişletilmesindeki dönüşümün birbirine bağlılığını nitelemektir. "Manila'nın güvenliği Luzon'un güvenliğine bağlıydı, Luzon'un güvenliği güney adaların güvenliğine bağlıydı" örneğini nitelemek istedik.

²²⁷ Bu husus üzerine karar alıcıların askerlerden oluşmasının karara yön verdiği söylenebilir. Merkez ve Filipinler arasında iletişimin zayıflığı, bilgi aktarımının yetersiz oluşu da önemli bir etkidir.

²²⁸ Filipinler'de yedi aylık süreçte (Temmuz 1898-Şubat 1899) 220 asker hayatını kaybetti. Bunlardan 40'ı yaralanma ve kazayla gerçekleşti. 179'ı ise salgın hastalıklara (65 tifo, 43 çiçek hastalığı, 22 dizanteri, 8 sıtma) hayatını kaybetti. Askerler sık sık aşılansınmaktaydı. Birkaç hafta önce on iki görevli yerlilerin de aşılansınması için vazifelendirildi. Mart, Nisan ve Mayıs aylarında salgın hastalıkların sıcaktan dolayı artış göstereceği düşünölmekteydi. Otis to Secretary of War, GPO, 2 Feb. 1899, **a.g.r.**, s.893.

²²⁹ Aynı zamanda İspanya'ya gönderilmeyi bekleyen İspanyolların ihtilalcileri savaşa teşvik etmesi endişe yaratmaktaydı. Otis to Adj. Gen., GPO, Jan. 11, 1899, **a.g.r.**, s.878.

2.5.Filipinler’de ABD Varlığının Hukukî Statüsü

İki taraf arasında her geçen güç tırmanan anlaşmazlığın esas kaynağı Amerikan kuvvetlerinin Filipinler’e adım attığı 30 Haziran 1898 ve Paris Antlaşması’nın imzalandığı 10 Aralık 1898 tarihleri arasındaki yaklaşık altı aylık zaman diliminde ABD’nin ileriye yönelik imza edeceği anlaşmayı dayanak sayarak takımadalarda askerî idare tesis ettiği süre zarfında zaten Filipinler’in bağımsızlığının ilan etmiş ve geçici hükümeti kurmuş olmasıydı. Buradaki açmaz İspanya-Amerikan Savaşı ile Filipin Bağımsızlık Savaşı’nın kesişiyor olması ve İspanya’nın mağlubiyetinin ardından iki tarafın da Filipinler’i idare etme iddiasıyla aynı amaçta karşılaştıkları bir ortamın kaçınılmaz biçimde ortaya çıkmasıydı. Filipin Cumhuriyeti’ne göre İspanya adalardaki hakimiyetini yitirmiş olduğundan, adaları ABD’ye devretme hakkına da sahip değildi. Görüleceği üzere ABD’nin Paris Antlaşması imzalanana dek askerî idaresinin resmî bir dayanağı olmadığı gerçeği, Amerikan anlayışında Filipinlilerin kendi kendini yönetme becerisine sahip olmayan bir millet oluşu ve böylece Filipin Cumhuriyeti’nin varlığının da tartışmalı olduğu ırkçı bir tezle göz ardı edilmekteydi²³⁰. Bir başka deyişle 12 Haziran 1898 tarihinden itibaren bağımsız ilan edilen Filipinler, ABD’nin resmiyette İspanya ile olan savaşının devam etmesi sebebiyle ABD için fiilî savaş bölgesiydi²³¹.

2.6.Askerî Mahkemelerin Teşekkülü

28 Mayıs 1899’da General Elwell S. Otis İspanya sömürge idaresi kanunlarının Amerikan sömürge idaresi tarafından tanınması ve uygulanmasına yönelik emrini yayınladı ve mahkemelerin kurulmasına karar verdi²³². Geçici olarak bu kanunları kullanılırken Amerikan kanunları Arthur MacArthur’un valilik döneminde adapte edilecekti. Baş yargıç daha önce İspanya idaresi sırasında da görevde olan Don Cayetano Arellano idi. *The Audencia* olarak

²³⁰ Bunun yanı sıra Filipinler’deki Amerikan varlığının gerekliliğine vurgu yapan başta John Schumacher olmak üzere Amerikan tarihçilerin temel tezi Filipin Cumhuriyeti’nin Filipinler’in geneline hâkim olabilecek durumda olmadığı gerekçesiyle, varlıklarının reddedilmesi üzerine kuruluydu. Filipin-Amerikan Savaşı da Filipin Cumhuriyet Ordusu’nun kapsamlı bir direnişinden ziyade otorite boşluğundan dolayı farklı amaçlarla, farklı karakteristiklere bağlı olarak ortaya çıkmış dağınık bir hareket olarak nitelenmekteydi. Bkz. Bkz. Brian McAllister Linn, **The War in Luzon: The U.S. Army Regional Counterinsurgency in the Philippine-American War, 1900-1902**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Allan R. Millet, Ohio State University, 1985. s.6.

²³¹ General Miller, General Otis tarafından Panay Adasının ilhakı için gönderildiğinde burada Filipin kuvvetleri komutanlarından General Roque Lopez ile temasa geçip, ABD başkanı adına topraklarına adım atacağını bildirdiğinde Lopez’den manidar bir cevap alır. Cevap şu şekildedir. “Amerika Birleşik Devletleri’nin söz konusu otoritesi 10 Aralık 1898 tarihli Paris Anlaşması’na dayanırken Malolos Merkezî İdaresi’nin otoritesi kutsal kan, dil, gelenek, fikir ve fedakârlık bağlarına dayanmaktadır. Bu cevap bu hususa ilişkin önemli bir örnektir. Bkz. R. Lopez to Miller, Jan 9, 1899, GOP, **The Report of the Major General Commanding the Army in Three Parts, Part 3**, Washington, s.329

²³² United States War Department, “General Order No. 22”, Jun. 17, 1899, **Report of E. S. Otis, U.S. Volunteers on Military Operations and Civil Affairs in the Philippine Islands**, 1899. s.148.

adlandırılan İspanya koloni hukuk sistemi *sala de lo civil* yani kamu hukuku ve *sala de la criminal* yani ceza hukuk olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Kamu biriminin başında Manuel Araullo, ceza biriminin başında ise Raymunda Melliza bulunmaktaydı. Anayasa mahkemesi ise altı Filipin Adaları'ndan, üçü ABD'de baro mensubu avukatlardan müteşekkildi²³³. Anayasa mahkemesi altında ise ast mahkemeler yer almaktaydı. Ast mahkemelerin kurulması ile etkisizleştirme birbirine koşut seyretmiş, asayişin kısmen sağlandığı noktalarda ast mahkemeler kurulmuştur. Bu bakımından ilk ast mahkeme Manila'da kurulmuştur. Mahkemelerde görevli hâkim ve savcılar kıdemli Filipin yerlilerinden ve Amerikalılardan oluşuyordu²³⁴. 23 Nisan 1900 tarihinde ceza kanunu yürürlüğü koyulacaktı²³⁵. Askerî idare sırasında anayasa mahkemesi hükümetten bağımsız bir yasama organı biçiminde organize olmuştu. *Audencia* yeni yönetimin Filipinler'deki ilk resmî birimiydi. Filipinler her bölgeye bir ast mahkeme düşecek şekilde on dört bölgeye bölündü. Yalnız Manila'da iki ast mahkeme bulunmaktaydı²³⁶.

2.7. Askerî İdarenin Sorumlulukları

Askerî idarenin amacı en geniş ifadeyle Paris Anlaşması ile haklarının İspanya'dan ABD'ye devredildiği Filipinler'de anlaşmanın tatbikini ve sivil idarenin tesisini mümkün kılmaktı. Amerikan askerî idaresinin Filipinler'deki bu amacını gerçekleştirmek için izlediği siyaset ise *etkisizleştirme* siyasetiydi²³⁷. Etkisizleştirmek ise esasında kurulacak olan sivil idarenin gözetim ve denetim gücünü sağlamlaştırmak, askerî idarenin daha üstün silah gücüne dayandırdığı yumuşak gücün sağladığı istikrarı aratmayacak bir sivil idarenin tesisine zemin oluşturmaktı. Etkisizleştirme süreci pek çok kaynakta tanımlandığı şekliyle yalnızca demokratik bir yönetim modeli için Filipinler'deki düşman olarak tanımlanan unsurların ortadan kaldırılması değil, sivil idareye geniş bir gözetim ve denetim gücü tesis edilmesini sağlamak anlamını da taşıyordu. Bu sebeple askerî idare ve sivil idare arasında keskin bir ayrım yapmaktan ziyade bu süreç daha çok bütünsel bir dönemi işaret ettiğine dikkat çekmek

²³³ Avukatlar Yarbay E. H. Crowder, Binbaşı R. W. Young ve Yüzbaşı W. E. Brikhimer idi. Bkz. United States War Department, General Order No. 20, **a.g.r.**, s.146.

²³⁴ Bkz. <http://sc.judiciary.gov.ph/387/> Erişim tarihi (23.04.2020)

²³⁵ Robert Bacon, James Brown Scott (Ed.), **a.g.e.** s.241.

²³⁶ Mahkemelerin sınıflandırılması şu şekildedir: Birinci Bölge: Ilocos Norte, Cagayan, Isabella ve Nueva Vizcaya, İkinci Bölge: Ilocos Sur, Abra, Bontoc ve Lepanto, Üçüncü Bölge: Union, Benguet, Pangasinan, Dördüncü Bölge: Tarlac, Pampanga, Nueva Ecija, Beşinci Bölge: Bulacan, Bataan, Rizal, Altıncı Bölge: Laguna, Kavit, Principe, Tayabas, Infanta ve Polillo, Yedinci Bölge: Batnagas, Marindique ve Mindoro, Sekizinci Bölge: Sorsogon, Albay, Ambos Camarines, Masbate ve Catanduanes, Dokuzuncu Bölge: Romblon, Capiz ve Iloilo, Onuncu Bölge: Antique, Occidental Negros ve Oriental Negros, On birinci Bölge: Cebu ve Bohol, On ikinci Bölge: Samar, Leyte ve Surigao, On üçüncü Bölge: Misamis, Basilan, Zamboanga, Cottabato, Davao ve Dapitan, On dördüncü Bölge: Sulu, Paragua, Tawi Tawi, Calamianes ve Cuyos.

²³⁷ Amerikan arşiv belgelerinde *pacification* olarak geçer.

gerekiyor. Askerî idarenin Filipinler’de uygulamaya koyduğu düzenlemelerden söz etmeden önce bunların uygulanma biçimlerinden ve kapsamlarından söz etmek gerekiyor. Askerî idare sivil idareye geçiş koşullarını sağlamak ve sivil idarenin istikrarını tesis etmekten sorumluydu. Bu idarî yapı Filipinler’in karakteristiğinin göz önünde bulundurulduğu esnek, otonom bir idarî modelden ve bürokratik yapıdan ziyade Amerikan bürokrasinin olabildiğince bir suretinin uygulandığı veyahut işler kabul edildiği bir zemin üzerine kurulmuştu. İdarî pratiklerin, girişimlerin ve düzenlemelerin uygulanabilirliği askerî idarenin Manila gibi iktidar mekanizmasının güçlü olduğu noktalardan zayıf olduğu noktalara doğru koşut seyrettiği bir deneyimi işaret etmekteydi. Bununla beraber sivil idareye geçilse bile sivil idarenin devamlılığı askerî idarenin müdahalesi ile garanti altına alındığından, askerî idarenin varlığı yalnız bürokratik varlığıyla da sınırlı değildi.

2.8.ABD Ordusunun Yetersizlikleri

Filipinler’in ilhakı kararı ve Filipin Cumhuriyeti ile savaşa girilmesi arasındaki on aylık süreç için iki temel etmenden söz etmemiz gerekiyor. Özellikle ABD’nin böyle bir ilhaka iki biçimde hazırlıksız olduğu görülür. Yukarıda söz ettiğimiz askerî kısıtlılıklar, lojistik yetersizlikler teknik anlamdaki hazırlıksızlığı oluştururken, Filipinler hakkında bilgi ve idari öngörü eksikliği de fikirsel olarak hazırlıksızlığı işaret etmektedir. Bu hazırlıksızlıkların sebebinin çapraz bir uyuşmazlıkta olduğu dikkat çeker. Askerî muhasebenin gerektiği noktada siyasi baskıyla şekillenen yayılma, siyasî muhasebenin elzem olduğu noktada askerî muhasebe ile gelişmiştir. Karar alıcıların askerlerden oluşması, kurulacak olan idarenin niteliğinden ziyade jeopolitik anlamda Amerikan varlığının devamlılığına ve Filipinler’de iç çatışmayı önleme amacıyla hareket edilmesine sebep olmuştur. Bu örneklerle izah etmek istediğimiz Amerikan yayılmasındaki hazırlıksızlıktır. Neticede ABD sömürge elde etmeye yönelik bir plana sahip değildi.

2.9.Filipin Ordusu’nun Genel Vaziyeti ve Japonya’nın Desteği

Filipin Ordusu yeni teşkil edilmiş bir ordu olduğundan organizasyon seviyeleri düşüktü. Ancak savaş kabiliyetleri ve tecrübeleri iyi durumdaydı²³⁸. Önemli silah kaynaklarını Japonya’dan sağladıkları lojistik destek ve İspanya kuvvetleri ile girdikleri çatışmalardan edindikleri teşkil etmekteydi²³⁹. Mühimmat azlığından dolayı talim yapma imkânı bulmayan

²³⁸ Pek çoğu İspanya kuvvetlerine karşı iki yılı aşkın süredir savaşmış askerlerden meydana geliyordu.

²³⁹ Otis telgrafta şöyle devam etmekteydi; İspanya ile yapılan anlaşma sonucu edinilen uluslararası haklarımızdan taviz vermeye niyetli değiliz. Ancak şu an mümkün olduğunca aradaki düşmanlığı önlemeye yönelik hareket etmeliyiz. Asi kuvvetler arasında disiplin eksikliği ve itaatsizlik göze çarpıyor. Bkz. Otis to Adj. Gen., GPO, Oct. 19,

Filipin Ordusu ile Amerikan ordusu arasındaki muharebelerde Amerikan kuvvetlerin ateş gücü bakımından üstünlüğü dikkat çeker²⁴⁰. Amerikan kuvvetleri ile baş edebilecek bir ordu oluşturma çabaları sürerken öz yönetim girişimleri de Emilio Aguinaldo önderliğinde başlamıştı. Yönetim sisteminin tayini için bir kabine kuruldu. Amerikalıların Filipinler’de yönetimden uzaklaştırılması kabinedeki yaygın kanıydı²⁴¹. Japonya hem siyasî desteğini belirtiyor hem de adanın kuzey kıyılarından, özellikle Lingayen Körfezi’nden silah ve mühimmat desteği sağlıyordu²⁴². 15 Eylül 1898 tarihinde Malolos Kongresi toplandı ve iki aylık görüşmelerin ardından Birinci Filipin Cumhuriyeti’nin anayasası ilan edildi²⁴³. Anayasayı ABD hükümeti tanımadı. Filipin Cumhuriyeti’nin biri son bulan, öbürü yeniden kurulan iki sömürge devletinin arasında kurulmuş bir devlet olması, resmî anlamda tanınmadığı bir zemin meydana getirmişti.

1898, **a.g.r.**, s.805. Ayrıca General Elwell S. Otis, William McKinley’e, Filipinler’de kalıcı olmak için Filipinler’de Emilio Aguinaldo’nun iddiasına son vermek ve Filipinlilerle savaşı olabildiğince önlemekten yana olduğunu aktarmaktaydı. Bkz. Stuart Creighton Miller, **a.g.e.**, s.25. Filipin Cumhuriyeti’nin Japonya ile olan ilişkisi *Katipunan* örgütüne kadar uzanmaktaydı. Japonya önemli bir destekçiydi. Bkz. Francis St. Clair, **a.g.e.**, s.196-204.

²⁴⁰ Kaushik Roy, Sourish Saha (Ed.), **Armed Forces and Insurgents in Modern Asia**, Routledge, New York, 2016. s.27-28.

²⁴¹ Olası bir yönetim kurulması halinde Japonya’nın destekleyici tutum sergileyeceği dile getirilmekteydi. Bkz. Josefa M. Saniel, **Japan and the Philippines, 1868-1898**, University of the Philippine Press, 1969. Bu çalışma on dokuzuncu yüzyıl Japonya ve Filipinler ilişkilerini üç kısımda incelemiştir. İlk kısım Meiji Restorasyonu ile dışarıya açılan Japonya’nın Filipinler’le olan ilişkisini geliştirilmesi, tanıma süreci ve 1888 yılında ilk konsolosluğun açılması dönemini kapsar. İkinci kısım diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi ve ticaret ağının oluşturulması meselelerine eğilir. Son kısım ise Japonya’nın yayılmasının taraftarlığını yapan *Shishi* (維新志士) örgütünün Filipin Cumhuriyet Ordusu kuvvetlerine yardımları ve uzun vadede Filipinler’de Japonya’ya bağlı bir kukla hükümet kurma istekleri incelenir. Japonya’nın yayılma alanının yalnızca Mançurya olmadığı aynı zamanda Filipinler olduğunun da altı çizilir.

²⁴² General Elwell Otis ayrıca eylem vakti gelene kadar sükûnet korunmalı, eylem vakti geldiğinde ise ihtilalcilere kuvvetli bir saldırı gerçekleştirilmelidir demekteydi. Bunun için 25,000 askere, 1,000 süvariye ve 15 hafif topa ihtiyaç duyulduğunu eklemekteydi. Bkz. Otis to Adj. Gen., GPO, Nov. 17, 1898, **a.g.r.**, s. 847, 848 Otis to Adj. Gen., GPO, Nov. 13, 1898, **a.g.r.**, s. 844. Diğer tartışma konuları Manila ve yörekentlerinde ordunun konuşlanacağı noktalar üzerineydi. İhtilalciler şehrin ele geçirilişi sırasında kendi kuvvetlerinin payı olduğunu, bu sebeple sınırların yeniden müzakere edilmesi gerektiğini öne sürmekteydi. General Otis ise Amerikan kuvvetleri burada tutup, kalıcı olmak niyetindeydi. General Aguinaldo’nun temsilcilerinden T. H. Pardo de Tarvera’nın Otis’e yazdığı mektupta ihtilalcilerin istekleri dile getirilmekteydi. Amerikan kuvvetler ve ihtilal kuvvetleri arasında itilafli bölgelerden biri Pandacan bölgesiydi. Aynı zamanda Filipinli kuvvetler İspanyollardan kalan beton sığınaklara yerleşmek burada istihkâm kurmak istemekteydiler. Amerikan kuvvetler buna karşı çıkıyorlardı bkz. Otis to Adj. Gen., GPO, Oct. 6, 1898, **a.g.r.**, s. 836, 840.

²⁴³ "Malolos Constitution", Artemio Guillermo, **a.g.e.**, s.245

3. FİLİPİN-AMERİKAN SAVAŞI

3.1.Filipinler'in İlhakı

Sekizinci Ordu, Iloilo ve Cebu şehirlerine Filipin ordusu tarafından yerleşilmeden bölgelerin ilhakı için harekete geçti²⁴⁴. Daha sonra ise Visayalar ve Mindanao'nun işgal edilmesi planlanmaktaydı. Mindanao dışında diğer bölgelerin kolay kontrol edilebileceği düşünülüyordu²⁴⁵. 10 Aralık 1898'de Paris Antlaşması imzalanarak Filipinler'de ABD varlığı resmen tanındı ve böylece Filipinler'in ilhakı resmiyete kavuşmuş oldu²⁴⁶. Filipinler'de biri Filipinlilerin, diğeri ABD'nin olmak üzere iki farklı idare tesis ediliyordu. İspanya sömürge idaresine karşı verilen mücadele ve adalarda asırlardır süren varlığı, Filipin Cumhuriyeti'nin dayanağı iken, ABD'nin dayanağı, hiçbir Filipinlinin temsilci²⁴⁷ olarak görüşmeye davet edilmediği Paris Anlaşması idi. Anlaşılacağı üzere Filipin-Amerikan Savaşı arifesinde

²⁴⁴ Bu süreçte Amerikan ordusu iki temel sorunla karşılaşmıştı. Birincisi salgın hastalıklardan gerçekleşen kayıplar, ikincisi hızlı intikalın yüksek öneme sahip olduğu bu coğrafyada ordudaki at eksikliğiydi. Atlar binek değildi. Öncelikle atların San Francisco'dan gemiyle temin edilmesi önerisi düşünülmüş ancak levazım subayları atların böyle uzun bir gemi yolculuğu ile taşınmasının zor olduğunu söyleyince at başına otuz dolar ücret ödenerek atlar Hong Kong'dan temin edilmişti. Daha sonra ise Avustralya'dan temin edilecekti. H. C. Corbin to Commanding Officer of Third Infantry, GPO, Dec. 21, 1898, **a.g.r.**, s.859. Ayrıca bkz. Alger to Otis, GPO, Jul. 11, 1899, **a.g.r.**,s.1030.

²⁴⁵ Mindanao Adası Filipinler'in en büyük ikinci adasıdır. Davao ve Zamboanga iki büyük şehridir. Filipinler'deki en zengin tarım arazileri burada bulunur. Adanın güneyinde Malaylar çoğunluktadır. Nüfusun önemli çoğunluğu Müslümandır. Ancak pek çok kabileyi de barındırmaktadır. Mindanao'da dört asra yakın İspanya sömürge idaresi döneminde tam denetim sağlamak mümkün olmamıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. "Mindanao" **Encyclopedia Britannica, Vol. 15**, 8th Edition, 1860. s.36

²⁴⁶ Paris'te görevlendirilen komisyon William McKinley tarafından özenle seçilmişti. Üyelerin hepsi William R. Day, Cushman K. Davis, William P. Fyre, George Gray, Whitelaw Reid gibi yayılma destekçisi senatörlerden ve Cumhuriyetçilerden oluşmaktaydı. Anlaşma on yedi maddeydi ve üçüncü maddesi yirmi milyon Amerikan doları karşılığında Filipinler'in teslimiyeti hükmünü içeriyordu. Dördüncü madde ABD'nin ilhak ettiği topraklarda İspanya'ya on yıl ticaret hakkı tanınmasına ilişkin, beşinci ve altıncı maddeler savaş esirlerinin vaziyetiyle ilgiliydi. Filipinler'in ilhakı büyük tartışmaya yol açtı. Yayılma karşıtları bu ilhaka karşı çıktılar. Senatör Henry Cabot Lodge ve Knute Nelson gibi önde gelen yayılma destekçileri ABD'nin "üstün" demokratik" kurumlarını ve Hristiyanlığı Filipinler'e taşımasının sorumluluk olduğunu öne sürdüler. Ancak ironik olan Filipinler'in büyük çoğunluğunun zaten Hristiyan olmasıydı. Tabi burada mezhepsel bir vurgu söz konusuydu. 6 Şubat 1899'da anlaşma senatoda üçte iki çoğunlukla elli yediye yirmi yedi oyla tasdik edildi. Bkz. "Paris, Treaty of", Spencer C. Tucker, **a.g.e.**, s.464. Savaşın ve anlaşmanın diplomatik boyutlarını inceleyen çağdaş bir eser için bkz. William Johnston, **History up to Date: A Concise Account of War of 1898 Between United States and Spain, Its Causes and the Treat of Paris**, A. S. Barnes, 1899. ABD'de Katolik karşıtlığına ve *Social Gospel* dini oluşuma dair önemli bir kaynak için bkz. Ronald White, Howard Hopkins, **The Social Gospel: Religion and Reform in Changing America**, Temple University Press, 1975. Paris'te komisyonda Filipin Cumhuriyetini temsil etmek için William McKinley ile görüşmeye giden Felipe Agoncillo, kendisinin resmî bir devlet temsilcisi olmadığı gerekçesiyle kabul edilmemişti. Filipinlerin ilk diplomatı Felipe Agoncillo, Filipinler'in kontrolünün mevcut durumda İspanya'da olmadığı için kontrolü ABD'ye devretme veya satma yetkisi olmadığını öne sürüyordu. Bkz. "Agoncillo, Felipe", Spencer Tucker, **a.g.e.**, s.7. Hakkında bir eser için bkz. Esteban de Ocampo, **First Filipino Diplomat: Felipe Agoncillo, 1859-1941**, National Historic Institute, 1977.

²⁴⁷ Felipe Agoncillo, Filipin Cumhuriyeti temsilcisi olarak katılma talebinde bulunmasına rağmen, davet edilmemişti. Bkz. Jeffrey A. Engel, Mark Atwood Lawrence, Andrew Preston (Ed.), **America in the World: A History in Documents from the War with Spain to the War on Terror**, New Jersey, Princeton University Press, 2014. s.47.

Filipinler'deki yasal tek hükümet Filipin Cumhuriyeti'ydi²⁴⁸. Her ne kadar Amerikan belgeleri bölgeyi "isyan bölgesi" ve "Filipinli isyancılar tarafından işgal edilmiş" olarak tanımlasa da²⁴⁹, esasında takımadalarda Amerikan varlığı işgal tanımlamasına uymaktaydı.

Birincil ilhak bölgesi Luzon Adası ve Cebu, Iloilo gibi diğer ticaret merkezi şehirlerden teşkilirdi. Bu alanın öncelikli olarak belirlenmesinin iki temel sebebi merkezi burada olan Filipin Cumhuriyeti'ni fiilen ortadan kaldırmak ve ticarî kapasitesi yüksek olan bu kentlerdeki ticareti sekteye uğratmamaktı²⁵⁰. Ticareti sekteye uğratmamak önemli bir etkendi²⁵¹. Bu sayede gümrük vergilerinden askerî idarenin hazinesine gelir sağlanacak ve daha da önemlisi ticaretin birincil önem taşıdığı Filipinler'de Filipinli seçkinlerin, tüccarların muhalefetiyle karşılaşmaması sağlanacaktı²⁵². Bu sebeple önemli ticaret merkezlerinde kısa sürede istikrar sağlanması Amerikan ilhak sürecinin ilk amacını oluşturmaktaydı. İkincil amaç İspanya otoritesinin çekilmesinin ardından boş kalan bölgelere Filipinli kuvvetlerin yerleşmesine engel olmaktı. Yukarıda vurguladığımız şekilde askerî idarenin ehemmiyetle istikrar tesis etmeyi amaçladığı bölge, Filipinler'in üç büyük adasından en kuzeyde olan Luzon Adası idi²⁵³. Luzon

²⁴⁸ Filipin-Amerikan Savaşı yerine Ulusal Özgürlük Savaşı, Tagalog İsyanı, Filipinler Savaşı isimleri de kullanılmaktadır. Bkz. Brian McAllister Linn, **a.g.t.**, s.352.

²⁴⁹ Amerikan belgelerinde Filipinler *insurrection zone* olarak tanımlanmaktadır.

²⁵⁰ İngiltere'den ve Doğu Hindistan Şirketi önemli bir ticaret ağıydı. Bu ticaret ağını Manila-Hong Kong takip etmekteydi. Çin İmparatorluğu ve Fransız Çini de etkin bölgelerdi. Kuru gıda, meyve, sebze vs. Hong Kong'dan ithal edilirken, demir-çelik, ip, kumaş İngiltere'den ithal edilmekteydi. Bunlar dışında diğer ticaret merkezleri İspanya, ABD, Almanya, Avustralya ve Japonya'ydı. Önemli ihracat ürünleri; kenevir, şeker, tütün ve kahveydi. Ticaret cetveli için bkz. Philippine Division, "Exhibit B: Statistical Division US Custom Houses", **a.g.r.**, II., s.1-84.

²⁵¹ Kolonilerin kendini idame ettirdiği sistem de ticaret gelirleri önemli bir yere sahipti. Bu sebeple ayrı birer ekonomik sistemler olarak değerlendirilmekteydiler. ABD'nin de ticaret gelirleriyle kurulacak olan idarenin bayındırlık masraflarını karşılamaya yönelik siyasetinin ilk örneğini burada görmek mümkündü. Kolonilerin kendileri idame ettirmesine ilişkin bkz. Ida Greaves, *Colonial Trade and Payments*, **Economica**, 24. Cilt, No. 93, Şubat, 1957, s.47-58.

²⁵² Ticarete sekteye uğratmamak iki açıdan önem taşır. Amerikan sömürge idare ticarî vergi gelirlerini sekteye uğratmadan sağlamak istiyordu. Daha da önemlisi ticaret ile ayakta duran ve Filipinler'de ciddi bir güce sahip Filipinli seçkinlerinin muhalefetine uğramak istenmiyordu. Filipinli seçkinler ve Amerikan idaresi arasındaki ilişki ve seçkinlerin önemi için bkz. Michael Cullane, **Ilustrado Politics: Filipino Elite Responses to American Rule**, Ateneo de Manila University Press, Quezen City, 2003. s.35-37, 49-52.

²⁵³ Luzon Adası'nda ağırlıklı olarak Igorotlar ve Ifugaolar yaşamakta, ayrıca Bontok, Ibaloi, Kankanaï, Tinggian ve Kalinga toplulukları yaşamaktaydılar. Bu topluluklar dağ bölgelerinde yaşamaktaydı ve bu sebeple Amerikan arşiv kaynaklarında ilk aşamada *mountain people* ya da her kabileyi kapsamayacak bir başka tabirle *headhunters* olarak anılmaktaydılar. Luzon'daki bu dağlı toplulukların ekonomik ilişkilerini, sözlü kanunlarını, geleneklerini ve adetlerini, sosyal örgütlenmelerinde kan bağıının önemi hakkında Kalanga etnik grubu üzerinden emsal bir vaka çalışması için bkz. Roy Franklin Barton, **The Kalingas: Their Institutions and Custom Law**, The University of Chicago Press, 1949. Yine söze dayalı aile, mülk ve ceza kanunları ve bu sözlü kanunların uygulanışına ilişkin emsal bir vaka çalışması için bkz. Roy Franklin Barton, **Ifugao Law**, University of California Publications, 1919. Roy Barton kendisi bizzat bu toplulukların içinde yaşama, koloni idaresi döneminde öğretmenlik yapma imkânı elde etmiş, Luzon'daki topluluklar hakkında çalışma yapmış önemli bir etnologdu. Sözlü kanunların, adetlerin yazılı kanunlarından daha güçlü olan yapısını, herhangi bir otorite veya hükümet olmadan bu toplulukların adaleti tesis etme sistemlerindeki isabetliliği dile getirmiş, *headhunters* yani kafa avcısı olarak anılan kabilelerin bile adaletin sağlanması hususundaki hassasiyeti vurgusundan medeniyet kavramının adalet kavramından bağımsız olduğunu işaret etmiş

Adası yüksek öneme sahipti. Çünkü Güneydoğu Asya'nın en büyük limanı Manila burada yer alıyordu. Manila'nın burada yer alması adayı hem ekonomik hem de siyasî anlamda itibarlı bir bölge haline getiriyordu. Ayrıca Filipin Cumhuriyeti'nin de merkezi Luzon idi. Manila'nın güvenliği için Luzon Adası'nın tamamen Filipin kuvvetlerinden arındırılması amaçlanıyordu. Ancak kuzeye doğru yükselen dağlar, vadiler ve sık ormanlarıyla zapt edilmesi güç bir coğrafyaydı²⁵⁴. Yol sistemlerinin noksanlığı planlanan hareketi sekteye uğrattı, özellikle yağmur mevsimlerinde hareket imkânı neredeyse ortadan kalkıyordu²⁵⁵. Coğrafyanın, bu yönleriyle *vur-kaç* taktiğine müsait olması adadaki yerlilerin altında birinin hayatını kaybettiği on aylık²⁵⁶ çetin bir mücadeleyi beraberinde getirecekti. General Otis'in Luzon'daki savaşta Filipin Cumhuriyeti başkenti Malolos'un ele geçirilmesi ve Filipin ordusuna lojistik sağlanan kuzey yollarının kesilmesi şeklinde iki temel hedefi vardı²⁵⁷.

Filipinler'in tarihine ilişkin yazılan kitapların pek çoğu Filipinler'in 7,100 adadan meydana gelen bir takımada olduğu cümlesiyle başlamaktadır. Şüphesiz bu ifade takımadaların zorlu coğrafi yapısına dikkat çeken bir giriş cümlesidir. Zorlu coğrafi yapı ABD askerî idaresini Filipin kuvvetleriyle savaşın kaçınılmaz hale geldiği noktada önemli bir ikileme bırakır. Filipin kuvvetleri Filipinler'de güney adaları dışında pek çok bölgedeki köyden gerek baskı yoluyla gerekse gönüllü şekilde kuvvet temin edebilmekteydi. Ancak askerî idarenin böyle bir imkânı yoktu. Sadece Iloilo, Cebu gibi önemli liman kentlerine asker sevk edilmişti. Aksine lojistik sıkıntılar yaşamakta, sağlık hizmetinde aksaklıklarla karşılaşılmaktaydı. İspanya otoritesinin takımadalardan kademeli çekilişi başladığında Filipin kuvvetleri daha hızlı reaksiyon gösterdi. Ayrıca çekilen İspanya kuvvetlerinin de desteğini görmekteydiler. Bu vaziyet askerî idareyi ya az sayıda olan kuvvetlerini dağıtmak ya da kuvvetlerini dağıtmadan tek bir merkezden savaşı sürdürmek ikilemine düşürmüştü. General Elwell Otis, Amiral George Dewey ile müzakere edip kuvvetlerini dağıtmama kararı alıp, ilk aşamada lojistik destek sağlanan limanların ele geçirilmesinde, lojistik hatların tespiti ve kesilmesi yolunda karar kıldılar²⁵⁸. Filipinler'in tamamında hakimiyet tesis etmek isteyen Amerikan askerî idaresi

ve bir nevi sömürge idaresinin adli kurumlarının aynı işlevi ne ölçüde yürütebileceğine ilişkin üstü kapalı bir eleştiri getirmiştir. Bkz. Roy Franklin Barton, **a.g.e.**, s.6, 7. Buna ek olarak Florent Joseph Sals hiçbir geleneğin Ifugao adetlerinden daha güçlü olmayacağını belirtir. Bkz. Florent Joseph Sals, *Primitive Education Among Ifugaos: Religious and Moral*, **Philippine Studies**, 3. Cilt, No.1 1955, s.70.

²⁵⁴ Luzon'da Cordillera, Sierra Madre, Pinatubo ve Zambales Dağları bulunuyordu.

²⁵⁵ "Luzon", Spencer Tucker, **a.g.e.**, s.347

²⁵⁶ Savaş Şubat 1899'da başlatıp, yıl sonuna kadar sürmüştür.

²⁵⁷ Lojistik desteğin kesilmesinin kapsamı daha da genişletilerek General Wheaton'a ekili arazilerin yakılması emri verilecekti. Bkz. "Luzon Campaigns", Spencer C. Tucker, **a.g.r.**, s.348.

²⁵⁸ Otis to Adj. Gen., GPO, Dec. 30, 1898, **a.g.r.**, s.864

takımadalardaki bazı bölgeleri “huzursuzluğun arttığı” bölgeler olarak nitelemekte ve öncelikli olarak bu bölgeleri ilhak edilmesini planlamaktaydı. Huzursuzluğun arttığı bölgeler olarak nitelendirilen şehirler esasında İspanyol kuvvetlerin çekilmeye başlamasıyla otorite boşluğunun oluştuğu ve Filipin Cumhuriyet Ordusu’nun yerleşmeye başladığı yerlerdi. İspanya kuvvetleri adalardan çekilmekte ve boşta kalan topraklar üzerinde Amerikan ve Filipin kuvvetleri arasında bir mücadele gerçekleşmekteydi²⁵⁹. Bununla beraber yukarıda da ifade edildiği üzere Amerikan idaresinin önceliği ticarî kapasitesi yüksek, gelir getiren kıyı kentlerinin ilhak edilmesiydi. Görüldüğü üzere Paris Antlaşması ardından Filipinler’deki Amerikan yayılması Filipin kuvvetlerinin yerleştiği bölgelere ve ekonomik kaygılara bağlı olarak şekillenmişti²⁶⁰.

3.2.Savaşın Başlangıcı

Amerikan askerî idaresi, lojistik hatları kesmek, Filipin kuvvetlerini zayıflatmak ve olabildiğince sıcak çatışmadan kaçınmaya yönelik bir strateji izlerken, Filipin kuvvetleri önemli noktaları ele geçirerek Filipinler’de varlığını güçlendirmek kaygısındaydı. Bu her iki tarafından da çatışmadan bir süre kaçındığı bir ortam meydana getirmişti²⁶¹. Ancak çok geçmeden görüşme imkânı bulamayan Emilio Aguinaldo Filipinler’deki haklarının gasp edildiğini duyurarak bir mektup kaleme aldı²⁶². Daha sonra Filipin Cumhuriyet Ordusu ve ABD

²⁵⁹General Miller orduları *Baltimore* eskortluğunda Iloilo’yu işgal için harekete geçmişti. 27 Aralık’ta kuvvetler Iloilo’ya ulaştığında bölgenin Emilio Aguinaldo generallerinden Roque Lopez tarafından işgal edildiğini görürler. Miller to Otis, GPO, Dec. 26, 1898, **a.g.r.**, s.862.

²⁶⁰Otis to Secretary of War, GPO, Dec. 8, 1898, **a.g.r.** s.851, 852

²⁶¹General Otis önemli bir liman şehri olan Iloilo’da 2,500 tüfekli, 10,000 bololu ihtilalcinin bulunduğunu aktarır. Kuvvet kullanarak bölgenin alınması değerlendirilse de Başkan çatışmadan kaçınılarak, “asilerle” müzakere yoluyla, onlara nasıl bir yönetim vadettiğimizi aktarmak suretiyle bölgenin alınması seçeneğine bağlı kalınmasını söyler. Iloilo’da olası bir çatışma adalar genelinde “asilerle” bir savaş doğuracaktı. Otis de aynı şekilde çatışmadan kaçınmanın mümkün olduğunu düşünmekteydi. “Asilerin” ve geçici hükümetlerinin zayıflatılarak alt edilmesinden yanaydı. William McKinley to Otis, GPO, Jan. 1, 1899, **a.g.r.**, s.865

²⁶²Emilio Aguinaldo, Otis için yazdığı mektupta kendisinin George Dewey’in davetiyle Hong Kong’tan Filipinler’e döndüğünü ve uzun yıllardır süren mücadeleye kaldığı yerden devam ettiğini, halkın dönüşünü coşkuyla karşıladığını, herkesin silahlanıp İspanyol kuvvetlerle mücadeleyi sürdürdüğünü söyler. Bu süreçte kendisinin Luzon, Visaya Adaları’nı ve Mindanao’nun bir kısmını idare ettiğini aktarır. Amerikan kuvvetlerinin İspanya ile sürdürülen mücadelede küçük bir payı olduğunu, daha önce kendi halkı tarafından inşa edilen siperlere yerleştiklerinden şikâyet eder. Filipin İhtilal kuvvetlerinin mücadeledeki yeri küçümsemekte, mücadelenin neticeye eriştiği noktada halkın bunun dışında tutulduğunu üzüntüyle iletir. Emilio Aguinaldo, General Otis’in kendisini Filipinler’in Askerî Yöneticisi olarak tanımasına karşı olduğunu söyler. Kendisini ne Singapur’da, ne Hong Kong’da ne de Filipinler’de sözlü veya yazılı olarak Amerikan hakimiyetini tanıyacağına dair bir ifade beyan etmediğini söyler. Aksine General Merritt’in İspanyol General Jardenes’e Amerikan kuvvetlerinin Filipin halkına özgürlüğünü bahşetmek, köhne İspanyol yönetimine son vermek için geldiğini beyan ettiğine söyler. Amerikan devletini “*champion liberator of oppressed people*” yani zulüm altındaki halkların muzaffer halaskârı olarak gördüğünü, kölelikle mücadelesi ile tanındığını, aynı anlayışı uzun yıllardır özgürlük için mücadele veren Filipin halkı için de göstereceklerini umduğunu iletir. Singapor’daki konsolos Mr. Pratt’in Paris’teki görüşmelerden sonra Filipin halkının bağımsızlığını elde edeceği söylediğini de belirtir. Ancak Amerikan kuvvetler adalardaki farklı noktalara asker çıkarmaya devam ettiklerinden yakındır. Temsilcilerinin de Amerikalı generaller tarafından

kuvvetleri arasında 4 Şubat 1899, saat 20:45'te Manila önlerinde çatışma başladı²⁶³. Çatışma küçük bir pürüzden çıkmıştı ve bu sebeple Emilio Aguinaldo tarafından önlenmek istendi ancak General Otis aynı fikirde değildi²⁶⁴. Amerikan saldırıları gece boyunca sürdü. Amiral Dewey komutasındaki donanma kuvvetlere denizden destek sağladı²⁶⁵. Gece Emilio Aguinaldo savaş ilanını duyurdu²⁶⁶. Filipin kuvvetleri geri çekilerek ani saldırılar düzenlemekteydiler²⁶⁷. 11 Şubat 1899'da Iloilo da General Miller tarafından ele geçirildi²⁶⁸. Amerikan kuvvetlerinin agresif ilerleyişi Filipinli kuvvetlerin cephe ardına sızmasına imkân yaratmıştı.

3.3. Gayrinizami Harp

Filipin kuvvetleri ateş gücü bakımından Amerikan kuvvetlerine karşı zayıf olsalar da gayrinizami harbe dönüş yaparak dirençlerini artırma yolunu izleyeceklerdi²⁶⁹. Filipin Cumhuriyet ordusu coğrafyayı tanıyor ve bu sebeple etkin saldırılar düzenleyebiliyor, hızlı geri çekilmelerle yüksek noktalara sığınabiliyorlardı. Bu durum Amerikan ordusunu orman savaşı (*jungle warfare*) yapmaya mecbur bırakmaktaydı²⁷⁰. Ancak Filipin kuvvetleri pek çoğu yeni bir

dinlenmediğinden şikâyet eder. Hükümetim bu adaletsizliğe, agresif el koymaya göz yummayacaktır. Vicdanlar kimin zalim ve insanlığın eziyetçisi olduğuna karar verecektir diyerek mektubu sonlandırır. Bkz. Emilio Aguinaldo to Otis, GPO, Jan. 5, 1899, **a.g.r.**, s.910-913. Diplomatik olarak aşağılandığı ve provoke edildiğine ilişkin bkz. "Aguinaldo y Famy, Emilio", Spencer Tucker, **a.g.e.**, s.9.

²⁶³ Amerikan kuvvetler Filipin Cumhuriyet Ordusu askerlerinden bir gruba dur ihtarında bulundular ve ardından ateş açtılar ve çatışma cereyan etti.

²⁶⁴ Sekizinci Ordu'nun bir saldırı planı yaptığı açtı. Günler öncesinden Filipin askerî unsurlarının fotoğrafları çekilmişti. Donanma, Filipin kuvvetlerinin yerleştiği noktalara yaklaşmıştı ve askerler hâki renkli savaş üniformalarını giymişlerdi. General MacArthur daha sonra saldırının planlandığını itiraf edecekti. General Otis bu tarihi özellikle seçmişti. Çünkü 4 Şubat 1899'da pek çok Filipinli general Malolos'ta toplantıda olacaktı. Bkz. Stuart Creighton Millers, **a.g.e.**, s.58-63. General Otis'in savaşı önlemek istemediği Savaş Bakanlığı ile yapılan yazışmalarda da belirtiliyor ve izahat isteniyor. 30 Nisan 1900 tarihinde General Corbin, 5 Şubat 1899'da Emilio Aguinaldo'nun ordusunun yanlışlıkla Amerikan askerlerine ateş açtığını General Torres aracılığıyla barış talep ettiğini ve böylece ilk aşamada savaştan kaçınılabileceğine ancak General Otis'in bunu reddederek, 'Savaş bir kere başlamışsa acı sona gider.' demiştir. Corbin to Otis, GPO, Apr. 30, 1900, **a.g.r.**, s.1163.

²⁶⁵ Amerikan kuvvetleri hem donanmanın hem de topçu birliklerin desteğiyle üstün ateş gücü sağlamışlardı.

Topçu ateşleri Filipinli kuvvetleri paniğe sürükledi. Bkz. Stuart Creighton Miller, **a.g.e.**, s.67.

²⁶⁶ Dewey to Secretary of Navy, GPO, Feb. 5, 1899, **a.g.r.**, s.893

²⁶⁷ Calocaan'da (Kalukan) toplanıp 10 Şubat 1899'da kapsamlı bir saldırı daha düzenlediler. Otis to Adj. Gen., GPO, Feb. 10, 1899, **a.g.r.**, s.902.

²⁶⁸ Miller to Otis, GPO, Feb. 11, 1899, **a.g.r.**, s.903.

²⁶⁹ Gayri nizami harbe geçiş oldukça gecikecekti. Savaşın başından beri bu kararın alınmasından ziyade Filipin Ordusu ilk aşamada konvansiyonel savaş yürütmüş, gayri nizami harbe ancak pek çok önemli noktayı kaybetmesinin ardından mecburiyetten dolayı geçmişti. Bu savaşın kısa sürede daha etkili olduğu da fark edildiğinde kritik bir hata yapıldığı fark edilecekti.

²⁷⁰ Filipinler'de ölen askerlerin raporları düzenli olarak Washington'a bildirilmekteydi. Bu raporlar askerlerin isimlerini, hangi bölüğe bağlı oldukları ve ölüm sebeplerini yazmaktaydı. Raporlarda ağırlıklı olarak ölüm sebepleri tifo, dizanteri gibi salgın hastalıklardı. Özellikle yağışların azaldığı mevsimde salgın hastalıklardan ölümler artış göstermekteydi. İhtilalcilerin zayıfladığı ve saldırı sıklıklarının düştüğü zamanlarda çatışmadan ölen askerlerin de sayısı azalmış, ölen askerler de kimi zaman hırsız çeteler kimi zaman ihtilalcilerin pusularına düşürülerek ölen askerlerdi. Az da olsa boğulma vakaları da karşımıza çıkmaktaydı. Raporlarda dikkat çeken bir başka ölüm sebebi intiharlardı. İntihar vakaları raporun son kısmında verilmekteydi. Yurdu dönüşü sağlanan askerlerin bazıları ise

ordu olmasından kaynaklanan birtakım zaafılara da sahipti. Bunlardan en önemlisi liderlik sorunuydu. Emilio Aguinaldo'nun otoritesi bütün generallerin üzerinde yeterince sağlam değildi ve ordu Antonio Luna taraftarları ve Emilio Aguinaldo taraftarları olarak ikiye bölünmüş durumdaydı²⁷¹. Emilio Aguinaldo konvansiyonel savaştan taraftı ve gayrinizami harp kararını geç bir zamanda verecekti²⁷². Karar verdiğinde ise merkezi bir ordu modelinden ziyade savaşın son safhalarında Filipin ordusu farklı noktalarda birbirinden habersiz mücadele eden taburlardan meydana gelen bir ordu halini alacaktı. Görüldüğü üzere liderlik yoksunluğundan dolayı yanlış bir strateji uygulanmış ve bu da mağlubiyeti getirmişti. Ancak mağlubiyetin tek gerekçesi Filipin Ordusu'nun stratejik öneme sahip olan bölgeleri kaybedene kadar yanlış bir strateji izlemesi değil, Amerikan ordusunun Amerikan yerlilerine karşı benzer bir savaş yürüttüğünden gayrinizami harbe çabuk uyum sağlayabilmesiydi. Filipinler'de görev yapan generallerin neredeyse tamamı Amerikan yerlilerine karşı savaşmışlardı. Bu sebeple bu savaş modeline çabuk uyum sağlayıp başarılı olabildiler²⁷³. Filipin Ordusu kırsaldan maddi destek sağlamak yolunu gitmişti. Bu sayede silah ve mühimmat temin edebiliyordu. Ancak bir noktadan sonra Filipin ordusunun toprağa dayalı geçinen halkın orduya olan desteğinin zayıflamasına yol açtı. İlk aşamada maddi destek sağlıyorlardı ancak zamanla bu azalmaya

aklı ehliyetini kaybettiği için yurda gönderilmekteydi. Bu detaylar Filipinler'deki savaşın askerlerin psikolojisi üzerindeki etkisini göstermekteydi. Salgın hastalıklar haricinde savaş sırasında gerçekleşen ölümler hakkında bir makale için bkz. John M. Gates, "War-Related Deaths in the Philippines, 1898-1902", **Pacific Historical Review**, 53. Cilt, No. 3, University California Press, Ağustos, 1984.

²⁷¹ Bu iki başlık Emilio Aguinaldo'nun General Antonio Luna'ya suikast tertip edilmesine yol açacaktı. Aguinaldo ordudaki çok sesliliği ortadan kaldırmaya ve fikirsel anlamda merkezileştirmeye çalışıyordu. İki generalin de nüfuslu olması aralarından çatışmayı derinleştirmiş ve Antonio Luna'nın öldürülmesine kadar gitmişti. İkisi arasındaki güç mücadelesi için bkz. David Joel Steinberg, **The Philippines: A Singular and Plural Place**, Routledge, New York, 2018. s.71-72

²⁷² Emilio Aguinaldo'nun İspanya ile giriştiği konvansiyonel savaş hatasını daha kuvvetli olan Amerikan ordusuna karşı da yapmaktaydı. Bkz. Glenn A. May, *Why the United States Won the Philippine-American War, 1899-1902*, **Pacific Historical Review**, 52. Cilt, No. 4, 1893. s.361. Emilio Aguinaldo kendi anılarında bunun sebebinin önceliğinin başkenti savunmak olduğunu ancak bu şekilde hükümetin varlığını sürdürebileceği şeklinde açıklamaktadır. Bkz. Emilio Aguinaldo, **Second Look at America**, Robert Speller & Sons Publisher Inc., New York, 1957. s.99. Savaşın en yoğun olduğu dönemde iki tarafında kuvvetleri yüz bini aşacaktı. Bkz. Ivan Khilko, *The Philippines (1899-1902)*, **Money in the Bank: Lessons Learned from Past Counterinsurgency (COIN) Operations: RAND Counterinsurgency Study**, RAND Corp., Santa Monica, 2007. s.10.

²⁷³ Amerikan yerlileri ile yapılan savaşta edinilen gayrinizami harp tecrübesinin Filipinler'de uygulanmasına ilişkin bir çalışma için bkz. Russell Roth, **Muddy Glory: America's "Indian Wars" in the Philippines, 1899-1935**, Christopher Publishing House, 1981. Glenn A. May Filipinler'deki zaferi doğru strateji uygulamasından ziyade Filipin ordusunun kritik hatalarına bağlamaktan taraftır. Bkz. Glenn A. May, **a.g.m.**, s.365. Ayrıca Askerî idare sırasında uygulanan yönetim Amerikan yerlilerine karşı uygulanan yönetimle benzerlik taşımaktaydı. Zaten askerî vali olarak görev yapmış olan Wesley Merritt, Elwell S. Otis, Arthur MacArthur ve Adna Chaffee daha önce Amerikan yerlileri ile yapılan savaşlarda da yer almışlardı. Doğal olarak valilerin Filipinlilere algılamaları Amerikan yerlilerini algılama biçimleriyle oldukça benzerdi. Bkz. Julian Go, Anne L. Foster, Emily S. Rosenberg, Gilbert M. Joseph (Ed.), **The American Colonial State in the Philippines: Global Perspectives**, Duke University Press, Durham, 2003, s.8.

başladı²⁷⁴. Özellikle de bağımsız çetelerin saldırıları artığında halkın korunma talebinin Amerikan kuvvetleri tarafından sağlanması, Filipin halkının desteğini kesmesine yol açtı²⁷⁵.

3.4.ABD Ordusu'nun Savaş Planı ve Malolos'un İşgali

Askerî idare Filipinler genelinde öncelikli olarak gördüğü bölgelere ileri karakol inşa ederek hakimiyet sağlamayı planlamaktaydı²⁷⁶. Mindoro Adası haricinde Kuzey Filipinler'de öncelikli olarak hakimiyet tesis edilmeye çalışılıyordu. Güneyde ise Iloilo, Cebu, Zamboanga ve Sulu küçük garnizonlar inşa edilecek olan diğer öncelikli bölgeler arasında görülmekteydi²⁷⁷. General Otis, Visayan, Mindanao ve Sulu bölgelerinin şu aşamada asker göndermenin tehlikeli olduğunu düşünüyordu²⁷⁸. Bu amaçla keşif birlikleri oluşturuldu²⁷⁹. Etkin bir hareket için Amerikan kuvvetlerinin ihtiyacı ikiye katlanmıştı²⁸⁰. Amerikan topraklarından lojistik malzeme sağlamak zor oluyor ve vakit alıyordu²⁸¹. Bu sebeple Hong Kong ve Şangay üzerinden ikmal

²⁷⁴ Kırsalda yaşayan halkın hepsi açıkça destek vermemekte, büyük çoğunluğu her iki tarafla da iyi olmaya çalışmaktaydı. Bkz. Glenn A. May, **a.g.m.**, s.366, 367.

²⁷⁵ Filipinler'deki mücadele temelde üç bölgede cereyan etmiştir. Bu bölgeler Luzon, Visayan ve Moro olarak ayrılabilir. Bu bölgeler sadece coğrafi anlamda değil yürütülen mücadelede karakteri bakımından da ayrılmaktaydılar. Luzon'daki mücadele Şubat 1899-Aralık 1899 yılları arasında sürdü. Samar'da ise Nisan 1902'e dek üstünlük sağlanamadı. Morolarla olan mücadele ise 1913 yılına kadar sürse de ABD burada hiçbir zaman tam anlamıyla varlık gösteremeyecekti.

²⁷⁶ Amerikan askerî varlığının takımadalar genelinde yayılma aşamasında bölgenin ekonomik düzeyi, Filipin ordusunun önlenmesi amacı ve bölgenin hareketin ilk merkez üssü olan Luzon Adası'na yakınlığı temel faktörlerdir. Kuzeye olan hareket için önem arz eden demiryolu hattı göz önünde bulundurularak Dagupan, Bulacan, Pangasinan, Cagayan, ve Albay vilayetleri boyunca ilerlendi.

²⁷⁷ Otis to Adj. Gen., GPO, Feb. 20, 1899, **a.g.r.**, s.908.

²⁷⁸ Visayan, Mindanao ve Sulu'ya asker göndermenin erken olduğunun düşünülmesi sebebi bu bölgelerde ek kuvvete ihtiyaç duyulacağına öngörülmesiydi. General Otis'in Savaş Bakanlığı'na 7500 askere ihtiyaç duyulduğunu aktarmasından anlaşılacağı üzere güney bölgelerinde kapsamlı bir hareket planlanmaktaydı. Ek kuvvetlerin Filipinler'e ulaşması ise vakit alacağından hareket ertelendi. Bkz. Otis to Adj. Gen., GPO, Apr.9, 1899, **a.g.r.**, s.960.

²⁷⁹ Keşif birlikleri gönüllü kuvvetlerden meydana gelmekteydi. Muharebenin planlandığından daha uzun süreceği anlaşıldıktan sonra sözleşme yoluyla silah altına alınan gönüllü kuvvetlerin sözleşmelerinin altı ay daha uzatılmasına karar verildi. Otis to Adj. Gen., GPO, Mar. 16, 1899, **a.g.r.**, s.935.

²⁸⁰ Ayrıca Manila'ya da aralıklarla saldırılar düzenlenmekte, bazı noktalar yakılmaktaydı. Bkz. Otis to Adj. Gen., GPO, Feb. 23, 1899, **a.g.r.**, s.915.

²⁸¹ Tıbbî malzeme yeterli olsa da kurak mevsim için ihtiyaç duyulan hafif kıyafetler oldukça kısıtlıydı.

sağlamaya çalışıldı²⁸². 15 Mart 1899'da Negros, Cebu, Samar ve Leyte ele geçirildi²⁸³ ve ticarî faaliyetler sekteye uğratılmadı²⁸⁴.

Özellikle Cebu ve Leyte önemli ticaret noktaları olduğu için burada gümrük işlemlerinin normal seyrinde sürmesi sağlandı. Bu kentler işgal edildiğinde görevli olan subayların bu kentlerde hazineden sorumlu olmalarına, vergilendirme ve maliye işlerine vazifelendirilmelerine karar verildi²⁸⁵. Kıyı noktalarının öncelikli olarak işgalinin bir diğer sebebi donanmanın desteğini alabilmektir. Kıyıların emniyete alınmasının ardından içlere kademeli harekâtlar düzenlenecekti²⁸⁶. Denizlerin kontrol edilmesi önemli bir avantaj sağlayacak ve Filipin Cumhuriyeti'nin savaşı diğer adalarda teşkilatlandırmasına engel olmak bakımından yerinde bir hamle olacaktı²⁸⁷.

Kuzey hattında 27 Mart 1899'da Filipin Cumhuriyeti'nin başkentine kadar ilerlendi²⁸⁸. Filipin Cumhuriyeti'nin başkenti Malolos ele geçirildi ve başkent Tarlac'a taşındı. Filipin kuvvetleri, konvansiyonel çarpışmalarda büyük zarar gördüğü için taktiğini değiştirdi. Telgraf hatlarına, demiryolu hatlarına ve köprülere saldırarak Amerikan kuvvetlerin ikmal kabiliyetini

²⁸² Otis to Adj. Gen., GPO, Mar. 30, 1899, **a.g.r.**, s.952.

²⁸³ Bu bölgeler uzun süre tam anlamıyla kontrol edilemeyecektir. Özellikle dağlık iç kesimlerde istikrarsızlık sürecektir. Bu durum ABD'nin bu bölgelerde sert bir muharebe yürütmesine ve çoğu zaman savaş hukukunu ihlal etmesine yol açacaktır. Burada Amerikan askerler *water cure* denilen, çoğu zaman boru işlevi görecektir içi oyulmuş ince bir ağaç gövdesi kullanarak kurbanın yüzüne kesintisiz su akıtmaya dayalı işkenceyi uyguladılar. Bkz. Corbin to Chaffee, GPO, Apr. 19, 1902., **a.g.r.**, s.1328. Negros Oriental ve Negros Occidental bölgelerinin bir karşılaştırması için bkz. Rowe V. Cadelinya, *Comparative Remarks on the Negritos of Southern and Northern Negros*, **Philippine Quarterly of Culture and Society**, 1. Cilt, No.3, Eylül, 1973. s.220-222. Bu karşılaştırma özellikle burada yaşayan *negrito* ırkının nasıl kültürelleşmeye uğradıklarını incelemekte ve evliliklerle, eğitim faaliyetleriyle ve *lowlands-highlands* ilişkisi ile kültürel değişimleri üzerinde durmaktadır.

²⁸⁴ Otis to Adj. Gen., GPO, Mar. 16, 1899, **a.g.r.**, s.935.

²⁸⁵ Corbin to Otis, GPO, May 8. 1899, **a.g.r.**,s.985

²⁸⁶ Otis to Agwar, GPO, Jun. 11, 1899, **a.g.r.**, s.1007

²⁸⁷ Gönüllü kuvvetleri Tuğgeneral Thomas H. Barry'nin raporuna göre Filipin Ordusu'ndaki liderler şöyle tanımlanmaktaydı: General rütbesindeki askerler; Artemio Ricarte, Pio del Pilar, Maximo Hizon, Mariano Llanera, Francisco de la Santos, albay rütbesinde askerler; Macario de Ocampo, Esteban Consortes, Lucas Camerino, Julian Gerona, yarbay rütbesindeki askeler; Pedro Cubarribias, Mariano Barruga, Hermogenes Plata, Cornelio Requestis, binbaşı rütbesindeki asker; Fabian Villaruel, subay rütbesindeki askerler; Juan Leandro Villarino, Jose Mata, Ygmidio de Jesus, Alipio Tescon, sivil memurlar, ajanlar; Apolinario Mabini, Pablo Ocampo, Maximio Trias, Simon Tescon, Pio Varican, Anastasio Carmona, Mariano Sevilla, Manuel E. Roxas, Silvestre Legaspi, Juan Mauricio, Doroteo Espino, Bartolome de la Rosa, Norberto Dimayuga, Jose Buenaventura ve Antonio Priscio Reyes. Bkz. Philippine Division, "General Order No. 4, 10", **Annual Report of Major General Arthur MacArthur, U. S. Army, Vol I. Appendix A**, Manila P.I., 1901., s.13-15.

²⁸⁸ Arthur MacArthur kuvvetleri ile Marilao ve Meycauayan önlerine kadar ilerledi. 29 Mart 1899'da MacArthur Bocaue'ye ilerledi. Guiguinto ve Bigaa'yı ele geçirdi. 31 Mart tarihinde ise Malolos ele geçirildi. Emilio Aguinaldo hükümeti ise Nuevo Ejita'ya taşındı. Otis to Agwar/Adj. Gen., GPO, Apr. 6-7, 1899, **a.g.r.**, s.958, 959

ve manevra hızını zayıflatmaya çalıştılar²⁸⁹. Amerikan kuvvetler Filipin ordusuna lojistik kaynak sağladığı varsayımıyla ekili arazileri ateşe vermek yolunu izledi²⁹⁰.

3.5. Telefon ve Telgraf Hatlarının İnşası

Sekizinci Ordu bir yandan harekâtı sürdürürken öbür yandan ele geçirdiği noktalardaki altyapıyı sağlamlaştırma çalışmaları yürütmekteydi. Bu sebeple orduda mühendis birliklerinin sayısı artırıldı. Mühendis birlikleri ele geçirilen bölgelere telgraf hattı kuruyor, askerî harekât düzenlenen bölgelere ulaşım ve iletişim sistemi sağlanma amacı güdülüyordu²⁹¹. İletişimin sağlanmasından sorumlu birim Muharebe Dairesi Başkanlığı idi²⁹². Temel vazifesi telgraf ve telefon hatları kurarak takımadalar genelinde iletişimim mümkün kılmaktı. Kuvvetlerin, merkez Manila'ya çok uzak noktalarda operasyon yürütmeye başlamasıyla önemi artmıştı. Temmuz 1900'de 4,716 km telefon ve telgraf hattı işlemekteydi. Normalde bambu ağaçları direk işlevi görürken kademeli şekilde dayanaklı direkler inşa edildi. Dört yüz elli telgraf ve telefon santrali inşa edildi. Hatların inşası Filipin Ordusu ile muharebenin hala yoğun olduğu döneme denk geldiğinde sık sık hatlara saldırılar gerçekleştiğinden, sık sık tamire ihtiyaç duyuyordu. Ayrıca yağmur ve fırtınalara bağlı olarak da hatlar tamire ihtiyaç duyabilmekteydi. Nisan 1901'de beş yüz kilometreye yakın yeni hat inşa edildi. Mindanao sık nehirlerle kaplı olması, kıyı yollarının seyrekliği ve dağlık yapısı telgraf ve telefon hattı inşaatını güçleştirmekteydi. Bu sebeple hatların inşası vakit alacaktı²⁹³.

3.6. Orduya Seçkinlerin Desteği ve Ateşkes Talebi

Geliri yüksek olan halk özellikle tüccarlardan, iş adamlarından oluşmaktaydı ve farklı milletlere mensup insanlardan (*ilustrado* ve *principal*) oluşan bu grup Amerikan varlığını desteklemekteydiler²⁹⁴. Amerikan varlığını destekleyen diğer bir grup özellikle çete

²⁸⁹ Artış gösteren istikrarsızlıktan yararlanan bölgelerde *hill robbers* olarak adlandırılan ihtilal kuvvetlerinden bağımsız çeteler köylere saldırmaya ve yağma yapmaya başladılar. Bkz. Otis to Adj. Gen., GPO, Mar. 28, 1899, **a.g.r.**, s.946. Adaların kuzeyinde yer alan köyleri yakarak taktiksel geri çekilme stratejisi uyguluyorlardı. Çoğu zaman Amerikan kuvvetlerinin ikmal gücünü ve hareket alanını zorlaştırmak istiyorlardı. Otis to Agwar, GPO, Mar. 27-28, 1899, **a.g.r.**, s.947-949.

²⁹⁰ 22 Nisan 1899'da General Lawton, Novaliches, San Jose, Norzagaray ve Biacnabato bölgelerini ele geçirdi. General Arthur MacArthur ise kuzeydoğu yönüne doğru ilerledi ve Calumpit ve San Miguel'i ele geçirdi. Bulacan bölgesi emniyet altına alındı. Otis to Adj. Gen., GPO, Apr. 22, 1899, **a.g.r.**, s.971

²⁹¹ Otis to Agwar, GPO, Apr. 11, 1899, **a.g.r.**, s.960.

²⁹² Muharebe Dairesi Başkanlığı, *Office of Chief Signal Officer* karşılığında kullanılmıştır. İletişimden sorumlu birimdir.

²⁹³ Philippine Division, "Lt. Col. James Allen: Office of Chief Signal Officer, Appendix K", **a.g.r.**, s.1-25.

²⁹⁴ Filipinli seçkin sınıfın Amerikan ilhakına karşı tepkisi ve koloni idaresinin seçkinler ile ilişkisi hakkında önemli bir çalışma için bkz. Michael Cullinane, **Ilustrado Politics: Filipino Elite Responses to American Rule, 1898-1908**, Ateneo de Manila University Press, Quezon City, 2003. Hem Filipinli-Amerikan ilişkisi hem de Filipin tarih yazıcılığı

faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde yaşayan halktı. Bu yağma saldırılarından korunma talebi istemekte ve buna bağlı olarak Amerikan varlığını desteklemekteydiler²⁹⁵. Bağımsızlığı destekleyen ve silah altına girenler genellikle toprağa dayalı çalışan, düşük gelirli kimselerdi²⁹⁶.

Nehir sistemlerinin yoğunluğu hareket imkânını kısıtlamasına rağmen gambotların nehirlerde kullanılmasıyla bu durum avantaja çevrilmiş oldu²⁹⁷. Nehirlerin çokluğu gambotların bölgede çok içlere girip ateş desteği sağlamasına imkân yarattı²⁹⁸. Amerikan ordusu Filipin ordusuna karşı üstünlük sağlayınca Emilio Aguinaldo diplomasiyle çözümden taraftar göründü ve ateşkes talebinde bulundu ancak talebi reddedildi²⁹⁹.

3.7.Filipin Cumhuriyeti'nin Destek Talepleri ve *Anti-Imperialist League*

İstikrarsızlığın sürmesi Filipin Cumhuriyeti ile halk arasındaki bağı zayıflatmaktaydı. Bu durum da Filipin Cumhuriyeti'nin diplomasiye ağırlık verdiği bir süreci başlattı³⁰⁰. Almanya, Fransa, Rusya ve İspanya'nın Filipin Cumhuriyeti'nden taraf oldukları, bu devletlerin desteklerinin alınması yoluna gidilmesi düşünülüyordu. Daha da önemlisi Demokrat

perspektifinden bir çalışma olması bakımından önem taşıyan bir diğer eser için bkz. Bonifacio Salamanca, **The Filipino Reaction to American Rule, 1901-1913**, The Shoe String Press, Hamden, 1968.

²⁹⁵ Amerikan kuvvetler Luzon güneyinde Negro Adaları'na ulaşmışlardı. Çete faaliyetleri burada çok yoğundu. Otis to Agwar, GPO, Jun. 1, 1899, **a.g.r.**, s.999

²⁹⁶ Otis to Agwar, GPO, Apr. 20, 1899, **a.g.r.**, s.969.

²⁹⁷ Nehir sistemlerinde gambotların kullanımı ileride benzer coğrafi özelliklere sahip olan Vietnam için de örnek teşkil edecekti. Zira Vietnam'da da piyadenin ilerleyişi nehir içi gambot operasyonlarıyla destekleniyordu. Bkz. William B. Fulton, **Vietnam Studies: Riverine Operations 1966-1969**, Department of Army, 1992. Ayrıca bkz. Edward Marolda, **By Sea, Air and Land: An Illustrated History of the U.S. Navy and the War in the Southeast Asia**, Naval Historical Center, 1994. Ayrıca Samar'da uzun süre istikrar sağlanamamasının sebeplerinden biri nehir sistemine sahip olmayan, hareket imkanını zorlaştıran bir coğrafyaya sahip olmasıydı. Sadece Calbayong ve Catbalogan kıyı kentleri ele geçirildi ve buradan ticaret akışı sürdürülmeye çalışıldı. Sık ormanlarla çevrili arazide yol sistemleri Luzon'dan daha zayıftı ve Luzon'da olduğu gibi nehir yoktu. Bu durum adanın içlerine yüksek ateş gücü sağlayacak toprakların veya gambotların sokulmasını engellemekteydi. Ayrıca Balangiga saldırısı burada gerçekleşti ve 59 Amerikan askeri bololarla öldürüldü. Bu İç Savaş hariç tutulacak olursa en ağır mağlubiyetti. Tümen komutanı Jacob H. Smith görevlendirdi ve Jacob Smith de 10 yaşın üstünde herkesin ölüm emrini vererek, ABD'nin Filipinler'deki en büyük savaş suçlarından birini işleyecekti. Bkz. Christopher J. Einof, **America in the Philippines, 1899-1902: The First Torture Scandal**, Palgrave Macmillian, New York, 2014. s.80. Christopher Einof bu kitapta Filipinler'de işkence yoluyla güç kırma, sindirme, istihbarat sağlama yöntemlerinin Amerikan dış politikasında işkencenin bir sindirme aracı olarak yer etmesine vesile olduğu tartışıyor.

²⁹⁸ Otis to Agwar, GPO, May. 8, 1899, **a.g.r.**, s.984-985.

²⁹⁹ Filipin Cumhuriyeti vekilleri bir yandan ABD iç işlerini yakından takip etmekte ve orduya malûmat vermekteydiler. Vekiller, Amerikan ordusunda gönüllü kuvvetlerin ülkelerine döneceği duyumunu almışlar ve savaşın sona erebileceğini ummuşlardı. Ancak Savaş Bakanlığı gönüllü kuvvetlerin dönüşü planlanırken takviye kuvvetlerin taşınmasını planlamaktaydı. ABD gönüllü kuvvetlerin ülkeye dönüşlerinin ardından yeni kuvvetler göndermeyi planlıyordu. Bu kuvvetler 24,000 askerden meydana gelecek ve gönüllü eyalet kuvvetlerine kıyasla daha uzun süre Filipinler'de silah altında olacaktı. Otis to Agwar, GPO, May. 28, 1899, **a.g.r.**, s.997

³⁰⁰ Emilio Aguinaldo ayrıca büyük çoğunluğu *Negros Occidental* ve *Negros del Norte* bölgelerinde ordu faaliyetlerinden bağımsız, ekonomik amaçla hareket eden çete gruplarını Cumhuriyet Ordusu'na dahil etmek ve böylece hareketini bu bölgelerde de teşkilatlandırmak istemekteydi. Çete grupları sadece köyleri yağmalamakta sık sık Amerikan kuvvetlere de saldırılar düzenlemekteydi. Saldırının ardından dağlara doğru çekilmeleri sebebiyle takip edilmeleri zordu. Bkz. Otis to Adj. Gen., GPO, Dec. 15, 1899, **a.g.r.**, s.1122.

Parti ve *Anti-Imperialist League*³⁰¹ Amerikan işgaline muhalif tavır sergilemekte, Filipin Cumhuriyeti'nin tanınması fikri desteklenmekteydi. 1900 seçimleri aynı zamanda yayımcılar ve yayılmaya karşı olanların rekabeti anlamını taşıyan bir seçimdi ve Filipinliler Amerikan seçimlerini de yakından takip etmekte, yükselişe geçen William Bryan'ın galip geleceğini ve bu da Filipinler'deki gidişatı değiştireceğine yönelik yaygın bir inanç beslemekteydiler³⁰². Askerî idare Filipinler Cumhuriyeti ve ABD'deki muhaliflerin medya yoluyla sağladıkları söylem düzeyindeki iş birliğini önlemek niyetindeydi. *Republica Filipina* ve *Independencia* gazeteleri Filipinler'in en yüksek tiraja sahip gazeteleriydi. Bu gazeteler Amerikan varlığına muhalif yazılar yayınlamaktaydılar. Amerikan hükümeti bu gazeteleri askerî idarenin itibarını zedelemekten dolayı sansürleme kararı aldı³⁰³. Bu sırada zayıf düşen Filipin Ordu'na bir hamle yapıldı. Yaz mevsimi sona erip etkin hareket imkânı yeniden doğunca askerî idare 30 Ekim 1899'da ikinci başkent olan Tarlac'ı kuşattı³⁰⁴. Kuvvetler ve bazı bağımsız çete grupları Arayat Dağları'na sığınmakta, saldırıların buradan sürdürmekteydiler³⁰⁵. Bu saldırılar 1902'e kadar sürse de ordunun büyü bir kısmı kaybedilmiş ve halkın da desteğini kaybeden Filipin Ordusu mağlup bir duruma düşmüştü.

³⁰¹ Cemiyet ilerleyen bölümlerde detaylı incelenecektir.

³⁰² Otis to Adj. Gen., GPO, Nov. 11, 1899, **a.g.r.**, s.1098

³⁰³ Bu gazeteler ağırlıklı olarak Amerikan muhalif medyasında yayınlanan haberlerin çevirilerine sayfalarında yer vermektedirler. Bu bağlam ABD'de Filipin idaresine karşı olan muhalif kesimin ürettiği söylemler bu gazeteler aracılığıyla Filipin halkına ulaşmaktaydı. Bu sebeple *Sedition Law of 1901* (Tahrik Yasası) kapsamında sansür uygulandı. Bkz. Philippine Division, "The Spanish and Native Local Press", **a.g.r.**, s.53-56.

³⁰⁴ Aynı zamanda 18 Mayıs 1900 tarihinde Savaş Bakanlığı, General MacArthur'dan iyi muhakeme yapabilecek subay rütbesinde bir askerin Hongkong'a gönderilip burada cunta yönetiminin Filipin Cumhuriyeti'ne desteğine ilişkin düzenli olarak rapor sunmasını istemiştir. Bu vazifeyi yürütmesi için Yarbay John S. Mallory görevlendirildi. Otis to Adj. Gen., GPO, Nov. 1, 1899, **a.g.e.**, s.1091. Savaş Bakanlığı, gerekli olduğu takdirde Çin, Japonya ve Asya'daki diğer bölgelerde de istihbarat faaliyetleri yürütülebileceğini aktarmaktadır. Corbin to MacArthur, GPO, May 18, 1900, **a.g.e.**, s.1169-1171.

³⁰⁵ Otis to Adj. Gen., GPO, Jan. 8, 1900, **a.g.e.**, s.1129-1130. Filipin Cumhuriyet Ordusu farklı ülkelerden silah ve mühimmat desteği almaktaydı. General Corbin'in raporuna göre mühimmatlar Şangay, Macao veya Hong Kong limanlarından Filipinler'e ulaşmaktaydı. 30,000 *Mauser* tüfek, 3,000 *Vetterli* tüfek ve beraberinde 10,000,000 mermi Hong Kong üzerinden Filipinler'e taşınmaktaydı. Bkz. Corbin to Otis, GPO, Dec. 6-9, 26, 1899, **a.g.e.**, s.1114, 1116, 1126. Filipinler genelinde asayişin kısmen sağlanmıştı ancak hala belli aralıklarla karşı saldırılar sürmekteydi. General Elwell Otis'in 3 Nisan 1900 tarihli raporunda göre 1900 yılı Ocak'tan itibaren 1426 Filipin ordu mensubu öldürülmüş, 1453 mensup da çoğu yaralı olmak üzere esir alınmıştı. Bkz. Otis to Adj. Gen., GPO, Apr. 3, 1900, **a.g.e.**, s.1156, 1157. General Otis'in 10 Nisan 1900 tarihli raporuna göre Filipinler'de 2,221 subay, 61,230 asker görev yapmaktaydı. Ayrıca bkz. Otis to Adj. Gen., GPO, Apr. 10, 1900, **a.g.e.**, s.1159, 1160.

3.8.Müslüman Filipinler ile İlk Temaslar

Yaz mevsimi beraberinde muson yağmurlarını getirdiğinde vaziyet daha da zor bir hal aldı ve ilerleyiş sona erdi. Bu bekleyiş Sekizinci Ordu'ya yeniden yapılanma imkânı tanıdı³⁰⁶. Kuzey Filipinler'de bazı noktalar ikmal hatlarının kesilmesi amacıyla emniyete alınmıştı. Bunun dışında yalnız adalar arasında ticarete önemli yere sahip olan kentler ele geçirilmiş, diğer eyaletlerin iç kesimlerine kapsamlı bir harekât düzenlenmemişti³⁰⁷. Kuzeyde harekâtın duraksamaya uğramasının ardından Müslümanların yoğunlukta olduğu Sulu'nun³⁰⁸ durumu müzakere edildi ve General John Bates'in sultanla görüşmek üzere Sulu'ya gitmesi kararlaştırıldı³⁰⁹. 20 Ağustos 1899 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ni temsilen John C. Bates ve Sulu Sultanı II. Jamalul Kiram beraberinde Datu Rajah Munda, Datu Attik, Datu Calbi ve Datu Joakanain görüşme gerçekleştirdiler. Sulu Sultanlığı ticarî faaliyetlerde Amerikan koruması altında olmak ve aylık gelir elde etmek sebebiyle Paris Antlaşması'nın hükümlerini Moroların gelenek ve göreneklerine, iç işlerine karışılmaması şartıyla kabul ettiler³¹⁰. Bu görüşmenin maksadı Amerikan kuvvetlerinin ağırlıkla kuzeyde konuşlandıkları süreçte Müslümanların saldırılarını önlemek ve İspanya'nın çekildiği noktalara yerleşmelerine engel

³⁰⁶ Sıcaklığın artması ve içilebilir su kaynaklarının tükenmesi de harekâtın durmasında bir diğer etmendi. Daha da önemlisi tayfun mevsiminde (Temmuz, Ağustos) ikmal gemileri ciddi sıkıntılar yaşamakta ve bu durum lojistik olanakları bu aylarda güçleştirmekteydi. Bkz. Otis to Agwar, GPO, Jul 15, 1899, **a.g.r.**, s.1031.

³⁰⁷ 26 Haziran 1899'da Amerikan kuvvetler güneyden kuzey hattına doğru Imus'tan San Fernando'ya, doğuya doğru ise Laguna'ya kadar ele geçirmişti. Özellikle güney hattından İhtilal Ordusu karşı saldırıları sıklaşmıştı. Kuzey yönünde ise Tarlac'da yaklaşık 4,000 ihtilal kuvveti bulunmaktaydı. Luzon'da Pampanga'nın kuzeyi Filipin Cumhuriyeti elindeydi. Otis to Adj. Gen., GPO, Jun. 26, 1899, **a.g.r.**, s.1019

³⁰⁸ Jolo , Sulu Takımadaları'nın en büyük adasıdır. Aynı zamanda Sulu Sultanlığı'nın merkeziydi.

³⁰⁹ Otis to Adj. Gen., GPO, Jul. 4, 1899, **a.g.r.**, s.1027. ABD'nin Mindanao ve Sulu üzerindeki varlığı üç döneme ayrılmaktadır. 1899-1903 arası askerî dönem, 1903-1913 arası siyasî-askerî geçiş dönemi ve 1914-1920 Mindanao ve Sulu bölgelerinin Filipin Sömürge İdaresine dahil edilmesi şeklindedir. Bkz. Peter G. Gowing, "Muslim-American Relations in the Philippines, 1899-1920", **Muslim Filipinos: Their History, Society and Contemporary Politics**, Peter G. Gowing, Robert D. McAmis (Ed.), Solidaridad Publish House, Manila 1974. s.372, 373. Mindanao ve Sulu bölgeleri bazen "Moroland" olarak da adlandırılmaktadır. Mindanao ve Sulu'da Amerikan idaresi hakkında başlıca eserlerden biri için bkz. Peter G. Gowing, **Mandate in Moroland: The American Government of Muslim Filipinos, 1899-1920**, New Day Publishers, 1977. Bu eser 1968 yılında doktora tezi olarak kabul edildi. Konuya ilişkin en kapsamlı kaynak olarak anılmaktadır. Doktora tezi kitaba göre daha kapsamlıdır.

³¹⁰ Amerika Birleşik Devletleri, Paris Antlaşması'nın on birinci maddesine dayanarak adalardaki yerli halkın Amerika Birleşik Devletleri'ne tabii olduğunu, bu sebeple Sulu Adaları'ndaki yerli halkın köleliğinin ve gönülsüz çalıştırılmasının on üçüncü yasa değişikliğine uymadığını, buna müsamaha gösterilmesinin imkânsız olduğu aktarılmaktaydı. Tümgeneral C. H. Murray'in 10 Aralık 1899 tarihli raporuna göre "Moro köleliği" adını verdikleri kölelik anlayışı Amerikan kölelik anlayışından oldukça farklıydı. Moro köleleri buldukları ailenin bir üyesi olarak kabul edilmekte, aile üyeleri ile aynı çatı altında yaşamaktaydılar. C. H. Murray to Brig. Gen. J. C. Bates, GPO, Dec. 10, 1899, **a.g.r.**, s.1117, 1118.

olmaktı³¹¹. Ancak Amerikan Askerî İdaresi Sulu Sultanı ile giriştiği müzâkerenin³¹² güneydeki Müslümanları kontrol altında tutacağını düşüncesiyle yanlış bir öngöründe bulunmuştu. Zira Sulu Sultanının bütün Müslümanların hükümdarı olduğu düşünölmüştü ancak Sultan dışında, kan bağıyla bir topluluğun yerel liderleri olarak nitelendirebileceğimiz datular da otoritenin önemli temsilcileriydiler³¹³.

Sultan ve datular arsında bir mutlak hakimiyet ilişkisinden ziyade bağıllık söz konusuydu³¹⁴. Tausug idarî kültüründe³¹⁵ Sultan ve datu arasındaki fark otoritenin niteliğinden ziyade sultanın otorite alanının çokluğundan doğmaktaydı³¹⁶. İrdeleyecek olursak yerel halkın datu ile ilişkisi yerel düzeyde mutlak bir otorite niteliğini barındıran bir idarî sistemken, datu ve sultan arasındaki ilişki ilahî manaya sahip sembolik bir bağı esasıyla sağlanmış nitelikteydi.

Tebaa, datu ve sultan arasındaki ilişki tek yönlü doğrudan bir hiyerarşik modelden ziyade datunun merkezde olduğu birbirine zıt iki yönlü bir hiyerarşik modeli işaret etmekteydi. Hiyerarşik modelin işlevi datular yoluyla yerel düzeyde ekonomik ilişkileri düzene sokarken, ilahî bir merci olan sultanın varlığıyla da birlikteliğini korumak, uzlaşma sağlamaktı. Devlet

³¹¹ Sulu Sultanlığı ve İspanya arasında 1878'de imza edilen anlaşmayla sultan Jolo'da bazı bölgelerde İspanya koloni idaresinin garnizon bulundurma hakkını tanımıştı. İspanyol kuvvetlerin çekilmesinin ardından başta Siasî Adası olmak üzere stratejik öneme sahip bölgeler ve bazı adalar sahihsiz duruma düştü. Amerikan askerî idaresini kaygıya sevk eden durum kuvvetlerinin kuzeyde bulunması ve henüz Filipin Cumhuriyeti ile savaşın sürüyor olmasıydı.

³¹² 24 Ağustos 1899'da General Bates Manila'ya döndü ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Dato Mundi ile anlaşmaya vardığını, Amerikan varlığının Jolo takım adalarından tanındığını, Amerikan kuvvetlerinin gerekli gördüğü her noktayı işgal edeceğini, bölgede silahın yasaklandığını, çevre sularda korsanlarla olan mücadelede Sultan'ın da yardımcı olacağını, Morolar'ın birbirlerine karşı işlediği suçlar dışındaki suçların Amerikan yönetimine teslim edileceğini General Otis'e bildirdi. Otis to Agwar, GPO, Aug. 20, 1899, a.g.r., s.1058.

³¹³ Datular Güney Filipinler'de birincil siyasî otorite konumundaydı. Laura Lee Janker, a.g.r., s.68, 69.

³¹⁴ Sultan idaresi altındaki bölge datular tarafında idare edile bölünmüş yerel idare alanlarıyla karakterize olmuş segmentli/parçasal bir yapıdan meydana gelmekteydi. Tausug kültüründe rastladığımız bu sistem merkeziyete dayalı değildi. Sultanın merkezden çevreye kurumsal bir himaye zincirini işler kıldığı bir düzen söz konusu değildi. Datular, değişmez bir itaatin söz konusu olmadığı, birbirini karşılıklı tanıma yoluyla sultanın idaresinin yerel düzeyde temsilcileri konumundaydılar. Sultan ilahî bir sembol olarak görülüyor ve karşılıklı ilişki de bu sembolik siyasî bağı yoluyla varlığını sürdürüyordu. Bkz. Thomas Kiefer, *The Tausug Policy and Sultanate of Sulu: A Segmentart State in the Southern Philippines*, **Sulu Studies**, 1. Cilt, 1972. s.19-64.

³¹⁵ Pek çok kaynak Müslümanların Filipinler'de en gelişmiş idarî sistemi kurduklarını vurgular. Ancak çoğu kaynak bir noktada ayrışır ve bu idarî kültürün İspanya'nın adalara yerleştiği sürece kadar en gelişmiş idarî sistem olduğunu, ardından İspanya idaresinin burada en gelişmiş idarî sistem olduğu kabul görmektedir. Batı merkezci bu anlayışa Filipinli ve Suriyeli tarihçi, filozof Cesar Adib Majur bir eleştiri getirerek İspanya'nın Filipinler'i idare ettiği dönemde de Müslümanların gelişmiş bir idarî sisteme, gelişmiş bir hukuk sistemine, gelişmiş yazı sistemine ve gelişmiş kurumsallaşma düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Bkz. Cesar Adib Majul, *Political and Historical Notes on the Old Sulu Sultanete*, **Journal of Malaysian Branch of Royal Asian Society**, 38. Cilt, 1966. s.23-42.

³¹⁶ Tausug topluluğu Filipinler'in güneyinden Borneo'ya kadar uzanan bölgede yaşamaktaydılar. Özellikle Mindanao ve Sulu'da Yakan, Samal gibi diğer topluluklar üzerinde gelişmiş kurumsallaşmaları ve savaşçı yönlerinden dolayı baskın durumdaydılar. Ticaret ve korsanlık temel geçim kaynaklarını oluşturmaktaydı. Kurumsallaşmaları ve savaşçı yönlerine ilişkin bir makale için bkz. Thomas M. Kiefer, *Instituted Friendship and Warfare among Tausug of Jolo*, **Ethnology**, 7. Cilt, No. 3, Temmuz, 1968. s.225-244.

otoritesinin sağlamlığından ziyade toplumsal sükûnet esasına dayalı bir sistem olarak kabul etmek mümkün görünmektedir³¹⁷.

1899-1901 yılları arasında Filipin Cumhuriyeti ile devam eden çatışmalar sebebiyle Mindanao ve Sulu bölgelerine kuvvetlerin dağıtılması istenmemektedir. Askerî idare kuvvetlerini Güney Filipinler'e dağıtmadan, diplomasi yoluyla Müslümanlar üzerinde hakimiyet tesis etmek niyetindeydi³¹⁸. Bu hakimiyet siyaseti bölgede korsanlık faaliyetlerine son verilmesi³¹⁹, ticaret gemilerinin Amerikan bayrağıyla seyretmesi³²⁰ ve Müslüman olmayanlara karşı işlenen suçların askerî idarenin mahkemelerinde yargılanması unsurlar

³¹⁷ Tebaadan ziyade müttefiklik ilişkisi şeklinde değerlendirilebilir. Bkz. Bkz. Jeremy Beckett, *Review: Muslim in the Philippines by Cesar Adib Majul*, **The Journal of Asian Studies**, 35. Cilt, No.1, Kasım, 1975. s.177-178.

Amerikan raporları için bkz. C. H. Murray to Brig. Gen. J. C. Bates, GPO, Dec. 10, 1899, **a.g.e.**, s.1117. Ayrıca bkz. Elihu Root to Otis, GPO, Oct 7, 1899, **a.g.e.**, s.1118.

³¹⁸ Bu girişim pek çok meseleyi de gün yüzüne çıkardı. Bunlardan biri kölelik tartışmasıydı. Köleliğin anayasaya aykırı görülmesi ve Müslümanlar'ın yaşadığı toprakların Amerikan varlığı olarak benimsenmesi kölelik tartışmasını ortaya çıkardı. Ancak kısa sürede askerî idare sırasında Müslümanlar arasındaki köleliğin, Amerikan kölelik anlayışından farklı olduğu anlaşıldı. Anlaşılmaktan öte köleliğin kaldırılmasının zor olacağını düşünmekteydiler. Müslümanlar'da kölelik ırkçı bir taban üzerine kurulmamıştı. Efendi ve köle aynı ırktaydı. Sosyal bir eşitsizlik veya ağır iş yaptırma söz konusu değildi. Kölelik Moro toplumunun bir parçasıydı ve köklü bir gelenektir³¹⁸. Adalar arasındaki köle ticaretinin ancak savaş yoluyla ya da bütün kölelerin satın alınması yoluyla kaldırılabilirdi düşünülüyor ve bu iki yöntem müzakere ediliyordu Philippine Division, "Col. Jas. S. Pettitt: Moros, Exhibit B", **a.g.e.**, s.23.

³¹⁹ Korsanlık sadece Morolar için değil Sumatra'dan Yeni Gine'ye uzanan alanda pek çok topluluk için önemli bir ekonomik uğraştı. İlk aşamada korsanlığın kaynağının İslamiyet olduğunu öne süren Amerikan tezi kabul görse de Vicente B. Valdepenas'ın yaptığı araştırma bölgede İslamiyet'ten önce de korsanlığın önemli bir faaliyet olduğunu göstermişti. Bkz. Vicente B. Valdepenas, Germelino M. Bautista, *Philippine Prehistoric Economy*, **Philippine Studies: Historical and Ethnographic Viewpoints**, 22. Cilt, No. 3, Ateneo de Manila University, 1974. s.296. Güneydoğu Asya da korsanlık faaliyetleri konusuna ilişkin kaynak için ayrıca bkz. Stefan Eklof, **Pirates in Paradise: A Modern History of Southeast Asia's Maritime Marauders**, Nordic Institute of Asian Studies, 2006. Sulu bölgesi özelinde korsanlık faaliyetleri ve bu faaliyetlerin aslında bir ticaret formu olarak uygulandığına, bunun da Sulu Sultanlığı'nın devlet yapısındaki dönüşüme uğratması tezine ilişkin için bkz. James Franco Warren, **The Sulu Zone 1768-1898: The Dynamics of External Trade, Slavery, and Ethnicity in the Transformation of a Southeast Asian Maritime State**, Singapore University Press, Kent Ridge, 1981. Kitap ticaret ve korsanlık faaliyetlerini iki bölümde inceler. Yukarıda datular ve sultanlar arasındaki otoriteye ayrımı hususunda değindiğimiz önemli bir noktaya da ışık tutması bakımından önem taşır. James Franco Warren burada korsanlığın sultanlar ve datular arasında otorite farkını ortadan kaldıran bir uğraş olarak tespit eder. Sultanlar datuların filolarına bağlıydılar. Bu ticarete/yağma filoları sultanlığa önemli bir gelir sağlamaktaydı. Haliyle datular ellerinde buldukları filolarla önemli bir otorite sahibiydiler. Ayrıca bkz. Laura Lee Junker, **Raiding, Trading, and Feasting: The Political Economy of Philippine Chieftdoms**, University of Hawaii Press, Honolulu, 1999.

³²⁰ Denizler devletlerin güçlerini sergiledikleri, hakimiyet alanlarının uzandığı noktaların sembolize edilmesi açısından önemli bir yere sahipti. Özellikle bir ülkenin ticaret filosunda bayrak bulundurmak önemli bir güç göstergesi ve aynı zamanda emperyal periferinin/çevrenin iktisadî anlamda olmasa bile varlığın bayrakla sembolize edildiği mekânsal anlamda genişlemesine işaret etmekteydi. Bu isteğin yerini yukarıda Amerikan emperyalizmini gelişimine ve Amerikan özgüçlüğü anlayışına ilişkin aktardıklarımızla paralel okuduğumuzda daha doğru konumlandırabilmekteyiz. Bu hususa ilişkin bir makale için bkz. Robert Shanafelt, *The Nature of Flag Power: How Flags Entail Dominance, Subordination, and Social Solidarity*, **Politics and Life Sciences**, 27. Cilt, No. 2, Cambridge University Press, Eylül, 2008. s.13-27. Mekânsal anlamda ifadesi *l'espace* karşılığında kullanılmıştır.

üzerinde temelleniyordu³²¹. Daha geniş manada ise Müslümanların ana akım Filipin idaresiyle bütünleşmesi sağlamaktı. ABD karşılığında sultanın ve datuların otorite ve itibarını tanıyacak, yabancı müdahalelerden koruyacak, ABD Müslümanların dinine karışmayacak, sultan ve datulara da düzenli ücret ödeyecekti³²². Görünüşe göre sultan ve datular İspanya ile hali hazırda yaptıkları anlaşmanın bir benzerini ABD ile yapmıştı ve bu sebeple herhangi bir kaybı söz konusu değildi. Ancak ABD'nin Mindanao ve Sulu'yu da kendi toprakları olarak kabul etmesi sebebiyle, Filipin-Amerikan Savaşı sona erdiğinde bu bölgede varlığını artırması fiilî bir çatışmaya yol açacaktı³²³.

Etkisizleştirme siyaseti Filipinler genelinde her yerde başarılı bir şekilde yürütüleliyordu. Yürütme girişimleri de bölgeyi etkisizleştirmekten, isyan faaliyetlerini önlemekten ziyade daha da tetikleyici bir hale geliyordu³²⁴. Özellikle Moroların yaşadığı bölgeler bu nitelendirmeye anılabilirler³²⁵. Mindanao ve Sulu Adaları *Moro Province* olarak anılmaktaydı ve bu bölge Zamboanga, Sulu, Davao, Cotabato ve Lanao olmak üzere beş vilayetten müteşekkildi³²⁶. Amerikan varlığının burada pekiştirilmesi, vergi toplanması, gümrük yasalarının yürürlüğe koyulması girişimleri rahatsızlık verici bir hal almış olacak ki taraflar arasında çok sürmeden çatışma çıktı³²⁷. General Adna Chaffee, Müslümanlara tolerans

³²¹ Ronald K. Edgerton, **American Datu: John J. Pershing and Counterinsurgency Warfare in Muslim in the Muslim Philippines, 1899-1913**, The University Press of Kentucky, 2020. s.93.

³²² Peter G. Gowing, **a.g.m.**, s.373.

³²³ Gümrük kanunlarını düzenlemek, vergi toplamak, arazi çalışmalara yapmak gibi kurumsallaşmaya yönelik adımlar kastedilmektedir. Bkz. Peter G. Gowing, **a.g.m.**, s.374.

³²⁴ 1901 Sonbaharında Samar agresif bir pasifizasyon örneğine sahne oldu. Tuğgeneral Jacob H. Smith Tuğgeneral Littleton W. T. Waller'a "öldür ve yak" emri verdi. Kimse esir alınmadan köyler yakıldı, hayvanlar öldürüldü. On yaşın üzerindeki erkeklerin öldürülme emri verildi. Yargısız infazlar gerçekleştirildi. Bu olaylar özellikle Balangiga Saldırısı'na bağlı olarak gelişmişti. Bkz. *Samar Campaign*, Spencer C Tucker, **a.g.e.**, s.567. Samar'ın etkisizleştirilememesine ilişkin detaylara Amerika raporlarında da rastlanır. Raporlara göre burada uzun süredir çatışmalar sürmekteydi. Bu sebeple takviye kuvvetler ulaştırıldı ve garnizonlar güçlendirildi. Çatışmaların devam ettiği diğer bir bölge de Bohol Adası idi. Bkz. Chaffee to Adj. Gen., GPO, Oct. 23, 31, 1901, **a.g.e.**, s.1299, 1300.

³²⁵ ABD'nin buradaki politikasını Peter Gowing Amerikan yerlilerine karşı izlenen politika ile benzeştirmektedir. Özellikle Hristiyan olmayanlar olarak gördükleri farklı kültürden, farklı ırktan olan Moroları Amerikan yerlilerini algılandıkları şekilde algıladılar. Amerikan yerlileri ile mücadele geçmiş olan generallerin de Morolara karşı yürütülen mücadele için vazifelendirilmeleri de bu algıyı pekiştirerek, benzer bir siyaset seyredilmesine vesile oldu. Bu düşünce için bkz. Peter G. Gowing, *Moros and Indians: Commonalities of Purpose, Policy and Practice in American Government of Two Hostile Subject Peoples*, **Philippine Quarterly of Culture and Society**, 8. Cilt, No.2/3, Haziran/Eylül, 1980, s.125-149.

³²⁶ *Moro Province* nüfusu 520,00 idi. Nüfusun 320,000'lik dilimi Morolardan meydana geliyordu. Morolar karşılığında *Mohammedan* kelimesi de kullanılmaktaydı. Geriye kalan nüfus 85,000 Katolik Filipinli, 105,000 kabile gruplarında oluşuyordu. Bkz. Donald Smythe, **Guerrilla Warrior: The Early Life of John J. Pershing**, Charles Scribner's Sons, New York, 1973. s.144.

³²⁷ Amerikan raporları çatışmanın gelişimini şöyle aktarır: 3 Mart 1902'de Paran-Paran yakınlarında iki Amerikan askeri ile altı Moro arasında çıkan çatışmada askerlerden biri öldürüldü. Katiller ise kaçtı ve datular katilleri teslim etmeye yanaşmadı. Bu sebeple 27 Nisan 1902'de Albay Frank D. Baldwin komutasında 1,200 askerden oluşan birlik suçluları tutuklamak ve datuları cezalandırmak amacıyla Lanao'ya hareket etti. Amerikan ordusu bölgedeki otoritesini sağlam tutmak ama aynı zamanda Morolar ile genel bir savaş halinden kaçınmak istiyordu. 20 Nisan

gösterilmemesinden taraftı. Amerikan askerî idaresi burada ikileme düşmüştü. Asayişî sağlamak için çok fazla asker bulundurulması Müslümanlara rahatsızlık veriyor, askerlerin sayısının azaltılması ise askerleri tehlikeye atıyordu³²⁸. Amerikan raporlarında datular samimi olanlar, düşman olanlar³²⁹ ve şüpheli olanlar olmak üzere üç kategoride değerlendiriliyordu³³⁰. Karşılıklı saldırılar sürerken datular Amerikan kuvvetlere hitaben General George W. Davies'e bir mektup yolladılar. Mektupta '*Malabang'a dönmenizi istiyoruz çünkü sizin Lanao'da bulunmanızı istemiyoruz*³³¹. *Burada iseniz bizim dinimize ve adetlerimize uymanız gerekiyor. Uymamak gibi bir mazeretiniz yok. Aksi takdirde bütün datular size savaş açacaklar. Biz sadece bir dine itibar ederiz o da merkezi İstanbul olan dindir.*' denmekteydi³³². Amerikan askerî idaresinin Müslümanları etkisizleştirilmesi siyaseti geri tepmiş ve Müslümanlarla 1913 yılına kadar sürecek bir savaşa yol açmıştı.

1902'de Lanao Gölü yakınlarında çatışma çıktı. Tepelerden Amerikan askerlerin üzerine ateş açıldı ve odunlardan hazırlanmış tuzaklar yolların üzerine devrildi. Amerikan kuvvetler Pinellas köyüne kadar ilerledi. Burada Moroların kırmızı bayraklı bir kalesi vardı. 2 Mayıs'a kadar müzakereler yürütüldü. 1 Mayıs'ta Datu Bayan ile Tuğgeneral George W. Davis görüştüler. Bir ulak barış şartlarını ilettiler. Katillerin teslim edilmesi istendi. Ulak dönmedi. Gece yarısı Amerikan kuvvetlerine ateş açıldı. İlk ateşe karşılık verilmedi. 2 Mayıs sabahı Morolar tekrar ateş açtılar ve Amerikan kuvvetler de karşılık verdi. Öğlene doğru kale teslim alındı. Ardından yakınlardaki kaleden teslim alınan kaleye bir saldırı düzenlendi. Chaffee to Adj. Gen./Adj. Gen. to Chaffee, GPO, Apr. 15-May. 3, 1902, **a.g.e.**, s.1327-1335. Sultan Bayan, Raja Muda Bayan, Sultan Pandapatan ve birkaç datu daha çatışma sırasında öldürüldü. Kale surlarının önlerindeki siper amaçlı kazılmış çukurlar göğüs göğüse çarpışmalar yaşandı. Seksen dört Moro esir alındı. Bkz. Chaffee to Adj. Gen., GPO, May. 4, 1902, **a.g.e.**, s.1336.

³²⁸ Chaffee to Adj. Gen., GPO, Apr. 22, 1902, **a.g.e.**, s.1330, 1331. Ayrıca raporlarda bazı datuların ABD'yi desteklediği aktarılmaktadır. Adna Chaffee Moroların savaş biçiminin Filipin Ordusu'ndan veya başıboş çetelerden daha farklı olduğunu, onların mağlup edilmesi için *an eye for an eye* olarak tanımladığı sert karşılıklara dayanan şekilde mücadele verilmesini aktarıyordu. Chaffee to Adj. Gen., GPO, Apr. 24, 1902, **a.g.e.**, s.1332..

³²⁹ Datu Bacolod, Datu Tunan Dundan ve Datu Masui düşman datular olarak görülüyor ve saldırılardan sorumlu olan liderler oldukları tahmin ediliyordu. Bkz.

³³⁰ Göl yöresi (Lanao Gölü) denilen bölge General Chaffee'nin dikkatini çekmiş, burayı Amerikan işgaline elverişli bölge olarak tanımlamıştı. Toprağı, iklimi fevkalade idi. Burayı Batı Virginia'daki Allegeny Vadilerine benzetmekteydi. Bkz. Chaffee to Adj. Gen., GPO, May. 13, 1902, **a.g.e.**, s.1339. Ancak Lanao Moroları en savaşçı gruplardan teşkilirdi. Çünkü korsanlık faaliyetleri yürütenlerin çoğu burada bulunmaktaydı. Bkz. "Lake Lanao Campaigns", Spencer C. Tucker, **a.g.e.**, s.322.

³³¹ Malabang Lanao'nun güneybatısında yer alan kıyı bölgesiydi.

³³² Datuların İstanbul'a itibar ettiklerini aktardıkları mektup için bkz. Chaffee to Adj. Gen., GPO, Jun. 23, 1902, **a.g.e.**, s.1349. Raporlardan anlaşılıyor ki kuvvetlerin Lanao'dan geri çekilmemesinin sebebi General Adna Chaffee'nin ısrarla burada kalınmasına ilişkin emriydi. General Chaffee, 23 Haziran 1902'de alınan telgrafında Morolara karşı genel bir savaşı önlemek için mutlaka Lanao Gölü çevresindeki güçlü gruplara saldırmak gerektiğini düşünüyordu. Morolar ellerinde bololarla askerlere saldırmakta, pek çoğunu öldürmekteydi.

4.ASKERÎ İDARENİN YAPISI VE FAALİYETLERİ

4.1.Filipin Birimi'nin Kuruluşu ve Yapısı

27 Mart 1900'de Savaş Bakanlığı'na bağlı Filipin Birimi kuruldu ve Filipinler çeşitli bölgelere ayrılarak, her biri Filipin Birimi'ne bağlı olmak üzere dairelere bölündü. Daireler Kuzey Luzon Dairesi, Güney Luzon Dairesi, Visayalar Dairesi ve Mindanao ve Sulu Dairesi olmak üzere dört daireden meydana gelmekteydi. Kuzey Luzon Dairesi'nin başına General Arthur MacArthur getirildi. Arthur MacArthur Filipin Adaları Askerî Valiliğine terfi edilince, Kuzey Luzon Dairesi'ne Loyd Wheaton getirildi³³³. Kuzey Luzon altı bölgeye bölünmüştü ve bağlı olan şehirler Manila, Morong, Infanta, Abra, Bontoc, Benguet, Bataan, Bulacan, Cagayan, Ilocos Norte, Ilocos Sur, La Isabela de Luzon, Lepanto, La Union, Nueva Vizcaya, Nueva Ejica, Principe, Pangasinan, Pampanga, Tarlac ve Zambales'den oluşmaktaydı. Diğer departman Güney Luzon idi. Üç bölgeye bölünmüştü. Buraya Albay, Batangas, Camarines Norte, Camarines Sur, Kavit, Infanta, La Laguna, Manila, Morong, Polillo ve Tayabas dahildi. Tümgeneral John C. Bates dairenin başına getirildi. Arthur MacArthur askerî valiliğe geldiğinde Luzon dairelerini tek bir daire altında birleştirdi. 19 Mayıs 1900 tarihinde Kuzey Luzon ve Güney Luzon daireleri Luzon Dairesi olarak anılmaya başlayacaktı³³⁴. Visayalar Departmanı kuruldu ve Güney Luzon sınırlarından dokuzuncu paralelin kuzeyine kadar, Mindanao ve Surigao Boğazı'nın doğusundaki adalar hariç bütün adalar bu daireye bağlıydı. Dört bölgeden müteşekildi. Leyte, Cebu ve Bohol Adaları, Negros Adaları ve Panay Adası Visayanlar'ı meydana getirmekteydi. Bu daireye Tuğgeneral Robert P. Hughes atandı. Mindanao ve Sulu Dairesi'ne üç bölgeden oluşmaktaydı. Buraya Tuğgeneral William A. Kobbe atandı³³⁵. Filipin Cumhuriyet Ordusu'nun zayıflamasına ve adadaki etkisizleştirme siyasetindeki dengelerin değişmesine bağlı olarak 30 Kasım 1901 tarihinden itibaren ise Filipinler Kuzey ve Güney olmak üzere iki daire altında birleştirildi. Kuzeyin merkezi Manila, güneyin merkezi Cebu oldu. Kuzeyde dört, güneyde üç tugay General Adna Chaffee komutası altında vazifesini yürütmeye başladı. Kuzey Filipinler Dairesine Tümgeneral Lord Wheaton,

³³³ Corbin to Otis, GPO, May 4, 1900, **a.g.e.**, s.1165.

³³⁴ Corbin to MacArthur, GPO, May 19, 1900, **a.g.r.**, s.1166.

³³⁵ United States War Department, "General Order No. 38", Mar. 29, 1900, **General Orders and Circulars Adjutant General's Office**, Pacific Division, 1900. s.29.

Güney Filipinler Dairesine Tuğgeneral James F. Wade atandı³³⁶. General MacArthur askerî vali olarak atanması değişiklikleri beraberinde getirdi³³⁷.

4.2. Askerî İstasyonlar ve Vazifeleri

Daireler dışında Manila'da on dört istasyonda askerî inzibat karakollarına bağlıydı³³⁸. Bu karakollar polis kuvvetlerini içinde barındırdığı için yarı-sivil nitelikteydi. Filipinler'deki askerlerin dağınık olmaktan ziyade merkezî istasyonlara toplanmak suretiyle gerekli olduğu durumlarda istikrarsız noktalara hızlı saldırılar gerçekleştirmek şeklinde bir strateji izlenmesi gerektiği önerdi. Böylece karşı saldırılarda gerçekleşen ölümler engellenmiş olacak, adalar genelinde doğal şartları önemli bir güç olarak kullanan Filipin ordusunun ve çete gruplarının önüne geçilmiş olacaktı. Ancak bunun için iyi bir ulaşım ve yetkin bir haber alma sistemi geliştirilmeli ve merkezî istasyonların müdahale hızları artırılmalıydı. Bu gereksinim de askerî idarenin ilk aşamada altyapı sistemlerine öncelik vermesinin sebebinin açıklamaktaydı. Yolların ve köprülerin inşası hızlandırılacak ve hareket imkânının arttığı ulaşım sistemleri kurulacak ve buna bağlı olarak yeni mühendis subaylar adaya getirilecekti. Askerlerin büyük çoğunluğu piyade değil, süvari sınıfından olması kararlaştırıldı. Çünkü süvari dönemin en hızlı birimiydi. Diğer önemli girişim kasabalarda yerli jandarma birlikleri kurulması ve böylece yerlilerin hırsız çetelere ve başıboş yağmacılara karşı direniş gücü artırılması planlandı³³⁹.

Daireler bölgelerden, bölgeler ise askerî istasyonlardan teşkil edildi. Her bir daire dört ilâ altı bölgeden oluşurken her bir bölge ise sekiz ilâ yirmi istasyondan meydana geliyordu³⁴⁰. Her bir istasyon ise müfrezelerden oluşuyordu³⁴¹. İstasyonların temel görevleri vergi tahsil etmek, bayındırlık işlerinin yerine getirilmesi ve asayişini sağlamaktı. İstasyonlar mümkün olduğunca müfettiş general tarafından senede iki defa teftiş edilmekte, özellikle maddî usulsüzlüklere

³³⁶ Chaffee to Adj. Gen., GPO, Nov. 7, 1901, **a.g.e.**, s.1301.

³³⁷ Arthur MacArthur döneminde askerlerin silahlarını kullanma yetkisi daha da esnetilmişti. MacArthur'un bu politikası *Be Good or Be Shot* söylemiyle ifade ediliyordu. Bkz. Stuart C. Miller, **a.g.e.**, s.163.

³³⁸ Askerî inzibat karakolları *Provost Guard* karşılığında kullanılmıştır.

³³⁹ Kurulacak olan jandarma birlikle uzun mesafeli değil, kısa mesafeli pompalı tüfeklerle silahlandırılması önemli görülüyordu. Böylece sağlanan teçhizatın yalnız şehir içi asayiş maksadıyla kullanılması sağlanıyordu. MacArthur to Adj. Gen., GPO, May. 28, 1900, **a.g.e.**, s.1172, 1173.

³⁴⁰ Bölge *district* karşılığında kullanılmıştır. Örnekleme gerekirse Visayalar Dairesi; Leyte (13 istasyon), Cebu (10 istasyon), Bohol (1 istasyon), Negros (6 istasyon) ve Panay (20 istasyon) bölgelerinden oluşmaktaydı. Bohol örneğinde görüleceği üzere ada bölgelerinde yapı tek bir istasyondan meydana gelebiliyordu.

³⁴¹ Müfrezeler *detachment* yerine kullanılmıştır. Amerikan askerî terminolojisinde bir vazife için askerî organizasyondan ayrılmış birim olarak tanımlanmaktadır. 10 ilâ 40 askerden oluşmaktaydı. Bkz. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/detachment> Amerikan ordusu örgütsel yapısı hakkında kısa bir değerlendirme için ayrıca bkz. <https://history.army.mil/html/forcestruc/usa-1890.html>

engel olunmak istenmekteydi³⁴². Her noktanın işgal edilebilmesi için bölükler küçük müfrezelere bölünmüştü. Mindanao ve Sulu Dairesi bu daireler arasında daha farklı konumdaydı. Çünkü çatışma hali devam etmekteydi. Bu sebeple bu dairedeki istasyonların vazifeleri farklılık göstermekteydi. Özellikle burada çatışmaların sürmesi sebebiyle etkisizleştirilmiş bölgelerden kaçakların buraya akın etmesine sebep olmaktadır. Visayalar'da Amerikan ordusu ile mücadele edenlerden Mindanao'ya kaçak gelenler oluyordu. Kuzey Luzon'da başlayan mücadelenin yeni adresi Mindanao idi. Mindanao'nun Amerikan karşıtlarını tek bir çatı altında toplamasının sebebi ise Müslümanların çetin mücadelesiydi. Müslümanların Amerikan kuvvetlerine karşı verdiği savaş, kimlikleri ne olursa olsun Filipinler'deki Amerikan varlığına muhalif olanları tek bir çatı altında toplayarak bir nevi bir üst kimlik oluşturmaktaydı³⁴³, Mindanao ve Sulu'da tesis edilemeyen asayiş, asayişin tesis edildiği noktalardan buraya bir muhalif akınına doğurmaktaydı. Bu sebeple diğer dairelerden farklı olarak Mindanao ve Sulu'daki istasyonların temel vazifeleri bu gibi kaçak faaliyetlere engel olmaktı³⁴⁴. Vergi tahsili ve bayındırlık hizmetlerinin yürütülmesi henüz mümkün olmayacaktı.

Askerî hareketlilik oldukça yoğun, istasyonların sayısı ise dört yüzün üstündeydi. Yeni istasyonlar kurulmakta ve askerî idare alanı genişlemekteydi. Bu sebeple askerî idare çatısı altında İaşe Ofisi önemli bir birimdi³⁴⁵. Bu ofis yeni istasyonların, garnizonların ve ileri karakolların tesisi, lojistiğinin sağlanmasından sorumlu olduğundan askerî hareketliliğin altyapısını sağlayan önemli bir kurumdu. Hem kara hem de su yoluyla lojistik sağlanmakta, lojistik malzemeler merkez depolarında toplanıp, merkez depolardan istasyonlara aktarılmaktaydı. Bununla beraber istasyonların iletişim altyapısını İaşe Ofisi sağlamaktaydı. İstasyonların, merkez dairelerle iletişimi etkin karar alma ve uygulama noktasında oldukça önemliydi³⁴⁶.

³⁴² Maddî usulsüzlükler temelde vergi tahsili ve sahipsiz arazilerin kayıtları konuları üzerinedir. Bkz. Philippine Division, **Annual Report of Major General Arthur MacArthur, U.S. Army, Commanding, Division of the Philippines, Military Governor in the Philippine Islands, Appendix B**, Manila, 1901, s.3-5

³⁴³ Filipinler'deki üst kimlik tartışması genellikle Emilio Aguinaldo'nun Kuzey Luzon dışındaki bölgeleri mücadeleye davet etmesi ile örneklenmekteyken, Moroların Amerikan varlığına karşı mücadelelerinin diğer muhalifleri Mindanao'ya çekmesi bu kapsamda değerlendirilmemektedir. (DİPNOT)

³⁴⁴ Kaçaklar hakkında Müfettiş Yüzbaşı S. A. Cloman'ın ifadesi için bkz. Philippine Division, "E. A. Garlington: Office of the Inspector General, Appendix B" **a.g.e.**, s.7.

³⁴⁵ İaşe veya Levazım Ofisi, *Quartermaster Office* karşılığıyla kullanılmıştır.

³⁴⁶ Kısa sürede Hong Kong'taki vapurlar satın alınarak adalar arası vapur hatları oluşturulmuştu. Bu sayede lojistik hizmetleri kolaylıkla sağlanıyor, ulaşım kolaylaştırılıyordu. Philippine Division, "C. P. Miller: Office of the Chief Quartermaster, Appendix D" **a.g.e.**, Manila, 1902. s.1-5.

4.3.Sömürgeye Dair Bilginin Organizasyonu

Amerikan sömürge idaresinin ilk aşamadaki hamleleri Filipinler'e dair bilginin organize edilmesi olarak tanımlanabilir. Filipinler hakkında bilgilerin derli toplu hale getirilmesi yetkin bir idare tesis etmek için gerekli görülüyordu. Başmühendislik Ofisi bu kapsamda değerlendirilebilir. Başmühendislik Ofisi'nin ilk vazifesi İspanyol idaresi sırasında kullanılan haritaların derlenmesi ve keşif grupları ile yeni haritaların çizilmesi idi. Haritalama çalışmaları, gerçek dünyanın bir küçük suretini oluşturmak ve Filipinler'e ilişkin bilginin organize edilmesi bakımından önemli görüldüğü için geliştirilecek politikalar için de referans anlamını taşıyordu. Özellikle önemli güzergahlar, ticaret yolları yeniden incelenerek "inç haritalaması" yöntemi³⁴⁷ kullanıldı ve hata payı düşürüldü. Mindanao Adası haricinde çalışmalar yürütülebildi. Askerî mühendisler beraberinde *Coast and Geodetic Survey*³⁴⁸ mühendisleri de haritalama çalışmalarına destek oldu. Bir yılı aşkın süre içinde yedi binin üzerinde harita çalışması yapıldı³⁴⁹.

4.4.Ordunun Altyapı Çalışmaları

Başmühendis Ofisi bilgi organizasyonu çalışmaları dışında Filipinler'deki fiziksel imkânların geliştirilmesi, iyileştirilmesi çalışmalarından da sorumlu bir birimdi³⁵⁰. İktidarın henüz büyük ölçüde askerî varlıkla sağlandığı aşamada Filipinler'in ulaşılabılır kılınması, ordunun müdahale gücünü artıracığından önemli görülüyordu. ABD'nin Filipinler'in her noktasında gücünü kabul ettirmek amacıyla hareket etmesi geniş bir coğrafyada ordusunu müfreze birliklerine bölerek dağıtmak zorunda kalmasını kaçınılmaz kılmıştı. Bu şekilde ordunun küçük grupları bölünmesi yerel ölçekte askerî gücü sınırlandırmıştı. Haliyle yukarıda da söz ettiğimiz üzere Arthur MacArthur bu dezavantajın farkında olup, bunun giderilmesi için saldırının gerçekleşeceği noktalara her mevsimde hızlı takviye birliklerin sevkinin gerekli olduğunu görmüştü. Ayrıca yolların yapılması sivil idareye geçildiğinde ticarî faaliyetlerin gelişmesi için de oldukça önemliydi.

Her ne kadar askerî raporlar yolların askerî anlamdaki ehemmiyetine dikkat çekse de ulaşım sisteminin güçlendirilmesi sivil idareye geçildiğinde ticaret ağının büyütülmesi ve iç kesimlerdeki ürünlerin önemli limanlara kolaylıkla taşınmasına imkân tanımaktı. İlk aşamada

³⁴⁷ Bu haritalarda bir inç (2,54 cm) bir mile (1609 m) denk düşer. Ölçek büyüdüğü için hata payı önemli ölçüde azalır.

³⁴⁸ Günümüzde "National Geodetic Survey" adındadır. Bkz. <https://geodesy.noaa.gov/web/about/ngs/history/>

³⁴⁹ Philippine Division, "Captain John Biddle: Office of the Chief Engineer, Appendix H" a.g.e., Manila, 1902. s.1-3

³⁵⁰ Başmühendis Ofisi, *Office of Chief Engineer* karşılığında kullanılmıştır.

Luzon Adası genelinde yolların ve demiryollarının inşası yapıldı. Nisan 1901’de Kuzey Luzon’da altı yüz altı kilometre, Güney Luzon’da iki yüz yirmi kilometre yol yapıldı. Ayrıca pek çok yolun, köprüünün tamiri ve inşası yapıldı. Toplam 1,110,355.44 USD harcama yapıldı. Bu harcamaların 63,700.44 USD payı Kuzey Luzon’a, 344,245.00 USD payı Güney Luzon’a harcandı. Visayalar, Mindanao ve Sulu için ise harcamaların toplam harcamalar içinde yüzde onluk dilimin altındaydı³⁵¹. Eylül ayında Mindanao’da Davao şehrine üç yüz yirmi bir kilometre yol yapıldı. Yerli toplulukların kıyıya kolayca ulaşılması sağlandı³⁵².

4.5. Genel Af Kanunu

Etkisizleştirme siyaseti kapsamında yeni bir adım daha atıldı. 6 Haziran 1900’de, General MacArthur ileride adada çeşitli isyan hareketlerin önlenmesi için Amerikan otoritesini kabul eden bütün ‘asilerin’ genel affını önerdi³⁵³ ve Genel Af Yasası kabul edildi. Böylece savaş suçu işleyenler hariç, ABD’ye silah doğrultmuş olan Filipin ordusu mensuplarının rütbelerine bakılmaksızın affına karar verildi. Amerika Birleşik Devletleri’nin kendi tanımıyla adalarda sağlamak istediği, Amerika Birleşik Devletleri himayesi altında cumhuriyetçi bir yönetim anlayışı ışığında istikrarlı sivil kurumların tesis edilmesiydi. Bu sebeple doksan günlük bir süre zarfında Amerikan hükümeti ile savaşmış olan ordu mensubu veya sivil herkesin adalar genelinde Amerika Birleşik Devletleri otoritesini tanımak kaydıyla affedileceği genel bir af kanunu çıkardılar³⁵⁴. Aftan yararlanmak isteyenlerin en yakın askerî istasyona teslim olması gerekmektedir³⁵⁵. 23 Mart 1901’de Emilio Aguinaldo’nun yakalanması ile savaş büyük ölçüde

³⁵¹ Kuzey Luzon’da temel güzergahlar şu şekildeydi: Sen Fernando-San Isidro (47 km), Angeles-Dinalupijan-Balanga (64 km), Dinalupijan-Olengapo (42 km), Manila-Novaliches (18 km), Dagupan-San Quintin (51 km), Ilagan-Bayombong (112 km), Bautitsa-San Quintin (49 km), Tarlac Vilayeti (40 km), Zambales Vilayeti (196 km), Baliunag-Gapan (48 km). Güney Luzon’da temel güzergahlar şu şekildeydi: Calamba-Balayan (101 km), Albay-Camarines (72 km), Bacoor-Silang (29 km), Tayabas Vilayeti (40 km). Bkz. Philippine Division, “Appendix H”, a.g.e., s.4-12. Muhtemelen henüz çok kısıtlı çalışma yürütülmüş olduğundan Visayalar, Mindano ve Sulu bölgelerindeki güzergahlar belirtilmemiş olup sadece yolların masrafları aktarılmıştır. Güzergahlar için ayrıca bkz. Philippine Division, “Appendix H, Exhibit A”, a.g.e., s.9, 11.

³⁵² Philippine Division, “W. A. Kobbe: Department of Mindanao and Jolo, Appendix P”, a.g.e., s.4.

³⁵³ Buna Emilio Aguinaldo da dahil edilmekteydi. MacArthur, Aguinaldo’nun sağ ele geçirilmesini elzem görmekte, bunun adaların etkisizleştirilmesi/pasifize edilmesi yolunda önemli bir adım olacağını düşünmekteydi. Bkz. MacArthur to Adj. Gen., GPO, Jun. 5, 1900, a.g.e., s.1175.

³⁵⁴ Affin ardından arşiv belgelerinde pek çok silah bırakma, teslim olmalara ilişkin yazışmalara rastlamaktayız. Özellikle savaşın sonlarına doğru koordinasyonları kopan Filipin ordusu rütbeli askerlerin emri altındaki askerlerle ve silah, askerî malzeme, mühimmat beraberinde teslim olduklarına rastlıyoruz. Haziran, 1901 tarihli rapora göre 21,364 teslim gerçekleşti. MacArthur to Adj. Gen., GPO, Feb. 15, 1901-Mar. 19, 1901, a.g.e., s.1254-1260.

³⁵⁵ Bu istasyonlarda teslim olan “asiler” istedikleri bölgeye yerleştirilecek ve ulaşmaları Amerikan hükümeti tarafından karşılanacaktı. Silahlarını iyi kondisyonla teslim edenlere otuz peso ödenecekti. Bkz. MacArthur to Adj. Gen., GPO, Jun. 9, 1900, a.g.e., s.1177, 1178. 21 Eylül 1900’de sona erdirilmesi düşünülen af yasası 1 Haziran 1901’e kadar uzatıldı. Bkz. MacArthur to Adj. Gen., GPO, Apr. 6, 1901, a.g.e., s.1266. Genel affı kabul etmeyenler de vardı. Bazı gruplar hala Amerikan askerilerine saldırılar düzenlenmekteydi. Apolinario Mabini affı kabul etmeyen en önde gelen fikirsiz liderdi. Bkz. MacArthur to Adj. Gen., GPO, Jan. 26, 1901, a.g.e., s.1248. Apolinario

son buldu. Bundan sonraki süreçte Emilio Aguinaldo'nun Filipinler'in etkisizleştirilmesi sürecinde önemli bir şahsiyet olacaktı³⁵⁶ ve kısa sürede Amerikan varlığını tanıdı³⁵⁷. Etkisizleştirme siyasetinin, etkin çatışmanın azalmasının ardından gönüllü Amerikan askerlerinin bazıları ülkeye gönderilmeye başlandı. Gönüllü birlikler yerine ise yerlilerden oluşan atlı birlikler organize edilerek Filipinler'de asayişin tesisi için yeni bir düzen kuruldu³⁵⁸.

4.6.Sağlık ve Eğitim Hizmetleri

Asayişin sağlanması beraberinde sağlık hususu da önemli görülüyordu. Sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi askerî idare sırasında öncelikli çalışma alanlarından biriydi³⁵⁹. Salgın hastalıklar Filipinler'in ciddi meselelerindendi. Suçiçeği, hıyarcık, tetanos, tifo, tüberküloz, boğmaca, kızamık, kabakulak ve beriberi yaygın ve devamlı hastalıklardı. Özellikle havaların ısınmasıyla beraber İlkbahar aylarında azami düzeye ulaşmakta ve ciddi kayıplara yol açmaktaydı. Manila Sağlık Kurulu, Manila'da ev ev kontrol yaparak bir sağlık haritası çıkardı. Ardından hastalık yayıcı sebeplerin ortadan kaldırılması amacıyla kanalizasyon ve lağım sisteminin kurulması, hendek ve kanalların temizlenmesi, ölümlerin planlı alanları gömülmesi, aşılama ve yeterli temiz su tedarik edilmesi gibi düzenlemeler yürürlüğe koydu. Şehir on ilçeye bölünüp her ilçe için sağlık müfettişleri görevlendirildi³⁶⁰. Manila pek çok açıdan diğer

Mabini'nun hayatı ve siyasî yönü, her ne kadar Filipin İslam tarihine ilişkin çalışmalarıyla tanınsa da Cesar Adib Majul'un doktora tezi çalışmasıdır. Ayrıca bkz. Cesar Adib Majul, **Apolinario Mabini: Revolutionary**, National Historical Commission, 1964.

³⁵⁶ Emilio Aguinaldo'nun etkisizleştirme siyaseti amacıyla nasıl kullanılacağı konusunda Filipin Adaları Askerî Valisi General Arthur MacArthur ve Savaş Bakanı vekili/İkinci General Corbin arasında fikir ayrılığı ortaya çıkmıştı. Emilio Aguinaldo'nun ve kendi seçtiği iki kişinin birlikte Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmesi, Amerikan kurumlarını tanınması ve gözlemlemesi Filipinler'in pasifize edilmesi/etkisizleştirilmesi yolunda önemli bir adım olduğu General MacArthur tarafından vurgulanmaktaydı. Ancak İkinci General Corbin, bu konuda aynı düşünceleri paylaşmamakta, Emilio Aguinaldo'nun Filipinler'de bulunmasının pasifizasyon sürecinde daha uygun bir adım olacağını düşünmekteydi. MacArthur to Adj. Gen., GPO, Apr. 1, 1901, **a.g.e.**, s.1265. Corbin'in telgrafı için bkz. Corbin to MacArthur, GPO, Apr. 3, 1901, **a.g.e.**, s.1266.

³⁵⁷ General Funston'a 28 Şubat'ta kaynağı belli olmayan bir ihbar ulaşmıştı. İhbara göre Emilio Aguinaldo, Palanan'da bulunmaktaydı. Bir kuvvet oluşturuldu. Bu kuvvet Tagalog konuşabilen 78 kişi, daha önce yakalanmış olan Emilio Aguinaldo'nun ulaşı ve dört eski Filipin ordusunda rütbeli askerleri içermekteydi. 6 Mart'ta kuvvet harekete geçti ve 14 Mart'ta Luzon kıyılarına çıkış yaptı. 23 Mart'ta kısa bir çatışmanın ardından Emilio Aguinaldo yakalandı. General MacArthur'a göre, bu başarılı harekâtın ardından Emilio Aguinaldo'nun talimatıyla adalar genelinde kayıtsız şartsız bir teslimiyet gerçekleşecek, silahlar ve mühimmatlar teslim edilecek ve Amerikan üstünlüğü tanınacaktı. MacArthur to Corbin, GPO, Mar. 28, 1901, **a.g.e.**, s.1262, 1263.

³⁵⁸ Filipinler'in kolluk kuvveti olacak olan bu süvari birliklerinin sayısı 5,414 idi ve 50 Amerikan teğmen tarafından kumanda edilmekteydiler. Bkz. MacArthur to Adj. Gen., GPO, Jun. 7, 1901, **a.g.e.**, s.1284.

³⁵⁹ Victor G. Heiser, *Sanitation in the Philippines*, **The Journal of Race Development**, 3. Cilt, No. 2, Ekim, 1912. s.121-134.

³⁶⁰ Bu müfettişler her hafta evlerin kontrolünü yaparak devam eden hastalıkların tespiti ve önlenmesi çalışmalarını yürüttüler. Salgın hastalıklara bağlı kayıplarda, hastalık sahibi vakit kaybedilmeden yakılmakta, evi karantina altında tutulmakta ve sterilize edilmekteydi. Hastalıkların diğer vilayetlere yayılmasını önlemek amacıyla tren istasyonları ve limanlar denetlenmekteydi. Eczanelere, hekimlere, dış hekimlerine, gıda ve içecek

Filipin şehirleri için emsal oluşturacaktı. İngilizce yeni eğitim dili olarak belirlendi. ABD'den öğretmenler getirildi. Amerikan ruhunun Filipinlilere sirayet etmesi yolunda, İngilizce öğrenen bireylerin bir Amerikan gibi düşünmesini sağlamak Amerikan kurumlarının ülkede tesisi ve işlemesi için önemli bir adım olarak değerlendiriliyordu³⁶¹.

4.7.Filipin Komisyonu'nun Kuruluşu ve Sivilleşme Girişimleri

Askerî idare bir yandan etkisizleştirme siyaseti izleyerek, adalarda sivil idarenin tesisine zemin oluşturmaya çalışırken sivilleşme deneyiminin en önemli organı Filipin Komisyonu kuruldu³⁶². Askerî idarenin, sivil idarenin tesisinin müsait olduğu noktaları kademeli biçimde devrettiği bir süreç başlıyordu. 4 Temmuz 1901 tarihinde Adna R. Chaffee Filipinler askerî yönetiminin başına geçti³⁶³. Filipin Komisyonu'nun başına ise William H. Taft geçti. Ayrıca bu tarihten itibaren komisyon Filipinler'de bütün işlerinden sorumlu merci olacaktı. Bir nevi askerî yönetimin sorumluluklarını üstlenecek ve Filipinler'de bir sivilleşme deneyimi yaşanacaktı³⁶⁴. William H. Taft, Filipinler'in valisiydi. Özgürlük hareketlerinin devam ettiği ve sivil yönetim tesisinin henüz mümkün olmadığı yerlerinde askerî yönetim devam edecekti³⁶⁵. Ordunun sivil yönetimin sorumlu olduğu herhangi bir bölgede tutuklama yapması yasaktı. Sadece olağanüstü bir durum olduğunda, sivil yönetimin himayesi altındaki polis güçleri veya kolluk kuvvetlerinin asayişini sağlama konusunda yetersiz olduğu durumlarda valinin izniyle ordu sivil yönetim bölgelerinde yetkilendirilebiliyordu³⁶⁶.

Sivilleşme deneyiminde Sivil İşler Ofisi önemli bir birimdi. Ofis, askerî idareden sivil idareye geçiş kapsamında değerlendirilebilecek girişimlerden sorumluydu. Bu bakımdan askerî

saticılarına, pansiyonlara lisans zorunluluğu getirildi ve Manila genelinde üç yüzün üzerinde lisans verildi. Philippine Division, "Office of the Chief Surgeon, Appendix F", **a.g.r.**, s.16-19.

³⁶¹ Eğitim meselesi Filipin Komisyonunca düzenlendiği için sivil idare bölümünde incelenecektir. Bkz. Philippine Division, **a.g.e.**, s.53, 54.

³⁶² Komisyon 20 Ocak 1899'da kurulmuştu.

³⁶³ 1901 yılı Mayıs'ında Kuzey Luzon'da yirmi beş binin üzerinde er ve subay, elli bir piyade taburu, altı süvari bölüğü, iki yerli gözcü bölüğü, bir mühendis bölüğü ve bir topçu bataryası toplam iki yüz on altı istasyonda, yaklaşık seksen bin kilometre karelik alanda görev yapmaktaydı. Philippine Division, "Loyd Wheaton: Department of Northern Luzon, Appendix M", **a.g.e.**, s.1, 2.

³⁶⁴ Bu süreçte askerî idare ve sivil idare arasında çoğu suç işleyen askerlerin hangi mahkemelerde yargılanacağına ilişkin olmak üzere birtakım anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktaydı. Adna Chaffee, asker kaçaklarının, asker suçlularının kendi himayesindeki askerlerin çeşitli disiplinsizliklerinden kaynaklanan vakaların duruşmalarının sivil mahkemelerde görülmesi ve cezanın sivil yönetim tarafından verilmesinden rahatsız olmuştu ve bu durum vali William H. Taft ile arasını açmıştı. Bkz. Chaffee to Adj. Gen., GPO, Oct. 4, 1901, **a.g.e.**, s.1296. Sivil-askerî ilişkilerde önemli bir örnek olarak değerlendirilebilecek bu döneme ilişkin bir makale için bkz. Rowland T. Berthof, *Taft and MacArthur, 1900-1901: A Study in Military Relations*, **World Politics**, 5. Cilt, No.2, Cambridge University Press, Ocak, 1953. s.196-213.

³⁶⁵ William McKinley to Corbin/Chaffee, GPO, Jun. 21, 1901, **a.g.e.**, s. 1286.

³⁶⁶ Root to Chaffee, GPO, Mar. 4, 1902, **a.g.e.**, s.1319.

idare ve sivil idare arasında bir geçiş birimi idi. Ofis, Filipin Ordusu'nda görev alıp teslim olan özellikle halk üzerinde tesiri olan generaller ve subaylar hakkında bilgi toplayıp, kayıtlarını tuttu. Bu eylem etkisizleştirme siyasetinin önemli hamlelerinden biriydi. Çünkü Amerikan sömürge idaresi kuracağı idarede bu generalleri görevlendirmeyi planlamaktaydı. Ancak kurduğu idarede generalleri görünür ama işlevsiz bir idarî mekanizma içerisinde, bir başka deyişle kendi sisteminde erittiğine, etkisizleştirdiğine sivil idarenin incelendiği bölümde daha detaylı değineceğiz. Bu girişim doğrudan bu siyasetle ilişkiliydi. Ayrıca ofiste belediye hükümetlerinin kuruluşu hakkındaki meseleler müzakere edilmekteydi. Müzakerelere bağlı olarak özellikle nöbet alanları, asayiş sorumluluğu polis kuvvetlerine devredilmekteydi. Öncelikle Manila'da, ardından Filipin Cumhuriyeti'nin ikinci başkenti Tarlac'ta büyük ölçüde polis kuvvetlerine geçildi. Polis kuvvetleri altıpatlar ve pompalı tüfeklerle silahlandırılmaktaydılar³⁶⁷. Silahlandırma hususunda bir denetim meselesi göze çarpar. Yerli polislerin kısa menzilli silahlarla donatılması bu silahların ancak yakın muharebede kullanılması Amerikan idaresine karşı kullanılmasını önlemek bakımından bir denetimi işaret etmekteydi. Polis kuvvetleri kademeli olarak belediyeye bağlanarak sivilleşmeye geçiş planlanmaktaydı. Manila'daki asayiş kademeli biçimde polis kuvvetlerine devredilmekteydi. Polis kuvvetleri alt kademedeki yerlilerden oluşan sivil bir örgüt olsa da subaylar tarafından idare edildikleri için yarı-sivil durumdaydılar. Temel görevleri şehirdeki depoların, dükkanların, hastanelerin, kamu binalarının, memurların gayr-i menkullerinin, hapisanelerin korunmasını sağlamaktı³⁶⁸.

4.8. Dinî Araziler Meselesi

Askerî idare sırasında bir başka tartışılmalı mesele Filipinler'de dinî arazilerdi. İspanya idaresinde ticaret kentleri dışında kalan topraklar kilisenin bir nevi belediye görevi yürüttüğü bir yönetim tarzıyla idare edilmekteydi. Kilise hem Hristiyanlığın yayılması misyonunu yerine getiriyor hem de *pueblo* seviyesindeki dinî arazide belediye hizmetlerini ve seçimleri yürütmekteydi³⁶⁹. Bölgenin sakinlerin kayıtları kilise arşivlerinde tutulmaktaydı. İktisadî meseleler bizzat kilisenin yetkisindeydi. Bir başka deyişle Filipinler taşrasında kilisenin otonom bir yönetim organıydı³⁷⁰. Bu topraklar Filipinler'in onda birine denk geliyordu. Amerika idaresi

³⁶⁷ Philippine Division, "Appendix M, Exhibit C", a.g.e., s.53, 54.

³⁶⁸ Philippine Division, "Geo W. Davis: Provost Guard, Appendix L", a.g.r., s.3-5.

³⁶⁹ Sivil idareyi incelediğimiz bölümde İspanya sömürge idaresine daha detaylı değinmeye çalışacağız.

³⁷⁰ Kiliseler aynı zamanda savunma görevini de üstlenmekteydi. Özellikle Moro korsanlarının kıyı bölgelerine karşı düzenlediği yağma saldırılarının önlenmesinden kilise sorumluydu. James A. LeRoy, *The Friars in the Philippines*, *Political Science Quarterly*, 18. Cilt, No. 4, Aralık, 1903. s.657-680. Müslümanlara karşı savunma için ayrıca bkz.

Filipinler’de din ve devlet işlerinin birbirinden ayrıldığı bir idare tarzı uygulamak niyetindeydi³⁷¹. Taşradaki kilisenin varlığı ve bu otonomu sürdürme niyeti dinî araziler sorununu ortaya çıkarmıştı. Zira arazilerin Katolik Kilisesi’ne ve dolayısıyla Vatikan’a ait olması meseleyi daha muğlak hale getiriyordu³⁷². ABD, dinî arazilerin Vatikan’dan satın alınması yoluna giderek diplomatik meseleyi çözüme kavuşturacaktı³⁷³.

4.9. Askerî İdareden Sivil İdareye Geçiş

Filipinler’de askerî idareden sivil idareye geçiş arasında doğrudan bir geçiş söz konusu olmamış, bölgelere göre kademeli bir geçiş gerçekleşmiştir. Haliyle Filipinler’de askerî idare ile sivil idare birbirine bir süre koşut seyretmiştir. Askerî idare Filipinler’de askerî operasyonunu sürdürürken bir yandan idari yapılanmasını kuruyordu. Askerî idareye bağlı bürolar oluşturularak iç işleri idare ediliyordu. Askerî idarede idare bakımından birkaç önemli adım dikkat çeker. Bu girişimler yukarıda da belirttiğimiz üzere asayişin sağlandığı noktalarda daha uygulanabilir olarak karşımıza çıkar. Bu adımları mahkemelerin kurulması, vergilerin tahsili, belediye hükümetlerinin kurulması, yukarıda da vurguladığımız üzere gümrük ve ticaret işlerinin sürdürülmesi, Amerikan tarzı eğitimin başlangıcı, bir siyasi parti organizasyonu yoluyla takımadaların Amerikanlaştırılması, İspanya yönetim geleneğinden faydalanmak için bütün arşiv kayıtlarının tasnif edilmesi, Filipin Yerli Bekçi kuvvetlerinin kuruluşu, sivil yönetime geçiş için gerekli çalışmaları yapacak olan komisyonun çalışmalarını desteklemek olarak sıralayabiliriz. Tabi bunun dışında ulaşım ağının geliştirilmesi için yol, köprü ve demiryollarının inşası, tamiratı gibi bazı altyapı çalışmalarını da dahil edebiliriz³⁷⁴. Altyapı çalışmaları özellikle Filipinler’in her noktasını ulaşılabilir kılmakla önemli bir iktidar unsuru olarak karşımıza çıkacaktır. Ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi gerektiği zaman güç uygulanmasını mümkün kılması bakımından önemli bir iktidar unsuru olarak değerlendirilebilir. Ancak esas amacı içlerdeki üretim kapasitesini önemli limanlara ulaştırmaktır. Bunun dışında gündelik hayatın seyrine dair, temel yaşam pratiklerinin

a.g.m. s.661. Kilisenin sorumluluklarına ilişkin bkz. Stephen Bonsal, *The Work of the Friars, The North American Review*, 175. Cilt, No. 551, Ekim, 1902. s.449-460.

³⁷¹ Philippine Division, “E. H. Crowder: Office of the U.S. Military Governor, **Annual Report of the Major General Arthur MacArthur, US Army, Commanding Division of the Philippines, Military Governor in Philippine Islands, Vol. II**, Manila, 1901. s.18, 19.

³⁷² Amerikan heyetinin Vatikan ile bu hususu müzakeresine ilişkin bir makale için bkz. Edward F. Goss, *The Taft Commission to the Vatican, 1902, Records of the American Catholic Historical Society*, 46. Cilt, No. 4, Aralık, 1935. s.184-201.

³⁷³ Araziler 7,239,000 USD karşılığında satın alındı. Bkz. Frank T. Reuter, **Catholic Influence on American Colonial Policies, 1898-1904**, University of Texas Press, 1967. s.174-176.

³⁷⁴ Robert Bacon, James Brown Scott (Ed.) **The Military and Colonial Policy of the United States: Addresses and Reports by Elihu Root**, Harvard University Press, London, 1916. s.242, 243.

düzenlenmesine ilişkin girişimlerden de söz edilebilir. Özellikle nikah ve evlilik işlerinin normal seyrinde sürdürülmesi, karantina kanunlarının yürürlüğe koyulmasını bu kapsamda değerlendirebiliriz. Bunun dışında özellikle ticarî faaliyetlerin de Amerikan modeli temelinde düzenlendiği göze çarpıyor. Patent ve marka kanunlarının Filipinler’de uygulanması Amerikan sömürge idaresinin bürokratik muhafazakarlığını gözler önüne sermek bakımından bu konuda önemli bir örnektir.

4.10. Federal Parti’nin Kuruluşu

Bir siyasî parti organizasyonu etkisizleştirme siyaseti için önemli görüldü. Filipin yerlilerinden oluşacak *Partido Federalista (Federalist Parti)* kurulmasına karar verildi³⁷⁵. Partinin yönergeleri Amerikan askerî idaresi tarafından inceleniyor ve etkisizleştirme siyaseti kapsamında olanlar yürürlüğe koyulmak suretiyle, bir nevi parti gözetim altında tutularak sivil idarenin tesisinde önemli bir araç rolü üstleniyordu³⁷⁶. Amerikan varlığının sağlamlaştırılması amacıyla kurulan parti ideolojik bakımdan *Pro-Amerikan* bir partiydi³⁷⁷. Ocak-Nisan 1901 yılları arasında Filipinler’de 283 parti komitesi kuruldu. Komiteler ağırlıklı olarak Luzon olmak Filipinler’in geneline yayıldılar³⁷⁸. Partinin Amerikan otoritesi güçlendireceği ve silahlı oluşumlara engel olacağı öngörülmekteydi³⁷⁹. Üyeleri silah bırakan Filipin Cumhuriyet ordusu mensuplarından oluşmaktaydı³⁸⁰. Filipin Ordusu mensuplarının parti çatısı altında birleştirilmesi, gizli oluşumların engellenmesinde önemli bir adım olacağı düşünülüyordu³⁸¹.

³⁷⁵ Partinin ilk başkanı Felipe Buencamino idi.

³⁷⁶ Philippine Division, **a.g.e.**, s.17.

³⁷⁷ Filipinler’de partileşme ve sivil idarenin kamuoyunca kabulü hakkında ileride valilik vazifesini yürütecek olan William Howard Taft’in yazdığı makale için bkz. William H. Taft, *Political Parties in Philippines*, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 20. Cilt, Eylül, 1902. s.3-8.

³⁷⁸ Ocak ayında 63 komite, Şubat’ta 122 komite, Mart’ta 86 komite ve Nisan’da 12 komite kuruluyor. Bkz. Philippine Division, **a.g.e.**, s.54, 55.

³⁷⁹ Parti ilkeleri incelendiğinde partinin birincil ilkesinin Filipinler’de Amerikan varlığının tanınması olduğu, kurulacak olan sivil idare ile iş birliği olduğu görülüyor. Bkz. Philippine Division, **a.g.e.**, s.69.

³⁸⁰ Çoğunluğu seçkin sınıfa mensup kimselerdi. Yeni kurulacak olan Amerikan idaresinde yer edinmek maksadında olan kimselerden oluşmaktaydı. Bunlar Amerikan otoritesi altında bağımsız olmak iddiasındaydılar. Bkz. Stuart C. Miller, **a.g.e.**, s.157.

³⁸¹ Philippine Division, **a.g.e.**, s.61, 62. Federal Parti 23 Aralık 1900’da kuruldu ve bu parti Amerikan sömürge idaresini, Filipinler’in bir ABD eyaleti olarak tanınacağı anlayışı savunuyordu. Amerikan idaresinin Filipinler’e barış ve huzur getireceğini düşünen ve bunu savunan bir anlayışla kurulan partiye Florentino Torres liderlik etti. Bkz. Philippine Division “Dr. T. H. Pardo de Tavera: A History of Federal Party” **a.g.e.**, s.162.

5. SONUÇ

Bu bölümde sömürgeci eğilimin Amerikan ordusunun kabiliyetinin ötesinde olduğu, tabiri caizse ABD'nin sömürgeciliğe girişindeki aceleciliği ordunun, donanmanın ve istihbarat faaliyetlerinin yetersizliği örneklerinden incelenmiştir. Ardından Filipinler'deki mevcut koşulları 1896 özgürlük hareketinden beri inceleyerek ABD'nin Filipinler'e ayak bastığında zaten İspanya idaresinin fiili varlığının neredeyse son bulduğunu, Amerikan kaynakları Filipinler Cumhuriyetinin resmî varlığını yok sayarak onları Paris Anlaşması referansıyla Amerikan haklarına taciz eden işgalci konumunda gösterecekler bile Haziran 1898 itibarıyla Filipinler'deki iki resmi hükümetin Filipinler Cumhuriyeti ve Sulu Sultanlığı olduğunu belirterek aslında işgalci konumunda olan devletin Amerika Birleşik Devletleri olduğunu öne sürdük. Daha sonra Filipinler'e yayılmanın hangi koşulları bağlı olarak geliştiğini ele aldık. Filipin-Amerikan Savaşında izlenen stratejiye değinerek, düzensiz harpte elde edilen başarının aslında şaşırtıcı olmadığını, çünkü Filipinler'de görev yapan generallerin pek çoğunun Amerikan yerlilerine savaşmaları vesilesiyle bu muharebe biçimine yabancı olmadıklarından söz ettik. Ancak savaştaki başarının yalnız Amerikan ateş gücü üstünlüğü ve taktik becerisiyle alakalı olmadığını belirterek, Filipin Cumhuriyet Ordusundaki liderlik sorununu ve bölgeler arasındaki kopukluğu da mağlubiyetteki önemli sebepler arasında gördük. Bununla beraber ABD'nin Filipinler'in ticari potansiyelinin ve dolayısıyla ticaretle uğraşan *ilustrado* denilen seçkin sınıfın rolünün de farkında olmasıyla savaş sırasında öncelikli olarak ticarî istikrarı sağlama stratejisinin önemi vurgulayarak, erken dönemde seçkin sınıfın nasıl desteğinin sağladığını açıklamaya çalıştık. Ayrıca askerî idare sürecinde Müslümanlarla yapılan ilk temasları ele almaya çalıştık ve askerî idarenin yapısını inceleyerek, vergilendirme ve ticaretin nasıl sağlandığını açıklamaya çalıştık. Altyapı ve sağlık çalışmalarından söz ettik. Ayrıca Mindanao Adası'nın etkisiz hale getirilememesinin burayı yeni bir muhalefet ve direniş bölgesi haline getirdiğine ve Filipinler'de Amerikan varlığını tanımayan pek çok kimlikten muhalifin buraya akın etmesini örnek göstererek Filipinler'deki ilk üst kimlik emsalinin Müslümanların Amerika kuvvetlerine karşı mücadelesine bağlı geliştiğini öne sürdük. Beraberinde askeri idarenin iktidar mekanizmasının işleyişi bakımından her bölgede aynı nitelikte olmadığını ayırarak sivil idareye geçişin de Filipinler'de bölgelere göre değişiklik gösterdiğine dikkat çektik. Son olarak Müslümanların *Bizler merkezi İstanbul olan dine itibar ederiz* söylemini vurgulayarak, Amerikan kuvvetleri ile savaşa girmelerinden söz ettik. Filipinler'e dair bilginin organize edilmesi olarak nitelendirdiğimiz arşiv, tasnif ve harita çalışmalarının önemini belirtmeye çalıştık.

Amerikan Başkanının kaleme aldığı 4 Temmuz 1902 tarihinde askerî tören sırasında sesli okunmasını istediği bildiride Filipinler'deki savaşı şöyle özetlemektedir. ‘*Amerika Birleşik Devletleri Filipinler’de üstün sayıda, organize, iyi silahlanmış, dağları, ormanları ve bataklıkları etkin kullanabilen asi kuvvetlere karşı mücadele yürüttü. Ordu, halkın dilini (dillerini) bilmediği ve istihbarat bilgisinin hayatî önem taşıdığı bir bölgede bilgi edinmemekte ve bu sebeple etkin bir takip ve pusu saldırılarına önleyici girişimlerde bulunamamaktaydı. Halk arasında kimlerin isyan hareketi içinde olduğunu kestirmek mümkün değildi. İletişim ve ulaşım bir başka sorundu. Adalar genelinde yeterli bir yol sistemi yoktu. Sel baskınları hareket imkanını neredeyse ortadan kaldırıyordu. Tropik iklim ve salgın hastalıklar orduyu zayıf düşürmüştü ve büyük zayıat verilmesine yol açmıştı. Üç yıl içinde Amerikan ordusu büyük ve küçük çaplı olmak üzere iki binin üzerinde çatışmayla karşılaşmıştı. Büyük ölçüde Kızılderililere karşı yürütülen mücadeleden alınan dersler ışığında Filipinler’de asi kuvvetleri ile çarpışıldı. Amerika Birleşik Devletleri’ni Filipinler’de öncülük etmek istediği idealler Filipinli halkın bireysel özgürlüklerinin sağlanması, kişilik haklarının ve dinî özgürlüklerinin korunmasıdır*³⁸². William McKinley Filipinler’de bundan sonra yerlilerin korunduğu ve dostane tutumdan taviz verilmediği bir yönetim sürecini başladığını işaret eder. Anlaşıldığı üzere Başkan tarafından Filipinler’in ilhakı karasal bir yayılma olarak değil medeniyetin genişlemesine dair bir yayılma olarak görülmekteydi³⁸³. Askerî idarenin belediye kanunları için koşullar oluşuna kadar sürdürülmesi gerekli görülüyordu. Başkan William McKinley askerî idareyi Filipinlilerin kişilik hakları ve özgürlüklerinin garanti altına alınması için önemli bir adım olarak değerlendirmektedir ve bunu *benevolent assimilation* veya bir başka deyişle müşfik, iyimser asimilasyon olarak tanımlamaktaydı³⁸⁴. Sömürge idaresinin dayanak noktasının Filipinlilerin kendi kendilerini idare edebilme kabiliyetlerine ideolojik tabanlı bir acizlik ve yoksunluk atfedildiği bir zemin üzerinde geliştiği görülüyor. Bu yoksunluk öngörüsünün ise tamamen Amerikan özgücülüğü anlayışından türediği dikkat çekiyor. Yani askerî idare ve akabinde tesis

³⁸² 4 Temmuz 1902 gibi sembolik bir tarihte 66. Genel Emir kapsamında yayınlanan bu mektubun tam metni için bkz. Root to War Department, GPO, Jul. 4, 1902, **a.g.e.**, s.1352, 1353.

³⁸³ Karasal/bölgesel yayılma ifadesi *territorial expansion* karşılığında kullanılmıştır.

³⁸⁴ “Amerikan yönetiminin Filipinler’de tesis edilmesi artık Amerika Birleşik Devletleri’nin uluslararası camiada da kabul ettirdiği bir gerçektir. Bundan sonra Amerikan kuvvetleri yönetim tesisi sürecini birer istilacı olarak değil, yerlileri korumak fikriyle hareket eden, dostane tutumdan taviz vermeyen bir tavırla yönetmelidir. Askerî yönetim belediye kanunları için koşullar sağlanana kadar gerekli görülmektedir. Askerî yönetimin en samimi ve en yüce hedefinin Filipin yerlilerinin kişilik haklarını ve özgürlüklerini garanti altına alarak, güvenini ve saygısını kazanmaktır. Amerika Birleşik Devletleri’nin buradaki amacı müşfik asimilasyondur. Keyfi iradeye karşı adaletin kazandırılmasıdır. Özgürlüğün sembolü Amerikan bayrağı altında Filipin Adaları halkına istikrarlı bir yönetim düzeni sunmaktır.” Bkz. William McKinley to Otis, GPO, Dec. 21, 1898, **a.g.e.**, s.859

olunacak sivil idare ABD'nin kendisini, başka bir milletin kendini yönetebilme kabiliyeti üzerine karar vermede hâkim durumda konumlandığı bir ideoloji zemine tesis ediliyordu.

Şüphesiz ilk aşamada ABD de çatışmadan kaçınarak istikrar sağlamak niyetindeydi. Ancak Filipinler henüz fiilî muharebe bölgesi olarak kabul edildiğinden bölgede resmî yetkililerin hepsi ordu mensuplarıydı. Ordu mensupları etkin diplomasi faaliyeti yürütecek niteliklere sahip olmamaları bir yana resmîyette diplomatik temasa geçmelerine imkân tanıyan bürokratik bir zemin de mevcut değildi. Bu ifadelerle varmak istediğimiz netice ABD'nin, Filipinler'deki siyasî ortam hakkında fikir sahibi olmadan bu harekâta girişmesi, süreci sadece ordunun muharebe yürüteceği tutarlı veya başka bir deyişle donuk bir eylem alanı olarak ön görmesiydi. Filipin-Amerikan Savaşı'nın ABD lehine sonuçlanmasının sahadaki sebebi ordunun üstün ateş gücü ve düzensiz harbe uyum sağlamasıyken, diplomatik sebebi *illustrado* denilen seçkin Filipinli sınıfın desteğinin sağlanmasıydı. Çünkü çoğunluğu tüccarlardan oluşan bu sınıf özgür Filipinler'den daha çok istikrar talep etmekteydi³⁸⁵. Askerî idare bu topraklarda ticaretin öneminin farkında olduğundan ilk hamlesi limanların kontrolü ve ticaret akışının sağlanmasına yönelik yaptı. Bu durum seçkinlerin Filipin Cumhuriyeti'ne desteklerini çekmelerine yol açtı. Filipinlilerin kendi kendilerini idare edemeyeceklerine kanaat getiren ABD, burada kalıcı bir idare tesis etmeyi amaçlamaktaydı. Bu kapsamda ilerleyen bölümde inceleyeceğimiz eğitim ve kendi kendini idare etme pratikleri önemli bir konumdaydı. Ancak ilk aşamada güçlü bir idarî mekanizma kurmak için Filipinler'e dair bilginin organize edilmesi olarak tanımladığımız haritalama, arşiv tasnifi gibi çalışmalara önem verildi³⁸⁶. Bu çalışmaları ilerleyen bölümde değerlendireceğimiz etnolojik çalışmalar takip edecek ve Filipinler'de bölgelere göre esneklik gösteren bir idare modeli ortaya çıkacaktı³⁸⁷. Askerî idarenin gerektiği zaman sivil idareye müdahil olma hakkı saklı bulundurulmuş sivil idarenin varlığı teminat altına alınmış oldu.

Yani ABD'de sömürgeci zihniyetin ortaya çıkışı ve eyleme yönelişi arasındaki süre zarfının kısıtlı oluşu eylem alanında aksaklıkları beraberinde getirerek, yarım milyon Filipinlinin hayatını kaybettiği ve özellikle işkence ve savaş hukukunun ihlali gibi pek çok

³⁸⁵ Savaşın kaybedilmesi hususunda John N. Schumacher karşıt bir tez öne sürerek, ruhban sınıfının desteğini kesmesini esas direnci kıran sebep olarak değerlendirmekteydi. Bkz. Brian McAllister Linn, **a.g.t.** s.5.

³⁸⁶ Paris Anlaşması hükümlerinden biri İspanya idaresinin kayıtlarının Amerikan idaresine devriydi. Bu sebeple on üç yazman İspanya arşivlerinin tasnifinden sorumlu tutulmuştu. Kamu işleri bu arşiv kayıtlarına uygun olarak düzenlenecekti. Kayıtlar çevirmenler tarafından incelenecek ve sivil idare bu bilgiler ışığında tesis edilecekti. Philippine Division, **Annual Report of Major General Arthur MacArthur, U.S. Army, Commanding, Division of the Philippines, Military Governor in the Philippine Islands, Vol. II**, Manila, 1901. s.2.

³⁸⁷ Bu noktada en önemli emsal "Moro Province" bölgesi olacaktı.

eleştiriyi gündeme getirmişti. Askerî idare süreci Filipin yerlilerinin yedide birinin hayatını kaybettiği, Filipinler tarihinde emsali görülmeven bir şekilde sonuçlanmıştı³⁸⁸. Hem Filipinler tarihi hem de ABD tarihi için bir dönüm noktası olan askerî idare süreci günümüzde devlet-dışı aktörler dediğimiz unsurlarla mücadele yöntemleri bakımından bir kaynak olarak değerlendiriliyor. Ancak bu durum Amerikan müdahaleciliğin de söz konusu ideolojik tabandan sıyrılamaması durumunu da beraberinde getiriyor³⁸⁹. Bunun dışında Filipinler’de pratik edilen gözetim-denetim idaresi modelinin Amerikan devlet modelini ne ölçüde dönüştürdüğü güncel tartışmalar arasında yerini koruyor.

³⁸⁸ Isaac Allan Punzalan, **American Tropics: Articulating Filipino America**, University of Minnesota Press, 2006, s.15

³⁸⁹ Bu konuya ilişkin yakın zamanda çıkan ve Amerikan dış politikasının hafızasında Filipinler’in önemli bir yer tuttuğu tezini işleyen Marouf A. Hasian’ın çalışması, bunu günümüzdeki terör saldırıları ile Moroların Amerika askerlerine yaptığı saldırılar arasında bir bağlantı kurma ve böylece terör saldırılarının İslamiyet’in bir karakteristiği olarak yansıtılması perspektifinden işliyor. Bkz. Marouf A. Hasian, **President Trump and General Pershing: The Remembrance of Moro Insurrection in the Age of Post-Truths**, Palgrave MacMillian, 2019.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜSLÜMAN FİLİPİNLER'DE AMERİKAN ASKERÎ İDARESİ

İspanya'nın Morolar'a karşı üç asırlık mücadelesi elle tutulur bir sonuç vermemiştir³⁹⁰. Sulu ve Mindanao'daki İspanya otoritesi garnizonun ötesine taşınmamıştı. Şimdi ise ABD Müslüman Filipinler'i işgal etmiş ve bölgede sivil idareye geçişin mümkün olmadığı gerekçesiyle askerî idare kurmuştu³⁹¹. Moro'da Amerikan askerî varlığını dönemlere ayırmak gerekirse 1899-1903 yılları arası işgal süreci ve 1903-1913 arası askerî idare olmak üzere ikiye ayırabiliriz³⁹². Akabinde altı yıllık bir sivil idare kurulacaktı. Askerî idare Leonard Wood, Tasker H. Bliss ve John Pershing idaresiyle sürdürülmüştü³⁹³. Genelden farklı olarak Müslüman Filipinler'de uygulanacak etkisizleştirme (*pacification*) siyaseti askerî hukuk ve buna bağlı olarak askerî müdahale unsurları üzerine kuruluydu³⁹⁴. Hukuk idarenin yazılı sistemiyken, müdahale ise yaptırım gücü niteliğini taşıyordu. Moro'daki Amerikan idaresi emperyalizmin bütün biçimlerini barındırır nitelikteydi³⁹⁵.

³⁹⁰ Moro bölgesi Filipinler'in güney ucunda Mindanao, Sulu takımadalarından meydana gelmekteydi. Amerikan idaresi burada beş vilayet (Sulu, Lanao, Davao, Cotabato ve Zamboanga) teşkil edecekti. Bkz. Artemio R. Guillermo, **Historical Dictionary of the Philippines**, 2nd Edition, Scarecrow Press, Lanham, 2005 s.268. Moro, Filipinler'in güneyindeki Müslümanlar için kullanılan İspanyollardan ödünç bir kelimeydi. İspanyolların Faslıları ve Endülüs Araplarını tanımlamak için kullandığı kelime daha sonra Filipinler'e ithal edilmiş ve yerleşik hale gelmişti. Bkz. İsmail Hakkı Göksoy, "Filipinler: Ülkede İslamiyet" **DİA**, 13. Cilt, s.84.

³⁹¹ Yapısal olarak sivil idare niteliklerini barındıran bu idare askerî-bürokratik ya da bir başka deyişle *politik-militer* kadrosu bakımından askerî nitelikteydi.

³⁹² 1913-1920 dönemi ise bölge Filipin Komisyonu'na bağlı *Department of Mindanao and Sulu* idaresi altında yönetilecekti.

³⁹³ Geçici göreve gelen vekiller buna dahil edilmemiştir. Moro Eyaleti valilerinin görevleri süresince eyalete yönelik aldıkları kararların nasıl Washington D.C.' etkilemek anlayışına dayalı olduğunu, generaller için zorlu bir sınav diye niteleyebileceğimiz Moro Eyaleti'nin idarecisi olmak vasfını yerine getirme isteğiyle hırsın nasıl idareyi şekillendirdiğini gözler önüne seren bir doktora tezi çalışması için bkz. Wayne Wray Thompson, **Governors of the Moro Province: Wood, Bliss and Pershing in the Southern Philippines, 1903-1913**, Doktora Tezi, University of California-San Diego, 1975. Wayne Wray Thompson özellikle Leonard Wood ve John Pershing için bu tespiti yerinde bulur. *Beyaz üstünlüğüne* olan inançla aşağı görülen ama aynı zamanda savaşçı bir toplumun boyun eğdirilmesi, medenileştirilmesi ülküsüne erişmek isteyen generaller görevleri sırasında bu tutku ve hırsla hareket etmişlerdi. Onlar *beyaz üstünlüğüne* inancın en sağlam olduğu kurumdan yetişmiş, eğitim almışlardı. Bu yüzden 19. Yüzyıl son çeyreği ABD'sinde ve Anglosakson dünyasında popüler olan, bir seçkin sınıf zihniyeti olarak kabul gören Sosyal Darwinist inancın en önde gelen temsilcileriydi. Ayrıca Bkz. Ronald Lorenzo, **The Puritan Culture of American Military: U.S. Army War Crimes in Iraq and Afghanistan**, Ashgate, 2014. Şunu da belirtmekte fayda var ki dönemin savunma bakanlığı olan *War Department*'a ait bütün yazışmalarda bu inancı gözlemlemek mümkündür. Bu sebeple eyaletteki idare pratiklerini bu pencereden okumak daha faydalı olacaktır.

³⁹⁴ Amerikan başkanı Theodore Roosevelt'in silahlı ilerlemecilik (*armed progressivism*) olarak tanımladığı bu anlayışın en somut örneği Müslüman Filipinler'deki Amerikan işgalidir. Bkz. Christopher Capozzola, "The Military and the US Imperial State", Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **Colonial Crucible: The Empire in the Making of Modern American State**, The University of Wisconsin Press, Madison, 2009. s.394.

³⁹⁵ Francis Shor, Amerikan emperyalizmini üçe ayırarak askerî, ekonomik ve kültürel olmak üzere sınıflandırır. Moro Eyaletinde emperyalizmin bütün biçimleriyle karşılaşmaktayız. Askerî emperyalizm, ekonomik ve kültürel

Filipinler'deki Amerikan idaresine ilişkin yazılmış kaynakların pek çoğunun ırk meselesine ilişkin olduğu dikkatten kaçmaz. Ancak bu durum akademik bir eğilimden ziyade idarenin yapısıyla ilgilidir. Çünkü Amerikan idaresi bir etnik taksonomi üzerine inşa edilmiş bir idaredir³⁹⁶. Mindanao ve Sulu Filipinler'de etnik çeşitlilik bakımından ilk sırada gelen bölgedir. Pek çok kabileye, aşirete ev sahipliği yapar. Bu bölümde Moro Eyaleti'nin idarî yapısını inceleyecek, Morolar'ın bu pratiklere tepkilerini değerlendirmeye çalışacağız. Ancak öncelikle konuyla ilgili bazı kaynaklardan söz etmek yerinde olacaktır. Amerikan tarihçiliğinde *Moro Problem* başlığı altında kendine yer edinen bu konu başlıktan da anlaşılacağı üzere yanlı bir bakış açısıyla üretilir. Uzun süre tarih yazıcılığında Morolarla yapılan savaşlar olarak nitelendirilen vakaların pek çoğunun savaştan ziyade katliam olduğunun öne sürülmesi henüz oldukça yeni bir eleştiri olarak karşımıza çıkar³⁹⁷. Bir diğer tartışma ise Moroların İslâmîyet algısı üzerinedir. Peter Gowing, Najeeb Saleeby Moroların İslâmîyete karşı yüzeysel bir anlayışa sahip olduklarını öne sürerken, Cesar Adib Majul ve Renato Oliveros bu görüşün karşısındadır. Eklemede fayda var ki *Moroland* günümüz Filipinler siyasetinde önemli bir yere sahip olan bir diğer tartışmaya kaynaklık eder. Bu tartışma Müslüman Filipinler'in bağımsızlığı üzerinedir. Anlaşılacağı üzere Müslüman Filipinler'deki Amerikan varlığı pek çok açıdan kıymetli bir konu olarak karşımıza çıkar.

emperyalizmin dayanak noktası ve teminatı olarak karşımıza çıkar. Askerî mekanizma emperyalizmin olmazsa olmazı olan kontrol amacının birincil ögesidir. Bkz. Francis Shor, **Dying Empire: U.S. Imperialism and Global Resistance**, Routledge, New York, 2010. s.1-2.

³⁹⁶ Bu konuya ilişkin bir doktora tezi çalışması için bkz. Nur Dayana Mohamed Ariffin, **American Imperialism, Anthropology and Racial Taxonomy in the Philippines, 1898-1946**, Doktora Tezi, The University of Edinburgh, 2019.

³⁹⁷ Marouf A. Hasian Jr., **President Trump and General Pershing: Remembrances of the Moro Insurrection in the Age of Post-Truths**, Palgrave MacMillian, 2019. s.32.

1. MÜSLÜMAN FİLİPİNLER'DE ETNİK, SOSYAL VE DİNÎ YAPI

1.1.Etnik Yapı

Henüz 1869'de İngiliz coğrafyacı Alfred R. Wallace Filipinler'in güneyindeki adaları esasında Batı Malay takımadalarının bir uzantısı olarak değerlendirmekteydi³⁹⁸. Müslüman Filipinler'in bağımsızlık tartışmalarının günümüzde kadar korumasının sebebini bu durumla ilişkiydi. Etnik çeşitliliğin yoğun olduğu Mindanao'da kabilelerin asimilasyonu ve organizasyonu oldukça zor görünmekteydi. Rivayet edilir ki İspanyollar Amerikan hükümetine Moroları idare edebilmeniz için yüz bin düzenli askere ihtiyacınız var demektedirler³⁹⁹. Nüfusun büyük çoğunluğu Müslümanlar ve diğer animist/fetişist kabilelerden meydana geliyordu⁴⁰⁰. Mindanao ve Sulu'da Maguindanaolar ve Tausug olmak üzere iki önemli Müslüman etnik gruptan söz edebiliriz⁴⁰¹. Farklı etnik gruplardan meydana gelen bu Müslüman nüfus sömürge idaresi tarafından 'Moro ırkı' olarak nitelendirilmiştir⁴⁰². Toplumsal yapı için asiller, tebaa ve köleler olmak üzere üç sınıftan söz etmek mümkündür⁴⁰³. 1903 nüfus sayımına

³⁹⁸ Alfred Russell Wallace, **The Malay Archipelago**, Macmillian Publishers Limited, London, 1869. s.1-8. Amitac Acharya, Güneydoğu Asya'nın bölgesel tanımlaması *mandala* kavramı ile yapar. Bu kavram birbiryle örtüşen dairelerin oluşturduğu geniş bir daire anlamına gelir. Moro Eyaleti, kültürel bakımdan bu dairelerden birini oluşturur ve Güneydoğu Asya bölgesel sistemine dahildir. Bkz. Amitav Acharya, **The Making of Southeast Asia: International Relations of a Region**, Cornell University Press, Institute of Southeast Asian Studies, Singapur, 2012. s.60-67.

³⁹⁹ Hugh Lenox Scott, **Some Memories of A Soldier**, The Century Co., New York, 1928. s.289.

⁴⁰⁰ 1903 nüfus sayımına göre Moro Eyaleti'nde (Mindanao ve Sulu) yaklaşık 250,000 Müslüman yaşamaktaydı. Hristiyan nüfus 70,000 civarındaydı. Bkz. The Government of Moro Province, **The Annual Report of the Colonel Ralph W. Hoyt, 25th United States Infantry, Governor of the Moro Province, For the Fiscal Year Ended June 30, 1909**, The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1909. s.31.

⁴⁰¹ Amerikan idaresinden önce Morolar bölgede otoriter konumdaydı. Pek çok kabileyi ve Hristiyan topluluğu vergiye bağlamışlardı. Örneklendirmek gerekirse Filipinliler ve Morolar arasındaki anlaşmazlık asırların mirasıydı. Mindanao'nun en kozmopolit kenti olan Zambonaga'da bile ayrı *barriolarda* yaşamakta, ayrı pazarlarda ticaret yapmaktaydılar. Bkz. The Government of Moro Province, **a.g.r.**, 1909, s.5. Ayrıca Samallar ve Maranavlara da diğer etnik gruplardı. Bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **The Right Sort of White Men: General Wood and the United States Army in the Southern Philippines, 1898-1906**, Doktora Tezi, University of Connecticut, 2013. s.100. Yakan, Jama Mapun, Melebuganon, Sangil ve Badjao diğer küçük gruplardı. Morolar Mindanao Adası'nın batı ve güneybatı bölümüne ağırlıklı olarak yerleşmişlerdi. İçlere doğru yükselen dağlık alanlarda kabile toplulukları yaşamaktaydı. Bkz. Peter G. Gowing, **Mandate in Moroland: The American Government of Muslim Filipinos**, Doktora Tezi, Syracuse University, 1968. s.57, 65. Maguindanaolar aynı zamanda Mindanao'ya ismini veren etnik gruptur.

⁴⁰² Omar Hassan Dphrepaulezz, doktora tezi çalışmasında İslamiyet'in ve Moroların sömürge idaresi tarafından bir ideoloji ya da dinî gruptan ziyade bir ırk bağlamında algılanmasına dikkat çeker. Morolara Amerikan idaresinin bir ırk ön kabulü ile yaklaşıklarını aktarır. Müslümanlar, Filipinler genelinde nüfusun yüzde onunu oluşturmalarına rağmen, Filipinler'in yüzde otuzunu idare etmekteydiler. Maguindanaolar en geniş etnik gruptu. Mindanao Adası'nın yüzde yetmiş beşi bu etnik gruptan gelmekteydi. İkinci etnik grup ise hem İspanya idaresi hem de Amerikan idaresi tarafından en çetin savaşçılar olarak görülen Tausuglardı. Bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s. 12-15.

⁴⁰³ Tebaadan her kimse bir aşirete mensup, bir asilin liderliği altındaydı. Bazı durumlarda ise datu ve tebaası bir yeri mesken tutmuş akraba grubundan meydana geliyordu. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.102.

göre eyalette 460,353 kişi yaşamaktaydı. Müslümanlar ağırlıklı olarak yerleşiklerdi. Kabileler ise yerleşik ve göçebe olmak üzere ikiye ayrılmaktaydılar⁴⁰⁴.

1.2.Datular ve Sultan

Datular Morolar'da yerel aşiret reislerdir. Otoritelerini kayıtlarını tuttukları ve *silsile* ya da *torsilla* dedikleri jenolojilere dayandırmaktaydılar. Sultan ise en basit tanımla datuların datusuydu. Datuların aşiret mensupları üzerinde nasıl tam yetkisi yoksa, mensuplar başka bir datunun liderliği altında toplanabiliyorlarsa, aynı şekilde datular da sultana kayıtsız itibar etmemektedirler. Sultan dinî bir otorite, *Dar-ül İslam*'ın hükümdarı, Allah'ın yeryüzündeki "gölgesi" idi. Sultanın yanında bir *kima* (kadı) olurdu. Kur'an-ı Kerim'i, şeriatı bilen, Şafi mezhebinin kurucusu Muhammed el-Şâfi'nin fıkıh ve hadis eserlerini bilen, ümmetin ismeti için icmâ ve kıyas kavrayışına sahip kimseler kimaların temel kabiliyetleriydi. Sultan kima beraberinde *Ruma Bichara*'ya da danıştırdı. *Ruma Bichara* danışma meclisi niteliğindedi ve üyeleri itibarlı datulardan oluşmaktaydı. Datular dışında ise veliaht olan *raja-muda* ve ikinci veliaht *maharaja* da meclisin üyeleriydi⁴⁰⁵.

Datular sosyal örgütlenmenin merkeziydiler. Datular, yalnızca Mindanao özelinde değil Filipinler'de farklı unvanlarla anılan yaygın bir birimdi. Filipinler genelinde *barangay/barrio* yerleşmesine liderlik eden aşiret reisiydi. *Barangay* İslamiyet öncesinde de yerel bir örgütlenme biçimiydi. İslamiyet'in yayılmasıyla *barangay* örgütlenmesi İslamî karakterde *datu* örgütlenmesine dönüştü. Datu, aşireti tarafından Allah'ın yeryüzündeki vekili gibi görülerek varlığına mukaddes bir değer de biçilmekteydi⁴⁰⁶. Peter G. Gowing datuluk unvanının üç çeşit olduğundan söz eder. Bunlar unvana sahip ve bir bölgedeki bir aşireti idare eden datu, aşiret reisi olmasa da "datu sınıfında" doğduğu için datu olarak anılanlar ve bir de sultanla kan bağı olan datulardı. Datuların otoritelerinin kaynağı kişisel güçlerinden ileri gelmekteydi. Aşireti arasındaki ilişki karşılıklı fayda esasına dayalıydı. Datular aşireti korur, rehberlik eder, barınacak yer sağlardı. Aşiret mensupları başka bir datunun liderliğinde de toplanabilirlerdi. Otorite babadan oğlu geçmekteydi. Ancak datunun kardeşi ya da aşiretin desteğini kazanan başka bir mensup da otoriteye ele geçirebilmekteydi. Her datuya vekillik eden bir *pandita* bulunmaktaydı. Amerikan kaynaklarında *imam* olarak söz edilen bu kimseler esasında datuya

⁴⁰⁴ Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.653.

⁴⁰⁵ Cesar Adib Majul, *Political and Historical Notes on the old Sulu Sultanate*, **Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society**, 38. Cilt, No.1, Temmuz, 1965. s.27-29. Sultanın soyu Ehl-i Beyt'e dayanmaktadır. Ayrıca bkz. Najeed Saleeby, **Studies in Moro History, Law and Religion**, Manila, Bureau of Public Printing, 1905. s.1.

⁴⁰⁶ Laura Lee Junker, **Raiding, Trading and Feasting: The Political Economy of Philippine Chiefdoms**, University of Hawaii Press, Honolulu, 1999. s.130. Ayrıca bkz. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.98, 99, 102.

ve aşirete İslamiyet yolunda rehberlik eden din alimleriydi. *Âdât* hukukunun ve İslam hukukunun yerine getirilmesi için danışılan kimseydi. Camilerde imamlık yapmakta, dinî eğitim vermekteydi⁴⁰⁷. Datu dışında Müslümanların kullandıkları unvanlardan söz edecek olursak, *Rajah Muda* sultanın yerine geçecek olan kimseye denirdi. *Panglima*, Sultan tarafından Jolo'nun (Sulu) idaresinden sorumlu tutulan kimseydi. *Pandita* din alimi ve eğitimciydi. *Laksamana*, panglimanın vekili ve yardımcısıydı⁴⁰⁸. *Tuan* unvanı ise Sulu Moroları arasında yaygın bir unvandı. Datu ile otorite bakımından aynı anlamda kullanılmaktaydı⁴⁰⁹.

Datuların Amerikan idaresine tepkileri iki yönlü cereyan etti. Bazı datular muhalif olurken, bazıları iş birliğini tercih ettiler. Öyle görünüyor ki bu tepkiler datuların ekonomik durumuyla bağlantılıydı. Zira ilerleyen bölümlerde göreceğimiz üzere ABD ile iş birliğini tercih edenler zenginleşen tüccar Müslümanlar iken muhalif olanlar *Datu Ali* örneğinde göreceğimiz gibi köleliğin kaldırılmasına tepki göstermişlerdi. Bir datunun takipçilerine *sakup* denmekteydi. Aşiretlerini örgütlemekte ve idareye karşı çıkmaktaydılar⁴¹⁰. Gayet tabii belirttiğimiz üzere idareyi destekleyen datular da vardı. Otoriteye karşı kolektif bir mücadele söz konusu değildi⁴¹¹. Sultanın ABD'ye karşı tutumunda Osmanlı Devleti'nin de rolü önemliydi. Halife olarak kabul ettikleri II. Abdülhamid'in "*Amerikan hükümeti Müslümanların dinine karışmayacak, kendi ülkelerinde Hristiyanlara yaklaştıkları gibi yaklaşıacaklarını temin ederim*"⁴¹² sözleri de etkili olmuştu. Malay Müslümanlarının çoğu zaman sömürge idarelerine karşı yabancılıklarından doğan çatışmada Osmanlı Devleti'nin halifelik rolünü karşıt söylem geliştirmek maksadıyla kullandıklarını biliyoruz⁴¹³. Morolar'da da benzer bir eğilime rastlıyoruz. Osmanlı Devleti sömürgeci idareler altında bulunan Müslümanların siyasi

⁴⁰⁷ Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.100-103, 112.

⁴⁰⁸ Ronald K. Edgerton, **American Datu: John J. Pershing and Counterinsurgency Warfare in the Muslim Philippines**, 1899-1913, The University Press of Kentucky, 2020. s.331, 332.

⁴⁰⁹ Renato Oliveros, **Islam in the Moro American War (1899-1913): Implications on Muslim Mindanao, Philippines**, Doktora Tezi, Temple University, 2005. s.49.

⁴¹⁰ Sultan sömürge idaresine karşı iyimser olarak nitelendirilir. Jamalul Kiram (Cemal el-Kerem) Theodore Roosevelt'i Moro halkının babası olarak niteler. Henüz Amerikan kuvvetleri Sulu'ya yeni ayak bastığında sultan "*Amerikalılar dinimizi, topraklarımızı, kültürümüzü gasp etmeye gelmediler...Onlara karışmayın. Çünkü kibrit kutusu gibidirler, birini yakarsanız hepsi patlar*" dediği rivayet edilir. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.135.

⁴¹¹ Eyalet yıllık raporlarından anlaşılmaktadır ki Amerikan askerî idaresini en çok tedirgin eden husus kolektif bir Moro isyanıydı. Bu sebeple her raporun başında öncelikli olarak *kolektif bir isyana yol açacak bir durumun söz konusu olmadığı* belirtilirdi. Medeniyetle iç içe geçmiş olan Hristiyan olmak fikrinin Morolara doğrudan dayatılmamasının bir diğer sebebi de buydu. Bu dayatmanın kolektif isyana yol açacağı düşünülmekteydi.

⁴¹² Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.233, 234.

⁴¹³ Sömürgeciliğin küresel yapılanmasına karşı gelişen yerel tepkilerde Osmanlı Devleti önemli bir semboldü. Amrita Malhi, "*We Hope to Raise the Bendera Stambul*", Andrew Peacock, Annabel Teh Gallop (Ed.), **From Anatolia to Aceh: Ottomans, Turks and Southeast Asia**, British Academy Scholarship, 2015. s.221.

liderliğini yapmaktaydı⁴¹⁴. Ayrıca Amerikan idaresi sırasında da Hacı Abdullah Nunyo önderliğinde Zamboanga'daki elli sekiz Müslüman'ın Osmanlı Devleti'nin müdahilliğiyle Amerikan kanunları ile şeriatın bir arada nasıl yürütüleceğine ilişkin yardım talep ettiklerini, uzlaşmacı bir girişimde bulduklarını biliyoruz⁴¹⁵.

Datular arasında kan davalarına sıklıkla rastlanmaktaydı. Ordu bazen bu kan davalarını lehine kullanarak siyasete yön vermekteydi. Bazı durumlarda ise bir aşiret Amerikan ordusunun yanında yer alıp diğer aşirete savaşılabiliyordu⁴¹⁶. Varlıklı datular *kota* denilen kalelerde yaşarken, diğerleri *rancheria* denilen köy veya birkaç köye dağılmış aşirete liderlik etmekteydiler⁴¹⁷.

1.3.Dinî Yapı

İspanyolların ve ardından Amerikalıların Moro olarak adlandırdığı Filipin Müslümanları Güneydoğu Asya'daki Müslümanların pek çoğu gibi Şafî mezhebine mensupturlar⁴¹⁸. Müslümanlar çoğunluğu oluşturmakla beraber pagan kabile toplulukları da bölgede yaşamaktaydı. Müslüman aşiretleri ve pagan topluluklarını sıralamak gerekirse şunlardan söz edebiliriz. Pagan bir grup olan Subanolar yaklaşık 45,000 kişiden meydana

⁴¹⁴ İsmail Hakkı Kadı, *The Ottomans and Southeast Asia Prior to the Hamidian Era: A Critique of Colonial Perceptions of Ottoman–Southeast Asian Interaction*, Andrew Peacock, Annabel Teh Gallop (Ed.), **a.g.e.**, s.151. İsmail Hakkı Kadı bu bölümde Açe meselesi örneğinden Hadrami seyitlerinin Güneydoğu Asya'daki rolüne değinerek, seyitleri Osmanlı Devleti'nin Güneydoğu Asya siyasetinde bir bilgi kaynağı olarak değerlendirir. s.169, 170.

⁴¹⁵ Gültekin Yıldız, müstemleke durumunda olan Filipinli Müslümanlar'ın ve Amerikan sömürge idaresinin, Osmanlı Devleti'nin aracılığından faydalanma yolunu izledikleri aktarır ve bunun politik bir kaygıyla geliştiğine dikkat çeker. Sömürge idaresi Osmanlı Devleti'nin halifelik makamından Müslümanlara yönelik beyan edilen uzlaşmaya dayalı söylemi sömürge idaresini kolaylaştırmak, Müslümanları "yönetilebilir" hale getirmek kaygısıyla kullanma yolunu izlemiştir. Gültekin Yıldız, *Halifenin Yokluğunda Hilafet Tartışmaları: 150'lik Rıza Tevfik'in Amman'dan Londra'ya Gönderdiği Bir Mektup Üzerine*, *Dîvân Disiplinlerarası Çalışma Dergisi*, 14. Cilt, 26. Sayı, 2009. s.163-167. Söz konusu dilekçe Zamboanga valisi John Finley tarafından İstanbul'a gönderilmiş, 1913 yılında V. Mehmed'e takdim edilmiştir. Osmanlı Devleti bunun üzerine Filistinli bir İslam alimi olan Mehmet Vecih Efendi'yi bu göreve memur etmiştir. Böylece Mehmet Vecih Efendi Filipinler'in *Şeyh-ül İslam Vekili* unvanıyla görevine başladı. Daha detaylı bilgi için bkz. Kawashima Midori, "The white man's burden and the Islamic Movement in the Philippines: the Petition of Zamboanga Muslim Leaders to the Ottoman Empire in 1912", İsmail Hakkı Kadı, A. C. S. Peacock (Ed.), **Ottoman-Southeast Asian Relations**, Brill, 2019. s.877, 878. Ayrıca Türkçe bir makale için bkz. Hasan Türker, *ABD'nin Talebi Üzerine Mehmet Vecih'in Filipinler'e Şey-ül İslam Vekili Olarak Görevlendirilmesi (1913)*, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 33. Cilt, No. 2, 2018. s.521-543. John Finley Müslümanlar tarafından sevilen bir idareciydi. Ayrıca en uzun süre görev yapan vali olarak karşımıza çıkar. Mektupta da John Finley'e olan sevgi ve saygı ayrıca vurgulanır. Bundan ötürü kendisi Tuan unvanına layık görülmüş, Tuan Ma'aş olarak anılmıştır. Ayrıca bkz. İsmail Hakkı Kadı, A. C. S. Peacock, "The Ottoman Empire, United States and the Muslims of the Moro Province", İsmail Hakkı Kadı, A. C. S. Peacock (Ed.), **a.g.e.**, s.930, 931. 7

⁴¹⁶ Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.347.

⁴¹⁷ *Kota* bölgeye özgü bambudan inşa edilmiş kalelerdi. Ayrıca Çin'den ithal edilen *Lantaka* denilen toprakla korunmaktaydılar.

⁴¹⁸ İsmail Hakkı Göksoy, **a.g.m.**, s.84. Diğer dinlere karşı tolerans göstermekteydiler. Putperest inançlar varlığını sürdürmekteydi.

geliyorlardı. Zamboanga’da yaşamaktalar ve tarıma dayalı geçinmekteydiler. Malanaolar 100,000 kişiden meydana gelen Müslüman bir gruptu. Lanao havzasında yaşıyorlardı. Korsanlık ve yağma faaliyetlerinde bulunmaktaydılar. Maguindanaolar en geniş Müslüman topluluktu. Rio Grande Vadisi ve Sulu ağırlıklı olmak üzere eyaletin pek çok noktasında yaşarlardı. Bu gruptan otuzu geçen ve varlıklı olan erkekleri Mekke’ye hacca gitmekteydi. Tiruraylar pagan bir kabile olup, Rio Granda Vadisi güneyinde yaşamakta ve sayıları 5,000 civarındaydı. Davao’da ise pek çok pagan kabile yaşamaktadır. Bunlar Bagobolar, Tagacaolar, Atalar, Mandayalar ve Monovolar idi. Davao’da yaşayan bu grupların çoğunluğu göçebeydi ve ABD tarafından uysal olarak nitelendirilmekteydi⁴¹⁹. Cesar A. Majul’un ifade ettiği gibi bölgenin yerel karakteristikleri İslamiyet’e uyum sağlayarak devamlılığını korumuştur. Bu sebeple özgün ve yerel düzeyde farklılık gösteren yaklaşımlar ortaya çıkmıştır⁴²⁰. İslam hukuku anlayışlarını *Luvaran* adlı kitapta derlemiştir⁴²¹. Şeriat Moroların ABD’ye direnişinde temel kaynaktı. Şeriat ve âdât esasına dayanan, *parrang sabil* ya da *fi sabil* olarak adlandırdıkları cihat anlayışı ile sömürge idaresinin uygulamalarına direniş gösterdiler⁴²². Allah yolunda şehit olmak ve *karavayan*’a erişmek inancındaydılar⁴²³. Aksi halde sonsuz ıstırap anlamına gelen *kasiksaan*’a maruz kalacaklardı. Ekonomik gerekçeler ve datuların otoritelerinin zayıflaması direnişin diğer önemli sebepleri idi. Ancak şunu da belirtmekte fayda var ki direniş bir otorite

⁴¹⁹ US Army, **U.S. Army, Annual Report of Brig. Gen. Tasker H. Bliss, Governor of the Moro Province, From April 16, 1906, to August 27, 1906**, Zamboanga, Moro, P.I., 1906. s.27-29. Hacca gitmelerinden Vali Pershing rahatsızlık duymuş, bunu çok masraflı bulmuştu.

⁴²⁰ Cesar Adib Majul, **Muslims in the Philippines**, University of the Philippines Press, 1999. s.45-48. Ayrıca bkz. İsmail Hakkı Göksoy, **a.g.m.**, s.87. Ayrıca bkz. Najeeb Saleeby, **Studies in Moro History, Law and Religion**, Manila, Bureau of Public Printing, 1905. s.65. Ayrıca bkz. Cesar Adib Majul, Bkz. Cesar Adib Majul, “Islamic and Arab Cultural Influences in the South of the Philippines”, **Journal of Southeast Asian History**, 7. Cilt, No. 2, Eylül, 1966. s.71.

⁴²¹ *Luvaran* Arapça metinlerin çevirileri ve yorumlarından meydana gelir, seksen beş hükümden oluşurdu. *Luvaran*’a kaynaklık eden temel eserler *Mincahü’l Arifin* (Morolar arasında “Minhac” denir.), *Fethü’l Karib*, Mir’at el-Tullab’dır. Ancak bölgenin eski inanç ve adetlerinden de etkilenmiştir. Najeeb Saleeby ayrıca Morolar’da *usûl el-fikh* ve *âdâtın* bir arada uygulandığını, içe içe geçtiğini aktarır. Bkz. Najeeb Saleeby, **Studies in Moro History, Law and Religion**, Manila, Bureau of Public Printing, 1905. s.64-67. Najeeb Saleeby’nin Maguinadanao ve Jolo’dan çevirdiği bu silsile ve kanunlar Moroların kanunlarını anlamak için önemli bir kaynaktır. Ancak Omar Hassan Dphrepaulezz Suriye kökenli bir Arap olan Najeeb Saleeby’in Morolara Amerikan sömürgeci anlayışı pencersinden baktığını öne sürer. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.101, 102. *Luvaran* toprak, kölelik, şahitlik, borç, evlilik, ayrılık gibi meseleler hakkında hüküm verirdi. Bkz. George C. Decasa, **The Qur’anic Concept of Umma and Its Function in Philippine Muslim Society**, Editrice Pontificia Universita Gregoriana, Roma, 1999. s.343, 344. Güneydoğu Asya Müslüman devletleri arasında örf ve fikh anlayışı hakkında bkz. Arksal Salim, Azyumardi Azra (Ed.), **Shari’a and Politics in Modern Indonesia**, Singapore, Institute of Southeast Asian Studies, 2003. s.63, 64.

⁴²² “*Fisabil Allah*” ya da “*fisabillillah*” olarak da Tevbe Suresi altmışıncı ayetinde geçen bu ifade “Allah yolunda çalışmak, mücadele etmek, savaşmak” gibi manalara gelmekteydi. Bkz. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Tevbe-suresi/1295/60-ayet-tefsiri> (21.06.2020). Ayrıca Renato Oliveros doktora tezinde Moroların mücadelesine İslamiyet’in kaynaklık ettiğini, Moroların verdikleri mücadeleyi cihat anlayışıyla yürüttüklerini vurgular. Bkz. Renato Oliveros, **Islam in the Moro American War (1899-1913): Implications on Muslim Mindanao, Philippines**, Doktora Tezi, Temple University, 2005. s.11, 12.

⁴²³ *Karavayan*, Tausug kökenli bir kelimedir. “iyilik hali” anlamına gelir. Bkz. Renato Olivero, **a.g.t.**, s.15.

liderliğinde kolektif biçimde gelişmemiş, datuların örgütlenmeleriyle dağınık ve yerel nitelikte kalmıştı⁴²⁴. Bazı datular Amerikan otoritesine kabul etmiş ve orta yol arayışına girerken hiçbir koşulda Hristiyan bir idare altında bulunmamak düşüncesinde olan bazı datular ise otoriteye karşı çıkmışlardı⁴²⁵.

Filipin Müslümanlarının *tevhid* inancı *hambuuk-buuk Tuhan* ifadesi ile vücut bulur. *Tuhan*, Allah anlamına gelmekteydi. *Hambuuk-buuk Tuhan* ise Allah'tan başka ilah yoktur anlamındadır. Allah'ın eşi benzeri olmadığına yönelik inançlarını *sakutu* ya da *way sakutu in Tuhan* ifadeleri ile vurgulamaktaydılar. Allah'ın *mâlik-ül-mülk* ve *el-müktedir* sıfatlarının temsilcisi sultandı. Sultan dinî bir otoriteydi. Aynı zamanda Sultan *halip tul resul* idi yani peygamber soyundan gelmekteydi⁴²⁶. Cennete *sulga*, cehenneme ise *narka* demekteydiler. Kıyamet *adlaw kiyamat* olarak adlandırıldı ve kıyamet inancı *ha adlaw kiyamat mabuhi magbalik in manga patay* ifadesi ile vücut bulurdu⁴²⁷.

⁴²⁴ ABD'nin Müslümanları katlettiği Bud Dajo Kıyımı örneğinden incelemek için bkz. Robert A. Fulton, **Moroland: The History of Uncle Sam and the Moros, 1899-1920**, Bend: Tumalo Creek Press, 2007. s.251-257.

⁴²⁵ Zamboanga Vilayeti datularının daha uzlaşmacı olduklarını biliyoruz. Çünkü Amerikan idaresi beraberinde bir kıtlık dönemi atlatmış ancak daha sonra yeni kurulan ticarî rotalara entegre olarak ticarî güç kazanmışlar ve buna bağlı olarak orta yol arayışına girmişlerdi. Ticaret faktörü için bkz. US Army, **a.g.r. III**, s.18-19. Zamboanga'daki Moro tüccarlar için ayrıca bkz. The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**. s.5.

⁴²⁶ Renato Oliveros, **a.g.t.**, s.52, 66. Morolar Sultan'ın *halip tul resul* unvanını ve peygamberin kutlu doğumunu her sene *mevlid-i nebî* ile anmaktaydılar. Tebaa sultanın alnından öper, peygamberin alnını öpmüş gibi sayılırdı.

⁴²⁷ *Ha adlaw kiyamat mabuhi magbalik in manga patay* ifadesi "Mahşer gününde bütün ölümler yeniden dirilecekler anlamına gelir." Daha detaylı bilgi için bkz. Renato Oliveros, **a.g.t.**, s.67-71. Ayrıca bkz. Thomas M. Kiefer, **Tausug: Violence and Law in a Philippine Moslem Society**, Waveland Press, 1972.

2. ASKERÎ İDARE

2.1.İdareye Giriş

Amerikan idaresi ideolojik olarak paternalist yapıdaydı⁴²⁸. Öğretici konumuna girip kendi ideolojisini dayatmaktaydı. Bu ideali bakımından Moroların yalnızca siyasî otoritesine son vermeyi değil, kültürel otoritelerini de dönüştürmek iddiasına sahipti⁴²⁹. Bates Anlaşması'nın feshi müdahillik gücünü artırmak, Moroların kültürel ve siyasî otoritelerine son vermek maksadındaydı⁴³⁰. İdarenin pratikleri farklı başlıklar altında toplansa bile hemen hemen hepsi birbiriyle ilişkili, ortak bir kaygının ve amacın ürünüydü⁴³¹. İdarenin istendik işleyişi yönetilende bir anlayış, kavrayış değişikliğine işaret ettiği için eğitim faaliyetleri sömürge idaresi için öncelikli faaliyet alanıydı. Eğitime yapılan yatırım sömürgeye uzun vadeli bir yatırım yapmakla eş değer görülüyordu. Ancak aynı zamanda askerî vali istikrarsızlık durumunda şiddete başvurarak da agresif bir baskı ve dönüştürme politikası izleyebiliyordu. Askerî idare asayiş tamamen sağlanana dek sürecekti⁴³².

⁴²⁸ Paternalizm "daha iyi" iddiasıyla, iynin konseptinin/bağlamının dönüştürme iddiasında olan (ABD) tarafından belirlendiği bir otorite biçimidir. Açıklık getirecek olursak, ABD için "iyi" medenî olmakla eşdeğer nitelikteydi. Doğal olarak medenî olmak içerik bakımından ABD'nin medeniyet anlayışıyla şekillendirilmişti. Bu bakımdan iynin konsepti "ABD'nin medeniyet anlayışına göre medenî olmak" manasına gelmekteydi. Amerikan otoritesi de bu çerçevede şekillenmişti. Bkz. Kalle Grill, Jason Hanna (Ed.), **The Routledge Handbook of the Philosophy of Paternalism**, New York: Routledge, 2018. s.19, 20.

⁴²⁹ Bu ABD için bir başarı olarak kabul ediliyordu. En çetin, en savaşçı grupların bile Amerikan geleneklerini benimsemesi sağlamak üzerine kurulan bir misyon belirlenmişti. Bkz. Michael Hawkins, **a.g.e.**, s.32, 33. Ayrıca bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.10. Ordu Bates Anlaşması'nın tek taraflı feshi ve Paris Anlaşması'nı dayanak göstermek suretiyle, Müslüman topraklarında hüküm hakkını vurgulamakta, yerel lehçelerde kaleme alınan mektuplar ya da datuların davet edildiği toplantılar aracılığıyla bunları aktarmaktaydı. Ancak datular Paris Anlaşması'ndan haberdar değillerdi. Ayrıca İspanya hiçbir zaman bu topraklara hâkim olamamıştı ve doğal olarak toprakları ABD'ye devretme hakkı bazı datulara akla yatkın gelmemekteydi. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.342, 343.

⁴³⁰ Anlaşmanın maksadı Moroları Filipin-Amerikan Savaşı'nın dışında tutmaktı. Bu sebeple Moroların statüsünde bir değişikliğe işaret etmemekteydi. Hatta sultana fazladan maaş bağlanmıştı. Ancak Filipin-Amerikan Savaşı bitince anlaşma da sorgulanmaya başlandı. Özellikle Morolar kendi aralarında işlediği suçlara Amerikan idaresinin müdahil olamaması Amerikan sömürge idaresinin anlayışına uygun düşmüyordu. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.110. Peter Gowing'in yerinde tespitine göre Amerikalıların fiziksel varlığı bile Müslümanlara tehdit oluşturmakta, onları tedirgin etmekteydi. Anlaşmanın feshinin diğer bir sebebi Moroların "ABD hükümeti topraklarını" işgal ediyor oluşuydu. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.334, 335, 405. İspanya kuvvetlerinin çekilmesinin ardından doğan otorite boşluğundan faydalanan Morolar bölgedeki varlıklarını sağlamlaştırmışlardı. Moroların kontrol altında tutulması maksadıyla imzalanan Bates Anlaşması'nın Moroları güçlü bir pozisyona yerleştirmişti. Özellikle Lanao Gölü çevresinde ve Sulu Adası'nda Amerikan kuvvetlerine tavırlar dostanelikten uzaktı. War Department: Bureau of Insular Affairs, **Annual Report of the Governor of the Moro Province, September 1, 1903, to August 31, 1904**. Washington, 1904. s.7.

⁴³¹ Tarım siyaseti özellikle göçebe toplulukların yerleşik hale getirilmesi maksatlıydı. Böylece idare pratiklerini uygulayabilecekti.

⁴³² 1909'da sivil-askeri bir hükümetin idareyi sürdürmesi Moro Eyaleti için zorunlu görünüyordu. Moro Eyaleti Askerî Valisi Albay Ralph W. Hoyt bunu Moroların ve diğer kabilelerin henüz Amerikan kurumlarını tanımanın çok uzağında olmalarıyla açıklamaktaydı. Ayrıca etkin bir askerî harekât olmasa da eyaletin emniyeti için jandarma

ABD idaresinin Moro Vilayeti için öngördüğü üç temel amaçtan söz etmek mümkün görünmektedir. Birincisi Amerikan modeli bir eğitim anlayışının yerleşmesi, ikincisi ticaret ve endüstrinin geliştirilmesinin sağlanması ve üçüncüsü ise bu kapsamda düzenin ve iktidarın korunumuydu. Burada eğitimin daha önemli bir konumda olduğunu belirtmek gerekir. Zira eğitim, hem Amerikan ticaret ve endüstri gücünün eyalete yerleşmesine hem de düzenin korunmasına zemin teşkil etmekteydi⁴³³. Çünkü Amerikan idaresinin bütün pratikleri bir anlayış değişikliğini işaret ettiği için bu anlayış değişikliği ancak eğitimle sağlanabilirdi⁴³⁴.

Çalışmanın birinci bölümde de bahsedildiği üzere ordu öncelikle haritalama ve arazi çalışmaları, yer altı ve yerüstü kaynaklarının tespiti, kabile toplulukları gibi hususlarda veri toplayarak bölgeye yönelik bilgiyi organize etmeye yönelik faaliyetlerde bulundu⁴³⁵. Mekâna yönelik organize edilen bilgi, iktidar mekanizmasını tasarımını biçimlendirerek yerelden genele idarenin denetim-gözetim gücünün mekâna nüfuz etmesini sağlamak maksatlı edinilmekteydi. Mindanao'da *Bureau of Non-Christian Tribes* bu konuda sorumluluk üstlenmiş bir birimdi. Toplulukların yaşam alanlarına, uğraşlarına, fiziksel sınırlara yönelik bilgi mekâna iktidarın nüfuz etmesi için bir anahtardı. Sömürge idaresinde bilgi, siyasetin belirleyicisiydi. Yalnızca toplulukları tanımak maksatlı değil, bölgenin potansiyelini bilmek, siyasetin belirleyicisi olmaktaydı⁴³⁶.

kuvvetlerinin yetersiz kaldığı durumlarda orduya her zaman ihtiyaç duyuluyordu. Bkz. The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.3, 4.

⁴³³ Bu bağlamda bölgeye Hristiyan nüfusun göçü Güney Filipinler'deki dinî çatışmaları da körüklemişti. Bkz. Jeffrey Ayala Milligan, Jeffrey Ayala Milligan, **Islamic Identity, Postcoloniality and Education Policy: Schooling and Ethno-Religious Conflict in the Southern Philippines**, Palgrave MacMillian, New York, 2005. s.48, 49.

⁴³⁴ Amerikan eğitim sistemine ile Amerikan zihniyeti edinmek bir arada düşünüldüğünden, Amerikan anlayışının yerleşmesiyle zaten bütün Amerikan ideallerinin sorunsuz uygulanabileceği düşünülmekteydi. Bu sebeple eğitim dışında kalan bütün girişimler ve amaçlar bu noktada aksiyomatik unsurlar olarak değerlendirilebilirdi.

⁴³⁵ Emperyalizm ve bilginin önemi hususuna ilişkin değerli bir kaynak için bkz. Harold A. Innis, **Empire and Communications**, Clarendon Press, Oxford, 1950. Bilginin organizasyonuna yakın coğrafyadaki İngiltere ve Hollanda gibi sömürge devletlerin idaresinden tecrübe edinme örneğini de ekleyebiliriz. Çünkü valiler, eyalet ve vilayet memurları yakın coğrafyada İngiltere, Hollanda gibi diğer sömürge devletlerin Borneo, Sulawesi ve Maluku gibi sömürge bölgelerine gönderildi ve sömürge idaresi hakkında tecrübe edinmeleri amaçlandı. Bkz. Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.9. Morolarla iletişim için tercümanlar gerekiyordu ve tercümanların pek çoğu Almandı. Örneğin Charles Schück Sulu'da önemli bir tercüman olarak karşımıza çıkar. Bkz. Hugh L. Scott, **a.g.e.**, s.278. Bu durum Almanların henüz on dokuzuncu yüzyılın üçüncü çeyreğinde Filipinler'de antropolojik çalışmalara girişmelerinden ileri gelmekteydi.

⁴³⁶ Konuya ilişkin bkz. Dietrich Albert, Jozef Lukas (Ed.), **Knowledge Spaces: Theories, Empirical Research, and Applications**, Routledge, 1999. Ayrıca bkz. Jeremy W. Crampton, Stuart Elden (Ed.), **Space, Knowledge and Power: Foucault and Geography**, Cornwall: Ashgate Publishing, 2007. s.120. Kolonyal bilginin önemi ve bunun Avrupa merkezilik ile kesişmesi hakkında bkz. Ricardo Roque, Kim A. Wanger, *"Introduction: Engaging Colonial Knowledge"*, **Engaging Colonial Knowledge: Reading European Archives in World History**, Palgrave MacMillian, 2012. Kolonyal bilginin organizasyonuna ilişkin bir örnek çalışma için bkz. B. D. Hopkins, *The Power of Colonial Knowledge*, **The Making of Modern Afghanistan**, Palgrave MacMillian, 2008. s.11-33. Demografik çalışmaların önemi için bkz. Karl Ittmann, Dennis D. Cordell, Gregor H. Maddox (Ed.), **The Demographics of Empire: The Colonial Order and the Creation of Knowledge**, Ohio University Press, 2010. Benzer yöntemin Rusya

Antonio Rappa'nın tanımdan yola çıkacak olursak⁴³⁷, idarenin birincil amacı olan akılcı eylem üretebilmek ancak bilginin teminatı ile mümkündü. Özellikle sömürge idareleri gibi idare eden ve idare edilen arasında yabancılığın daha keskin olduğu otorite biçiminde bilgi akılcı eylemin temelini oluşturmaktaydı. Bu genellikle keşif birlikleriyle sağlanmaktaydı. Askerlerden, mühendislerden, antropologlardan ve kartograflardan oluşan keşif birlikleri bir bölgeye gidip bölge hakkında veri toplamaktaydılar. Müslümanlar ile ilk temaslar ve anlaşmazlıklar da bu keşif birliklerine yönelikti. Lanao'da keşif birliğine saldırılmış, ilk büyük çatışma bu sırada gerçekleşmişti⁴³⁸. Farklı topluluklara ilişkin bilginin derlenmesi aynı zamanda bir ırk taksonomisini ortaya çıkardı. Özellikle *Bureau of Non-Christian Tribes* eyalette Hristiyan olmayan gruplar hakkında yaşadıkları topraklar, sosyal örgütlenmeleri, dilleri, inançları ve adetleri hakkında bilgi toplandı. Bu hem idare pratiklerinin belirlemek hem de bu toplulukların medenîleştirilmesi için yol haritası çizmek amaçlıydı⁴³⁹.

2.2. Askerî Organizasyon

Filipinler 1899-1902 arasında askerî eyaletlere bölünerek idare edilmişti. Eyaletlerden biri *Military District of Mindanao and Jolo (Sulu)* idi. Önce John C. Bates, sonra William A. Kobbe ardından George W. Davis ve Samuel S. Sumner eyalete valilik etmişti. Mindanao, Cagayan merkezli kuzey-doğu kıyıları boyunca uzanan Filipinli Hristiyan nüfusun baskın olduğu bölge ve Zamboanga merkezli batı ve güney kıyıları boyunca uzanan Müslümanların ve kabilelerin yaşadığı bölge olmak üzere iki vilayete bölünmüştü. Hristiyanların çoğunlukta olduğu Kuzey-doğu bölgesi 15 Mayıs 1901'de *Provinces of Misamis and Surigao* adıyla sivil idareye dahil edildi. Ancak Müslümanlar ve pagan kabileler sivil idareye uygun görülmedikleri için askerî idare altında yönetilmelerine karar verildi⁴⁴⁰. Moro Eyaleti *Act No 787* ile kuruldu. Eyaletin kurulma amacı askerî-siyasî idari yapının denetiminde vilayet ve belediye idarelerinin eyalet genelinde teşekkülüydü⁴⁴¹. Filipinler'in kuzeyinde de örneğini incelediğimiz üzere

İmparatorluğu özelindeki incelemesi için bkz. Roland Cvetkovski, Aleksis Hoffmeister (Ed.), **An Empire of Others: Creating Ethnographic Knowledge in Imperial Russia and the USSR**, Central European University Press, 2013.

⁴³⁷ Akılcı eylem sömürgecinin kontrolü için önemliydi. Tartışma için bkz. Antonio L. Rappa, Lionel Wee, **Language Policy and Modernity in Southeast Asia: Malaysia, the Philippines, Singapore and Thailand**, Springer, 2006. s.2, 3.

⁴³⁸ Bayan Savaşı hakkında detaylar için bkz. James Edgar Allen, **The Battle of Bayan and Other Battles**, E. C. McCullough & Co., Manila, 1905. s.12-40.

⁴³⁹ Michael Hawkins, **Making Moros: Imperial Historicism and American Military Rule in the Philippines' Muslim South**, Northern Illinois University Press, 2013. s.30. Ayrıca bkz. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.305, 306.

⁴⁴⁰ Kuzeydeki savaş duruldukça bölgedeki asker sayısı artıyordu. İlk aşamada Mindanao'da kıyı bölgelerine yerleşen kuvvetler çoğunlukla Visayalar'dan gelen yerli halkla karşılaşmakta ve herhangi bir direnişle karşılaşmamaktaydılar. Yalnızca Surigao ve Cagayan'da Filipin direnişçilerin saldırılarına uğradılar. Palawan Adası da aynı şekilde sivil idareye geçti. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.248-254.

⁴⁴¹ Vic Hurley, Christopher L. Harris, **Swish of the Kris, the Story of the Moros**, Cerberus Books, 2010. s.165, 166.

idarenin yapısal olarak teşekkülünden önce, Sulu ve Mindanao genelinde iletişim ve ulaşım ağı kurulması öncelikli amaçtı. Bu yolla idareye denetim ve gözetim gücü sağlanmaktaydı⁴⁴². İdarenin mekânı tahsisinde yol yapımı önemli bir unsurdu⁴⁴³. Yasaya göre Mindanao Adası ve bitişik adalar Moro Eyaleti adıyla anılmaktaydı⁴⁴⁴. Eyalet Sulu⁴⁴⁵, Zamboanga, Lanao, Cotabato ve Davao olmak üzere beş vilayete bölünmüştü⁴⁴⁶. Bu düzenleme idarî organizasyonun çerçevesini çizdi. Eyaletin idaresinde vali ve meclis yetkiliydi. Filipinler Genel Valisi Filipinler Komisyonu'nun rızasıyla, Moro Eyaleti'ne eyalet valisi, avukat, vekil, hazine sorumlusu, eğitim müfettişi ve mühendis atıyordu. Bu birimler aynı zamanda yasama meclisini teşkil ediyordu. Yasama meclisinde her bir birimin bir oy hakkı vardı. Vali aynı zamanda meclis başkanı vazifesini yürütmekteydi. Vekil meclisin yazmanı olacak, meclis görüşmelerinin kaydını tutacaktı. Dört oy yasama işlemi için yeterliydi. Oyların denk olduğu durumda vali son kararı vermekle yükümlüydü⁴⁴⁷. Aynı zamanda Mindanao ve Sulu Ordu kumandanı olan eyalet valisi, genel valiye düzenli rapor vermekle yükümlüydü. Bütün vilayet ve belediyelerde kanunların işlenmesi, korunması ve altı ayda bir denetim yapmakla sorumluydu. Hem vilayetlerde görevli valiler hem de belediyelerde görevli polisler valinin denetimi altındaydı. Kötü idare ve yetersizliğe bağlı olarak görevden uzaklaştırılabilmekteydi. Eyaletteki koşulların iyileştirilmesi temel göreviydi. Vekil, valinin görevde olmadığı durumlarda valinin görevini yerine getirmekten sorumluydu. İlçelerdeki sivil işlerle ilgilenmekte, Müslümanların ve bölgedeki diğer Hristiyan olmayan toplulukların dilleri ve adetleri hakkında raporlar tutup, sivil

⁴⁴² Ordunun denetimiyle yollar ve geçitler inşa edilecek, telgraf ağları kurulacaktı. İletişim ve haber alma ağının kurulması idarî yapının temel işlevlerinden biri olan denetim gücünü sağlayacaktı. Yollar ve geçitler ise ordunun gerekli olduğu takdirde müdahalesini kolaylaştıracağından idareye gözetim gücünü sağlayacaktı. Denetim ve gözetim idarî yapının temel işleviydi. Ancak şunu da belirtmekte fayda var ki yol ve telgraf hattı yapım çalışmaları askerî idarenin ömrüyle hemen hemen koştur seyredecekti. Eyaletin yıllık raporlarında 1911 yılına dek yol yapım faaliyetlerinin devam ettiğini görmekteyiz. Bkz. The Government of Moro Province, **The Annual Report of the Brigadier General John J. Pershing, U.S. Army, Governor of the Moro Province, For the Fiscal Year Ending June 30, 1911**, The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1911. s.14, 15. Tabi ulaşım ve iletişim ağının geliştirilmesi yalnız iktidarın denetim ve gözetim gücünü artırmak amaçlı değil, aynı zamanda eyaleti bir ticaret merkezine dönüştürmek, kıyı ile adanın iç kesimlerini birbirine bağlamaktı. İç kesimlerdeki verimli arazileri, üretim kapasitesini bu ulaşım sistemiyle ticaret ağına dahil etmekte. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.287-290.

⁴⁴³ Yollar hem ekonomik hem de sağlam olması bakımından Macadam usulüne göre yapılmaktaydı. Daha detaylı bilgi için bkz. Maxwell Gordon Lay, **Ways of the World: A History of the World's Roads and the Vehicles that Used Them**, Primevera Press, 1993.

⁴⁴⁴ Eyaletin başkenti Zamboanga'ydı. Vilayetlerin başkentleri ise Jolo (Sulu), Cotabato (Cotabato), Zamboanga (Zamboanga), Davao (Davao), Iligan (Lanao) şeklindeydi.

⁴⁴⁵ Sulu, Sulu anakarası beraberinde Celebes ve Sulu Denizleri'ndeki diğer adaları da içermekteydi.

⁴⁴⁶ Vilayet-belediye idaresi İspanya sömürge idaresindeki *alcalde-mayor* ve *gobernadorcillo* benzerlik göstermekteydi. Bkz. Bureau of Insular Affairs: War Department, "Act No 787: An Act Providing for the Organization and Government of the Moro Province: Section 1-2", **Acts of the Philippine Commission: Acts Nos. 425-949**, GOP, Washington, 1904. s.543-545. Eyalet sınırları, eyalet sınırlarına ek olarak Basilan ve Butuan ve Agusan 1910'da eyalet sınırlarına dahil oldu. The Government of Moro Province, **a.g.r.**, 1911. s.3.

⁴⁴⁷ Bureau of Insular Affairs: War Department, "Act No: 787: Section 4, 12", **a.g.r.**, s.545, 546, 550.

koşulların iyileştirilmesine yönelik valiye bunları bildiren bir birimdi. Avukat, Ada İdaresi Başsavcısı yetkisi altında (*Attorney General*) eyaletin hukuk birimi ve yasal danışmanıydı. İdareye dair ortaya çıkan hukukî meselelerde danışmanlık görevi yürütüyordu⁴⁴⁸. Eyalet idaresini hem eyalet hem de vilayet mahkemelerinin adına ve aleyhine açtığı davalarda temsil eden birimdi. Başsavcıya kamu ve özel davalar hakkında yıllık rapor vermektedir⁴⁴⁹. Hazine sorumlusu eyaletin mali işlerinden sorumluydu. İlçelerdeki hazine yetkililerinin vergilendirme ve tahsil işlerini denetlemekte⁴⁵⁰, yıllık mali akışı yasama meclisinin onayına sunardı⁴⁵¹. Mühendis, yolların, köprülerin, limanların, kamu binalarının inşa, tamir ve bakımdan sorumlu birimdi. Mühendis üç ayda bir mevcut durum ve gerekli olan iyileştirmeler hakkında yasama meclisini bilgilendirmekteydi. İnşa, tamir ve bakımdan önce plan çalışmaları yapılır ve gerekli bütçe yasama meclisinin onayına sunulurdu⁴⁵². Yapı olarak bütün sivil kurumları ve fonksiyonları barındırır da idaredeki memurların büyük çoğunluğu askerdi. Bu sebeple sömürge idaresi askerî-siyasî olarak nitelendirilir⁴⁵³.

Moro Eyaleti'ne ilişkin idare kanunları 1 Haziran 1903 tarihinde Filipin Komisyonu tarafından belirlendi ve 25 Temmuz 1903'te Tümgeneral Leonard Wood Moro Valisi olarak atandı⁴⁵⁴. Meclis 2 Eylül 1903'te ilk toplantıyı gerçekleştirdi ve Eyalet idaresi altındaki vilayetlerdeki atamalar kararlaştırıldı⁴⁵⁵. Eyaletin dini grupları⁴⁵⁶ ve çok etnikli yapısı, ulaşım

⁴⁴⁸ Avukat yasama meclisi de dahil ortaya hukukî meselelerde yazılı görüş belirtmekteydi. Aynı zamanda mahkemelerdeki atamalar ve maaşlar üzerine denetim yapmaktaydı. Meselenin iki belediyenin anlaşmazlığına dayandığı hususlarda ise belediyeler özel avukat tutmakla yükümlülerdi.

⁴⁴⁹ Bureau of Insular Affairs: War Department, "Act No: 787: Section 9", **a.g.r.**, s.548, 549.

⁴⁵⁰ Denetim üç ayda bir gerçekleşmekte, kalemler, kayıtlar ve nakit miktarı kontrol edilmekteydi. Usulsüzlük tespit edildiğinde durum yasama meclisi ve askerî valiye bildirilmekteydi.

⁴⁵¹ Yalnızca gümrük işlerinden hazine sorumlusunun görevi değişti.

⁴⁵² Bureau of Insular Affairs: War Department, "Act No: 787: Section 5-8", **a.g.r.** s.545-548.

⁴⁵³ Ya da alternatif bir çeviriyle "askerî bürokrasi" ifadesi de yerinde olur. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.323.

⁴⁵⁴ Leonard Wood hem Moro Eyaleti valisi hem de Mindanao ve Sulu Adaları ordu kumandanı unvanlarını taşıyordu. 15 Ağustos 1903'te 11. Süvari Tümeni'nden Yüzbaşı George T. Langhorne vekil, Mühendis Birliği'nden Yüzbaşı Charles Keller vilayet mühendisi olarak atandı. 5 Ağustos'ta Fred A. Thompson sayman, 19 Ağustos'ta John E. Springer vilayet avukatı ve 2 Eylül'de Najeeb M. Saleeby eğitim müfettişi olarak atandı. War Department: BIA, **a.g.r. I.** s.3.

⁴⁵⁵ İlçelerde görevlendirmeler şu şekildeydi; Zamboanga valiliğine 27. Piyade Tümeni'nden Yüzbaşı John P. Finley, vekilliğine Topçu Birliği'nden Yüzbaşı John R. Proctor, saymanlığa Charles B. McGhee getirildi. Sulu valiliğine 14. Süvari Tümeni'nden Binbaşı Hugh L. Scott, vekilliğine 17. Piyade Tümeni'nden Yüzbaşı Oscar J. Charles, saymanlığa Burdette A. Crumb atandı. Lanao Vilayeti valiliğine 28. Piyade Tümeni'nden Yüzbaşı Daniel B. Devore, vekilliğine A. P. Hayne, saymanlığa Loren L. Day atandı. Cotabato valiliğine 17. Piyade Tümeni'nden Yüzbaşı Robert O. Van Horn, vekilliğine Frank J. Dunleavy, saymanlığa Stephen R. Beard getirildi. Davao valiliğine 17. Piyade Tümeni'nden Üsteğmen Edward C. Bolton, vekilliğine Thomas R. Henderson, saymanlığa G. W. C. Sharp getirildi. Davao, Cotabato ve Lanao Vilayetlerinde bir askerî, iki sivil idareci görevliyken Zamboanga ve Sulu Vilayetlerinde iki askerî, bir sivil idareci görevlendirilmişti. War Department: Bureau of Insular Affairs, **a.g.r. I** :1904. s.3.

⁴⁵⁶ Özellikle kıyı kentlerinde yaşayan Katolik Filipinliler ile Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıkların, çatışmaların merkezî idare önünde ciddi bir engel olduğu da düşünülmekteydi. Aynı zamanda bu durumun Amerikan sömürge

ve iletişim engeli merkezî idare tesisinde ciddi zorluklar olarak görülüyordu. Özellikle Müslümanlar, onların gelenek ve görenekleri, bölgede baskın grup olmaları ve ekonomik ilişkileri bakımından ciddi bir engel oluşturdukları düşünülüyordu⁴⁵⁷.

2.3.Meclis

Meclisin temel görevi bölgenin farklılık ve çeşitliliklerini olabildiğince tekil bir halde idare çatısı altında buluşturup, toplulukların kademeli biçimde medenîleştirilmesi⁴⁵⁸. Ordunun varlığının dayanak noktası ise farklılık ve çeşitliliklerin Amerikan yönetim biçimiyle çatıştığı durumlarda bir müdahale gücüne ihtiyaç duyulmasıydı. Bu bakımdan Amerikan idaresi etki gücünü askerî varlığıyla temellendiren ve topluluk karakteristiklerinin idarî yapının işleyişine tesirini etkisiz kılarak Amerikan modeline uyumlu hale getirmeyi amaçlayan bir anlayış üzerine bina edilmişti. Bu noktada idarî yapının temel organı olan meclis sömürgeye yönelik “akılcı eylem” olarak tanımladığımız çıktıların merkeziydi.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere eyalet valisi, avukat, vekil, hazine sorumlusu, eğitim müfettişi ve mühendis meclis üyeleri idi. Filipin komisyonunun temsilcisi konumunda olan meclis ayda iki defa toplanmaktaydı⁴⁵⁹. Eyalet ve vilayet düzeyinde mahkemeler ve hapisaneler dahil bütün idarî merkezlerin, büroların tahsisi, eğitim ve kamu hizmetlerinin düzenlenmesi, mahkemelerin kurulması meclisin sorumluluğuydu. Birimlere usule göre atama, işe alma ve çalışma saatlerinin düzenlenmesi hususunda yetki meclisindi. Kişi, mülk ve işletmeler ve ayrıca tüketim ve damga vergilerinin belirlenmesi ve uygulanması meclisin sorumluluğuydu. Meclis, mali işler kapsamında yalnızca gümrük vergileri ve orman ürünlerinin kesimine ilişkin vergileri düzenleme yetkisine sahip değildi⁴⁶⁰. Meclisin görevi aşiret reislerinin otoritelerinin

idaresine meşrutiyet sağlayan bir yönü de vardı. Amerikan idaresi tarafların uzlaştırıldığını, ancak Amerikan otoritesini çekildiği durumda yeniden çatışmanın ortaya çıkacağını öne sürmekteydi.

⁴⁵⁷ Kıyı kentlerinden iç bölgelere özellikle dağlık yapıdan dolayı ulaşımın oldukça kısıtlı olduğu, ayrıca pek çok adanın da bölgenin idarî sınırlarına dahil olması ulaşım ve iletişim olanağını oldukça zayıflatıyordu. Merkezî idarede önemli bir unsur olarak değerlendirilebileceğimiz ulaşım ve iletişim hususu önemli bir engel olarak görülmüştür. Özellikle Moroların bölgedeki Hristiyan varlığından rahatsız olduğu ve Moroların köle ticaret ve korsanlığa dayanan alışlagelmiş ekonomik uğraşlarından vazgeçirmenin de zorlayıcı olacağı aktarılmaktadır. İspanya ordusunun çekilmesi ile doğan otorite boşluğundan faydalanan Morolar bölgede daha güçlü bir konuma erişmişlerdi. Lanao’da İspanya kuvvetlerinin çekilmesinin ardından buradaki Katolik Filipinlilere yapılan yağmaların tekrarlanması kaygı verici olarak görülmekteydi. Bu durum ileride Amerikan kuvvetlerinin bölgeden çekilmesi halinde buradaki yerli halkın ve Katolik Filipinlilerin hayatına mâl olabileceği argümanının sıkça kullanılmasına sebep olacaktı. War Department: Bureau of Insular Affairs, **a.g.r.** I, 1904. s.4.

⁴⁵⁸ Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.395.

⁴⁵⁹ Öncelikli durumlarda acil toplantı gerçekleştirilebilmekteydi.

⁴⁶⁰ Binaların fiziksel imkanlarının elverişli olmasını sağlamak, bütün sorumlu birimlerin maaşlarının kanunla belirtildiği şekilde eyalet hazinesinden tahsilini sağlamak gibi görevleri de vardı. Bkz. Bureau of Insular Affairs: War Department, “Act No 787: An Act Providing for the Organization and Government of the Moro Province: Section 13”, **Acts of the Philippine Commission: Acts No. 425-949**, GOP, Washington, 1904. s.550, 551.

olabildiğince korunduğu ancak otorite pratiklerinin Amerikan idaresinin istediği yönde kullanılacağı bir yerel yönetim modeli oluşturulması için yasa çıkarmaktı. Aşiret reislerinin yerel yönetimlere entegre edilirken yalnızca yaptırım güçlerinin korunduğu, bu gücün Amerikan idaresiyle bütünleştiği ancak yerel otorite figürlerinin bağımsız yetki alanlarının sınırlandırıldığı, *sömürge idaresi-aşiret reisi-aşiret* bağlamında aşiret reislerinin aracı, sömürge memuru (*colonial agent*) haline dönüştüğü, idare ve aşiret arasında kanal olduğu bir zeminden söz edilebilir. Aşiret reisleri yalnızca toplulukların kontrolü için bir nüfuz edebilme kanalıydı⁴⁶¹.

Eyalet Meclisi'nin ilk çalışması Müslümanların kanunlarının derlenmesi ve sömürge idaresinin kanunlarının bu bağlamda düzenlenmesiydi. Bir yıllık bir çalışmanın ardından *Luvanan* denilen kanunların beraberinde bölgeden bölgeye farklılık gösteren adetler ve usullerden dolayı genelleyici bir derleme mümkün olamadı⁴⁶². Adetlerin genellenmesinin mümkün olmaması Müslüman kanunlarına uyumlu bir idare yapısı oluşturulmasına engel teşkil etti⁴⁶³. Vali Leonard Wood Filipinler genelinde yürürlükte olan kanunların aynı şekilde uygulanmasından yanaydı⁴⁶⁴. Bu girişim medenileştirme misyonunun bu kanunlarla ne ölçüde tutarlı olduğunu tespit etmek maksadını taşıyordu⁴⁶⁵.

2.4.Vilayet İdaresi

Vilayet idaresinde eyalet valisinin atadığı vali, vekili ve sayman görevliydi. Meclisin onayıyla vilayet idaresinde bir de subay görevlendirilebiliyordu. Memurların göreve devam etmeleri için görevli oldukları vilayetteki yerel lehçeleri hakimiyet kazanmaları gerekiyordu⁴⁶⁶. Vilayetteki valilerin temel görevi eyalet valisinin yerel düzeydeki temsilcisi olmak ve eyalet

⁴⁶¹ Aşiret reisleri hukuksuz kabul edilen meselelerde, işlenen suçlarda, anlaşmazlıklarda sükunetin sağlanması bakımından bir danışma niteliği de taşımaktaydılar. Kısacası yerel idareye dahil olmaları bir iş birliği ortamının sağlanması maksatlıydı.

⁴⁶² Najeeb Saleeby, Moroların birkaç aşiretten oluştuklarını, konuştukları diller aynı Malay dil ailesinden gelse bile birbirinden ayrıldığını, adetlerin ve kanunların farklılık gösterdiğini belirtir. Bkz. Najeeb Saleeby, **Studies in Moro History, Law and Religion**, Manila, Bureau of Public Printing, 1905. s.63.

⁴⁶³ Amerikan yetkililer Moroların yazılı bir kanunu olmadığını, adetlerinin de bölge genelinde farklılık gösterdiğini, sömürge idaresiyle uyuşmayacağı düşünmekteydiler.

⁴⁶⁴ Leonard Wood, Morolara ve diğer kabile topluluklarına otonom sağlamak yoluyla idare edilenin aşına olduğu bir idare yapıdan ziyade idare edenin aşına olduğu, Amerikan yöntemlerinin uygulandığı bir idarî yapıdan yanaydı. War Department: BIA, **a.g.r. I**, s.8-10.

⁴⁶⁵ A. G. Hopkins, **American Empire: A Global History**, Princeton University Press, Princeton, 2018. s.610, 611.

⁴⁶⁶ Bu süre on sekiz ay olarak belirlenmiştir. Vilayet idaresinden sorumlu valilerin halka iyi ilişkiler kurması, güvenlerini kazanması önemli görülmekteydi. Kölelik, korsanlık gibi faaliyetlere son verilmesi ve yeni yönetim tarzı hakkında halkın bilgilendirilmesi valinin vazifeleri arasındaydı. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere ırksal taksonomiye dayanan ayrıştırma ve bu ayrımın karakteristiğinin (dil, kültür, sosyoekonomik ilişki vs.) kavranmasında valiler birincil sorumlular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan valiler sadece sömürge idaresinde görevli memurlar olarak değil, bir nevi muhbir (*agent*), bir bilgi kaynağı olarak da karşımıza çıkarlar.

meclisi yasalarını uygulamaktı. Ancak yeri geldiğinde emniyet ve asayişini sağlamaktan da sorumluydu. Temel vazifeleri, hapishanelerin denetimini, bakım ve onarımını yapmak, her altı ayda bir belediyelerin ve belediye polislerinin denetimi yapmak, usulsüzlükleri tespit etmek ve valiye bildirmektir. Eyalet Meclisi'nin kararı doğrultusunda bayındırlık işlerinin yürütülmesinden sorumluydular. Bayındırlık işleri; okullar, hapishaneler, idarî binalar, liman ve iskeleler, yollar ve köprüler, telefon hatlarının yapımı ve bakımından oluşmaktaydı⁴⁶⁷. Vekilinin görevleri vilayet kamu işlerini denetlemek ve kamu kayıtlarını tutmaktır. Vilayet mahkemelerinin başkanı olarak da görev yapmaktaydı. Eyalet mühendisine kamu binalarının inşası, yolların ve köprülerin yapımına yönelik raporlar vermekteydi. Valinin olmadığı durumlarda onun yerine vazife yürütmekteydi. Vilayet saymanı, belediye meclisinin tahsil etme yetkisini bulundurduğu vergiler dışında bütün vergilerin tahsilinden sorumluydu. Ormancılık ve orman ürünlerinin toplanmasına ilişkin düzenleme doğrultusunda vergileri toplar ve bunu eyalet saymanına iletir. Tahsilat raporlarını üç ayda bir eyalet saymanına sunar. Bir miktarı eyalet hazinesi aktarır, bir miktar da belediye hazinesi aktarırdı⁴⁶⁸. Söz konusu kanunların uygulanmasından karşılaşılan direniş veya istikrarın tehdit edildiği ve Filipin Jandarma kuvvetlerini⁴⁶⁹ ve belediye polislerinin yetersiz kaldığı durumlarda Amerikan ordusu duruma müdahale etme yetkisini saklı bulundurmaktadır. Moro Eyaleti valisinin yetkisi altında her vilayetten yüz elli kişiyi geçmeyecek şekilde kişi silah altına alınacak ve bu kuvvetler asayişten sorumlu olacaktır. Başkan yerel belediye polislerini denetleme ve valiye değişiklikler, terfiler ve tasfiyelere yönelik tavsiyede bulunacaktır⁴⁷⁰. Acil durumlarda vilayete bağlı kuvvetler başka bir vilayete destek sağlayabilecekti⁴⁷¹.

2.5. Belediye İdaresi

Yerel yönetimler belediyeler ve *tribal ward* örgütlenmeleri olmak üzere iki yapıdan oluşmaktaydı. Belediyeler "medenî" toplulukların idare organıyken *tribal ward* medeni olmayan toplulukların yönetim organıydı. Eyalet İdarelerinin kurulmasının ardından İspanya koloni idaresinde *barrio* olarak bilinen semtlerin oluşturduğu ilçe yerleşmeler birleştirilerek (*sub-district*) belediyelerin kurulması "Belediye Yasası" başlığıyla Eyalet Meclisi'nce kararlaştırıldı. Bir belediye meclisi kurulacak ve yerleşimlerde önde gelen kişiler meclisin

⁴⁶⁷ War Department: BIA, a.g.r. I, s.20.

⁴⁶⁸ Aynı zamanda kendisi dahil vilayet idaresinde görevli kaymakam, kaymakam vekili ve diğer memurların maaşlarını öder.

⁴⁶⁹ *Philippine Constabulary* olarak geçer.

⁴⁷⁰ İlçedeki yerlilerin oluşturduğu, eğit-donat tarzı kuvvetler olarak tanımlayabileceğimiz kuvvetlerdir. Valinin yetkisiyle başka bir ilçede kullanılabilirlerdi.

⁴⁷¹ Bureau of Insular Affairs: War Department, "Act No: 787: Section 16-21", a.g.r., s.554-556.

üyeleri sayılacaklardı⁴⁷². Ancak bu üyeler yasama için oy vermemekte yalnızca meclis toplantılarda tavsiyede bulunmaktaydılar. Belediye bir başkan, bir başkan yardımcısı ve meclisten oluşmaktaydı. Mecliste on iki vekil bulunmaktaydı. Vekillerden altısı halk tarafından seçilmekte⁴⁷³, altısı ise Eyalet Meclisi'nce atanmaktaydı. Vekillerin görev süresi iki yıldır. Seçmenlerde ise vergi vermek, Amerikan otoritesi karşı örgüt ve yapılara bağlı olmamak temel kriterlerdi. Tahsil edilen vergiler belediye hizmetleri için kullanılacaktı. Belediye başkanın temel vazifeleri belediye işlerine dair kayıtları teftiş etmek, asayişin sağlanmasını, kamu sağlığı ve çevre temizliğini gözetmek, sel, fırtına gibi doğal afetlerle mücadele etmek, belediye meclisini idare etmek şeklinde sıralanabilir⁴⁷⁴.

Belediye aynı zamanda asayişin uygulayıcısı olarak karşımıza çıkar. Belediye polisleri şehir içi asayişinden sorumluydu. Ancak eyaletin askerî yapısı nedeniyle temel asayiş unsurları ordu ve jandarma kuvvetleriydi. Belediye polisleri yalnızca sivil bir kurum olarak zabıta işlevi yürütürken jandarma kuvvetleri şehir içi ve dışındaki noktalarda asayişin sağlanmasını sağlıyorlardı⁴⁷⁵. Jandarma kuvvetleri gerektiği zaman düzenli orduyla birlikte hareket ediyordu. Düzenli ordu arka planda, gerektiği zaman hareket ediyordu. Bölgeye göre farklılık göstermekle beraber ağırlıklı olarak Morolar ve Filipinlilerden oluşuyordu⁴⁷⁶.

2.6. Aşiret Gözetim İdaresi (*Tribal Wards*)

27 Nisan 1904 tarihinde Belediye kanunları Morolar için uygulamaya koyuldu. Yerel yönetimlerin yapısı medenî olma kriteriyle belirlenmiş, Hristiyan nüfus belediye çatısı altında organize edilirken Müslümanlar ve diğer kabileler *tribal ward* denilen organizasyon çatısı altında örgütlenmişti. Yerel yönetimler medeniyet anlayışına bağlı olarak bölümlenmişti. Bu yapılar geleneksel kabile örgütlenmesinin korunduğu, belediye yapısına kademeli geçişin

⁴⁷² Zamboanga, Dapitan, Siassi, Cagayan de Sulu, Jolo, Iligan, Cotabato, Malabang, Davao, Makar, Mati, Baganga, Caraga, Cateel gibi nüfusu yüksek yerleşmelerde belediyeler kuruldu. Eyalette nüfusları 65,000 olan Çinli, Hristiyan Filipinliler, Amerikalılar'' medenîleşmiş ya da elverişli kabul edildikleri için belediye meclislerinde görev alırken, 300,000 nüfuslu Morolar meclislerde yer almadılar. Bkz. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.397, 398.

⁴⁷³ Vekiller yirmi üç yaş üstünde erkeklerden oluşmaktaydı. Vekilliğin şartı belediyenin yasal vatandaşı olmaktı. Ancak pek çok kabile üyesi vatandaş olarak geçmediğinden öncelikle vatandaşlık kaydını yaptırmaları gerekmektedir. Vatandaş olmayanlar ise İspanya idaresinde *gobernadorcillo*, *alcalde*, *cabeza de barangay* olarak görev almışlarsa veya beş yüz pesonun üstünde mal varlıkları varsa, yıllık otuz peso üstünde vergi ödüyorlarsa veya İngilizce, İspanyolca veya Moro dilini konuşup, okuyup, yazabiliyorlarsa vekillik hakkına sahip oluyorlardı. War Department: BIA, **a.g.r. I**, s.45.

⁴⁷⁴ Başkan yardımcısı belediye başkanının olmadığı durumlarda onun yerine geçecekti. Belediye başkanı ayrıca yıl sonu belediyedeki hizmetleri hakkında rapor tutup vilayet valisini gönderecekti. Bkz. War Department: BIA, **a.g.r.**, s.44-51.

⁴⁷⁵ Jandarma kuvvetleri yerlilerden oluşuyor ve Amerikan askerler tarafından kumanda ediliyordu. Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.12.

⁴⁷⁶ US Army, **a.g.r. III**, s.21.

öngörüldüğü bir yapı olarak görülebilir. Müslümanlar ve diğer kabileler bu yerel yönetim sistemi ile idare edilecekti. Bu aşamada aşiret reislerinin yerel yönetime dahil edilmesi⁴⁷⁷, otoritelerini Moro Eyaleti askerî valisi gözetimi altında uygulamalarının yöntemleri önemli görülüyordu. Bu noktada iki hususun halledilmesi gerekiyordu. Birincisi aşiretler arasındaki toprak meselelerinde aracılık rolü üstlenerek hangi aşiret reisinin hangi bölgeyi temsil edeceğini netleştirmek, ikincisi aşiret reislerinin otoriteleri yoluyla olabildiğince istikrarı koruyarak Amerikan modeli bir idare tarzının yerleşmesine zemin hazırlamaktı.

Aşiret reisleri *tribal ward* yapısında valinin otoritesini temsil etmekteydiler⁴⁷⁸. Bu yapılar bir etnik ya da dil grubunu temsil edecek şekilde oluşturuldu. Bazı aşiretler birkaç köyden meydana gelirken bazıları oldukça geniş bir bölgeye hükmetmekteydi. Bu sebeple hüküm alanının geniş olduğu bölgelerde aşiret reisi idareyi kolaylaştırmak bakımından bölgeyi bölümlenmekle, her bir alana ise temsilci/vekil atamak ve böylece otoritesini paylaşarakla yükümlüydü. Vekillerin birincil sorumluluğu asayişin sağlamak ve düzenli rapor vermektir⁴⁷⁹. *Tribal Ward* idaresinin mantığı belediye idaresinin fonksiyonlarının işlemeyeceğinin öngörüldüğü kabilelerin ve aşiretlerin Amerikan idaresine entegre edilmesi ve böylece ‘‘medenileşmemiş’’ topluluklar üzerinde denetim gücünü sağlamak üzerine kuruluydu⁴⁸⁰. Anlaşıldığı üzere bir kontrol mekanizmasıydı. Kontrolün maksadı ise düzenli bir bilgi akışı sağlamak, gözetim ve denetimi olabildiğince korumak ve bu temel üzerine kademeli bir medeniyete geçiş planı inşa etmektir. Kabileler kademeli şekilde aşiret gözetim alanı olarak belirlenmekteydi.

⁴⁷⁷ Eğitim müfettişi ve General Leonard Wood’un yaveri Najeed Saleeby Moroları kontrol altında tutabilmenin datuların idareye entegre edilmesinden geçtiğini biliyordu. Datular Morolar’ın siyasî örgütlenmelerinde anahtar statüdeydi. Bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.108.

⁴⁷⁸ Bunun bir göstergesi olarak aşiret reisleri bağlı oldukları vilayetin rozetlerini takacaklar ve Moro Eyalet mührünün bulunduğu kırmızı deriden kılıç kayışı taşıyacaktı. Bazı aşiret reisleri resmî kıyafet giymeyi reddetmekte, geleneksel kıyafetlerini giymekte ısrarcıydılar. Bu durum Amerikan idaresi tarafından hoş karşılanmıyordu. Bkz. US Army, **a.g.r. III**, s.20.

⁴⁷⁹ *Act No. 39-An Act Temporarily to provide for the government of the Moros and non-Christian tribes* yasasına bağlı olarak Morolar ve kabilelerin yerel yönetimleri kararlaştırıldı. Bir nevi yerel otorite alanı ya da aşiret gözetim alanı olarak niteleyebileceğimiz, belgelerde *tribal wards* olarak geçen kabilelerin yaşadığı bölgeler vilayet idaresine dahil edilmesi öncelikli amaçtı. Ancak kabileler ve aşiretler arasındaki bölge sınırları itilafli bir husustu. Amerikan idaresi olabildiğince fiziksel sınırların göz önünde bulundurulduğu bir sınır tayini yöntemi uyguladı. Nehir, tepe, sık orman vs. gibi doğal sınırlara göre sınırları tayin ederek toprak anlaşmazlıklarına son verme yolunu izledi. Anlaşmazlığın sürdüğü durumlarda ise iki taraf da temsil ettiği halk üzerindeki otoriteye ve bağlılığa yönelik dil, din, ırk, kültür vs. gibi kanıtlarını sunacak ve karar valiye bırakılacaktı. Bkz. War Department: BIA, **a.g.r. I**, s.63-65.

⁴⁸⁰ Ancak göçebe kabileler için bu durum oldukça zordu. Göçebe kabilelerin öncelikle yerleşik bir yaşam düzenine geçmesi ve ardından *tribal ward* altında idareye entegre olması gerekiyordu. Çünkü kabile bölgelerinin düzenli teftişi, aşiret reislerinin toplantılara dahil olması üzerine kurulu bir sistemdi. U.S. Army, **a.g.r. III**, s.98, 99.

Aşiret reisinin görevleri belediye başkanının görevleriyle biçim olarak benzemektedir⁴⁸¹. Moro Eyaleti kanunlarının uygulanması, düzenin ve asayişin sağlanması, işlenen suçların, alışılmadık ve uygunsuz olayların vilayette görevli valiye bildirilmesi, aynı şekilde halkın vilayet karar ve talimatları hakkında bilgilendirilmesi, vilayet kanunlarının işaret ettiği şekilde mahkemelerin görülmesi, valinin düzenleyeceği danışma meclisi toplantılarına katılmak şeklinde sıralanabilir. Aşiret reisi vekilleri bölgenin polis gücü görevini üstlenecek, saldırı ve tehdit oluşturacak olayları aşiret reisini bildireceklerdi. Ayrıca vilayetçe alınan kararlar, bölgenin sakinlerine sesli biçimde okunacaktı. Vilayet idaresinin aşiret reisi üzerinde sorumlulukları ise; kanunların uygulanması, kanundışı eylemlerin mahkemece cezalandırılması, danışma meclisine başkanlık etmek ve toplantıların düzenlenmesi, hukuka aykırı biçimde silahların kullanılmaması, bir reisin ve aşiret mensubunun başka bir aşirete geçmesine müsaade edilmemesi, *Board of Health* talimatları doğrultusunda sağlık ve temizlik talimatlarını uygulanmasını sağlanması, marketlerin, pazarların, kesimhanelerin denetiminin yapılması, isyanların, düzensizliğin bastırılması şeklinde yukarı da belirttiğimiz üzere bilgi-kontrol anlayışı üzerine kuruluydu⁴⁸².

Yukarıda yerel liderlerin otoritelerinin Amerikan idaresine dahil edilmesinden söz etmiştik. Burada daha önemli bir husus dikkatten kaçmamalıdır. Amerikan idaresi yerel liderlerin otoritelerinin korunduğu bir örgütlenme kurdu ancak bu örgütlenmenin esas maksadı yerel aşiretlerin otoritesine kırmak, ortadan kaldırmaktı. Kademeli biçimde Amerikan metotlarının, hukuk anlayışının aşiret üyelerine tesir etmesini sağlayarak bir bireyselleşme, aşiret reisinin boyunduruğu altında bulunmamaya yönelik zihniyetinin yerleştirilmesi⁴⁸³. *Tribal Ward*, aşiretlerin Amerikan zihniyetini benimsemelerini sağlanmasında bir araç niteliğindedir. Görüldüğü üzere vilayet idaresi kabilelerin yönetim organıydı. Vilayet idaresince alınan kararlar yasama meclisi tarafından reddedilebilirdi. Alınan kararlar Yasama

⁴⁸¹ Aşiret reisleri maaşa da bağlandılar. Maaşları yıllık iki yüz pesodan az bin sekiz yüz pesodan çok olmayacak şekilde düzenlendi. Ancak maaşlarını almaları için aşiretin tâbi olduğu vergileri tahsil edip eyalet hazinesi aktarmaları gerekiyordu. War Department: Bureau of Insular Affairs, **a.g.r. I**, s.69.

⁴⁸² Buna ek olarak aşiret topraklarında hayvan hırsızlığını engellemek, yasadışı horoz dövüşlerine müsaade etmemek gibi sorumluluklardan da söz edebiliriz. Bkz. War Department: BIA, **a.g.r. I**, s.65, 66. Ayrıca her kabileye memur atanıyor ve bu memur gelenek, dil, kültür gibi etnolojik çalışmalar yapıyordu.

⁴⁸³ Bu sistem aynı zamanda datuların ve diğer kabile reislerinin ilahî otoritelerini de ortadan kaldıracak nitelikteydi. Leonard Wood'un bu hususa yaklaşımı hakkında bkz. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.400.

Meclisi'nin onayına sunulmaktaydı⁴⁸⁴. Yasama meclisindeki Amerikan çoğunluğu Moro Eyaleti'nin temel otorite merkeziydi⁴⁸⁵.

Müslümanların ve diğer kabilelerin yerel yönetime dahil edilmesinin ardından vergilendirmeye ilişkin detaylar da belirlendi. Aşiret reisleri bir nevi Amerikan hükümetinin maaşlı temsilcileri haline getirilmişti. Balıkçılık, deniz taşımacılığı, kesimhaneler, pazarlar, horoz dövüşleri, evcil hayvanlar, silahlar, 18-50 yaşları arasında sıhhatli erkek aşiret mensubundan şahsiyet vergisi temel vergilerdi. 30 Mayıs 1904'te *Act No. 42* ile arazi vergisine ilişkin düzenlemeler de yapıldı. Bu kapsamda idarî binaların dikili olduğu araziler ve dinî araziler, mezarlıklar hariç tutularak araziler vergilendirildi⁴⁸⁶. Vilayet düzeyinde yerel yönetimlerde aşiret reislerinin otoritesi üzerinden Müslümanlar ve Hristiyan olmayan diğer topluluklar üzerinde otorite tesis edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında aşiret reisleri idareciden ziyade, bir danışma ve uygulayıcı olarak karşımıza çıkar. Yukarıda da söz ettiğimiz üzere maaşa bağlamak suretiyle, aşiret reislerinin sömürge idaresi memurlarına dönüştürülmesi yoluyla otoriteleri ve aşiretleri üzerindeki yaptırım gücü Amerikan idaresi pratikleri için bir kanal olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan sömürge idaresi için her bölgede esnek idareden ziyade tek bir otoritenin hükmü altında olan iki homojen idare modeli tanımlanabilir.

Aynı zamanda yukarıda mekân-iktidar ilişkisi bakımından incelediğimiz mesele de bu noktada daha belirgin hale gelmektedir. Zira bu yerel yönetim örgütlenmesi bir bakımdan görünüşte etnik çeşitliliğin bürokratik temsili kaygısı idareye meşruluk sağlamak eğilimine de dayanmaktaydı. İdarenin otorite gücü mekânın siyasî tahsisi esasıyla eşleşmişti⁴⁸⁷. Mekân ve sömürge idaresi arasındaki yabancılaşma aşiret reislerinin bürokratik sisteme dahil edilmesiyle aşılına çalışılmış, bir otorite paylaşımı sağlanmıştı. Geleneksel idarenin merkezi olan datular yerel yönetimlere entegre edilerek iktidar mekanizması çerçevesinde otoriteye dahil edilmişti.

⁴⁸⁴ Alınan kararlar ve düzenlemeler öncelikle Moro Eyaleti vali vekiline bildiriliyordu. Kararın onanmasının ardından aşiret reisinin yerel dilinde (yazılı bir dil ise) onun bilgisine sunuluyordu.

⁴⁸⁵ İdarî yapının kurulma seyrine ilişkin şunu söylemek mümkün ki, Zamboanga, Davao ve Cotabato'da daha erken teşkil edilmiştir. Ancak direnişin daha yoğun olduğu Sulu ve Lanao'da idarî yapının işlemesi de vakit almış, istendik düzeye ulaşmamıştı.

⁴⁸⁶ Toprakların kaydı yapılıyor ve vergiye tâbi olan ve olmayan olarak ayrılıyordu. Vergiye tâbi olanların gayrimenkul değerinin yüzde birinin sekizde yedisi oranında aylık vergi oranı belirleniyordu. Toprak sahip ve sahipleri vergilendirmeye dair yemin belgesini imzalayarak vergiye tabi oluyorlardı. Belge belediye başkan vekilinin veya aşiret reisinin onayıyla kayda geçiyordu. 4 Mayıs 1904 tarihli kararla da Müslümanların teknelerinin kaydı yapılması kararlaştırıldı ve bu tekneler de vergiye tabi tutuldu. War Department: Bureau of Insular Affairs, **a.g.r. I**, s.67, 68, s.67-73, 84.

⁴⁸⁷ Weene Gera, *The Politics of Ethnic Representation in Philippine Bureacracy*, **Ethnic and Racial Studies**, 39. Cilt, 5. Sayı, 2016. s.858.

Bu açıdan değerlendirecek olursak sömürge idaresinin felsefesi mekâna nüfuz ve mekânı dönüştürme üzerine kuruluydu.

Tablo I: Vilayetlere Göre Bazı Geniş *Tribal Wards* Toplulukları

Zamboanga	Sulu	Lanao	Cotabato	Davao
Yacaneler	Jolo Moroları	Malanao Moroları	Maguindanao Moroları	Atalar
Samal Moroları			Tiruraylar	Bagobolar
Maguindanao Moroları				Guingalar
Subanolar				Mandayalar
Illanolar				Tagacaololar

Tablo II: Bölgelere Göre *Tribal Ward* Aşiretler ve Aşiret Reisleri⁴⁸⁸

Tribal Ward No.1, Yakaneler, Basilan	
Aşiret Reisi: Datu Mujamat Musalum	
Aşiret	Aşiret Reisi/Vekilleri
Lamitan	Panglima Musa
Semut	İmam Kibu
Candiis	Panglima Paa
Malacahun	Panglima Mujamat
Ucbung	Salip Aguil
Guion	İmam Talal
Tapiantana	Panglima Jhamihay
Malusu	Panglima Gumuntul
Panigayan	Maharajah Dalquis
Pilas	Panglima Sabdani

Tribal Ward No.2, Samal Moroları, Zamboanga	
Aşiret Reisi: Datu Rajah Muda Mandi	
Aşiret	Aşiret Reisi/Vekilleri
Magay	Maharajah Jami
Talucksangay	Hacı Abdullah Nunyo
Tictabun	Maharajah Nualdi
Landang	Datu Gandun
Panubigan (Panglima Saha)	Panglima Saha
Bangaan	Nakib Tanahul
Buluan	Utus Chail
Recodo	Maharajah Albani
Patalun	Timuay Limba
Sibucu	Datu Mamura
Bitagan	Panglima Arala
Quipit	Hatip Salim

⁴⁸⁸ US Army, a.g.r. III, s.75, 76.

Tribal Ward No.3, Maguindanao Moroları, Zamboanga	
Aşiret Reisi: Sultan Maguinguin	
Aşiret	Aşiret Reisi/Vekilleri
Cumalaran	Datu Dacula
Lepirauan	Datu Mama
Sey	Timuay Bantas
Kulasian	Hacı Alavi
Sanitu	Capitan Alip
Rabangon	Datu Gumba
Pang-pang	Timuay Imbing
Kabasalan	Datu Salip Yassin
Danao	Datu Sa Palan
Dinas	Datu Kalug
Sebol	Timuay Maguindu

Tribal Ward No.4, Joloano Moroları, Sulu	
Aşiret Reisi: <i>Bütün aşiret reisleri ward aşiret reisi unvanında</i>	
Aşiret	Aşiret Reisi
Jolo	Tuan Sali
Likup	Maharajah Indanan
Paticol	Datu Hacı Joakanain (Zülkarneyn)
Karongdong	Panglima Bandahala
Piahan	Datu Kalbi
Tongkil	Tuan Edi
Tullai	Tuan Hacı Butu
Bongao	Tuan Hacı Osman
Siasi	Datu Emir Hoosin

Tribal Ward No.5, Malanao Moroları, Lanao	
Aşiret Reisi: <i>Bütün aşiret reisleri ward aşiret reisi unvanında</i>	
Aşiret	Aşiret Reisi
Bayabao Bölgesi	Panundiungan Detshen, Amai Sankakala
Bansayan	Bansayan Sultanı
Maciu	Amai Binauning
Tugaya	Tugaya Sultanı
Uato	Uato Sultanı
Bacolod	Bacolod Sultanı
Madalum	Madalum Sultanı
Unayan	Amai Tampugao
Ganasi	Ganasi Sultanı
Diman	Diman Sultanı
Bayabao	Bayabao Sultanı
Romain	Romain Sultanı

Tribal Ward No.5, Maguindanao Moroları, Cotabato	
Aşiret Reisi: <i>Bütün aşiret reisleri ward aşiret reisi unvanında</i>	
Aşiret	Aşiret Reisi
Kalangunan	Datu Bakee
Gapat	Datu Balabadan
Bagumbayan	Sultan Telekoko
Nulin	Datu Mastula
Libungan	Datu Cumbangan
Duluan	Datu Piang
Pidu Pulangin	Datu Sansaluna
Pikit	Datu Kuli
Kabacan	Datu Mantaul
Kalamuging	Datu Mamalintan
Dupit	Datu Mopuk
Delikan	Datu Mamintal
Talayan	Datu Maguda
Tran	Datu Matabalon
Buldung	Datu Kali Pandapatan
Calunidal	Datu Tamputu
Malatunal	Datu Uatu Mama Timan
Tamontaka	Adriana Acosta-Tiruray

3. İDARENİN FAALİYETLERİ ve DÖNÜŞTÜRME SİYASETİ

3.1.Hukuk

Eyalette iki asliye mahkemesi, sulh mahkemeleri ve belediye mahkemeleri adaleti tesis etmekten sorumlu yargı kurumlarıydı⁴⁸⁹. Asliye mahkemelerinde valiler veya vekilleri mahkemeye başkanlık etmekteydi⁴⁹⁰. Müslümanların davalarının görülmesi hususu pek çok sıkıntıyı da beraberinde getirdi. Müslümanlar, âdât hukuku denilen geleneksel hukuk anlayışına, sultanların ve *tuan kali* dedikleri kadıların (*kali*) otoritesi bağlı olarak da İslam hukukuna itibar etmekteydiler⁴⁹¹. Amerikan idaresinin hukuk anlayışıyla çelişkili bir adalet sistemi söz konusuydu. Bu sebeple ikili bir adalet sistemi ilk aşamada akılcı bulundu. Moroların kendi aralarındaki davaları kendi usullerine göre görecekle, ancak Hristiyanlar ve diğer kabilelerle olan davalarına sömürge idaresi bakacaktı. Ancak tekil bir adalet sistemine kademeli bir geçiş planlanmaktaydı. Amerikan idaresi Müslümanların kendi kanunlarını ilkel bulmaktaydı. Yalnızca Najeeb Saleeby Müslümanların yaptırım gücüne sahip kanunlarının olduğu bir hukuk sistemine sahip olduklarını vurgulamasına rağmen valiler onun tavsiyelerini göz önünde bulundurmamışlar⁴⁹².

Tribal Ward yapılarında hukuk meselesi bir ikilemi ortaya çıkarmıştı. Sömürge idaresi yasalarına göre hareket etmek ya da daha özerk bir hukuk sistemine müsaade etmek ikilemi arasında kalındı. Müslümanların kendi aralarındaki davalarında kendi kanunlarına göre hareket etmelerine müsaade edildi. Ancak Amerikan yasalarına kademeli olarak geçiş sağlanması öngörülmekteydi. Müslümanların gelenek ve göreneklerinin derlenmesi⁴⁹³ ve sivil idare kanunlarına uymayanların düzenlenmesine bağlı olarak yasama faaliyetleri yürütmek, medeni kanun ve ceza kanunu kapsamında Müslümanlara ilişkin davalarda bu derleme metinlere bağlı olarak hareket edilmesini sağlamak meclisin yetkisi altında sağlanmak istendi. Ancak bu istisna yalnızca Müslümanların kendi arasındaki hukukî meselelerde uygulanmakta, bir Müslüman ve bir kabile üyesi, bir Müslüman ve Filipinli, bir Müslüman ve Amerikalı ya da bir başka ülkenin

⁴⁸⁹ 1903-1905 yılları arasında asliye mahkemeleri toplam 300 dava görmüş, suçların büyük çoğunluğu Sulu, Zamboanga ve Lanao'da gerçekleşmişti. Morolar ve Hristiyan olmayan kabileler arasındaki suçlara bakan sulh mahkemelerinde görev alacak nitelikli kişilerin bulunmamasından yakınılmakta, okuma yazma bilenlerin sayısının çok az olduğu belirtilmekteydi. War Department: BIA, **a.g.r.** I s.10, 11.

⁴⁹⁰ Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r.** II, s.10.

⁴⁹¹ İsmail Hakkı Göksoy, **a.g.m.**, s.87, 88.

⁴⁹² Patricio Abinales, "The US Army as an Occupying Force in Muslim Mindanao, 1899-1913", Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **a.g.e.**, s.411.

⁴⁹³ Yasalar daha sonra İngilizce, Arapça ve yerel Moro lehçelerine çevrilecekti. Ancak kanunların (âdât) Amerikan idaresi tarafından bir bölgeden bir bölgeye farklılık göstermesi, genel olmaması şeklinde yorumlanması bu girişimi boşa çıkardı.

vatandaşı arasındaki meselelerde Filipin Adaları genelinde uygulanan kanunlara göre hareket edilmekteydi. Ancak Leonard Wood ikili bir hukuk sistemine karşı çıkmakta, bunun yerine bütün suçlarda aynı yaptırım uygulanmasından taraftı⁴⁹⁴.

6 Ekim 1905 *tribal ward* mahkemeleri kuruldu. Bu mahkemelerde Müslümanların kendi aralarındaki davalara bakılıyordu. Aşiret reisi aynı zamanda Hristiyanlara ve diğer kabilelere karşı işlenen suçları vilayete bildirmekle yükümlüydü. Bu suçlar asliye mahkemelerine devrediliyordu. Ancak davayı takip süreci aşiret reislerine devredildiğinden süreç istendiği gibi yürütülemedi. Aşiret reisleri eski usullerine devam ettiler ve her hukukî meseleyi raporlayıp, vilayete bildirmediler. Anlaşmazlıklar genellikle datuların suçlu kabul edilen kimseyi Amerikan idaresine teslim etmemesi üzerineydi. Mahkemeler vilayet yetkilileri tarafından denetlenmeye başlandı ve yetkililer adaletin tesis edilme biçimini oldukça ilkel bulduğundan 1906'da hukukî bilgi eksikliği gerekçe gösterilerek Amerikan askerler mahkemelere bakmaya başladılar ve idarenin sonuna kadar askerlerin denetimi altında mahkemeler görüldü⁴⁹⁵. Müslümanlar bu durumdan rahatsızdı. İslam hukuku esaslarının mahkemelerde göz önünde bulundurulması talebi Müslümanların temel kaygısının oluşturmaktaydı. Ancak Amerikan idaresi bunun kendi idaresinin hukuk ilkeleriyle bağdaşmayacağını düşünüyordu⁴⁹⁶. Aşiret gözetim (*Tribal Ward*) mahkemelerinden beklenen verimin alınmamasının ardından askerî varlığın artırılması tartışmaları gündeme geldi. Adaletin tesisini aşiret reislerine devredilmesinin tek başına yeterli olmadığı düşünüldüğünden, Vali Tasker H. Bliss garnizonların sayısını artırdı ve askerî varlığın artırılmasıyla yaptırım gücü yeniden tesis

⁴⁹⁴ Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.427, 428.

⁴⁹⁵ US Army, **a.g.r.**, III, s.19, 20. Peter G. Gowing özellikle zinanın recm ile cezalandırılmasının Amerikalılar tarafından ilkel bulunduğunu aktarır. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.429, 430.

⁴⁹⁶ United States Army, **The Annual Report of the Moro Province For Fiscal Year Ended June 30, 1907 by Brig. Gen. Tasker H. Bliss**, Bureau of Printing, Manila, 1907. s.34.

edildi⁴⁹⁷. Aşiret davaları genellikle kölelik, borç, hırsızlık, cinayet, hayvan hırsızlığı ve kaçırma gibi meselelerden oluşmaktaydı⁴⁹⁸.

3.2.Eğitim

Eğitim işgal eden ile işgalci arasındaki yabancılığın zamanla ortadan kaldırılması bakımından sömürgecilik zihniyetinde önemli bir yere sahipti⁴⁹⁹. Bu yüzden okullaşma faaliyetleri henüz işgal sürecinde, 1900’de başlamıştı. Eski okullar tamir edilmiş, yeni okullar inşa edilmişti. Ancak Müslüman nüfus Amerikan okullarına itibar etmiyor, katılım oldukça düşük seyrediyordu. Bunun iki temel sebebi vardır. Birincisi Müslüman öğrenciler *pandita* okullarında zaten eğitim alıyorlardı ve ikincisi aileler Amerikan okulların çocuklarını Hristiyan yapacağını düşünüyordu⁵⁰⁰.

Pandita okulları medrese eğitimi veren eğitim kurumlarıydı⁵⁰¹. Bu okullarda temel okuma, yazma eğitimi veriliyordu. Amerikan idaresi daha sonra bu okulları sömürge idaresinin ilkökul seviyesinin ardılı olarak kendi eğitimi sistemine dahil etti⁵⁰². İkincisi nüfusun Amerikan okullarına erişimi kırsal alanlarda oldukça zordu. Eyaletin eğitim müfettişi Najeeb Saleeby idi. Yerli öğretmenlerin de yer aldığı, hizmet içi eğitimin öne çıktığı bir model inşa etti⁵⁰³. Vilayet

⁴⁹⁷ Bu durum *tribal ward* mahkemelerinin diğer mahkemelerde olduğu gibi resmî ilkelere ve yazılı bir sürece bağlı olmamasından, tamamen aşiret reisine veya vekiline devredilmiş olduğundan kaynaklanmaktaydı. Mahkemeler üzerine yapılan denetimlerden anlaşıldığı kadarıyla pek çok reisin işlenen suçlara karşı ilkeli bir kovuşturma yürütmekten uzak olduğu görüldü. Aşiret reisi işlenen suçların hepsini valiye bildirmiyor, cinayet gibi suçların davalarının görülmesi üzerine asliye mahkemelerine devretmiyordu. Hatta Tasker H. Bliss’e göre aşiret reisleri eski usullerini sürdürmediklerinden aralarındaki meselelerde bu sistemi kullanarak birbirlerini alt etmeye çalışıyorlardı. Böylece aşiret reisi yürüteceği kovuşturma ve vereceği ceza üzerinde bir tercih yaparak bir nevi eski adetlerini sürdürüyor, Amerikan idaresinin ilkelerine göre hareket etmiyordu. Bu durum *tribal ward* ve belediyeler arasında adaletin tesisi noktasında eşitsizliği işaret ediyordu. Bkz. United States Army, **a.g.r. IV**, s.44, 45.

United States Army, **a.g.r. IV**, s.43-45.

⁴⁹⁸ Örnek vermek gerekirse 1907 yılında eyalet genelinde toplam 238 aşiret davası görülmüştü. Kölelik ve hırsızlık bu davaların temel konu başlıklarıydı. Bkz. United States Army, **a.g.r. IV**, s.30.

⁴⁹⁹ A. J. Angulo, **Empire and Education: A History of Greed and Goodwill from the War of 1898 to War on Terror**, Palgrave MacMillian, New York, 2012. s.31, 32.

⁵⁰⁰ Müslüman öğrenciler bu okullarda Arapça, matematik ve Kur’an eğitimi alıyorlardı. Ayrıca aileler Amerikan okullarının çocuklarını dinden çıkaracağını, Hristiyan yapacağını düşünmekteydi. Bazı datular Amerikan okullarını ziyaret ediyor ve ne öğrettiklerini bizzat gözlemliyordu. Hristiyan öğrenciler ise *parochial* adlı kilise okullarına gidiyorlardı. Bkz. US Army, **a.g.r. III**, s.14. İlk aşamda Amerikan okullarında Hristiyanlığa dayalı bir müfredat içeriği olmasa da Amerikan medeniyet anlayışının önemli bileşenlerinden biri olarak görünen ve “medenî olmak” ile iç içe geçmiş Hristiyanlık, sömürge idare için önemli bir husustu. Sadece kolektif bir isyanın ortaya çıkmasından tedirgin olduğu için geri planda görülmekteydi. Ayrıca bkz. Jeffrey Ayala Milligan, **a.g.e.**, s.54.

⁵⁰¹ İsmail Hakki Görsoy, **a.g.m.**, s.87.

⁵⁰² United States Army, **The Annual Report of the Moro Province For Fiscal Year Ended June 30, 1908 by Brig. Gen. Tasker H. Bliss**, The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1908. s.13. Pandita bir nevi dinî alimdi. Din eğitiminden sorumlu olur, din hakkında fikirlerine danışılırdı. Cesar Adib Majul on sekizinci yüzyılda bir Türk’ün Sulu’da pandita olarak görev yaptığından söz eder. Bkz. Cesar Adib Majul, **a.g.m.** s.70.

⁵⁰³ Okullara katılım vilayetten vilayete değişiklik göstermekteydi. İligan’da Moroların hem kız hem erkek okula katılımı yüksek iken Sulu’ya bağlı Maymabung’da bir okulun Morolar tarafından yıkıldığı örneklere de rastlamak

meclisi ilkokul, ortaokul ve sanayi mektepleri binalarının inşasına ve bakımına, Morolar ve diğer Hristiyan olmayan kabilelerin eğitimine ilişkin kurallara yönelik yasama işlerinden eğitim müfettişi sıfatıyla yetkiliydi⁵⁰⁴.

Eğitim müfettişi belediyelerde, köylerde, bucak ve daha küçük yerleşim yerlerinde okulların kurulmasından ve mevcut okulların ise düzenlenmesinden sorumluydu⁵⁰⁵. Okullarda hem Amerikalı hem de yerli öğretmenler eğitim verecekti. İlkokullarda, sanayi mekteplerinde ve ortaokullarda okutulacak müfredat bölgelerin mevcut koşullarına göre esneklik gösteren bir içeriğe sahip olacaktı⁵⁰⁶. Hangi bölgelerde Amerikan öğretmenlerin eğitim vereceğini müfettiş belirleyecekti. Yerli öğretmenlerin seçimine ilişkin sınavlar ve diğer düzenlemelerde müfettişini sorumluluğu altındaydı. Genellikle okuma, yazma ve temel matematik üzerine kurulu bir müfredat işlenmekteydi. Mümkün olan en kısa sürede İngilizce temel eğitim dili olacaktı⁵⁰⁷. Ancak müfettişin Arapça, Moro veya diğer dillerdeki eğitime engel olma hakkı yoktu⁵⁰⁸. Bu düzenlemelere rağmen katılım hiçbir dönem istenen seviyeye ulaşmadı. 30,000 öğrenci olması gerekirken katılım sayısı iki bin civarındaydı. 1913 yılında 4,000 katılımla en yüksek seviyesine ulaştı. Kayıt yaptıranların yaklaşık yarısı geliyordu⁵⁰⁹. Katılımın beklenenin

mümkündü. 1905'te toplam 3,617 kayıt yapılmış, 3,100 katılım gerçekleşmişti. 1904 yılına kıyasla %71'lik artış söz konusuydu. Hizmet içi eğitim kapsamında, İngilizce bilen yerli öğretmen yetiştirmek maksatlı yerli öğretmenler hem tatil dönemlerinde Zamboanga'da hem de okul döneminde beraberindeki Amerikan öğretmenlerden eğitim almaktaydılar. Böylece yerli öğretmenlerin İngilizce öğrenmesi, branş eğitimi ve modern eğitim metotlarını kavraması amaçlanıyordu. Bkz. War Department, **Capt. Geo. T. Langorne, Second Annual Report of the Governor of the Province of Moro, For Fiscal Year Ended June 30, 1905**, Zamboanga, Mindanao, P.I, Eylül, 1905. s.21, 22.

⁵⁰⁴ Najeeb Saleeby 30 Haziran 1906'da görevinden ayrıldı. Yerine vekili Charles R. Cameron geçti. **U.S. Army, Third Annual Report of Major General Leonard Wood, Governor of the Moro Province From July 1, 1905 to April 16, 1906**, Zamboanga, Moro, P.I., 1906. s.77.

⁵⁰⁵ Yasanın onuncu fıkrasında okulların yalnızca "uygulanabilir ve yarar sağlayacak" yerlerde kurulması belirtiliyordu. Müfettiş okulların kurulması dışında arazi seçimi, planlaması ve hijyen gibi meselelerle ilgileniyor buna ek olarak öğretmenlerin asgari ve azami maaş düzenlemeleri ile ilgileniyordu. Üç ayda bir okulların bakımı için sağlanacak bütçeler hakkında yasama meclisinden talepte bulunmaktaydı.

⁵⁰⁶ Hukukta olduğu gibi eğitimde de esneklik gösteren programdan istenen programa doğru özelden genele bir geçiş dikkat çekmektedir.

⁵⁰⁷ Okullarda hem Amerikalı hem de Moro öğretmenler görev yapmaktaydı. Ancak kademeli biçimde Müslüman öğrencilere İngilizce öğretilmesi planlanmaktaydı. Moroların konuştuğu lehçe ilkel olarak nitelenmekte ve bu sebeple İngilizcenin bölgede yaygın bir dil olması düşünülüyordu. War Department: BIA, **a.g.r. I**, s.13. İngilizce öğrenilmeden Amerikan fikirlerinin benimsenmesinin güç olacağı düşünülüyordu. Rapor ayrıca Moroların kitap üzerinden eğitim usulünden rahatsız oldukları belirtir. Bu sebeple ziraat ve endüstri okullarında mümkün olduğunca kitap üzerinden eğitim verilmemesi planlanıyordu. Ayrıca bkz. US Army, **a.g.r. III**, s.82, 83.

⁵⁰⁸ Bureau of Insular Affairs: War Department, "Act No: 787: Section 10", **a.g.r.**, s.549. Ayrıca Moro ders kitapları Arap harfleriyle basıldı ve okullara dağıtıldı. Morolara ana dil eğitimi de veriliyordu. Bkz. US Army, **a.g.r. III**, s.15.

⁵⁰⁹ Elli yedi sabah, on akşam okulu eğitim vermekteydi. Altmış yedi okulda doksan dört öğretmen görev yapıyordu. Öğretmenlerden yirmi yedisi Amerikalı, altmış yedisi yerliydi. Yerli öğretmenlerden elli altısı Hristiyan Filipinli, on biri Müslüman Moroydu. Moro öğretmenlerden biri kadındı ve İngilizce ve Moro öğretiyordu. Beş Moro erkek öğretmen de İngilizce ve Moro öğretiyordu. En fazla katılım Zamboanga Vilayetindeydi. En az katılım ise Sulu Vilayetindeydi. (Temmuz, 1906) US Army, **a.g.r. III**, s.78. 1907 için hem yerli hem de Amerikalı öğretmen sayısında düşüş görülse de öğretmenlerin niteliğinde (dil, öğretim yöntemi vs.) iyileşme kaydedildiği aktarılmaktadır. Bkz. War Department: BIA, **a.g.r. I**, s.13. 1909'da sekiz Moro, 14 Amerikan, 79 Filipinli öğretmen görev yapmaktaydı.

çok altında olması sebebiyle 20 Haziran 1906'da 167. Yasa ile ilkokul zorunlu hale getirildi ve katılım yaşı 7-13 olarak belirlendi⁵¹⁰. Bu noktada Amerikan yetkililer sömürge idaresinin pratiklerine itibar sağlanması için çoğunlukla datuların liderlik rolünden faydalanmaya çalıştıkları anlaşılıyor. Datuların aşiretleri üzerindeki yaptırım gücünün farkına varan yetkililer ailelerin çocuklarını Amerikan okullarına göndermesi için datuları okullara davet etmekte, kaygıları gidermeye çalışmaktaydı. Yetişmiş öğretmen de önemli bir sıkıntıydı. Her ne kadar yerli öğretmenlere eğitim verilse de hem İngilizceye hem de Moro dillerine⁵¹¹ hâkim öğretmen sayısı azdı. Ayrıca halkın bilgilendirilmesi ve Amerikan idaresinin tanınmasını sağlamak için *Sulu News* gazetesi çıkarılmaya başlandı⁵¹².

İngilizce eğitimi sömürgecinin kontrolü için önemliydi. Yukarıda bilginin idarede akılcı eylem üretebilmek için önemli olduğunu öne sürmüştük ve bu noktada şunu da belirtmekte fayda var ki sömürge genelinde dilin standardizasyonu hem kontrol mekanizmasını güçlendirmek hem de idareci ve idare edilen arasındaki iletişim ve zihniyet yabancılığını ortadan kaldırmak noktasında önem arz etmekteydi⁵¹³. Okullar medenileştirmek için hükümetin bir aracı olarak görülmekteydi. Moro Eyaleti'nin yapısı eğitimde tekelliği engellemekteydi. Okullara kayıt ve katılım verilerindeki beklenmedik düşüklüğün bir diğer sebebi bazı aşiretlerin göçebe hayat sürmesi, bir yerleşkeye bağlı kalmamalarıydı. Amerikan idaresinin kapsamlı bir tarım politikasındaki ısrarının bir başka sebebi toplulukların (ağırlıklı olarak kabileler) ekonomik uğraşlarını değiştirmek suretiyle, toprağa bağlı kılarak yerleşik yaşayış düzenine geçmesini sağlamaktı. Zira sömürge idaresi kurumlarının bütün pratikleri yerleşik bir toplum varsayımına bina edilmişti. Medenileştirme kavramı ile hemen hemen aynı algılanan eğitim ise bu pratiklerden en elzem görünendi⁵¹⁴. Amerikan idaresi bu anlayışı "maddî varlık" olarak adlandırmakta, eyaletteki topluluklara endüstriyel ve zirai uğraşlardan meydana gelen maddî

Okullara katılımda çoğunluk Hristiyan Filipinlilerdi. Morolar ve diğer kabilelerin sayısı bini geçmemekteydi. Bkz. The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.22.

⁵¹⁰ Kilise okuluna devam edenler, akli sorunu ve fiziksel hastalığı olanlar, en yakın okula iki kilometreden uzakta yaşayanlar zorunlu eğitimden muaf tutuldular. Çocuğu okula yollamayan anne ve babalar üç peso ile otuz peso arasında ceza alacaklardı. US Army, **a.g.r. III**, s.78.

⁵¹¹ Maguindanaon, Maranao ve Tausug olmak üzere üç temel Moro dilinden söz etmek mümkündür. Teodoro A. Llamzon, **Handbook of Philippine Language Groups**, Quezon City: Manila University Press, 1978. s.25-28.

⁵¹² Moro dilinde basılan ilk gazetedir. Eğitim müfettişi Charles L. Cameron gazetesinin editörlüğünü yapıyordu. Datu Rajamunda Mundi ve Şeyh Mustafa Ahmed de gazetede görevliydi. Gazete sömürge idaresinin icraatları, zirai ve sınai yöntemler konusunda halka bilinçlendirmeyi amaçlıyordu. Hem Moro dilinde hem de İngilizce yayınlanmaktaydı. Bkz. The Government of Moro Province, **a.g.r. VIII**, s.18.

⁵¹³ Antonio L. Rappa (Ed.), **a.g.e.**, s.3.

⁵¹⁴ Eğitim ve medenileşme söylemi için bkz. Jeffrey Ayala Milligan, **a.g.e.**, s.49-56.

varlık ve refah esasına dayalı bir anlayış kazandırılması yolu izlenmekte, bu yöntem medenîleştirme yolunda öncelikli görülmekteydi⁵¹⁵.

Amerikan öğretmenler hem sivil hem de askerlerden oluşmaktaydı. İlkokul yedi sınıfa ayrılmıştı. İngilizcenin yanı sıra tahta, demir işleri gibi sınaî eğitimler ve zirai eğitimler veriliyordu. Mezunlar İngilizceyi hâkim olmalarının İngilizce konuşan yerleşimcilerin bilgi ve tecrübelerinden yararlanacağı düşünülmekteydi⁵¹⁶. Görüldüğü üzere Amerikan eğitim sistemi yalnızca ideolojik bir eğitimi içermemekte, aynı zamanda nitelikli iş gücü yetiştirme amacını da gütmekteydi.

3.3.Vergilendirme

Eyalette Amerikan idaresinin kaygılandırıcı bir diğer husus yasadışı olarak kabul ettiği ekonomik ilişkilerdi. Bu bağlamda korsan faaliyetlere son verilmesi, yeni bir vergilendirme ve lisanslama kanunu yürürlüğe koydu. Vilayet harcamalarının yapılması amacıyla vergilendirme kanunlarında düzenlemeye gidildi ve böylece Morolar da ilk defa vergiye bağlanmış oldular. Vergilendirme usulünde birtakım değişikliklere gidildi. İspanya idaresinin Filipinler'in pek çok noktasında uyguladığı *cedula* vergisi ilk defa Morolar için uygulandı. Bu durum Moroların yöneten konumundan yönetilen konumuna düşmüş olduğunu belirten bir emare olarak algılanarak ekonomik anlamdan ziyade ideolojik anlamda tesir etti. Uygulamalardan rahatsız olan bölgede oldukça nüfuzlu Datu Ali, Cotabato Vadisi'ni isyana teşvik etti⁵¹⁷. Mart, 1904'te Cotabato'daki *kota* (kuta) denilen istikhâm noktası zapt edildi. Özellikle Lanao ve Sulu vilayetlerinde vergilerin tahsilinde sıkıntılar yaşanmaktaydı. Renato Oliveros Moroların Amerikalılara karşı cihat etmesinin birinci sebebini *cedula* vergisi olduğunu öne sürer⁵¹⁸. Yukarıda da belirttiğimiz üzere bu vergi ekonomik yönünden ziyade ideolojik olarak

⁵¹⁵ United States Army, **The Annual Report of the Moro Province For Fiscal Year Ended June 30, 1907 by Brig. Gen. Tasker H. Bliss**, Bureau of Printing, Manila, 1907. S.17, 18. Buna bağlı olarak ilkökul müfredatlarına endüstriyel ve zirai eğitim dersleri de eklendi.

⁵¹⁶ United States Army, **The Annual Report of the Moro Province For Fiscal Year Ended June 30, 1908 by Brig. Gen. Tasker H. Bliss**, The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1908. s.12-14.

⁵¹⁷ Datu Ali'nin kayınbabası Datu Piang Amerikan otoritesini desteklemekteydi. Datu Ali ise Amerikan idaresini İslam'a küfür olarak görüyordu. Bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.136.

⁵¹⁸ *Cedula* bir hüviyet vergisiydi. Bir peso miktarındaki vergiye ödeyen kişiye kimlik veriliyordu. Şahsın ismi, yaşı, yaşadığı yer, medenî hali gibi detaylar içeriyordu. Bkz. War Department, BIA, **a.g.r. I**, s.8. Vergi İspanya sömürge idaresi sırasında yalnızca Hristiyan Filipinliler'den tahsil edilirken, Amerikan idaresi vergiyi Müslümanlardan da almaya başladı. Datular bu vergiyi *cizye* vergisine benzettiler. Şeriat hükümlerine göre *cizye* idareci konumundaki Müslümanların gayrimüslimlerden tahsil ettiği bir vergiydi. *Cedula* bu bağlamda ABD'nin Müslüman Filipinler'i fethettiği, Moroların zimmî konumunda olduğu, hükmü altına aldığı inancını daha da belirginleştirdi. Buna bağlı olarak hem Renato Oliveros hem de Omar Hassan Dphrepaulezz bu verginin, ekonomik anlamından ziyade hükmeden-hükmedilen bağlamındaki ideolojik anlamına dikkat çekerek köleliğin kaldırılmasından daha rahatsız edici olduğunu vurgular. Bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.129, 182.

Müslümanların gayrimüslim bir idare altında yönetilmelerine vurgu yaptığı için Moroların direnişinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkar⁵¹⁹. Aynı zamanda korsan faaliyetleri de son verilmesine yönelik girişimlerde bulunuldu⁵²⁰.

3.4.Sağlık Hizmetleri

Sömürge idaresinin işgal sürecinden bu yana yerli kabilelere sağlık hizmetleri sunmaktaydı. Salgın hastalıkları önleme maksatlı yapılan bu çalışmalar aynı zamanda ölüm oranını düşürmek, gıda ve temiz su temin etmek, çevre temizliğini sağlamak gibi maksatları da içermektedir. Hastalar askerî hastanelerde tedavi edilmekteydi. Ayrıca yeni doğan bebeklerin bakımı⁵²¹, ebelik gibi halk sağlığı programları beraberinde aşılama faaliyetleri de yürütülmekteydi⁵²². Sağlık alanı sömürge idaresinin başarı sağladığı, ölüm oranlarını düşürdüğü ve salgın hastalıkları büyük ölçüde engellediği bir alan olarak karşımıza çıkar.

3.5.Ekonomi ve Ticaret

Vali Tasker Bliss'in 1906-1909 yılları arasındaki valiliği özellikle eyaletin bir ticaret merkezi haline getirilmesi ve ekonomik girişimlerin gerçekleştirildiği dönem olarak anılır. Yerli halkın temel sınaî uğraşları tekne yapımı, dikim, pirinç döküm, demircilik, sepetçilik ve hasırcılıktı. Bu uğraşların büyük çoğunluğu şahsi kullanılmakta veya ticareti yerel ölçekte sınırla kalmaktaydı⁵²³. Ticaret gelirlerini artırmanın güvenliğinin sağlanmasından geçtiği kısa sürede anlaşıldı. Bu sebeple önemli kıyı ticaret merkezlerinde garnizonlar kuruldu. Böylece iç kesimlerde yaşayan halkın ürünlerini kıyıya getirmelerinin önü açıldı⁵²⁴. Kenevir, kereste, kopra, inci kabuğu, kopal reçinesi, mum ve *gutta-percha* temel ihraç maddeleriydi. Ticaret hacmini büyük ölçüde Zamboanga, Jolo ve Davao üstleniyordu⁵²⁵. Gümrük vergileri *Insular Government* (Ada Hükümeti) tarafından toplanıyordu. Üçte biri eyalet hazinesine aktarılıyordu⁵²⁶.

⁵¹⁹ Renato Oliveros, **a.g.t.**, s.13.

⁵²⁰ War Department, BIA: **a.g.r. I**, s.8, 9.

⁵²¹ Özellikle bebeklerin beslenmesine ilişkin oldukça yaygın bir alışkanlık olan gıdanın ağızda yumuşatılıp bebeğe verilmesinin hastalık yayıcı bir unsur olduğu *Board of Health* memurları tarafından tespit edilmiş ve buna bağlı olarak halk sağlığına yönelik eğitimler vermeye başlanmıştır.

⁵²² Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.295.

⁵²³ The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.24.

⁵²⁴ Ayrıca *Moro Exchange* denilen ticaret usulü getirilerek bütün toplulukların ürünlerinin ticaretini yapması sağlandı. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.423, 424.

⁵²⁵ Yıllar ticaret raporlarında bu durum belirgindir. United States Army, **a.g.r. V**, s.9. The Government of Moro Province, **a.g.r. VII**, s.7. Ayrıca bkz.The Government of Moro Province, **a.g.r. VIII**, s.9, 10.

⁵²⁶ The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.10.

Eyaletin doğal kaynakları arasında kereste önemli bir yerdedi. Eyaletin yüzde sekseni ormanlık olduğu için en önemli kaynak ve ticaret maddesiydi. Ayrıca *gutta percha*, kömür, altın diğer kaynaklardı⁵²⁷. Yer altı ve yerüstü kaynaklarına eyalet yatırımcıların dikkatini çekmekteydi. Amerikan idaresi de bunu desteklemekte ve bölgede Amerikan yatırımlarının yaygınlaşmasına yönelik siyaset izlemekteydi. Özellikle verimli araziler ve kaynak zenginliği hem çiftçilerin hem de madencilerin dikkatini çekmişti ve Amerikan idaresi maden arayan özel işletmecileri, plantasyon sahiplerini desteklemekteydi⁵²⁸. Ayrıca ucuz iş gücü Amerikan yatırımcılarını cezbeden bir başka sebepti⁵²⁹. 1913'te eyalet Filipinler'in en büyük üretim merkezi haline dönüştürüldü⁵³⁰.

Güneydoğu Asya sömürge devletlerinin yokluğunda zaten önemli bir ticaret merkeziydi. Ancak Amerikan idaresinin amacı Mindanao'nun iç kesimlerindeki verimli arazilerin üretim kapasitesini kıyıya taşımak ve bu potansiyeli uluslararası ticarete entegre edebilmektir. Sömürge topraklarında ekonomik ve ticaretin geliştirilmesi altyapı çalışmaları ve eğitimle doğrudan ilişkilidir. Altyapı çalışmaları yalnızca denetim-gözetim için değil verimli bir ticaret ağı oluşturmak için de önemlidir. Aynı şekilde eğitim de nitelikli iş gücü yetiştirmeye dayalı müfredatla sömürgelerde yaygın bir mesele olan nitelikli iş gücü sorununu çözmeye odaklanmaktaydı⁵³¹. Bu bakımdan ekonomik ilişkilerde istendik verimin elde edilmesi, sömürge topraklarının hem fiziksel hem de sömürge topraklarında yaşayan yerli halkın bireysel dönüşümüyle doğrudan ilişkilidir. Bu dönüşüm ise yine Amerikan medeniyetinin vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkan *material prosperity* kavramı ile çerçevelenmiş kapitalizmdir.

3.6.Tarım

Alleyne Ireland *Tropical Colonization* kitabında tropik sömürgelerde, sömürgecinin devamlılığı için tarımın önemli bir konumda olduğu söyler. Aynı şekilde iş gücü de toprağın işlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Elde edilen yeni topraklar yeni yatırımlar anlamına

⁵²⁷ The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.26.

⁵²⁸ Maden arayan kimse *prospector* karşılığında kullanılmıştır. Genellikle altın arayan kimseler için kullanılır. Maden arayanlar Moro Eyaleti'ne gelip, maden arayacakları bölgenin valisi ile temasa geçip, izin alarak valinin ve Amerikan idaresinin koruması altında çalışmalarına başlıyordu. Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.7.

⁵²⁹ Örneğin sömürge idaresinin Amerikan yerleşimciler için çok uygun bir vilayet olarak nitelendirdiği Basilan hem ticaret merkezi olan Zamboanga'ya yakın olması hem de günlük 25 centavos ücretiyle (ABD'de aynı dönem için günlük ortalama ücret 1.2 USD idi. O dönemki kura göre yaklaşık sekiz katlık bir fark göze çarpıyordu.) iş gücü sağlanabilmesi bakımından yatırımcılar için ekonomik bir opsiyon oluşturmaktaydı.

⁵³⁰ Patricio Abinales, "The US Army as an Occupying Force in Muslim Mindanao, 1899-1913", Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **a.g.e.**, s.414.

⁵³¹ Ekonomik ve ticaret ilişkilerinin geliştirilmesinden kasıt sömürge topraklarının uluslararası ticarete açılmasını sağlamak maksatlı kullanılmaktadır. Anne E. Booth, **Colonial Legacies: Economic and Social Development in East and Southeast Asia**, University of Hawai'i Press, Honolulu, 2007. s.7.

gelmekteydi⁵³². Moro Eyaleti için de aynı durum söz konusuydu. Eyaletin geleceğinde tarımın yeri önemliydi. Hem verimin hem de ekili alanlarının artırılması amaçlandı. Ziraat gelirlerinin yükseltilmesi için Amerikan idaresi yerli halkı tarıma teşvik etmekte ve modern metotların kullanılması konusunda eğitmekteydi⁵³³. Ayrıca *San Ramon Çiftliği* vilayet idaresine bağlandı⁵³⁴. Burada kenevir ve hindistan cevizi yetiştirilecekti⁵³⁵. Toprak Yasası çıkarıldı ve araziler yatırımcılara daha cazip kılındı⁵³⁶. Amerikan idaresi Mindanao'nun gelişimini *Manifest Destiny* zihniyetiyle yeni yerleşimcilere bağlıyordu. Yeni yerleşimcileri yerlilere yakın iskân etmek konusunda ısrarcıydı. Medenileştirme misyonunu uygulamak niyetindeydi⁵³⁷. Tarım aynı zamanda halkı yerleşik hale getirmek ve böylece idare pratiklerini daha rahat uygulayabilmek açısından da önem taşımaktaydı. Bununla beraber topraklar yerleşimcilere açılarak eyalet gelirlerinin artırılması amaçlandı. Buna bağlı olarak yabancı işletmecilerin plantasyonlar kurmalarının önü açıldı. 1909'da Davao'da yaklaşık kırk beş Amerikan ve Avrupa plantasyonu vardı. Kenevir başlıca yetiştirilen üründü. İş gücü sorunundan dolayı Yasama Meclisi Filipinler Genel Valisi'nin desteğiyle kuzey vilayetlerinden işçi temin etme yolunu izledi⁵³⁸. Askerî idarenin son dönemlerine doğru Zamboanga'da yirmi, Lanao'da da beş, Sulu'da üç ve Cotabato'da bir plantasyon bulunmaktaydı⁵³⁹. 1910'da ise eyalette doksan yedi plantasyon bulunmaktaydı⁵⁴⁰. 1911'de bu sayı 127'e yükseldi⁵⁴¹.

⁵³² A. J. Angulo, **a.g.e.**, s.13

⁵³³ The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.6.

⁵³⁴ Eyalet genelinde hapisanelerin bazıları kapatılacak ve bu çiftlikte daha sonra ucuz iş gücü sağlamak maksadıyla mahkûmlar çalıştırılacaktı.

⁵³⁵ Özellikle modern tarım metotlarını bilen yerleşimcilerin buraya yerleştirilmek konusunda teşvik edildiğini biliyoruz. Yalnız Amerikan vatandaşları değil, Güney Avrupa'dan göçmenlerin buraya yerleşmesi teşvik edilmişti. Bkz.US Army, **a.g.r. III**, s.23-25.

⁵³⁶ Düzenlemeyle birlikte bireysel yatırımcılar 5,000 akre, şirketler 20,000 akre toprak satın alabiliyorlardı. US Army, **a.g.r. III**, s.37.

⁵³⁷ Yeni yerleşimcilerin medenileştirmede öncü olacağı inancı yaygındı. Ayrıca bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.126. Ayrıca bkz. US Army, **a.g.r. III**, s.37, 38.

⁵³⁸ İşçi isteği *Davao Planters Assocation* (Davao Tarım Birliği) talebiyle gerçekleşmişti. The Government of Moro Province, **The Annual Report of the Brigadier General John J. Pershing, U.S. Army, Governor of the Moro Province, For the Fiscal Year Ending August 31, 1910**, The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1910. s.6.

⁵³⁹ The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.7, 8.

⁵⁴⁰ En çok plantasyon Davao'da bulunuyordu. 41 Amerikan, 10 Avrupalı, biri Çinli toplam 52 plantasyon bulunmaktaydı. Onu Zamboanga takip etmekteydi. 10 yerli, 9 Amerikan, 2 Avrupalı ve 2 Çinli olmak üzere 23 plantasyon bulunmaktaydı. Ardından Lanao gelmekteydi. Lanao'da 7 Amerikan, 4 Avrupa ve 2 Çinli plantasyon bulunmaktaydı. Sulu ve Cotabato'da ise Amerikan ve Avrupalı olmak üzere toplam 9 plantasyon bulunmaktaydı. The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**. s.5.

⁵⁴¹ Yeni plantasyonların kurulması ile; Davao'da 1 yeni Amerikan, 2 Avrupa, 4 Çin ve 4 yerli plantasyon daha faaliyete başladı. Zamboanga'da 1 yeni Amerikan, Sulu ve Cotabato'da yeni plantasyonlarla birlikte 6 Amerikan, 5 Avrupa, 6 Çin ve 3 yerli olmak üzere toplam 20 plantasyon bulunmaktaydı. Ayrıca ekili arazi miktarında yıl yıl artış göze çarpmaktaydı. (1911) Bkz. The Government of Moro Province, **The Annual Report of the Brigadier General John J. Pershing, U.S. Army, Governor of the Moro Province, For the Fiscal Year Ending June 30, 1911**, The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1911. s.7.

Sömürge idaresinin dönüştürme odağı aslında hukuk-hukuksuz olarak yaptığı sınıflandırmaya dayalıydı. İdarenin kurumsal işleyişi askerî varlığın desteklediği hukuk pratiklerinin uygulanması ve benimsenmesine temellendirilmişti⁵⁴². Temel meseleler ise vergilendirme, suç ve ceza kanunları ve kölelikten oluşuyordu. Vergilendirme Sulu ve Lanao haricinde diğer vilayetlerde kısmen yürütülmekteydi. Sulu ve Lanao’da ise tahsil edilen vergi her geçen yıl artış gösterdi.

3.7.Kölelik Meselesi

Kölelik Sulu Sultanlığı’nda, Lanao’da Maranao ve Iranunlar arasında ve Pulangi Vadisi’nde yaşayan Maguindanaolar arasında yaygındı⁵⁴³. Köleler *banyaga* olarak adlandırılırlardı. Kölelik kurumu birbirine bağlantılı, ticaretin bir parçası ve bazen bölgesel gücün önemli bir unsuruydu. Kaçak köleler Amerikan yetkilileri ile köle sahipleri arasında çatışma yaratıyordu. Bir noktadan sonra bu durum yerel otoriteler karşısında sömürge idaresinin varlığı ve devamlılığıyla ilişkili hale gelmişti⁵⁴⁴. Bu sebeple 24 Kasım 1903’te yürürlüğe giren ve bir takım yasal düzenlemeleri içeren on üçüncü fıkra köleliğin kaldırılması ve Eyalet genelinde bütün köle avcılığına ve ticaretine son verilmesini de içeriyordu. ABD kendi toprakları olarak kabul ettiği eyalette köleliğe karşı olduğunu yazılı olarak beyan etmekteydi. Bazı datular bunu kabul ederken, bazıları karşı çıktı.⁵⁴⁵

Morolarda köleler ve sahipleri arasında sosyal eşitliğe yakın bir ilişki vardı, aynı sofrada yemek yer, sahibin kızı ile bile evlenebilirlerdi. İlk aşamada sahiplerinden kaçan kölelerin korunması gibi görevler üstlenen idare kölelerin kendi rızasıyla sahiplerine döndükleri

⁵⁴² Eyalette askerî gözetim ve denetim sömürge idaresinin pratikleri için bir ön koşuldu. Bu durum eğitim meselesinde oldukça belirgindi. Denetimin olmadığı bir bölgeye okul yapılamamakta, okul olsa bile öğretmen tayin edilememekteydi. Bkz. The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.20.

⁵⁴³ Michael Salman bir dil tartışması yaparak kölelik kelimesinin Anglosakson zihniyetindeki karşılığının Moro köleliğiyle uyuşmadığına, iki unsurun da tarihsel bağlamındaki anlayış farklılığına dikkat çeker. Kölelik algı düzeyinde tekil bir sahip-köle ilişkisi olarak algılansa da bir toplumdaki yabancılaşma pratikleri, sahiplik ilişkisi gibi özgül unsurlardan etkilenerek farklı biçimlerde tezahür eder. Michael Salman, **United States and the End of Slavery in the Philippines, 1898-1914: A Study of Imperialism, Ideology and Nationalism**, Doktora Tezi, Stanford University, 1993. s.80-82. Bu tartışma için ayrıca bkz. David Brion Davis, **Slavery and Human Progress**, Oxford University Press, 1986.

⁵⁴⁴ ABD’nin Güney Filipinler’de köleliğe olan yaklaşımı Anti Emperyalist Cemiyeti’nin tutumu ve iş gücü meselesi etrafında şekillenmişti. Luzon ve Visayalar etkisiz hale getirilmeden köleliğe müdahale edilmemişti. Michael Salman, **a.g.t.**, s.83, 84.

⁵⁴⁵ Moro yerel dillerine çevrilen beyanname datulara iletilmişti. Peter G. Gowing, **a.g.t.** s.281, 282. Bunda özellikle anayurttaki Anti Emperyalist Cemiyet’in baskısı etkiliydi. Filipinler’in ilhakinin kesinleşmesi ve 1900 seçimlerinde William Jennings Bryan’ın seçimi kaybetmesinin ardından etkisini yitiren cemiyet, Moro Eyaleti’ndeki kölelik tartışmalarında yeniden gündeme gelmişti.

durumlarla karşılaşmıştı. Dahası Datu Piang gibi kölelikten gelip datu olanlar bile vardı⁵⁴⁶. Köleliğin kaldırılmasına karşı direniş Datu Ali'den gelmiş ve bu isyan sert şekilde bastırılmıştı. Kölelik Sulu ve Mindanao'da yasaklandı⁵⁴⁷.

Yol yapımı sömürgelerin en önemli faaliyet alanıdır. Zira üretim kapasitesinin (tarım, maden) önemli ticaret limanlarına ulaştırılması ve ürünlerin kapitalist ekonomik sistemle bütünleştirilmesi noktasında yollar önem kazanmaktaydı. Bu doğrultuda ABD köleliği kaldırdı ancak iş gücü sorunundan dolayı bir nevi yasal bir kölelik düzeni tesis etti. 1907'de *Road Law of the Moro Province* isimli 187. Yasa (*Act 187*) ile *cedula* vergisi veren bütün erkeklerin haftanın beş günü, günde dokuz saat yol, köprü, iskele ve geçit yapımlarında çalıştırılmaları kararlaştırıldı⁵⁴⁸. Michael Salman burada önemli bir tespitte bulunur ve belirtir ki geleneksel kölelik kaldırılmıştı ancak yerine bir ırkın başka bir ırkı ücretsiz ya da düşük ücretle çalıştırdığı bir kölelik modeli getirilmişti. Bu bakımdan formel biçimde yasal kölelik düzeni nitelik bakımından hane köleliği olan geleneksel kölelik yerine getirilmişti⁵⁴⁹.

⁵⁴⁶ Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s.378.

⁵⁴⁷ Michael Salman, **a.g.t.**, s.87, 88, 204-206.

⁵⁴⁸ United States Army, **a.g.r. IV**, s.21.

⁵⁴⁹ Ayrıca bkz. Michael Salman, **a.g.t.**, s.55.

4. VİLAYETLERE GÖRE İNCELEME

4.1.Zamboanga Vilayeti

Bir ticaret merkezi olarak bilinen şehir Hristiyan nüfusun en yoğun olduğu vilayet olarak karşımıza çıkar.⁵⁵⁰ Zamboanga Vilayeti Eyaletin idarî merkezi konumundaydı. Zamboanga ve Dapitan olmak üzere iki belediyeden oluşmaktaydı⁵⁵¹. Müslümanlarla ilişkiler genel olarak barışçıl biçimde sürmekteydi. Vilayette Datu Rajah Muda Mandi'nin ve Hacı Abdullah Nunyo'nun ahali üzerinde tesiri yüksek idi⁵⁵². Datular hem eyalet idaresinin hem de kendi halkının bir temsilcisiydi. Beraberlerinde çevre köylerde çeşitli kabilelere liderlik eden kimseler de bulunmaktaydı. Bölgede 1904'te Eduardo Alvarez liderliğinde karışıklık yaratan yağmacı grupların etkinliklerine son verilmişti⁵⁵³. İlçenin yüksek noktalarında yaşayan kabilelerin kentte ticaret yapmalarının önü açılmış, ürünleri burada satmalarına destek olunmuştu⁵⁵⁴. Ayrıca okullara katılımın en yüksek olduğu bölge Zamboanga'ydı. Önemli bir ticaret merkezi olan bu Vilayet Moro Eyaleti'nde etkisizleştirilmeye en müsait yer konumundaydı⁵⁵⁵.

Vali John P. Finley yollar ve kaldırımların inşası, hastaneler, sıhhi denetimlerin düzenlenmesinden sorumluydu⁵⁵⁶. Temizlik ve sağlık faaliyetlerinin ardından belediyelere bağlı *barrio* yerleşimlerinde aşılama faaliyetleri yürütüldü⁵⁵⁷. Vilayette üç önemli *tribal ward* bulunmaktaydı. Biri 25,000 kişiden oluşan Datu Pedro Cuevas'ın aşiretiydi. Diğerleri Datu Mandi'nin aşiretiydi. İki aşirette Amerikan idaresine karşı barışçıldı. Üçüncüsü Maguindanao Sultanı'nın aşiretiydi. Bu aşirette ayrılıklar ve anlaşmazlıklar belirgin haldeydi. Sultan özellikle Cotabota datularının Amerikan otoritesine karşı çıkmasına engel olamamakla eleştiriliyordu⁵⁵⁸. Özellikle sultanın eşinin kardeşi Datu Mustafa, Sultan'ın otoritesine karşı

⁵⁵⁰ Zamboanga, İspanya idaresi sırasında da İspanyol kuvvetlerin Mindanao'da yerleştikleri nadir bölgelerinden biriydi.

⁵⁵¹ US Army, **a.g.r. III**, s.93.

⁵⁵² Rajah Muda Mandi yarı İspanyol yarı Moro'ydu. Raporlarda kendisinin ılımlı olduğu, kendi halkı üzerindeki tesiri kaybetmeden kölelik, yağma gibi alışkanlıklara son verebilecek biri olarak nitelendirilmekteydi. Datu Rajah Mundi Amerikan idaresi altında kendi halkı arasında köleliği yasaklayan ilk datuydu.

⁵⁵³ Bu etkinlikler Amerikan belgelerinde *ladronism* olarak geçer. Hırsızlığın ve yağmanın ekonomik bir düzen haline geldiği durumları işaret etmek için kullanılır.

⁵⁵⁴ Kabilelerin arasında ticaret canlandırılmak istenmişti. Amerikan idaresi Zamboanga'ya gelenlerin kalmaları için pansiyonlar inşa etmişti. Amerikan idaresi burada yaygın bir yöntem olan taksit usulünü ticareti verimsiz kıldığı gerekçesiyle yasaklamış, yalnızca peşin alışverişlerin önünü açmıştı. Bkz. Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.26

⁵⁵⁵ War Department, BIA, **a.g.r. I**, s.17.

⁵⁵⁶ Vali John Finley dokuz yıllık görev süresiyle en uzun valilik yürüten idareci olarak karşımıza çıkar.

⁵⁵⁷ Capt. Geo T. Langorne, **a.g.r. II**, s.24.

⁵⁵⁸ Özellikle Zamboanga'da Margosa Tubig'teki Cotabato Moroları Amerikan varlığına karşı çıkmakta, datular Amerikan idaresine itaat edeceklerine dair yemin etmemekteydiler. Capt. Geo T. Langorne, **a.g.r. II**, s. 25.

çıkıyordu. Amerikan idaresine boyun eğilmemesi ve yeni vergi usulüne karşı çıkılması gerektiğini savunuyordu. Ancak Datu Mustafa'nın beklenmedik ölümüyle, muhalefet bitirilmiş, karışıklık sona ermişti. Vilayette Subanolar ve Morolar arasındaki düşmanlık sona erdirilmiş, her iki tarafından da Zamboanga'da ticaret yapmaları sağlanmıştı⁵⁵⁹. Moroların önemli kesimi korsanlık faaliyetleriyle geçimini sağlamaktaydı. Korsanlık faaliyetlerinin yasaklanması ile Moroları ekonomik olarak oldukça etkilendi ve uzun bir kıtlık ve açlık süreci yaşadılar⁵⁶⁰.

Illustrado siyaseti olarak tanımladığımız Luzon'da örneklerini gördüğümüz ticareti geliştirmeye yönelik faaliyetlerin aynı zamanda seçkin sınıfın desteğini sağlamak bakımından önemi Zamboanga için de kısa sürede fark edilmişti. Ticaretin geliştirilmesi için doğrudan rotalar organize edildi. Zamboanga'dan Çin limanlarına doğrudan hatlar kuruldu ve böylece ticaret hacmi genişledi, gümrük gelirleri artırıldı⁵⁶¹. Morolar nüfus bakımından çoğunluk olsalar da belediye örgütlenmesinde yer almamalarından dolayı mecliste temsil edilmemektedirler. Öncelikle *tribal ward* örgütlenmelerinde medenileşme sürecine tabî olmaları gerekmektedir. Belediyelerin idarecileri Filipinlilerden oluşmaktaydı. Belediye meclislerinde ise Filipin, Amerikan ve Çinli vekiller bulunmaktaydı⁵⁶².

Zamboanga'nın coğrafi sınırlarına bağlı olan ancak yerel yönetimlerin organize edilemediği yerler de vardı. Basilan Adası buna örnek olarak verilebilir. Bu durum Basilan Adası'nı muhaliflerin toplandığı bir yer konumuna getirmişti. Burada İmam Salip Aguil'in Amerikan karşıtlığı faaliyetleri Morolar arasında pek çok muhatap bulmaktaydı⁵⁶³. Yukarıda idarenin mekâna nüfuz siyasetini tartışmıştık. Basilan ve ilerleyen bölümde değineceğimiz Bud Dajo örneklerinde de anlaşılacağı üzere Morolar bu siyasete idarenin coğrafi koşullara bağlı

⁵⁵⁹ Morolar, Subanoları üzerinde hakimiyet kurmuşlar ve vergiye bağlamışlardı. Amerikan idaresi geldikten sonra ise bu durum ortadan kalktı. Ancak Morolar ve Subanolar arasında düşmanlığın sona ermediğini anlaşıyor. Morolar Amerikan idaresini geçici olduğunu düşünüyor ve idareyi "göçmen kuş" olarak niteliyordu. Amerikan idaresi gidince Morolar aynı etkinliğini kazanacaklarını düşünüyorlardı. Bkz. Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.26. Buradan da anlaşılacaktır ki Moroların rahatsızlık duyduğu diğer bir husus Amerikan idaresiyle beraber bölgedeki baskın rolünü kaybetmesi, diğer kabilelere ve etnik gruplar üzerindeki hakimiyetinin ortadan kalkmasıydı.

⁵⁶⁰ Amerikan belgeleri bu kıtlığın Moroları yeni girişimler için teşvik ettiğini, orman ve deniz ürünleri gibi ürünlerin ticaretinin arttığını öne sürse de ciddi bir ekonomik çöküntü yaşadıkları aşikardı. Eyaletteki ekonomik sistemin tamamen değişmesi ciddi bir çöküşü yol açmıştı. Bkz. Capt. Geo T. Langorne, **a.g.r. II**, s.27.

⁵⁶¹ US Army, **a.g.r. III**, s.18.

⁵⁶² Çinli tüccarlar ve toprak sahipleri oldukça çoğunluktu. Özellikle kopra, kenevir, abaca ve agave yetiştiriciliği ve ticaretini yapmaktaydılar. Zamboanga'nın ekonomik gücünü önemli bir unsuru Çinli nüfusuydu. Bkz. United States Army, *The Annual Report of the Moro Province For Fiscal Year Ended June 30, 1907* by Brig. Gen. Tasker H. Bliss, Bureau of Printing, Manila, 1907. s.23, 24.

⁵⁶³ United States Army, **The Annual Report of the Moro Province For Fiscal Year Ended June 30, 1908** by Brig. Gen. Tasker H. Bliss, The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1908. s.25.

olarak (ada, dağ vb.) iktidar mekanizmasının daha zayıf olduğu noktalara göç ederek kaçınmaya çalıştıklarını görüyoruz⁵⁶⁴.

Zamboanga'daki seçkinlerin ve Filipinli siyasetçilerin askerî idare sırasında temel kaygısı eyaletten ayrılmak ve kuzeye dahil olmaktı. Daima bu yönde siyaset izlemişlerdi. Filipin Meclisi'nin 1907'de kurulmasının ardından Zamboanga'daki Filipinliler mecliste yer almak istemekteydiler. Bu bağlamda Zamboanga'nın Moro Eyaleti'nden ayrılmasını kuzeye dahil olmasını savunmaktaydılar⁵⁶⁵. Bu görüş aynı zamanda Zamboanga Ticaret Odası tarafında da desteklenmekteydi⁵⁶⁶. Zamboanga etkisizleştirme siyasetinin başarılı olduğu bir vilayet olarak karşımıza çıkar. Bu durum temelde seçkin sınıfın Filipinlilerden ve farklı milletlere mensup tüccarlardan oluşmasından ve ABD'nin ticareti geliştirmeye yönelik girişimlerinin bu kesim tarafından onaylanmasından ileri gelmekteydi. Zamboanga aynı zamanda diğer vilayetler için bir emsal kabul ediliyor, idarenin uygulamaları ilk burada pratik ediliyordu.

4.2.Sulu Vilayeti

Sulu'da gözetim ve denetim gücünü tarif etmek gerekirse şunu öne sürebiliriz ki Amerikan askerlerin garnizon dışına çıkmasının hiçbir dönemde güvenli görülmediği bir vilayetti. Özellikle küçük gruplar halinde bulunan askerlere saldırılar gerçekleşebiliyordu. Datular da kendi arasında savaşta olduğundan vilayet idaresinin tesisi henüz olası görünmüyordu⁵⁶⁷. Zira Amerikan idaresi öncelikle bölgede söz sahibi olan kimseleri söze dayalı şekilde reis olarak belirlediğinden datular arasında barış ortamının sağlanması gerekmekteydi⁵⁶⁸. 1904'ten sonra sömürge idaresi bazı vilayetlerde aşiretler arasında kan davalarını kullanarak güçlü aşiretlerin gücünü zayıflatmaya yönelik siyaset izlemekteydi⁵⁶⁹.

⁵⁶⁴ Joshua Gedacht, *Mohammedan Religion Made It Necessary to Fire: Massacres on the American Imperial Frontier from South Dakota to the Southern Philippines*, Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **Colonial Crucible: The Empire in the Making of Modern American State**, The University of Wisconsin Press, Madison, 2009. s.397.

⁵⁶⁵ Zamboanga'da 40,339 Filipinli yaşamaktaydı (1909). Ancak 74,345 Moro yaşamaktaydı. Bu sebeple Amerikan idaresi Filipinli seçkinlerle aynı fikirde değildi. Bkz. Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.31.

⁵⁶⁶ Marie T. Winkelmann, Marie T. Winkelmann, **Dangerous Intercourse: Race, Gender and Interracial Relations in the American Colonial Philippines, 1898-1946**, Doktora Tezi, University of Illinois-Urbana, 2015. s.120

⁵⁶⁷ Sulu'daki sömürge idaresi hakkında hem İspanya idaresinin son dönemi hem de Amerikan idaresini kapsayan kapsamlı bir doktora tezi için bkz. Cesar Andres Miguel Silva, **Nativizing the Imperial: The Local Order and Articulations of Colonial Rule in Sulu, Philippines, 1881-1920**, Doktora Tezi, The Australian National University. 2015.

⁵⁶⁸ Amerikan garnizonu Sulu'nun en büyük adası olan Jolo Adası'ndan bulunmaktaydı. Sulu'daki Morolar Malay Denizi'ndeki en çetin korsanlardı. Bu sebeple savaşçı yönlerini korumuşlardı. War Department: BIA, **a.g.r. I**, s.17, 18.

⁵⁶⁹ Sulu Vilayeti'ndeki valiler sırasıyla; H. L. Scott (1903-1906), Albay E. Z. Steever (1906-1907), General C. L. Hodges (1907-1908), Albay Alexander Rodgers (1908-1909), Albay Lea Fabiger (1909-1910), Teğmen W. O. Reed

Ancak bu Sulu'da mümkün olmadı⁵⁷⁰. Sulu'daki bütün yerliler aynı aşiret ve dinden olduğu için Amerikan idaresinin deyimiyile “*birinin diğerine kıskırtılmasına olanak yoktu*”⁵⁷¹.

Sulu'da Amerikan otoritesi kabul edilmiyordu. Laksamana Usap özellikle Vali Albay H. Scott'a muhalifti. Usap isyan etti ancak isyan kanlı şekilde bastırıldı⁵⁷². Mart 1904'te güçlkle bastırılan Panglima Hasan Ayaklanması da idareye başka bir tepkiydi. Amerikan askerlerin Morolar ile savaşta tedirgin oldukları amok saldırılarıydı⁵⁷³. Amok saldırıları *juramentado* olarak da bilinirdi. Ancak amok dense de içerik bakımından tam manasıyla amok saldırısına uymaz. Zira amok saldırılarında şehitlik mertebesine erişmek ve cennete gitmek gibi bir dinî motivasyon söz konusu değildir. Müslümanlar bu saldırıya *mak-sabil* demektedir⁵⁷⁴. Moro gazâ etmeye ant içer, saldırı düzenlerdi. Ecnebi devlete vergi vermek halkı rahatsız etmekteydi. Sultan *cedula* vergisini kabul etti ve halka bu verginin İslam hükümlerine aykırı olmadığını söyledi. Ancak bazı datular aynı fikirde değildi. Bu verginin Kur'an'a aykırı olduğunu düşünüyorlardı⁵⁷⁵. Morolar Amerikan askerlerine ateş açıyor, idarî binaları tahrip ediyorlardı. Leonard Wood, Filipin Jandarma kuvvetlerinin de desteğiyle bu saldırılara karşılık verdi ve Pala, Paruka Utig ve Patalı Tungalan takipçileri beraberinde öldürüldüler⁵⁷⁶. 1905-

(1910-) Bkz. United States Army, **a.g.r. V**, s.28 The Government of Moro Province, **a.g.r. VII**, s.24. Görüldüğü üzere vilayetteki istikrarsızlık valilerin kısa ömürlü idarelerinden de anlaşılabilir.

⁵⁷⁰ Bölgedeki aşiretlerin bayraklarına ve mühürlerine ilişkin bkz. <http://www.royalpanji.net/index.html>

⁵⁷¹ Bu ifade “*All of natives being of the same tribe and religion, there was no opportunity to play one against the other*” şeklinde geçmektedir.

⁵⁷² Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.29. Usap'ı isyana teşvik edenin Mekke'den Salip Masdali adında bir Araptı. Salip Masdali için belgelerde Usap ve beraberindeki Morolara, “ABD ile savaşıma kırk yıl daha ömür biçilir.” dediği aktarılmaktadır. Ayrıca bkz. Capt. Geo T. Langorne, **a.g.r. II**, s.30.

⁵⁷³ Morolara ait kotalarda (kale) Amerikan askerler amok saldırılarına maruz kalmıştı. Yaralanan Morolar hastaneye kaldırıldığında hasta yatağında cerrahlara saldırdıkları ve öldürdükleri vakalara rastlanıyordu. Bu saldırıyı icra edecek olan *juramentar* saçını ve kaşlarını tıraş eder, boğaz, bel, dirsek, omuz, genital bölgesini bezle sıkıca sarar, beyaz bir kıyafet giyip bir imamın yanında Kur'an'a el basar ve yemin ederlerdi. Bu saldırılar yalnızca yabancılara, özellikle Hristiyan işgalcilere karşı icra edilmekteydi. Bu şekilde şehitlik mertebesine ulaşılıyordu. General Hugh L. Scott anı kitabında bu saldırıyı icra eden Moro'nun düşüncesin, şöyle özetler. “Bu ormanda fare gibi yaşayacağıma, bir Hristiyan öldürür, cennete giderim”. Ayrıca amok saldırısı yapan Moro'nun birkaç mermiyle ölmediğini söyler. Bkz. Hugh Lenox Scott, **a.g.e.**, s.314, 316. Datu Pala, Bud Dajo saldırısı sonrası amok koşusu yapmış ve Amerikan askerleri dahil yirmi yedi kişiyi öldürmüştü. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.154. Amok'un ABD tarafından algılanışı hakkında bir doktora tezi için bkz. Eduardo F. Ugarte, **The Demoniacal Impulse the Construction of Amok in the Philippines**, Doktora Tezi, University of Western Sydney Nepean, 1999.

⁵⁷⁴ Amok koşusu “Sabil (سبيل)” olarak bilinmekte, şehitlik mertebesine erişen kişi de “mag-sabil (سبيل ماغ)” adıyla anılmaktaydı. Bkz. Jean Paul G Potet, **Arabic and Persian Loanwords in Tagalog**, Lulu Press Inc., 2014. s.340.

⁵⁷⁵ US Army, **a.g.r. III**, s.68.

⁵⁷⁶ Pala'nın adamları daha sonra Filipin Jandarması Siassi kumandanı Yüzbaşı Hayson'ı uykusu sırasında karargahında öldürttü. Öldüren kişi de jandarmalardan biriydi. Jandarma kuvvetleri yerlilerden teşkil olduğu için jandarmalar bu gibi casusluk faaliyetleri için kullanılabilirdi. Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.30. Ancak tam tersi Morolara karşı yürütülen savaşlarda da başarılılardı. Morolardan ve yerlilerden oluşan jandarma kuvvetlerinin Morolara karşı savaşta etkin güç olarak kullanılması düşünülüyordu. John R. White en önemli kumandanlarındandı. Daha önce Yunanistan'da yabancı lejyon birliğine katılıp Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmış

1906 yıllarında Datu Joakin, Datu Kalbi ve Maharajah Indinan Amerikan idaresine isyanları ettiler, isyan siviller de katledilerek kanla bastırıldı ve Bud Dajo, Bud Bagsak gibi özerk yerleşimlere müsaade edilmeyerek, dağlara ve tepelere göç eden Moroların bu yerleşimleri yıkıldı. Amerikan idaresine muhalif olan, şeriata aykırı bulan Tausug Moroları Amerikan otoritesinin yabancılığından kaçınmak amacıyla bir volkan kraterine yerleşmişlerdi. Bu yerleşim sömürge idaresinin uygulamalarından kendilerini bağımsız kılmak, otonom bir topluluk olmak maksatlıydı⁵⁷⁷. Ancak Amerikan sömürge idaresi iktidarın ulaşamadığı mekânlara yönelik hareketi “düşman azınlık” oluşumu olarak nitelemiş ve askerî harekâtlarını bu çerçevede icra etmişti⁵⁷⁸. Bu isyanlara son verilmesinin ardından 1906’da kölelik ve köle ticareti tamamen ortadan kaldırıldı⁵⁷⁹. Ancak şiddetin aşiret reislerinde kayda değer bir tesiri olmuyor tam tersi otorite yeniden sorgulanıyordu. Aşiret reislerinin idarede görevlendirmesi Sulu’da uygulanamıyor, aşiret reisleri Amerikan otoritesini kabul etmiyorlardı⁵⁸⁰. Özellikle ticarî düzenin tamamen değişmesi birincil rahatsızlıktı. Jolo en büyük ticarî merkezdi. Limanlardan gümrük vergisi tahsil ediliyordu. Moroların vilayet memurlarından rahatsızlık duyuyorlardı ve özellikle en büyük vergi dilimini oluşturan gümrük vergilerinin tahsili konusunda şikayetçilerdi. Bundan kaçınmak için tüccarlar kaçak güzergahlar kullanmaya başladılar. Bu sebeple sahil güvenlik önlemlerini artırdı⁵⁸¹.

Bir diğer sorun devam eden korsanlık faaliyetleriydi⁵⁸². Özellikle *Jikiri* adıyla bilinen grubun korsanlık faaliyetleri engellenememekteydi⁵⁸³. Sulu korsanları Sebu kıyılarına kadar

olan John White, ABD’nin medenîleştirme rolüne inançlı biriydi. Bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.160, 161. Ayrıca bkz. John R. White, **Bullets and Bolos**, New York: The Century Co, 1928.

⁵⁷⁷ Leonard Wood, üç binin üstünde Müslümanı Ocak-Mart 1906 arası yaptığı saldırılarla öldürdü. ABD başkanı Theodore Roosevelt bunu *medenî insanın vahşiliğe son vermek için asil görevi* olarak nitelemekte, Wood’u takdir etmekteydi. Filipinler Genel Valisi William Howard Taft bunun başarılı bir askerî operasyon değil, katliam olduğunu söyledi ve olayı *ahlaksız ve yersiz kıyım* olarak niteledi. Bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.152-154, 167.

⁵⁷⁸ Bu savaşlar Morolar tarafından Kerbela Çölü’nde Hz. Hüseyin’in şehit edilmesi vakasına benzetilmek suretiyle şehitlik anlatisına dönüşmüştür. Bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.117, 181.

⁵⁷⁹ US Army, **a.g.r. III**, s.13.

⁵⁸⁰ US Army, **a.g.r. III**, s.20.

⁵⁸¹ Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.14, 15.

⁵⁸² Korsanlık kavramı tartışmalıdır. Patricio Abinales buradaki ekonomik uğraşı korsanlıktan ziyade “bölgesel deniz ticareti” olarak nitelemektedir. Bkz. Patricio Abinales, “The US Army as an Occupying Force in Muslim Mindanao, 1899-1913”, Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **a.g.e.**, s.414.

⁵⁸³ Jikiri korsanları ancak 1909’da kısmen engellenebildi. Bkz. The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.4. Stefan Amirell Jikirilerin faaliyeti üzerine korsanlığın Filipin Adaları’nda sosyal, ekonomik ve siyasî yapısının bir parçası olduğunu öne sürer ancak sömürge devletlerinin buradaki varlığının artmasıyla korsanlığın artık bir asayiş meselesi olarak kabul edilmesine yol açtığı sonuca varır. Ayrıca kitapta Sulu Denizi, Hindiçin Denizi ve Malakka Boğazı’ndaki korsanlık faaliyetlerine ve *maritime violence* olarak tanımlanan asayiş sorununa son verilmesinin Güneydoğu Asya’nın sömürgeleştirilmesindeki önemine vurgu yapar. bkz. Stefan Eklöf Amirell, **Pirates of Empire: Colonisation and Maritime Violence in Southeast Asia**, Cambridge University Press, Cambridge, 2019. s.87-94.

yağma yapabiliyor, otoriteleri koruyorlardı. Amerikan idaresi bu durumu diğer vilayetlerde olduğu gibi garnizonların Sulu'da yetersiz kaldığını bu sebeple otorite tesis edemediğini düşünüyordu. Parang, Malabang, Tucuran, Margosatubig ve Zamboanga gibi garnizonların Mindanao'nun güneyinde kısmen asayiş sağladığı düşünülüyordu. Ancak Sulu'nun takımadalardan meydana gelen coğrafi yapısı bu gözetim ve denetim gücünü hayli sınırlandırıyordu. Askerî Vali Tasker H. Bliss askerî gücün kullanıldığı takdirde Moroların geri çekildiğini ve uzun süre eyalette koşulların daha istendik geliştiğini aktarmakta ve buna bağlı olarak “Çok Moro öldürdük ve barışı sağladık, neden bunu sürdürmeyelim? Neden Morolara karşı istikrar sağlayabileceğimiz unsur olan gücümüzü saklama ihtiyacı hissediyoruz?” demektedir⁵⁸⁴. Bu tavır şiddetin baskın olduğu sindirme yöntemlerinin uygulanmasının önünü açtı⁵⁸⁵. General Pershing'in Moroları sindirmek için domuz kanına bulanmış mermiler kullanılmasını emretmesine kadar uzanan agresif bir politikaya dönüştü⁵⁸⁶. Sulu askerî gücün katı şekilde kullanıldığı bir vilayet olsa da hiçbir zaman Amerikan otoritesinin hakimiyet kurumadığı bir bölge olarak kaldı. Sulu, her iki tarafından birbirine karşı baskın olamadığı hem Moro otoritesinin hem de Amerikan otoritesinin bir arada sürdüğü bir bölge olarak karşımıza çıkar⁵⁸⁷. Bu kısmen daha savaşçı olan Joloano Moroları ve bölgenin takımadalardan oluşan zorlu coğrafi yapısıyla ilişkiliydi.

4.3.Cotabato Vilayeti

Cotabato ve Parang olmak üzere iki belediyeden meydana gelen bir vilayetti. 1904'te köleliğin yasaklanmasından rahatsızlık duyan Datu Ali'nin isyanı vilayette Amerikan idaresi döneminin en büyük siyasî olayıydı. İsyanın uzun süre kontrol edilememesi Amerikan otoritesini kaygıya sevk etmiş ve aşiretlerin birleşip isyan etmeleri ihtimalinin tehlikesinin farkına varmalarına ve bundan tedirgin olmalarına yol açmıştı⁵⁸⁸.

⁵⁸⁴ Hugh L. Scott'ın Morolar cinayete ve hırsızlığa devam ederse onları öldürmek zorunda kalacağız demesine Sulu Sultanı'nın “Bu tebaamı korkutmaz, bugün ölen Moro yarın ölmeyeceğine sevinir.” dediği rivayet edilir. Bkz. Hugh L. Scott, **a.g.e.**, s.285.

⁵⁸⁵ United States Army, **a.g.r. V**, s.23-25. Ayrıca bkz. Omar Hassan Dphrepaulezz, **a.g.t.**, s.111.

⁵⁸⁶ Marouf A. Hasian Jr., **a.g.e.**, s.1. Bu bölümde aynı zamanda Morolar ile yapılan savaşın günümüz terörle mücadelesinde yeri tartışmaya açılmaktadır. John Pershing'in Morolarla mücadelesi için bkz. Ronald K. Edgerton, **American Datu: John J. Pershing and Counterinsurgency Warfare in the Muslim Philippines, 1899-1913**, The University Press of Kentucky, 2020.

⁵⁸⁷ Cesar Andres Miguel Silva, **a.g.t.**, s.226.

⁵⁸⁸ Cottabato'da Mart, 1904'te Amerikan idaresinden rahatsızlık duyan Datu Ali isyan edip (köleliğin kaldırılmasından rahatsızlık duymuştu), Rio Grande Vadisi'ni zapt etmişti. United States Army, **a.g.r. V**, 17. İsyana zorlu coğrafi şartlara rağmen bastırılrsa da Datu Ali teslim olmadı. Eğitim müfettişi Najeeb Saleeby kendisini yakından tanıdığı için bizzat o müzakereleri yürüttü. 22 Ekim 1905'te isyan bastırıldı. Ali'nin bütün takipçileri öldürüldü. Bkz. Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.28.

İdarenin ilk altı yılı için aşiret reislerinin idareye katılmakta gönülsüz oldukları, Amerikan varlığı adına yemin etmek istemedikleri bir tabloyla karşılaşılır⁵⁸⁹. 1909'da sonra ise eyaletin en sakin vilayeti olarak anılmaya başlar⁵⁹⁰. Ancak datular değiştiğçe bu durumun da etkisini kaybettiğini ve aşiret reislerinin Amerikan idaresi örgütlenmesine entegre oldukları göze çarpar. Moroların dışında Tiruraylar önemli bir kabileydi. Dağda yaşayan bu gruplar uysal ve otoriteye risk yaratmayacak gruplar olarak kabul ediliyorlardı⁵⁹¹.

4.4.Davao Vilayeti

Davao Vilayeti Morolar dışında pek çok kabileye ev sahipliği yaptığı için Amerikan idaresi öncelikle bu kabileler arasında uzun süredir devam eden kan davalarına son vermeye yönelik adımlar attı. İlçenin Toril, Talomo gibi kıyı semtlerinde yaşayanlar daha uzlaşmacı ve 'medeni' iken iç kesimlerde yaşayanlar aynı şekilde görülüyordu. Buna bağlı olarak belediye idaresinin her noktada aynı etkinlikte kurulması ilk aşamada mümkün olmadı⁵⁹². Davao tarımsal üretim merkeziydi. Bu sebeple vilayette pek çok plantasyon kuruldu⁵⁹³. Vilayet Davao⁵⁹⁴, Mati⁵⁹⁵, Caraga⁵⁹⁶, Baganga⁵⁹⁷ ve Cateel⁵⁹⁸ olmak üzere beş belediyeden meydana geliyordu. Dört tane de *tribal ward* bulunmaktaydı. Davao'da Bagobolar, Samallar, Manobolar ve Bilaneler gibi pek çok etnik grup yaşamaktaydı⁵⁹⁹. Organize edilmiş *Tribal Wards* Bagobolar, Gucangolar, Morolar⁶⁰⁰ ve Mandayalar idi.

Kenevir, kauçuk ve hindistan cevizi temel maddelerdi. Plantasyonlarda çalışacak tarım işçileri bölgeye getirildi. İş gücü konusunda iki yöntem izlendi. Özellikle Visayalar'dan

⁵⁸⁹ Datu Dacula özellikle Amerikan otoritesine karşı çıkan önemli bir figür olarak karşımıza çıkar.

⁵⁹⁰ The Government of Moro Province, **a.g.r. V**, s.17.

⁵⁹¹ Vilayette valilik yapanlar sırasıyla; Binbaşı Charles T. Boyd (1903-1906), Yüzbaşı R. O. Van Horn (1906-1907), Binbaşı A. B. Foster (1907-1909), Binbaşı S. D. Rockenbach (1909-1910), Binbaşı E. R. Heiberg (1911-) Bkz. US Army, **a.g.r. III**, s.103. United States Army, **a.g.r. IV**, s.47. The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.35. The Government of Moro Province, **a.g.r. VII**, s.24.

⁵⁹² War Department: BIA, **a.g.r. I**, s.19.

⁵⁹³ United States Army, **a.g.r. IV**, s.30.

⁵⁹⁴ Davao Belediyesi yedi barriodan oluşmaktaydı. Barriolarda toplam kırk sekiz köyden oluşuyordu. On iki tanesini Üsteğmen Bolton'un kan davalarına son vermek için yeni oluşturmuş ve bazı grupları bu köylere yerleştirmişti.

⁵⁹⁵ Mati Belediye yedi barrio, yirmi bir köyden oluşmaktaydı.

⁵⁹⁶ Caraga Belediyesi altı barrio, on bir köyden meydana geliyordu. Nüfusu çoğunlukla Mandayalıydı. Köle ticareti hala yaygındı.

⁵⁹⁷ Baganga Belediyesi dört barrio ve on köyden meydana geliyordu. İki Üsteğmen Bolton tarafından kurulmuştu.

⁵⁹⁸ Cateel Belediyesi altı barriodan oluşmaktaydı. Sakinleri çalışmaya sevmeyen, *tuba* (yerel içki) bağımlısı kişiler olarak niteleniyordu.

⁵⁹⁹ Amerikan idaresi kurulduktan sonra Visayalardan, Japonya'dan ve ABD'den kısmi ölçüde göç almıştı. Bir kişi de Osmanlı Devleti Suriye Vilayeti'nden buraya yerleşmişti. Bkz. Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.35.

⁶⁰⁰ Morolar, yol yapımı için işçi olarak kiralanmıştı. Datular aşiret toplantılarına katılıyorlardı. Amerikan idaresine karşı bir muhalefet yoktu. Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.37.

işçilerin getirilmesi ve çiftlik sahiplerinin kendi işçilerini birlikte getirmesinin sağlanması yöntemleri izlendi. Bölgenin yerleşimcilere açılabilmesi için eyaletin genel sorunu olarak kabul edilen güvenlik problemi giderilmeye çalışıldı. Bölgede aşiretler arasında kan davaları temel güvenlik problemi olarak görülüyordu. Buna bağlı olarak Vali Üsteğmen Edward C. Bolton diğer vilayetlerden farklı bir yöntem izleyerek burada kabileler arasında kan davalarının yaşandığı birbirine köyleri ayırma yolunu izledi ve büyük ölçüde başarı sağladı. Kan davası yaşanan kabileler birbirinden uzak bölgelere iskân edildi. Bazı köyler yıkıldı, yeni köyler kuruldu⁶⁰¹.

1909-1913 arası yirmi sekiz farklı etnik grubu barındıran bu vilayet oldukça sakindi. Kan davalarına son verilmiş ve suç oranı oldukça düşürülmüştü. Göç alan ve yeni yerleşimcilerin tercih ettiği bir yer haline geldi. Yerel otoriteye karşı direnç yoktu⁶⁰². Bölgedeki istikrar valilerin görev sürelerinden de anlaşılabilir⁶⁰³. 1908-1909 arası kolera salgını pek çok ölüme yol açmıştı⁶⁰⁴. Davao tarım faaliyetleri ve çiftliklerle öne çıkan bir yerd. Aynı zamanda pek çok etnik gruba ev sahipliği yapıyordu. Ancak bu gruplar Amerikan otoritesine direnç gösterecek gruplar değillerdi ve uysal olarak adlandırılıyorlardı. Askerlere karşı saldırıları yapılsa bile bunlar küçük çaplı reaksiyon niteliğindediler. Aynı zamanda eyaletin en fazla dış göç alan bölgesiydi.

4.5.Lanao Vilayeti

Marano Morolarının yaşadığı Lanao⁶⁰⁵, Moro Eyaleti Vilayetleri arasında en istikrarsız bölgeydi⁶⁰⁶. Sık sık Amerikan kuvvetlerine ve kıyı bölümünde yaşayan Filipinli sakinlere saldırılar düzenlenmekteydi⁶⁰⁷. Amerikan kuvvetlerine yapılan saldırılar ve Moroların

⁶⁰¹ Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.34.

⁶⁰² US Army, **a.g.r. III**, s.11.

⁶⁰³ Özellikle Edward Bolton 6 Haziran 1906'da Tagacaolo kabile reisi Mungalayon tarafından öldürülene kadar görevde kaldı. Ardından Teğmen Allan Walker (1906-1909) görev yaptı ve Albay Mark L Hersey (1909-) daha sonra görevi devraldı. Valinin öldürülmesinin ardından kabilelere çarpıcı katliam yapıldı. US Army, **a.g.r. III**, s.76, 97. The Government of Moro Province, **a.g.r. VII**, s.25.

⁶⁰⁴ The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.4.

⁶⁰⁵ Yüzbaşı D. B. Devore (1903-1906), Yüzbaşı John Palmer (1906-1907), Yüzbaşı Allen Gard (1907-1908), Teğmen Jesse Gaston (1908-1909), Thos S. Davis (1909- 1910), Albay Geo S. Young (1910-) Bkz. The Government of Moro Province, **a.g.r. V**, s.28. The Government of Moro Province, **a.g.r. VI**, s.35. The Government of Moro Province, **a.g.r. VII**, s.25.

⁶⁰⁶ Lanao, iklimi, doğal kaynakları ve verimli arazileri bakımından Moro Eyaleti'nin önde gelen vilayeti idi. Kenevir, pirinç, şeker, Hindistan cevizi, tropik meyveler başlıca tarım ürünleriydi. Aynı zamanda bölge önemli bir kereste ve kauçuk kaynağıydı. İlçe kaymakamı Yüzbaşı Daniel Devore'un ifadeleriyle Lanao biraz bilgi, enerji ve yatırımla önemli bir tarım ve sanayi merkezine dönüşebilecek bir yerd.

⁶⁰⁷ Saldırıları genellikle tepelerde yaşayan kabile grupları tarafından icra edilmekte, yağma yapılmakta ve kimi zaman kadınların kaçırlması vakalarını da rastlanılmaktaydı.

saldırganları teslim etmemesi rahatsızlığa yol açmaktaydı. Amerikan idaresi, Moroların saldırgan tutumlarında bölgedeki Arap dini liderlerin etkili olduğunu düşünmekteydi⁶⁰⁸. İlçenin verimli kaynaklarından dolayı bölgeye yerleşimcilerin gelmesini sağlamak hem tarım hem de sanayiye canlandıracağı düşünülmüyordu⁶⁰⁹. Yatırımcılar ve Amerikan işletmeciler arazilere yerleşmeleri yolunda teşvik edilecekti. Yeni yerleşimcilerin bölgenin etkisizleştirilmesinde önemli unsur olacağı düşünülmekteydi⁶¹⁰. Bazı datular Amerikan otoritesine karşı çıkıp Sulu ve Zamboanga’da olduğu gibi belli bir bölgeye çekilmekte burada kotalarda savunmaya geçmekteydiler⁶¹¹. Nisan 1904’te Taraca Vadisi’nden isyan başladı ancak Amerikan kuvvetler sert bir şekilde bastırdılar⁶¹². Lanao ile Sulu’nun ortak noktaları Amerikan idaresine sert şekilde karşı çıkılmasıydı. İki bölgenin farklı tarafı ise Sulu’da daha geniş aşiretlerin varlığından dolayı kolektif hareket etme imkânı olurken Lanao da küçük ama daha çok aşiretin bulunması kolektif bir direnişin önüne geçiyordu. Datular kendi aralarında ittifak yapsalar da Sulu da olduğu gibi büyük direnişler gösteremiyorlardı. Bu sebeple direnişler birbirinden bağımsız yerel nitelikte gerçekleşmekteydi⁶¹³. Sulu da olduğu gibi bu direnişinde arkasında Mekke’den gelen imamların olduğu, bu imamların Amerikan hükümetine karşı propaganda yürüttüğü düşünülmekteydi⁶¹⁴.

Lanao da aşiret kan davalarının oldukça yaygın olduğu bir bölge olarak karşımıza çıkar ve Amerikan idaresi pek çok defa bu davalara müdahil olarak kendi konumunu

⁶⁰⁸ Bu ifade belgelerde *Arab Priests* şeklinde geçmektedir.

⁶⁰⁹ Amerikan idaresi bölgede modern ziraat yöntemlerinin kullanılması ve sanayi faaliyetlerinin geliştirilmesi yoluyla Lanao’nun önemli bir sömürge merkezi olabileceği kanısındaydı. Ancak Vilayetteki istikrarsızlık yeni yerleşimcilerin ve yatırımcıların gelmesi yolunda ciddi bir engel teşkil ediyordu. Yatırımcılar yerleşmeye teşvik edildi ve bir zamanlar Amerikan yatırımcılara Amerikan Batısında uygulanan “obtain by settlement” yerleşme usulü şimdi Lanao’da uygulanacaktı. Bir çiftlik ya da yerleşim yeri olarak tanımlayabileceğimiz *homestead* 40 akreden 200 akreye çıkarıldı ve yerleşimcilerin elde edecekleri arazi miktarı beşe katlandı.

⁶¹⁰ War Department: BIA, **a.g.r. I**. Washington, 1904. s.19, 21. Marie T. Winkelmann doktora tezi çalışmasında özellikle bu göçleri değerlendirmiştir. Yalnızca Amerikan ve Avrupalılar değil Hristiyan Filipinliler de Mindanao’da çiftlik verilmek suretiyle göçe teşvik edilmekteydiler. Bu Müslümanların azınlık duruma düşürülmesi maksatlı yapılmaktaydı. Göç aynı zamanda Luzon ve Visayalar’daki nüfus yoğunluğunu dengelemek maksadıyla da planlanmaktaydı. Detaylı bilgi için bkz. Marie T. Winkelmann, **a.g.t.** s.109, 111, 121.

⁶¹¹ Capt. Geo. T. Langorne, **a.g.r. II**, s.31.

⁶¹² US Army, **a.g.r. III**, s.9.

⁶¹³ Lanao’da birkaç aşiretin birleşik Amerikan idaresine karşı çıktıkları vakalara da rastlıyoruz. Taraca Vadisi isyanı bu kategoride değerlendirilebilir. Bkz. US Army, **a.g.r. III**, s.27.

⁶¹⁴ Bayan Seferi’nde Afganistan’dan gelen bir imam Datu Ali’nin kızıyla evli olan Şerif Muhammed Efdal ahaliyi Amerikan ordusuna karşı örgütlemişti. Bkz. Peter G. Gowing, **a.g.t.**, s. 340, 341. Najeeb Saleeby Arabistan’dan gelen imamların datular kadar itibar gördüklerini aktarır. Bkz. Najeeb Saleeby, **Studies in Moro History, Law and Religion**, Manila, Bureau of Public Printing, 1905. s.28. Ayrıca bkz. US Army, **a.g.r. III**, s.9. Allah’ın aslanı unvanıyla eyalet valisine mektup yazan bir imam da “*Gece gelmeyen domuzlar! Gelirseniz sizi ezeriz. Sabah gelin, gelin de Morolar Amerikan ölülerini günışığında görebilsinler. Durum pacal (kris adlı kılıç) hazır!*” demektedir. Bkz. James R. Arnold, **The Moro War: How American Battled Muslim Insurgency in the Philippine Jungle, 1902-1913**, Bloomsbury Publishing, New York, 2011. s.207.

sağlamlaştırmaya yönelik hareket etmiştir. Kan davaları dışında huzursuzluk yaratan diğer bir mesele Lanao'nun verimli topraklarına yerleşimcilerin iskân edilmesi meselesi oldu. Dansalan'a Amerikan göçmenler iskân edildi. Datular kendi kanun ve geleneklerine göre toprakların sahibi olduklarına düşünüyorlar. Bu durumun yerleşimciler ile Morolar arasında bir çatışmaya dönüşüyordu⁶¹⁵.

Lanao'da Pershing'in valilik döneminde kısmen otorite sağlansa da bu Moroların merkez bölgelerden çekilmelerinden kaynaklanmaktaydı. Lanao Gölü'nden ve kıyı bölgelerinden yüksek noktalara çekilen Moroların Amerikan idaresi altında bulunmak istememekte, iktidarın ulaşamadığı mekanlara göç etmekteydiler. Bölgede pek çok aşiretin bulunması aşiretler arası anlaşmazlıklarda Amerikan yerlileri ile yapılan savaşlarda olduğu gibi idarenin birini diğerine karşı desteklemek ve kışkırtmak siyaseti izleyerek öncelikli olarak sindirme politikası uyguladığı bir zemine meydan vermişti. Buradan da anlaşılacağı üzere güvenliğin sağlanması için güçlü olan aşiretlerin gücünün kırılması birincil siyasetti⁶¹⁶.

5. SONUÇ

On yıllık askerî idare yaklaşık üç bin Müslüman Filipinlinin öldürülmesi ile sonuçlanmış, demokrasi ve kapitalizmin eyalete getirilmesi üzerine kurulmuştu. Leonard Wood dönemi idarenin tesisi ve sindirme, Tasker Bliss ekonomik atılım ve Pershing dönemi sivil idareye geçişi hazırlamak için sindirme siyaseti ile karşımıza çıkar. Sulu ve Lanao örneklerinden de anlaşılacağı üzere coğrafya iktidarın gözetim ve denetim gücünde önemli bir belirleyici olmuştur. Sulu'daki Bud Dajo ve Bud Bagsak gibi örneklerden gördüğümüz üzere kadın ve çocuk gözetmeksizin sivillerin katledilmesi Moroların Amerikan askerlerine karşı gösterdikleri direnci büyük ölçüde kırmıştı⁶¹⁷. Ancak bu direnç hiçbir zaman kolektif bir karşı

⁶¹⁵ Mart 1907'de Maciu aşiret reisi Amai Binauning ile Gundauwali arasındaki kan davası örneğinden görülüyor ki datular birbirleri arasındaki çatışmalarda diğer tarafı alt edebilmek için Amerikan idaresinden taraf olabilmekteydiler. Bkz. United States Army, a.g.r. IV, s.26-28.

⁶¹⁶ Güvenliğin sağlanması oldukça önemli görülüyordu. Çünkü yeni yerleşimciler için bölgenin cazip kılınması amaçlanıyordu. Ancak raporlarda görüldüğü kadarıyla yeni yerleşimcilerin önemli bir çoğunluğu da dışarıdan göç edip gelenlerden ziyade terhis olup bölgeye yerleşen askerlerden meydana geliyordu. Capt. Geo. T. Langorne, a.g.r. II, s.6.

⁶¹⁷ Bu misliyle karşılık yöntemiyle sağlanıyordu. Örnekleme gerekirse bir Amerikan askerinin öldürülmesinin ardından Haziran 1913'te dört yüz Moro katledilmişti. Bu katliamlar Moroların saldırını önlemişti. Bkz. Joshua Gedacht, "Mohammedan Religion Made it Necessary to Fire", Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), a.g.e, The University of Wisconsin Press, Madison, 2009. s.394.

koymaya dönüşmeyerek yerel ölçekle sınırlı kaldı. Bazı datular güç kazanacakları düşünerek yeni idareye desteklediler.

ABD-Müslüman Filipinliler arasındaki çatışmanın temel kaynağı ABD'nin modern tasavvuru, Müslümanların İslamiyet tasavvuru olduğu, bu iki fikrin birbirine doğası gereği yabancılaşmaktan kaynaklandığı görürüz. Müslümanlara göre hakimiyet Allah'ın iken, Amerikan algısında mutlak hakimiyet demokratik kurumlarıyla ABD hükümetindi. Dahası Amerikan idaresi sadece hâkimiyet kurmak değil, hakimiyet kurduğu topluluğu dönüştürmek iddiasındaydı. Hakimiyet dönüştürmek için bir araç niteliğindedi⁶¹⁸. Hakimiyet esasına dayalı bu dönüştürme iddiası ayrıca Müslüman Filipinler'deki askerî varlığı açıklar niteliktedir.

Sömürge idaresi üzerine hüküm sağladığı toplulukla arasındaki yabancılaşma olabildiğince etkisiz kılmak, çatışmayı önlemek kaygısındaydı. Ancak İslamiyet'te idarenin pratikleri ne kadar yapıcı ya da "iyimser" olsa bile gayrimüslim bir otorite altında yönetilmek kendi başına bu çatışmanın etkisiz kılınmasını engellemiştir. Gayrimüslim otoritenin varlığını belirginleştiren, somutlaştıran unsur ise kişilerden hüviyet vergisi maksatlı toplanan *cedula* vergisiydi. Bu vergi Müslümanları zimmî konumunu düşürmüştü. Bu bakımdan Müslümanların ABD'ye karşı çıkışlarında vergilendirmenin etkili olduğunu ancak vergilendirmenin ekonomik yönünden ziyade ideolojik anlamının önem taşıdığı söyleyebiliriz. Ayrıca köleliğin kaldırılması diğer bir önemli etken olarak karşımıza çıkar. Çatışmanın daha az görüldüğü Zamboanga'da Osmanlı Devleti'nin müdahilliğiyle sömürge idaresinin kanunları ve şeriat arasında uzlaşmacı bir idare yolu aransa da iki çatışan unsurun bir arada yürütülebileceği inancının eyalet genelinde yaygın olduğunu söylemek olası görülmemektedir. Bunda vergilendirme hususuna ilişkin verdiğimiz örnek ve Müslümanların Hristiyan yönetim altında zimmî duruma düşmesi yeterli görünmektedir.

Pershing'in valiliği sivil idareye geçiş için koşullar agresif bir siyasetle sağlanmaya çalışıldı⁶¹⁹. Buna bağlı olarak Müslümanların silahsızlandırılması, keşif birlikleri ile düzenli saldırıları ve yıpratma siyaseti uygulandı. Silahsızlandırma siyaseti de ciddi bir rahatsızlığa yol açtı. Askerlerin görev yürüttüğü pozisyonlar özellikle 1910 sonrası sivilleştirilmeye başlandı ve sivil memurların atamaları yapıldı. 1913'te ise vali dışında bütün memurlar sivillerden oluşmaktaydı. Pershing'ten sonra Frank W. Carpenter eyaletin ilk sivil valisi olacaktı⁶²⁰. Ordu

⁶¹⁸ Renato Oliveros, *a.g.t.*, s.119.

⁶¹⁹ Morolara uygulanan etkisizleştirme siyaseti günümüzde ABD'nin terörle mücadele yöntemleri kapsamında önem arz etmektedir. Bkz. Charles Byler, *Pacifying the Moros: American Military Government in the Southern Philippines, 1899-1913*, *Military Review*, 85. Cilt, No. 3, Mayıs-Haziran, 2005.

⁶²⁰ Peter G. Gowing, *a.g.t.*, s.654-658.

çekildikten sonra ise eyaletin Filipinleştirilmesi siyaseti izlenmeye başlandı. Askerî idare döneminde olduğu gibi amaç *Moroland* bölgesinin Filipinler ana akım siyasî çevresine dahil edebilmektir. Ancak Patricia Abinales'in de ifade ettiği gibi bu "icat edilmiş gelenek" günümüzde hala etkilerini sürdüren yeni bir ayrılıkçı hareketi hazırlayacaktı⁶²¹.

⁶²¹ Patricia Abinales, "The US Army as an Occupying Force in Muslim Mindanao, 1899-1913", Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **a.g.e.**, s.420, 421.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİLİPİNLER'DE AMERİKAN SÖMÜRGE İDARESİ

Yirminci asrın başında ABD yol gösterici, emsal ve kısmen politik bir anlayıştan meydana gelen bir geleneğe sahipti⁶²². Samuel Flagg Bemis, Amerikan sömürgeciliğini gelenekten kopuş ve doğru emsal olmak ülküsünün çiğnendiği argümanı ile değerlendirirken bir başka görüş ise aslında Amerikan emperyalizminin yol gösterici olmanın, doğru emsal olmanın agresif bir uzantısından başka bir şey olmadığını öne çıkarmaktaydı⁶²³. Zira sömürgecilik Amerikan yaşam tarzını ve geleneklerini karşı taraf isteğine bakılmaksızın dayatıldığı, onlar için en uygun olduğu iddiasında çerçevelenmiş paternalist bir anlayışa sahipti⁶²⁴.

Yasama gücü *Spooner Amendment* ile askerî otoriteden, Filipin Komisyonu çatısı altında sivil otoriteye devredildi⁶²⁵. 1898 Paris Antlaşması'nda kararlaştırıldığı üzere ABD'nin Filipinler'de yaşayan halkın insan haklarını ve siyasî statüsünü tayin etmesi gerekmekteydi⁶²⁶. Bu tenkihname bir nevi Paris Antlaşması'nın hükümlerinin tamamıyla yerine getirilmesi maksatlı düzenlenmişti. Ancak şunu da eklemek gerekir ki, bu tenkihname Filipinler'deki Amerikan ordusunun tamamıyla lağvedilmesini değil, sadece yasama gücünün sivilleşmesini işaret etmekteydi. Amerikan kontrolüne karşı direniş azaldıkça, Filipin Komisyonu'nun himayesi altında bulunan mevcut eyalet ve belediye hükümetlerinin çemberi genişledi. Sivil

⁶²² ABD kendisini, "karanlık dünyaya tepeden ışık tutan" ülke olarak nitelendirmekteydi. Politik anlayış ile ifade etmek istediğimiz Amerikan geleneğindeki yol göstericilik iddiasının ötekiler ya da özgün bir deyişle *Rest of the World* üzerinde siyasî bir çıkıya dönüşmesidir.

⁶²³ Amy Kaplan Amerikan ulusal kimliğinin kurgusunun sömürgeciliğe dönüşebilmesindeki hassasiyete dikkat çekerek, sömürgeciliği bir sapma değil, bir devamlılık olarak yorumlar. Bkz. Amy Kaplan, **The Anarchy of Empire in the Making of U.S. Culture**, Harvard University Press, Cambridge, 2002. s.4.

⁶²⁴ Amy Kaplan bu zihniyeti "ulusal ego" (*national ego*) kavramı ile nitelendirmekteydi. Amy Kaplan, **a.g.e.**, s.212. Şunu da eklemek gerekiyor ki medeniyet ve sömürgecilik ilişkisi bağlamında tarihsel bir nakl, tabiri caizse bir bayrak teslim inancı da yaygındı. Mezopotamya, Nil Vadisi, Girit, Antik Yunan, Roma, İspanya, Fransa ve İngiltere örneğinden yola çıkarak medeniyetin doğudan batıya doğru kaydığı inancı, ABD'nin İngiltere'nin çekildiği konuma yerleşmesi gerektiğini, medeniyetin ABD olduğu yaklaşımının gelişmesine sebep olacaktı. Stuart Creighton Miller, **Benevolent Assimilation: The American Conquest of the Philippines, 1899-1903**, Yale University Press, 1984, s.3-6.

⁶²⁵ *Spooner Amendment* Filipinler'deki Amerikan ordusunun vaziyeti hakkında çıkarılan *Army Appropriations Act of 1901* yasası üzerine Kongre'nin tasdik ettiği bir yasa değişikliğiydi. Daha detaylı bilgi için bkz. <https://www.britannica.com/topic/Spooner-Amendment> (Erişim Tarihi: 20.09.2020)

⁶²⁶ Sidney Webster, *The New Philippine Government*, **The North American Review**, 175. Cilt, No. 550. Eylül, 1902. s.299-308.

idare kademeli olarak tesis ediliyordu ve bu 1 Temmuz 1902'de Filipin Organik Yasası (*Philippine Organic Act*) ile resmîyete döküldü⁶²⁷.

Filipinler'de Amerikan sömürge idaresi beş döneme bölümlenerek incelenebilir. Birinci dönem yukarıda da incelediğimiz Filipin Cumhuriyeti ile çatışma ve Amerikan kurumlarının teşekkül edilmeye başlandığı dönemdir. Bu dönem 1898 yılında başlar ve çatışmanın kısmen ortadan kalktığı 1903'te sona erer ve beş yılı kapsar. İkinci dönem *Ilustrado* siyaseti denilen seçkin sınıfın idareyle bütünleştiği dönemi işaret eder. 1907'de Filipin Meclisi'nin kurulmasıyla bu dönem kapanır. Bu iki dönem Filipin Komisyonu'nun tek taraflı bir idarî organ olarak öne çıktığı bir yönetim sürecidir. Üçüncü dönem 1907 ile 1916 yılları arasında kapsayan, Moro Eyaleti dışında çatışma durumunun ortadan kalktığı Amerikan idarî yetkilileri ve Filipin seçkinleri arasında iş birliği ortamının oluştuğu, başka bir deyişle Filipinleştirme (*Filipinization*) dönemdir. 1916 sonrası idarî pratiklerin büyük ölçüde Filipinliler tarafından üretildiği, Filipinlilerin kendi kendini yönetme sürecine geçişin başladığı dönem başlar. 1921-1927 arası Leonard Wood'un idaresi hariç tutulmak kaydıyla bu dönem Filipinler'in Japonya tarafından işgal edildiği 1941'e kadar sürer. Beşinci dönem ise İkinci Dünya Savaşı ve ardından Filipinler'in bağımsızlığını elde etmesi ile kapanır⁶²⁸.

Filipinler, ABD'nin esas siyasi teşekkülünün ve kıtasal idaresi dışında⁶²⁹, Porto Riko ve Küba beraberinde 'birleşmemiş bölgeler' statüsünde bulunan, Ada İşleri Bürosu'na (*Bureau of Insular Affairs*) bağlı bir bölgeydi⁶³⁰. Filipinliler ABD vatandaşı olarak kabul edilmemekte

⁶²⁷ Organik Yasa sivil hükümetin kurumlarını, yetkilerini, sorumluluklarını ve sınırlarını tanımladı, bölge sakinlerinin siyasi statüsünü, haklarını ve görevlerini tanımladı ve toprak, maden hakları ve devlet imtiyazlarının elden çıkarılmasıyla ilgili detaylara netlik getirdi. 11 Nisan 1899'da İspanyol tebaası olan Filipinler'de ikamet eden kişiler ve çocukları, Paris Antlaşması'na uygun olarak, ABD vatandaşı değil, 'Filipin Adaları vatandaşlarıydı. Bu Filipin vatandaşlarına, hukukun, din özgürlüğünün ve ifade özgürlüğünün dahil olduğu bir haklar bildirgesi verildi, ancak jüri yargılaması veya silah taşıma hakkı verilmedi. Bkz. Paul Kramer, **The Blood of Government: Race, Empire, the United States, & the Philippines**, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2006. s.163-165.

⁶²⁸ Daniel R. Allen, **Compliance and State-Building U.S. Imposed Institutions in Philippine Colonial State**, Doktora Tezi, Washington State University, 2008. s.67.

⁶²⁹ *U.S. Geological Survey* tanımına göre kıtasal idare ya da bir başka deyişle bitişik eyaletler ABD'si *Contiguous United States* karşılığında kullanılmıştır. Yani Amerika Birleşik Devletleri'nin Alaska hariç Kuzey Amerika kıtasındaki kırk sekiz eyaletini kapsayan alana denir. Bkz. <https://www.usgs.gov/faqs/what-constitutes-united-states-what-are-official-definitions/> (Erişim Tarih: 21.09.2020).

⁶³⁰ Yeni topraklarda sivil işlerle ilgili yazışmaları ve bildirimleri yürütmek üzere Clarence Edwards başkanlığındaki Ada İşleri Bürosu (*Bureau of Insular Affairs*) olarak gelecekte yeni bir bölüm açıldı. Büro, kendi uzman ve kâtip kadrosunu zamanla yetiştirdi. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.163, 164. Joseph Fradera bu bölgelerin üniter yapının dışında tutulduğundan söz eder ve bir "dış" unsur olarak değerlendirildiğine dikkat çeker. Böylece giriş bölümünde öne sürdüğümüz James M. Blaut'un merkezden çevreye doğru akışın gerçekleştiği "tünel" kavramı ile benzerlik taşır. Bkz. Joseph M. Fradera, *Reading Imperial Transitions: Spanish Contradiction, British Expansion, and American Irruption*, Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **Colonial Crucible: Empire in the Making of the Modern American State**, Madison, The University of Wisconsin Press, 2009. s.55, 56. Ayrıca bkz. James M. Blaut,

ve bu sebeple Kongre’de temsil edilmemekteydiler. Ada İşleri Bürosu, Savaş Bakanlığı’nın bir birimiydi. Bu birim 1935’e kadar Filipinler’in sivil işlerinden sorumlu olacak birimdi. Büronun alt birimini her bir sömürge bölgesi için teşkil olan komisyonlar oluşturuyordu. *Philippine Commission* bunlardan biriydi. Komisyon Filipinler’de yasama ve yürütmeden sorumlu organ ve takımadanın idaresindeki tek otoriteydi. Bu kabine sömürge valisi dahil olmak üzere Amerikan idarecilerin çoğunlukta olduğu bir yapıydı⁶³¹.

William Howard Taft komisyonun başkanı ve beraberinde Filipinler’in genel valisiydi. Taft’ın sömürge idaresi üç temel üzerine kuruluydu. Birincisi, demokratik yönetim geleneğini Filipinler’e kazandırmak, bir nevi bir ‘siyasî eğitim’ vermek yoluyla sömürge idaresinin temel ideolojisi olan ‘dönüştürme’ siyasetini uygulamaktı⁶³². İkincisi, yine dönüştürme siyasetiyle birlikte değerlendirebileceğimiz eğitim sisteminin inşa edilmesi ve böylece çok dilli, çok kültürlü Filipinler’i bir ulus haline getirebilmektir⁶³³. Eğitim, sömürge idaresinin işlerliğinin en önemli unsuruydu. Bütün diğer idarî pratiklerin verimlilik düzeyi eğitim ile iç içe görülmekteydi. Çünkü yukarıda belirttiğimiz demokratik yönetim geleneği yalnızca tepeden inmece bir kurumsallaşma deneyimini değil, aynı zamanda bu kurumların halk tarafından kabulünü ve sahiplenilmesini içeriyordu⁶³⁴. Bu da eğitim yoluyla ‘demokratik vatandaşlık’ bilinci kazandırmakla mümkündü. Eğitim demokratik vatandaşlar yetiştirmenin birincil unsuruydu. Üçüncüsü ise Filipinler’in ABD’nin menfaatine olacak şekilde ekonomik dönüşümünü sağlamaktı⁶³⁵. Alfred McCoy ise üç temel amaçtan söz eder. Bunları adalet, eğitim

Colonizer’s Model of the World: Geographical Diffusionism and Eurocentric History, The Guilford Press, New York, 2002. s.12-18. Bu toprakların statüsünü Allan P. Isaac, “ABD’ye ait ancak onun bir parçası değil” (*belonging to but not a part*) ifadesiyle açıklar. Savaş Bakanlığı’na bağlı olan Ada İşleri Bürosu sömürgelerin bağlı olduğu birimdi. Yine Allan P. Isaac, ABD’nin böylece “sömürge (*colony*)” ifadesi bürokratik manada ortadan kaldırdığına, kullanmadığına dikkat çeker. Bkz. Allan Punzalen Isaac, **American Tropics: Articulating Filipino America**, University of Minnesota Press, 2006. s.8.

⁶³¹ İspanya yönetimindeki Filipinler’de kilise ve devlet ayrımı yoktu. İspanyol hükümet otoritesi, dini otoritelerle birlikte neredeyse mutlak güce sahip olan bir genel valide temsil ediliyordu. Bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.56, 57.

⁶³² Dönüştürme siyaseti daha önce de ifade ettiğimiz gibi bir paternalizm ideolojisinin bir yansımasıydı.

⁶³³ Buradan anlaşılacağı üzere demokratik kurumların inşası dışında homojen bir kültür iklimi oluşturmak sömürge idaresinin hedefleri arasındaydı. Böylece homojen bir kültür ikliminin ve İngilizcenin hâkim dil olduğu Filipinler’de demokrasinin daha verimli işleyeceği düşünülüyordu. Kültür gruplarının demokratik bütünleşmesini sağlamak için en verimli yolun bu olacağı düşünülüyordu.

⁶³⁴ Demokratik kurumlar bir ulusun kendi iç dönüşümünün, yeri geldiğinde çatışmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve varlığına bu yolla meşruluk kazandırmaktaydı. Bu bakımdan demokratik deneyimin farklı çıkar gruplarının temsili kaygısıyla gelişen, ortaya çıkışının aslında halkın, idareciye bir talebine, çıktısına bağlı olduğu bir gelenek olduğunu göz ardı etmemek gerekiyor. Bu bakımdan hem demokratik kurumsallaşma deneyimine sonradan reform yoluyla geçiş yapan devletlerde hem de sömürge toplumlarında tepeden inmece demokratik gelenek bir yabancılığı da beraberinde getirir. Bu yabancılık bir karşıtlık anlamında değil, bu geleneği tanımamak, demokratik sistemin içindeki rolüne yabancı olmak maksatlı kullanılmıştır.

⁶³⁵ Sömürge idaresinin üç sütun üzerine kurulu olduğu yorumu için bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.72.

ve sağlık olarak sıralar. Özellikle eğitim ve sağlığın idare edilen nezdinde sömürge idaresine meşruluk sağladığına dikkat eker⁶³⁶.

1. SÖMÜRGE İDARESİNİN YAPISI

1.1.Sömürge İdaresinin Genel Yapısı

Sömürge idaresi üç katmanlı bir yapıdan meydana geliyordu. Bu katmanlar en üstte merkezî idare, ortada vilayet idaresi ve en altta belediye idaresi şeklindeydi. Vilayetler yapı bakımından Amerikan idarî yapısında eyaletlere (*state*) karşılık gelirken, belediyeler ilçelere (*county*) karşılık gelmekteydi⁶³⁷. Vilayet idaresi bu yapıda merkez ve taşra arasında aracı niteliğindekiydi.

İdarelerin genel yapısı derken kastedilen bürokrasinin profesyonelleşmesi ve bu yolla idarî etkililiğin veya bir başka deyişle devlet kapasitesinin artması anlamını taşıymaktaydı. Bu kapasite haliyle idarenin meşruiyetinde de bir artışa yol açmaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bu reform tarzının kökleri, on dokuzuncu asrın sonları ve yirminci asrın başlarındaki ilerici/ilerlemeci (*progressivist*) hareketten kaynaklanmaktaydı ve doğrudan sosyal bilimsel çalışmanın bir konusu olarak kamu yönetiminin gelişimiyle ilgiliydi. Bu anlamda söz konusu kurumsal reform, bir nevi hükümeti yeniden icat etmek veya toplulukların yapısal niteliği olan çokluğu/oksesliliği en aza indirmek ifadeleriyle nitelendirilebilir⁶³⁸.

Tablo III: Sömürge Valileri

SÖMÜRGE VALİLERİ	
William Howard Taft	1901-1904
Luke E. Wright	1904-1905
Henry Clay Ide	1905-1906
James Francis Smith	1906-1909
William Cameron Forbes	1909-1913
Francis Burton Harrison	1913-1921
Leonard Wood	1921-1927
Henry L. Stimson	1927-1929
Dwight F. Davis	1929-1932

⁶³⁶ Alfred McCoy, **Policing America's Empire: The United States, the Philippines and the Rise of the Surveillance State**, The University of Wisconsin Press, Madison, 2009. s.62.

⁶³⁷ İlçe olarak ifade ettiğimiz *county* ABD'de yerel yönetimlerin en üst birimi olarak karşımıza çıkar. Bu sebeple Filipinler'deki kurulan belediyelere (*municipality*) karşılık gelir. 1883'te düzenlenen *Pendleton Act* sonrası ABD'de yerleşen idarî gelenek ve ilericiliğin (*progressivism*) bir arada okunduğu bir çalışma için ayrıca bkz. Kimberly Johnson, *The First New Federalism and the Development of the Administrative State, 1883-1929*, Robert F. Durant (Ed.), **The Oxford Handbook of American Bureaucracy**, Oxford University Press, Oxford, 2010. s.87-107.

⁶³⁸ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.11, 12.

Theodore Roosevelt Jr.	1932-1933
Frank Murphy	1933-1935

1.2. Merkezî İdare

Amerika Birleşik Devletleri başkanı William McKinley'in talimatı ile 1 Eylül 1900'de merkezî yönetim şeklen kuruldu. Askerî valinin başkan, komisyonun yasama organı olarak görev yaptığı 4 Temmuz 1901 tarihinde kadar görevini sürdürdü. Sembolik bir tarih olan 4 Temmuz'da bütün yetkiler sivil idareye devredildi.⁶³⁹ Merkezî idare Filipinler'in idaresinden sorumlu olan diğer bütün alt idarî bölümlerin kontrol mekanizmasıydı. Sivilleşme deneyiminden önce şeklen kurulmuştu ve askerî idarenin lağvedilmesi beraberinde yetkiyi devraldı. ABD Başkanı'nın atadığı bir vali ve valiye bağlı dört yürütme bakanlığı 1 Ocak 1904 tarihinden itibaren Filipin Adaları sömürge idaresinde vazife yürütecekti. Yürütme Meclisi Amerikalılar ve Filipinlilerden oluşacaktı. Bir halk meclisi (*Popular Assembly*) kurulacaktı ve üyeleri yüzde otuz geçmeyecek şekilde Filipinliler tarafından seçilecekti. Üyeler bir dönem, iki yıl hizmet yürütecekti⁶⁴⁰. Merkezî idareye bağlı bürolarda görev yapacak yetkililer sömürge valisi tarafından atanmaktaydı⁶⁴¹.

İdarenin en üst organı yasama yetkisine sahip olan Filipin Komisyonu'ydu⁶⁴². 1907'de Filipin Ulusal Meclisi'nin faaliyete geçmesi ile merkezî idare iki organa sahip oldu. Ancak ulusal meclis danışma meclisi (*lower house*) statüsündeydi. Merkezî idareye dört bakanlık (*department*) bağlıydı⁶⁴³. Bunlar İçişleri Bakanlığı (*The Department of the Interior*), Ticaret ve Asayiş Bakanlığı (*The Department of the Commerce and Police*), Ekonomik ve Adalet Bakanlığı (*The Department of Finance and Justice*) ve Eğitim Bakanlığı (*The Department of Public Instruction*) idi. Her bakanlık hizmeti altında bürolara sahipti. Bunlar;

Tablo IV: Merkez İdaresine Bağlı Bakanlıklar ve Bürolar

MERKEZ İDARESİNE BAĞLI BAKANLIKLAR VE BAĞLI BÜROLAR
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Sağlık Bürosu (<i>The Bureau of Health</i>)

⁶³⁹ Government Printing Office, **Reports of the Taft Philippine Commission**, Washington D.C., 1901. s.16.

⁶⁴⁰ Halk Meclisi ve Yürütme Meclisi'nin seçeceği Filipinler'de ikamet eden iki delege de Washington'a Kongre'de Filipin halkının haklarını temsil etmek üzere görevlendirilmesi de komisyonun önerisiydi. Ayrıca Taft'in meclisin "siyasi eğitim" için bir araç olacağını düşünüyor ve Filipin halkının bir kuşak sonra nihai öz yönetim geleneğini benimseyeceğini düşünüyordu. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s 85., 148, 149.

⁶⁴¹ Julian Go III, **a.g.t.**, s.321.

⁶⁴² Komisyonun ilk üyeleri; William H. Taft, Dean C. Worcester, Luke E. Wright, William Cameron Forbes, Henry C. Ide ve Bernard Moses idi. Öyle görünüyor ki komisyon üyelerinin meslekleri idarenin niteliği hakkında ipucu verir niteliktedir. Üyeler hukukçulardan ve antropologlardan meydana gelmektedir.

⁶⁴³ Filipin Komisyon Raporlarından *department* olarak geçen idarî bölümler günümüzde Amerikan bürokrasında *ministry* karşılığında kullanılmıştır.

Patent ve Telif Bürosu (<i>The Bureau of Patents and Copyrights</i>)
Karantina Servisi (<i>The Quarantine Service of the Marine Hospital Corps</i>)
Ormancılık Bürosu (<i>The Bureau of Forestry</i>)
Madencilik Bürosu (<i>The Bureau of Mining</i>)
Ziraat Bürosu (<i>The Bureau of Agriculture</i>)
Balıkçılık Bürosu (<i>The Bureau of Fisheries</i>)
Meteoroloji Bürosu (<i>The Weather Bureau</i>)
Hristiyan olmayan Kabileler Bürosu (<i>The Bureau of non-Christian Tribes</i>)
Kamu Araziler Bürosu (<i>The Bureau of Public Lands</i>)
Hükümet Laboratuvarları Bürosu (<i>The Bureau of Government Laboratories</i>)

TİCARET VE ASAYİŞ BAKANLIĞI

Ada ve Adalararası Ulaşım Bürosu (<i>The Bureau of Island and Inter-Island Transportation</i>)
Posta Bürosu (<i>The Bureau of Post Offices</i>)
Telgraf Bürosu (<i>The Bureau of Telegraphs</i>)
Kıyı ve Jeodezik Etüt Bürosu (<i>The Bureau of Coast and Geodetic Survey</i>)
Mühendislik ve Bayındırlık Bürosu (<i>The Bureau of Engineering and Construction of Public Works</i>)
Asayiş Bürosu (<i>The Bureau of Insular Constabulary</i>)
Hapishaneler Bürosu (<i>The Bureau of Prisons</i>)
Deniz Fenerleri Bürosu (<i>The Bureau of Lighthouses</i>)
Ticarî Kurumlar ve Demiryolları Kurumları Bürosu (<i>A Bureau of Commercial and Street Railroad Corporations</i>)

EKONOMİ VE ADALET BAKANLIĞI

Hazine Bürosu (<i>The Bureau of Insular Treasury</i>)
Denetçi Bürosu (<i>The Bureau of Insular Auditor</i>)
Gümrük ve Göçmenlik Bürosu (<i>The Bureau of Customs and Immigration</i>)
İç Gelir Bürosu (<i>The Bureau of Internal Revenue</i>)
Soğuk Depolama ve Buzhane Bürosu (<i>The Bureau of Cold Storage and Ice Plant</i>)
Bankalar, Darphane ve Döviz Bürosu (<i>The Bureau of Banks, Coinage and Currency</i>)
Adalet Bürosu (<i>The Bureau of Justice</i>)

EĞİTİM BAKANLIĞI

Eğitim Bürosu (<i>The Bureau of Public Instructions-Education</i>)
Vakıflar Bürosu (<i>The Bureau of Public Charities</i>)
Kütüphaneler ve Müzeler Bürosu (<i>The Bureau of Public Libraries and Museums</i>)
İstatistik Bürosu (<i>The Bureau of Statistics</i>)
Arşiv Bürosu (<i>The Bureau of Public Records</i>)
Basım Bürosu (<i>The Bureau of Public Printing</i>)
Kamu Binaları İnşaatı Bürosu (<i>A Bureau of Architecture and Construction of Public Buildings</i>)

Yukarıda alt birimleri (büro) beraberinde listelenen dört bakanlık sömürge idaresinin

merkez organını oluşturmaktaydı. Büroların pek çoğu anlaşılacağı üzere idarî yapının işleyişi açısından mecburiyet taşıyan sosyal ve ekonomik nitelikte bürolardı. Temel işlevleri ekonomik idare, asayiş ve iletişimdi⁶⁴⁴. Ancak bunun dışında ideolojik nitelikte olan bürolar da vardı. Bazı bürolar sömürge'deki ekonomik ilişkileri düzenlemekten, sosyal düzeni sağlamaktan sorumlu iken bazı bürolar ise sömürge idaresinin dönüştürme siyasetinin unsurları olarak öne çıkarak, ideolojik nitelik taşımaktaydı. İdeolojik nitelik taşıyan büroların en başında ilerleyen bölümlerde değineceğimiz Hristiyan olmayan Kabileler Bürosu gelmekteydi.

Kütüphaneler ve Müzeler Bürosu (*The Bureau of Public Libraries and Museums*) da ideolojik nitelikte önem taşımaktadır. Özellikle müzeler bu kabilelerin "ilkelliğini" materyalize etmek bakımından bir araç olarak görülmekteydi. Böylece Amerikan paternalizmi meşruiyet de kazanıyordu. Yine aynı şekilde ABD'de düzenlenen fuarlar da ilkelliğin sembolleştirildiği ve aynı zamanda bu kabileler üzerinde ABD'nin medenîleştirme misyonunu ne ölçüde yerine getirdiğini gözler önüne sermek maksatlı yorumlanabilir⁶⁴⁵.

1.3.Merkezi İdarenin Sorumlulukları

Komisyon, Filipinler'de kısa süre içerisinde kanunun işlenmesi ve düzen sağlanması için yasama otoritesine sahip olmakla yetkilendirilmişti. Yasama otoritesi daha önce Savaş Bakanlığı'na bağlı olan askerî valiye aitti. Şimdi sivil valiye devredilecekti. Vergilerin toplanması, gümrüklerin işletilmesi, adalar genelinde bir eğitim sistemi oluşturulması, etkili kamu hizmeti faaliyetlerinin yürütülebileceği bir sistemin kurulması, mahkemelerin kurulması, belediye ve bakanlık (*departments*) hükümetlerinin kurulması ve gelirin artırılması, komisyonun diğer sorumluluklarıydı. Ancak komisyona bağlı bakanlık ve belediye hükümetleri, 4 Temmuz 1901'e kadar askerî valiye rapor vermeye devam edeceklerdi. Bunun sebebinin Başkan William McKinley'in 7 Nisan 1900 tarihli William H. Taft'e yolladığı

⁶⁴⁴ Özellikle asayiş ve ekonomik ilişkilerle ilgilenen Ticaret ve Asayiş Bakanlığı'na William Cameron Forbes getirilmişti. Forbes, görevini layığıyla yerine getirmesi sebebiyle 1909'da Taft'ten sonra sömürge valiliğine gelecekti. Ayrıca bkz. Rev. Camillus Gott, **William Cameron Forbes and the Philippines, 1904-1946**, Doktora Tezi, Indiana University, 1974. s.26. Filipinler'de sivil hükümetin memurlara ihtiyacı vardı, bu da onların nasıl tespit edilip işe alınacağı sorusunu gündeme getirdi. Yasa, sömürge devletinin idari düzeyde farklı pozisyonlar için sınavlar düzenleyecek bir kamu hizmeti kurulu atandı. Hem Manila'da hem de bölgesel inceleme komitelerinin kurulduğu illerde sınavlar İngilizce veya İspanyolca olarak yapıldı. Ayrıca Birleşik Devletlerindeki başvurularla Ada İşleri Bürosu ilgilenecekti. Kurulun talimatları, niteliklerin eşit olduğu durumlarda işe alma konusunda önce Filipinlilere, daha sonra yüz kızartıcı suç işlemeyen terhis edilmiş ABD askerlerine, denizcilere ve buna ek olarak diğer Amerikan vatandaşlarına öncelik vermekteydi. Ancak sınavı geçenlerin neredeyse yarısının atamasının yapılmaması yolsuzluk iddialarını da beraberinde getirdi. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.167.

⁶⁴⁵ Filipinler Ulusal Müzesi yine bu amaçla kurulmuştur. Bkz. Philippine Commission, **7th AR**, s.43, 44. Ayrıca bkz. Nur Dayana Mohamed Ariffin, **American Imperialism, Anthropology and Racial Taxonomy in the Philippines, 1898-1946**, Doktora Tezi, University of Edinburgh, 2019. s.115, 158-160. Ayrıca bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol III**, s.208 (Act No. 514).

mektupta yönetimde olası bir ikiliğe, çatışmaya meydan vermemek olduğu görülüyor⁶⁴⁶. İki yönetimin de sorumluluk alanlarının açık şekilde belirlenmesi ve tek bir merkezden yetkilendirilmeli yoluyla, anlaşmazlıklardan kaçınmak istenildiği göze çarpıyor. Askerî idarenin görevi sivil yönetime geçiş için şartların sağlanmasına öncülük etmek, zemin oluşturmaktı⁶⁴⁷.

William McKinley mektubunda bölgenin yerel halkının yönetilmesi noktasında birkaç kayda değer tavsiyede bulunmaktaydı. Özellikle ilk aşamada halkın ve burada kendi geleneksel idaresini sürdüren kabilelerin yönetim anlayışlarına köstek olacak, çatışacak detaylı, spesifik talimatlardan kaçınılmak suretiyle bir sivil idare tesis edilecek ve zamanla yerel halkın beklentileriyle bu idarenin kanun, düzen ve sisteminin tutarlı olduğu bir yönetim tesis edilecekti. McKinley bu ifadesi kulağa oldukça iyimser gelmekteydi. Ancak burada dikkat çeken halkın beklentilerine göre idareyi şekillendirmek değil, idareye göre halkın beklentilerini şekillendirmek, değiştirmektir.

ABD, kademeli olarak yerel halka sağlanan otonomiye vilayet idaresiyle denetim altında tutmayı öngörmekteydi⁶⁴⁸. Dikkate değer nokta Filipinler'in tabiatı gereği var olan otonomi alanlarını vilayet idaresinin denetim ve gözetim gücüyle daraltmak ve kontrol edebilmektir. Tabii bu noktada, sivil idarenin yerel halkın alışageldik düzeni ile çatışmasının önüne geçebilmek için otonomi alanlarının ve sınırlarının bilinmesi gerekmektedir. Doğal olarak Amerikan idaresinin hedefine ulaşacağı yol yerel halkın, kabilelerin düzenlerinin tanınması, sosyal yapılarının bilinmesinden geçmekteydi. Bu öngörü belediye idarelerinin yerel ahalinin önde gelenleri tarafından idare edilmesi gerektiği fikrini daha da tutarlı hale getirdi. Ancak bu aynı zamanda denetim gücü sağlam bir üst vilayet organına ihtiyaca da dikkat çekmekteydi.

1.4.İspanyol İdarî Geleneğinden İstifade Edilmesi

⁶⁴⁶ Devir aşamasındaki asker-sivil tartışması oldukça belirgindi. Askerlerin sivil idareye geçişe sıcak bakmaması, askerî idarenin sürmesi gerektiğine olan inanç sivil idareye geçiş aşamasında askerlerin sivil memurlara muhalif olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca sivil idarede görev alabilmek için sunulan Sivil İdare Yönetmeliği (*Civil Service Regulations*) sınavları sivil hayata geçiş yapan askerlerin sivil idarede görev almasını engellerken, İngilizce bilme şartı da pek çok Filipinli memurun yerleşmesine engel olmuştur. Bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.143, 144

⁶⁴⁷ Komisyon Çarşamba ve Cuma günleri sabah saat 10'da halka açık toplantılar yapıp, Filipin halkının yönetime yönelik görüşlerini, şikayetlerini almaktaydı. BIA, **Public Laws I.**, s.3-6.

⁶⁴⁸ Bağımsızlığa geçiş sürecinde iki hâkim eğilim vardı. İlk eğilim, Filipinlilerin devlet kurumları üzerindeki kontrolünü, özellikle de cumhurbaşkanlığı ve yasama organları kurumlarındaki gücünü artırmaktı. İkinci eğilim ise ulus inşası modeli üzerine kuruluydu. Ancak bu eğilim dil birliğini sağlamak gibi zorlu kriterlere sahipti. Bkz. Julian Go, **a.g.t.**, s.174. Ayrıca bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.99.

İspanya İmparatorluğu, Filipinler’i üç asrı aşkın bir süre idare etmiş ve ardında önemli bir idarî gelenek bırakmıştı⁶⁴⁹. Bu idarî geleneğin ilk unsuru arşiv kayıtlarıydı. Arşiv kayıtları iki yüzyılı aşkın bir süre için düzenli biçimde tutulmuştu. Diğer unsuru ise nitelikli memurlardı. Bu memurlar Filipinler’in idaresinde görev almış, bölgeyi tanıyan kimselerdi. Amerikan idaresi ilk aşamada bu kimselerden yararlanma yolunu izledi. İspanyolca idarî geleneğim resmî diliydi. Yazışmalarda, mahkemelerde İspanyolca kullanılmaktaydı. Bu sebeple *Act No 190* uyarınca mahkemelerin resmî dilinin Ocak 1906 tarihine kadar İspanyolca olmasına karar verildi. Bu tarihten sonra ise resmî dil İngilizce olacaktı⁶⁵⁰. Bu istifade bürokrasiyle sınırlı olmadı. Bürokrasi beraberinde birtakım ideolojik kalıplar da yeni idareye eklemelendi. Özellikle Hristiyan olmayan kabilelere yaklaşım benzer bir şablon üzerinde gelişmişti. Sömürge yetkilileri İspanyol sömürge hukukuna ve özellikle ceza hukukuna saygı duyarak, kanunları büyük ölçüde benimsemişlerdi⁶⁵¹.

Amerikan sömürge idaresi İspanyolların Filipinler için tuttuğu iki yüz yılı aşkın kayıtları Filipinler’i yönetmek, kanunların oluşturulması ve uygulanması için önemli bir kaynak, bir rehber olarak değerlendirmekteydi. Kayıtların belli bir kısmı hor kullanılmış ve kaybolmuş olsa da elde kalan kısmınının İspanyol yönetimi sırasında bürokratik kademelerde görev yapmış, İspanyol yönetiminin farklı bürolarını tanıyan kişilerce tasnif edilmesi kararlaştırılmıştı⁶⁵². Kayıtlar adaların genel idaresi, belediye hizmetleri, sivil ve dinî kuruluşlar, üniversiteler, hastaneler, dinî hayır kurumları, bankalar ve ticarî kuruluşlar, konsolosluklar, baskı ofisleri, ceza kurumları, Çinli göçmenler, patentler ve markalar, kamu hizmetleri, posta ve telgraf hizmetleri, altyapı hizmetleri, gümrükler gibi pek çok konu hakkında önemli detaylar

⁶⁴⁹ İspanya yönetimindeki Filipinler’de kilise ve devlet ayrımı yoktu. İspanyol hükümet otoritesinin temsilcisi, dini otoritelerle birlikte mutlak güce sahip olan bir genel valiydi. Vilayetler dil gruplarına göre düzenlenmiş, bu kalıplar etrafında oluşturulmuştu. Belediyeler de aynı kalıplarla bölünmüştü. Süveyş Kanalı’nın açılması, İspanya ile Filipinler arasında fikirlerin daha hızlı geçişini sağladı. Bu yolla takımadalara ulaşan liberal fikirler, 1870’e kadar bağımsızlık hareketlerine ilham verdi ve hazırlayıcısı oldu. İspanya idaresi ile Amerikan idaresinde temel farklar şöyle sıralanabilir; Demokratik bir seçim geleneği, kilisenin değil eğitim bakanlığının yürüttüğü zorunlu eğitim faaliyeti, din ve devlet işlerini birbirinden ayrılması, doğum, ölüm ve evliliklerin kayıtları kilise değil, belediye tutması şeklindedir. Bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.56-59. Belediye başkanları *alcalde* unvanıyla anılmaktaydı. Vilayetler ise *gobernador* tarafından idare edilmekteydi. Belediyeler, İspanyol otoritesi adına vergi toplayan kabile şefleri *cabezas de barangay*’ın kontrolü altındaydı. Bkz. Bernard Moses, *Colonial Policy with Reference to the Philippines*, **Proceedings of the American Political Science Association**, 1. Cilt. 1904. s.88-116.

⁶⁵⁰ GPO, **Public Laws I**, s.427. (Act No. 190).

⁶⁵¹ BIA, **Acts of Philippine Commission**, Vol II (No. 264-424). s.37. (Act No. 273). Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.209.

⁶⁵² Manila’nın işgali sırasında bu kayıtların önemini fark etmeyen pek çok asker kayıtları ısınmak, yemek pişirmek için kullanmış, kişisel ihtiyaçları için harap etmişler, sokaklara atmışlardı. Arşivin bir kısmı da savaş sonunda Madrid’e taşınmıştı. Özellikle komisyonca düzenlenen 218. Yasanın üçüncü fıkrası uyarınca arazi ve tapu kayıtlarını titizce derlendi. Bkz. BIA (Division of Insular Affairs), **Public Laws and Resolutions Passed by the United States Philippine Commission**, Vol. I (Acts 1-263), Washington, 1901 (Acts 1-263), s.614, 615. (Act No. 218/Section 3).

içermekte, bir nevi Amerikan yönetimini için rehber niteliği taşımaktaydı. Kayıtlara yönelik kayda değer diğer bir husus taşra kayıtlarının pek çoğunun hem İspanyollar tarafından hem de Filipinliler tarafından tahrip edilmesi, kayıtlarının ağırlıklı olarak merkeze dair kayıtlar olmasıydı⁶⁵³. Çevreye ait kayıtların merkeze (metropol) dair kayıtlara kıyasla azlığı önceki sayfalarda tartıştığımız metropol-sömürge ilişkisindeki kısıtlılık hususu bağlamında farklı bir örnek olarak karşımıza çıkar.

1.5.Alman Antropolojisi ve Amerikan Sömürgeciliği

Alman İmparatorluğu 1884 sonrası Uzakdoğu ve Okyanusya ticaretinden pay elde etmek amacıyla Güneydoğu Asya ve Pasifikler ile ilgilenmekteydi. Özellikle İspanya ile Karolin Adaları'nda (*Caroline Islands – New Philippines*) sömürgeci rekabeti girişmişti. Karolin Adaları'na yönelik bu ilgi ileride Filipinler'in de *Kaiserreich* (Alman İmparatorluğu) tarafından ilhak edebileceği tartışmalarını gündeme getirdi. Alman antropologlar, etnologlar ve antropoloji dernekleri 1850'den beri Filipinler'in nüfusu, kültürü, etnik grupları (*Naturvölker*) ve dilleri hakkında çalışmalar yapmaktaydılar⁶⁵⁴.

Nathaniel Weston doktora tezinde Alman araştırmacıların İngiltere, Hollanda, Fransa ve İspanya sömürgelerinde çalışarak o bölgelerin doğal kaynakları, etnik grupları gibi konularda bilgi derleyerek, bu çalışmaların dolaylı olarak sömürge devletlerinin sömürülerine katkıda bulduklarını öne sürer. Filipinler özelinde de *Naturvölker* çalışmalarının Amerikan medenîleştirme misyonuna ve sömürgeci anlayışa için önemli bir altyapı ve çerçeve sağladığı ayrıca belirtilir. Beraberinde bu çalışmaların özellikle yıpranmış sömürge idarelerinin, ordunun yapısı hakkında detaylar da içerdiği için milliyetçi ayaklanmaları da hazırladığı ayrıca öne sürülmektedir. Amerikan idaresi de Almanların yaptığı çalışmalardan faydalanma yolunu

⁶⁵³ Nüfus sayımının tamamlanmasından ve yayınlanmasından iki yıl sonra Filipin Komisyonu ile iki meclisli bir yasama meclisinin alt meclisi olacak şekilde elli ila yüz üyeli meclis yapısı tasarlanmaktaydı. Bu yasama organı tarafından ABD'ye iki komiser şüpheye neden olmamak için gönderilecekti. Washington, oy verme veya tartışma hakkına sahip değildi ve bu nedenle Kongre sürece tam olarak dahil edilmeyecekti. Bkz. GPO, **Philippine Commission, I**, 1901. s.130, 131. Kramer'a göre 1903 Nüfus Sayımı sömürgecinin ırk temelinde şekillenen idarî-sosyal bilimsel inşasının bir örneği olmakla beraber; pragmatik sömürü, vesayetçi ve asimilasyoncu zihniyet, etkisizleştirme (pasifleştirme), Hristiyanlar ve Hristiyan olmayanlar arasındaki idari sınırlar dahil olmak üzere bütün bu kavramların vücut bulmuş şekliydi. Ayrıca bu sayım Filipin-Amerikan Savaşı'nın fiiliyatta sona ermesi olarak da değerlendirilir. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.166, 220.

⁶⁵⁴ Woodruff D. Smith, **The German Colonial Empire**, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1978. s.1-4.

izledi. Bunun araştırmaları yetkin bir idare için bir rehber niteliğinde sayılıyordu. şüphesiz bu çalışma da bilgi ve sömürgecilik arasındaki yakın ilişkiyi gösteren önemli bir örnektir⁶⁵⁵.

1.6.Nüfus Sayımı

Nüfus sayımları idarî yapı için veri sağlaması bakımından önemliydi. 1903 nüfus sayımı, bir nevi belediye ve vilayet düzeylerinde veri toplama ve analize odaklanarak, federal bir idare geleneği oturtmak için koşulların tespitini yapmak maksadını taşımaktaydı⁶⁵⁶. Henüz takımadadaki "ayaklanma" sona erdiğinde ve cumhurbaşkanı barış onayladığında öncelikle bir nüfus sayımı yapılması tasarlanmıştı. 1 Temmuz 1902 tarihinde *Philippine Organic Act* ile Filipinler genelinde bir nüfus sayımı ve akabinde, iki yıl içinde seçimlerin yapılması planlandı⁶⁵⁷. Ayrıca nüfus sayımı medenî olmayan kabilelerin tespitinin yapılması bakımından da önem taşımaktaydı⁶⁵⁸.

Amerikan idaresi sırasında 1903, 1918 ve 1939 yılları olmak üzere toplam üç nüfus sayımı yapılmıştı. 1903 nüfus sayımını göre Filipinler'in nüfusu 7,635,426 idi. 1918 nüfus sayımına göre 10,314,310 ve son olarak 1939'da nüfus 16,000,303'tü. 1939 nüfus sayımı *Commonwealth* idaresi tarafından yapıldı. 1903 nüfus sayımı nitelik bakımından sömürge idaresinin dönüştürme iddiasını gerçekleştirmek için bir yol haritası maksadını taşıırken, 1918 nüfus sayımı verilerdeki on altı yıllık idarenin ardından Filipinler'deki vaziyeti tespit etmek amacıyla yapılmıřtı⁶⁵⁹.

Sömürge'nin kapsamlı bir incelemesi anlamını taşıyan nüfus sayımı, sömürge idaresinin yeni edinilen bölgeyle aşinalık kurması bakımından önem taşımaktaydı⁶⁶⁰. Nüfus sayımı

⁶⁵⁵ Nathaniel Parker Weston, **Scientific Authority, Nationalism, and Colonial Entanglements between Germany, Spain, and the Philippines, 1850 to 1900**, Doktora Tezi, Danışman: Uta G. Poiger, University of Washington, 2012. s.216-228.

⁶⁵⁶ Nüfus sayımı isim, yaş, cinsiyet, ırk veya kabile, okuryazarlık, ev sahipliği gibi bilgiler içerecekti. Sayım müdürünün ve iki yardımcısı sayımın düzenlenmesinden sorumlu tutulmaktaydılar. Aynı zamanda bu idareciler demiryolu, ulaşım yolları, madenler, telgraf hatları gibi uzmanlardan bir ekip oluşturarak, altyapı hakkında bilgi toplayacaklardı. Öyle görölüyor ki bu sayım aynı zamanda sömürge idarelerindeki bilginin derlenmesi kapsamında değerlendirilebilecek çalışmalardandı. BIA, **a.g.r.**, (Acts 1-263), s.71-78 (Act No. 467/Section 1-24).

⁶⁵⁷ S2295, 57. Kongre, 1. Oturum, **Report No. 915.**, 31 Mart, 1902.

⁶⁵⁸ United States Bureau of the Census, **Census of the Philippines**, s.514, 538, 602.

⁶⁵⁹ Çünkü 1903 nüfus sayımı dört cilt halinde basılmıştı. Bu ciltler yalnızca demografik veriler içermemekte, aynı zamanda bölgenin coğrafi koşulları, sosyal yapısı, tarihi, eğitim, ekonomik ilişkiler gibi pek çok farklı alandan bilgiler içermekteydi. İlk cilt coğrafya, tarih ve iklim başlıklarını taşımaktadır. İkinci cilt demografik veriler içermektedir. Üçüncü cilt sosyal ve ekonomik koşullar, ölüm oranları, sağlık koşulları, seçkin sınıflar vs. gibi detayları barındırır. Dördüncü cilt ise tarım ve endüstri imkanları hakkında detaylar içerir. Anlaşılacağı üzere bu veriler bir nüfus tayinin ötesinde sömürge idaresi için bir yol haritası maksadını taşımaktadır. Detaylı bilgi için bkz. USBS, **Census of the Philippine Islands**, Direktör: J. P. Sanger, Washington, 1905. s.5-10.

⁶⁶⁰ David Barrow nüfus sayımlarını bir siyasi ölçüm aracı olarak yorumlar. Bu ölçüm ise bilginin sosyal inşası ile mümkün olur. Bu bakımdan sayımlar idarenin sayısal tasarımı olarak tanımlanabilir. Bkz. David W. Darrow, **Census As A Technology of Empire**, Ab Imperio, 4. Cilt, 2002. s.145, 146.

yoluyla Amerikan sömürge idaresi gözetim kapasitesini artırmakta ve mevcut nüfusa bir kimlik atayarak otoritesinin kapasitesini genişletmekteydi. Bu kimlik yalnızca sayısal veriler ve etnik grupların ayrımı üzerine değil aynı zamanda bölgenin tarihini, geleneklerini araştırmak üzerine de kuruluydu⁶⁶¹.

1.7.Sivil Organizasyonlar

İdare fikirsel bir dönüşümü amaçlamaktaydı. Bu dönüşüm sömürge merkezli pratikler ile sağlanmaktaydı. Ancak sömürge merkezli ya da bir başka deyişle devlet merkezli bu pratikler dışında sivil organizasyonlar da dönüşümün ikincil sağlayıcıları, yürütücüleri olarak karşımıza çıkarlar. Özellikle *Young Men's, Young Women's Christian Associations, the Rockefeller Foundation* ve *Boy Scouts* gibi dinî ve kültürel örgütler, hayır kurumları kendi dönüşüm pratiklerini uygulamaktaydılar. Özellikle sömürge idaresi ile iş birliği yaparak çeşitli sosyal programlarla bireylere doğrudan tesir edip, zihniyet dönüşümünü hazırlamaktaydılar. Bu örgütler dönüştürme siyasetinin ikincil aktörleri olarak görülebilir. Aynı zamanda sömürge idaresinin doğrudan müdahil olmadığı misyonerlik faaliyetleri gibi dinî faaliyetleri bu gibi örgütlere destek vererek sağlamaktaydı. Stefanie S. Bator'un doktora tezi çalışmasında reform organizasyonları ya da bir başka deyişle devlet dışı aktörler (*non-state actors*) olarak adlandırdığı bu örgütler ve hayır kurumları Filipinler'de Amerikan geleneklerinin yerleşmesinde önemli bir role sahipti. Bu örgütlerin ağırlıklı faaliyet alanı Luzon'du⁶⁶².

1.8.Filipinler'de Katolik Kilisesi, Protestanlar ve Misyon Faaliyetleri

Yaklaşık yirmi yıllık ABD idaresinde dinî grupların genel nüfusa dağılımı ciddi bir değişikliğe uğramamıştı. 1918 sayımına göre Protestan'lar nüfusun %1,3, Müslümanlar %4,3, paganlar %5, Filipin Bağımsız Kilisesi mensubu %13,7 ve Katolikler %75,5'lik dilimini oluşturmaktaydı. 1939 sayımında Protestan dilimi %2,4'e çıkarken, Katoliklerin sayısı %78,7'e

⁶⁶¹ Nur Dayana Mohamed Ariffin, **a.g.t.**, s.185. Nur Dayana bu otoritenin biyopolitik kapasitesine dikkat çeker. Otoritenin kapasitesinin biyopolitik nitelikte olduğunu vurgular. Burada ifade edilmek istenen bilginin kimliklendirme siyasetine malzeme edilmesi ve böylece insan yaşamı üzerindeki otoritenin artılmasıdır. Ayrıca bkz. Leonie Huddy, David O. Sears, Jack S. Levy (Ed.), **The Oxford Handbook of Political Psychology**, Oxford University Press, 2013. s.7, 8.

⁶⁶² Stefanie S. Bator, **Toward Filipino Self-Rule: American Reform Organizations and American Colonialism in the Philippines, 1898-1946**, Doktora Tezi, Northwestern University, 2012. s.14-22. Bu çalışma Devlet dışı aktörlerin çalışmaları ve arşivleri özellikle 1920 sonrası sömürge idaresi için oldukça önemlidir. 1917'ye kadar tutulan Filipin Komisyon raporlarından sonra Filipinleşme (*Filipinization*) sürecindeki Amerikan varlığını ve tesirini bu örgütlerin raporlarından takip etmek mümkündür. Hem bu örgütlerin sömürgeadaki yerini hem de 1920 sonrası sömürgecinin durumunu bu örgütler üzerinden değerlendiren bir doktora tezidir.

ulaşarak en yüksek dilimi paylaşacaktı⁶⁶³. Bu durum açık şekilde ABD'nin Filipinler'de halkın dinine değiştirmek, Protestan mezhebine dahil etmek gibi bir kaygı gütmediğini göstermektedir. Sömürge idaresi Katolik Kilisesi'nin geleneksel otoritesinin devamlılığına engel teşkil edecek bir düzenleme yapmamıştı. Yalnızca İspanya idaresi sırasında *pueblo* düzeyinde yerel idarede evlilik, nüfus kaydı vs. gibi işlerden sorumlu olan kiliselerden bu sorumluluklar alınmıştı. Bunun dışında toplumsal istikrarın sağlanması bakımından geleneksel otoritesi muhafaza edildi⁶⁶⁴.

Filipinler genelinde pek çok dinî hayırsever kurum ve örgüt faaliyet yürütmekteydi ve sömürge idaresi bu kurum ve örgütlerin faaliyetlerine engel teşkil edecek bir düzenleme yapmamıştı. Çünkü bu kurumlar sağlık, eğitim vs. gibi sosyal meselelerde faaliyet yürütüyor ve bir nevi sömürge idaresinin faaliyetlerine dışarıdan bağımsız bir destek sağlıyordu. Bu sebeple Mariano Apilado doktora tezi çalışmasında bu kurumları sömürgeciliğin birer vasıtası olarak değerlendirmektedir⁶⁶⁵. Tabii misyon faaliyetleri de bunların arasındaydı ancak görüldüğü üzere Protestan nüfustaki küçük bir artış bu faaliyetlerin istedik seviyeye ulaşmadığını göstermektedir. Öyle görünüyor ki bu durum Filipinli Katoliklerin sayısının oldukça yüksek olması ve bu Katolikler üzerinde misyon faaliyeti yürütmenin zorluğuyla ilişkiliydi.

1.9. Vilayet İdaresi

Vilayet idareleri otonom belediye idarelerinin kontrol mekanizmasıydı. Bu sebeple vilayetlerde kontrolün Amerikan yetkililerde olduğu bir düzen kuruldu⁶⁶⁶. Filipinler'de sivil idareye kademeli bir geçiş yapılmıştı. Sivil idareye geçmeye elverişli bölgeler için vilayet ve belediye kanunları düzenlendi. 1901 yılının Ocak-Ağustos arasında komisyon tarafından takımda genelinde belediye kanunu ve vilayet hukuku sistemi tesis edildi⁶⁶⁷. Komisyon tarafından *Act No. 83* uyarınca Genel Vilayet İdare Kanunu yürürlüğe koyuldu. Genel Vilayet Kanununa göre vilayet yönetimleri için beş memur görevlendirilmektedir. Bunlar vali, hazine sorumlusu, müfettiş, vekil ve başsavcı şeklinde sıralanabilir. Bu birimler aynı zamanda kurulun yasama meclisini meydana getiriyordu. Başsavcı kurulun hukukî danışmanı olarak görev

⁶⁶³ Mariano Casuga Apilado, **Revolution, Colonialism, and Mission: A Study of Role of Protestant Churches in the United States' Rule of the Philippines, 1898-1928**, Vanderbilt University, 1976. s.458.

⁶⁶⁴ A. G. Hopkins, **American Empire: A Global History**, Princeton University Press, Princeton, 2018. s.609.

⁶⁶⁵ Mariano Casuga Apilado, **a.g.t.**, s.466.

⁶⁶⁶ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.174, 175.

⁶⁶⁷ GPO, **Philippine Commission I**, s.7.

yapmakta aynı zamanda suç davalarını takip etmekteydi. Bu birimler arasında vali, hazine sorumlusu ve müfettiş Vilayet Yönetim Kurulu'nu oluşturmaktaydı.

Vilayet Yönetim Kurulu'nun ilk görevi vergilendirmek ve vergilerin hazinede toplanmasıydı. İkinci görevi sömürge idaresinin erken döneminde önemli olan yolların, köprülerin ve kamu binalarının inşasıydı. Üçüncü görevi ise vilayeti, hazine işlerinin ve belediye hizmetlerinin denetlenmesiydi. Kurul görevini kötüye kullanan veya yerine getirmeyen bütün belediye memurlarını görevden alma hakkını saklı bulundurmaktaydı. Valinin haricinde kuruldaki memurlar merkezden atanmaktaydı ve kurulda Amerikan vatandaşları çoğunlukta idi. Valinin yılda iki defa vilayete bağlı kasabaları ziyaret etmesi ve belediye memurları ve hizmetleri hakkında şikayetleri dinlemesi zorunlu tutulmuştu. Valiler seçim yoluyla belirlenmekteydi. Belediyelerde yer alan kurul üyeleri valiyi seçmekteydi. Sekreter, hazine sorumlusu ve müfettiş seçimin ardından merkez tarafından belirlenmekteydi⁶⁶⁸. Belediye meclisleri tarafından seçilmiş vali ve atanmış hazine sorumlusu ile müfettiş aynı zamanda vilayet kurulunu oluşturmaktaydı. Bu kurul ağırlıklı olarak vilayetin mali işlerinin karara bağlanmasından sorumlu birimdi⁶⁶⁹. Anlaşılacağı üzere vilayet idaresi daha çok ekonomik ilişkileri düzene sokan, belediyeleri denetleyen ve Amerikan çoğunluklu birim olarak karşımıza çıkar.

Komisyon bu doğrultuda vilayet idaresinin tesisi için gerekli atamaları gerçekleştirme kararı verdi. 13 Şubat 1901 tarihinde komisyon ilk olarak Pampanga vilayetini ziyaret edildi ve bu ziyaretler 28 Ağustos 1901 tarihine kadar sürdü. Mindanao Adaları bu ziyarete dahil edilmedi⁶⁷⁰. Bu ziyaretler hem bölgeyi tanıma hem de bölgenin ileri gelenleri ile tanışık olma maksatlıydı. Julian Go'nun '*demokrasi vaazları*' ifadesiyle vurguladığı şekliyle bu ziyaretler demokratik eğitimin bir parçası olarak da değerlendirilebilir⁶⁷¹. Bu bakımdan *Ilustrado* siyaseti dediğimiz, Filipin seçkin zümresiyle yakın münasebet kurma siyasetinin ilk resmî adımıdır. Ancak Visayalar takımadasındaki vilayetlerde seçkin sınıf her zaman *ilustrado* olmayabiliyordu. Bu bazen bir aşiret reisi, bazen yerel bir önde gelendi⁶⁷².

⁶⁶⁸ Government Printing Office, **Public Laws and Resolutions Passed by the United States Philippine Commission**, Division of Insular Affairs, War Department, 1901. s.168, 169.

⁶⁶⁹ GPO, **Public Laws and Resolutions Passed by the United States Philippine Commission**, s.174.

⁶⁷⁰ Ziyarete komisyon başkanı kasabaların önde gelenlerini bir noktada toplayıp ziyaret sebebini açıklar. Vilayet kanununun detaylarını dile getirir ve bunu tartışmaya açmak suretiyle bölgenin yerel isteklerine cevap veren bir vilayet yönetimi tesis etmeyi amaçlar. Tartışma genellikle görevli olacak memurların maaşları, vilayet sınırları, vilayet başkenti ve diğer yerel meseleler üzerine geliyordu. GPO, **Philippine Commission, I**, Washington D.C., 1901. s.10, 11.

⁶⁷¹ Julian Go III, **a.g.t.**, s.72.

⁶⁷² A. G. Hopkins, **a.g.e.**, s.611.

Vilayet idaresinin otonom belediyelerin denetim mekanizması olduğunu öne sürmüştük. Açıklık getirecek olursak, ABD vilayetlerde görevlendirilecek valilerin Filipinli, hazine sorumlusu ve müfettişlerin ise Amerikalı olduğu bir vilayet sistemi kurmuştu. Valilik görevinde bulunacak kişiler eski Filipin Ordusu mensupları veya generalleri olmasının önu açılacaktı⁶⁷³. Amerikan hükümeti böylece Filipinler’de önde gelen kişileri, askerî liderleri daha önce kendisine karşı savaşıyor olsa bile Filipinler üzerindeki kendi iktidar mekanizması çatısı altında görevlendirerek onları etkisiz kılmak, etkisizleştirme siyasetinin bir parçası haline getirmek niyetindeydi. Bölgedeki önde gelenlerin idareye dahil olmasının önünü açtı. Valiler Filipinli olsa bile vilayet meclislerinde görevli olan diğer memurlar Amerikalıydı ve Amerikalılar çoğunluğu oluşturmaktaydılar. Böylece bu grup vilayet sisteminde valiye göre daha az görünür, daha arka planda olmasına rağmen, çoğunluğu oluşturması ve yetki alanı sebebiyle vilayet sistemin yürütücüsü, söz sahibi olan kesimi, daha da önemlisi ekonomik ilişkilerin düzenleyicisiydi. Buna karşın daha ön planda, daha görünür olan vali ise vilayetten sorumlu kimse olmaktan ziyade oldukça kısıtlı yetkiye sahipti⁶⁷⁴.

Tablo V: Filipinler’deki Vilayet Listesi

Filipinler’deki Vilayetler		
Abra	Davao	Negros Occidental
Albay	Cotabato	Negros Oriental
Agusan	Ilocos Norte	Nueva Ecija
Antique	Ilocos Sur	Nueva Vizcaya
Basilan	Iloilo	Palawan
Bataan	Isabela	Pampanga
Batangas	La Laguna	Pangasinan
Bohol	Lanao	Romblon
Bukidnon	Leyte	Samar
Cadiz	Marindque	Sorsogon
Cagayan	Masbate	Surigao
Camarines Norte	Mindoro	Tarlac
Camarines Sur	Misamis Occidental	Tayabas
Cavite	Misamis Oriental	Zambales
Cebu	Mountain Province	Zamboanga

1.10. Vilayet İdaresin Tesisi

⁶⁷³ GPO, **Philippine Commission, I**, 1901. s.13.

⁶⁷⁴ Gelir-giderleri hazine sorumlusu denetliyordu. İmar faaliyetler, kontratlar ve iç meseleler müfettişin denetimi altındaydı. Taft bu durumu izah ederken idarenin suiistimal edilmesini önledikleri öne sürer. Bkz. Bonifacio S. Salamanca, **a.g.t.**, s.106.

22 Kasım 1900'de henüz askerî idare yürürlükteyken sivil idare ilk defa Benguet vilayetinde tesis edildi. Ardından etkisizleştirilmiş bölgelerde yapılarak yerel seçimler gerçekleşti ve 1903'te 1,035 belediye, 31 vilayet tesis edildi⁶⁷⁵. Bölge *township* olarak anılan kazalardan meydana geliyordu. Kazalar ise İspanyol idarî taksimatında *barrio* olarak anılan köye denk düşen bölgelerin birleşimiydi. Bölgede kazanılmış ve edinilmiş bütün mülkiyetlerin aynı şekilde korunacaktı. Sadece *barrio* sınırları yeniden düzenlenecek, *township* sınırlarını kapsayacak hale getirilecekti. *Township* yerleşimlerinin bir başkanı ve bir meclisi olacak ve her *barrio* yerleşimden bir yetkili meclis üyesi olmak üzere seçilecektir. Üyeler maaş almayacaktı. Meclis üyeleri temsil ettikleri *barrio* ilişkin şikayetler, istekleri meclise taşıyacaktı⁶⁷⁶. Başkan ve başkan yardımcısı bir yıl için seçileceklerdi. Başkan ve yardımcısını *barrio* yerleşimindeki nitelikli kişiler seçeceklerdi. Başkanın görevi altında çalışanları meclisin rızası kaydıyla kendi belirleme hakkı vardır. Başkanın aklî ehliyeti yerinde ve ikameti en az bir yıldır seçileceği bölgede olması temel şartlardı. Seçimler her yılın Aralık'ı ilk Salı günü yapıldı. Genel olarak mecliste görevli olanların İngilizce veya İspanyolca bilmesi şart olarak belirlenmişti⁶⁷⁷.

Meclis her Cumartesi toplanacaktı. Ancak başkan bu tarih dışında meclisi toplantıya çağırma hakkına sahipti. Meclisin oy çoğunluğu ile yürürlüğe koyabilecekleri temel görevler *township* için gerekli ve kanuna uygun ödenekler çıkarmak, gerekli binaların inşası, ücra *barrio*'ların birbirine bağlanması için demiryolu ve yol inşa etmek, kanalizasyon sistemi kurmak (önemli görülüyordu zira salgın hastalıkların önlenmesi için önemli bir icraydı), gerekli olduğu durumlarda salgın hastalıklarla mücadele etmek, yetim veya ihtiyaç sahiplerine maddi destek sağlamak, okulların inşasını yürütmek, halk için su yolları inşa etmek ve evlerine ulaştırmak, kumar, horoz dövüşü ve afyon satışı ve tüketiminin engellenmesi, beş galon altında fermente edilmiş, malt veya diğer alkollü içeceklerin vergilendirilmesi şeklinde sıralanabilir. Mülk sahibi herkes, mülke göre vergi ödemekle yükümlü tutulmuştu⁶⁷⁸.

Bu yapı taşrada komisyon dışında otorite kaynaklarının önünü zorunlu biçimde açıyordu. Ama aynı zamanda vilayet kurulundaki Amerikan çoğunluğun yetkisiyle taşradaki bu otoriteler denetim altında tutuluyor, otonomileri Amerikan otoritesinin ideolojik olarak

⁶⁷⁵ Patricio N. Abinales, **a.g.e.**, s.135.

⁶⁷⁶ Mecliste görevli memurlar ise 15 Meksika dolarını geçmeyecek maaşlar alacaklardır.

⁶⁷⁷ Bazı bölgelerde yerel diller de bu kapsamda değerlendiriliyordu. Benguet bu bölgelerden biriydi ve Iloko dili binler mecliste yazı işleri için görevlendiriliyordu.

⁶⁷⁸ BIA (Bureau of Insular Affairs), **a.g.r.**, (Acts 1-263), s.68-77 (Act No. 48). Mülklerin vergiye tabi olması için iki yüz Meksika doları üzeri değere sahip olması gerekiyordu.

yıpranmadığı bir çerçevede varlığını sürdürüyordu. Belediye meclislerindeki kararlar, vilayet kurullarının denetimi altındaydı ve bu Amerikan otoritesi daima kontrol sahibi bir konuma yerleştirdi. Ancak bu yapılırken yerel otoritelerin de seçmenleri ve iş güçlerini kontrol etmesine, Federalist Parti'deki kadrolaşmaya müsaade edildi⁶⁷⁹. Bu sistem hem denetim sağlıyor hem de malî yetkinin elde tutulmasının önünü açıyordu. Ancak milliyetçi partinin sempatan kazanmaya başlamasıyla bu durum değişti. Milliyetçi parti mensupları zamanla Filipinli idareci kadrolarını doldurmaya başladılar⁶⁸⁰.

1.11. Belediye İdaresi

Henüz Filipin Ordusu ile mücadele edilirken ordu tarafından belediyeler kurulmaya başlanmıştı. Ordu tarafından kurulan belediyeler yerel yönetimin bel kemiğini oluşturdu. Ancak bu *Schurmann* Komisyonu yetkililerinin 1900-1901 yılları arasında idareyi daha akılcı hale getirmeleri ile mümkün oldu⁶⁸¹. ‘‘Akılcı idare’’ ABD'nin sömürge idaresine atfettiği bir kavramdı. Taft, belediye idarelerinin demokratik bir yönetimde en önemli birim olduğunu düşünmekteydi. Benzer bir görüşü Tocqueville de öne sürer⁶⁸². Belediye idaresi pratikte otonom bir yapıya sahipti. Sınırlandırılmış bir seçme kitlesine sahipti. Belediyeler Filipinler'in kontrolüne bırakılsa da nihai kontrol Amerikan memurların çoğunlukta olduğu vilayet

⁶⁷⁹ Federalist Parti yeni kurulan idare ve seçkin sınıfı arasındaki iş birliğinin siyasî bir yansımasıydı. Bkz. Paul Kramer, **a.g.m.**, s.205. Parti erken sömürge döneminde ABD tarafından desteklenen tek siyasî partiydi. 23 Aralık 1900'de *T. H. Pardo de Tavera, Benito Legarda ve Jose Luzuriaga* tarafından kurulan bu parti, Amerikan destekçisi görüşleri sebebiyle Filipin Komisyonu'nda temsilci olmuşlardı. Pek çok Federalist, nüfuzlarını kullanarak Filipin Komisyonu'ndan siyasi atamalar almışlardı. Kathleen Nadeau, **a.g.e.**, 50, 51. Ayrıca Partinin delegeleri Pampanga, Tarlac ve Pangasinan gibi yerleri ziyaret edip Filipinlilere partinin amaçları etrafında toplamak için çalıştılar. 22 Şubat 1900'de Manila'da Luneta Yolu'nda 7000 kişiyle miting düzenleyen parti Washington'u alkışlayıp, Amerikan bayrağına bağlılıklarını gösterdiler. Parti, amacını Amerikan medeniyetinin rehberliğinde kademeli biçimde otonomi edinmek, din ve devlet işlerinin ayrılması, Federal Kongre'de Filipinler'in temsili, Amerikan Meclisi'nin uyarlanması olarak deklare etmekteydi. Federalist Parti kısaca Filipinler'in Amerikanlaşmasını, İngilizcenin yaygın dil olmasını ve bu model doğrultusunda Filipinler'in medenileşmesini savunan bir anlayış etrafında birleşmişti. Federalist Parti Filipinler'de pek çok vilayette komiteler oluşturdu ve halkı bu idealler etrafında birleştirmek için çaba sarf etti. Böyle bir düşüncenin Filipinler'de kabul görmesi hayli vakit alacağını aşıkardı. Bu sebeple Federal Parti bu süreçte önemli gördüğü sömürge idaresinin eğitim faaliyetlerine tam destek verdi. Eğitim yoluyla kendi haklarının farkına varan Filipinli halk Amerikan egemenliğini kabul edecekti. Parti 17 Mayıs 1901 tarihli rapora göre 150,000 üyeye sahipti. Bkz. BIA, **Philippine Commission I, Pt. I**, s.43, 169. Bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.163, 164.

⁶⁸⁰ Paul Kramer'in ifade ettiği şekliyle parti Amerikalıların kooperatif seçkinler ile bağlantılar kurmasına ve onları resmî pozisyonlara yerleştirmesine izin veren bir himaye ağı şeklinde işlemekteydi. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.173. Patricio Abinales'in yorumu ise partinin siyasî pragmatizm eğilimi gösterdiğiydi. Amerikan idaresi ülkenin istikrarı için elzemdi. Yeni nesil memurlar yetiştikçe milliyetçi partiye mensup kişilerin idaredeki, mahkemelerdeki çoğunlukları artmıştır. Bkz. Patricio N. Abinales, Donna J. Amoroso (Ed.), **a.g.e.**, s.126, 127.

⁶⁸¹ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.82. Ayrıca bkz. Julian Go, **a.g.t.**, s.167.

⁶⁸² Alexis de Tocqueville, **Amerika'da Demokrasi I** (Çev. Özcan Doğan), Doğubatı, Ankara, 2015. s.153.

idaresindeydi⁶⁸³. Vilayet idaresi son sözü söyleyecek birimdi⁶⁸⁴. Bu doğrultuda bir belediye kanunu *Act No. 82* yasası adı altında düzenlendi⁶⁸⁵.

1.11.1. Genel Hükümler

Filipinler'in İspanyol idarî sisteminde *pueblo* olarak adlandırdığı yerleşim yerleri Manila şehri ve Hristiyan olmayan kabilelerin yerleşkeleri hariç tutulmak üzere sınırları değiştirilmeksizin 'belediye' olarak adlandırılacaktı⁶⁸⁶. Yerleşkelerin isimlerinde değişikliğe gidilmeyecek, yerleşkelerde bulunan bütün mülkler ve mülk hakları geçmiş idarî sistemde olduğu gibi kalacak olup, hak sahiplerinin hakları korunacak, mülkiyet durumlarda değişiklik gerçekleşmeyecekti⁶⁸⁷.

Her belediye idaresinde bir başkan, bir başkan yardımcısı ve belediye meclisi sorumluydu⁶⁸⁸. Başkan, başkan yardımcısı ve meclis üyeleri oy verme niteliklerini barındıran yerleşke sakinleri tarafından seçiliyor ve iki yıl bu görevi yürütüyorlardı. Seçilen meclis üyeleri çoğunluğa göre iki sınıfa ayrılıyor, ilk sınıf iki yıl görev yapıyor, ikinci sınıf bir yıl görev yapıp yeniden seçiliyordu. Yani meclisin yarısı yılda bir yeniden seçiliyordu. Birkaç belediyenin oluşturduğu belediye kuruluşlarında ise meclis dört sınıftan oluşmaktaydı. Bu sistemde ilk sınıf nüfusu 25,000 üzerinde olan belediyelerden oluşuyor olup on sekiz vekil, ikinci sınıf nüfusu 25,000 ve 18,000 arasında olan belediyelerden olup on dört vekil, üçüncü sınıf nüfusu 18,000 ve 10,000 arasında olan belediyelerden olup on vekil, dördüncü sınıf ise nüfusu 10,000 altında olan belediyelerden olmak üzere sekiz vekilin görevli olduğu vekillerin nüfusa denk belirlendiği ve birkaç belediyenin tek bir mecliste toplandığı bir organizasyon söz konusuydu. 2,000 nüfusun altında olan ama *pueblo* olarak adlandırılan yerleşkeler yakın belediyeye bağlı *barrio* olarak kaydedildiler. Yine aynı şekilde 2,000 nüfusun üstünde olup *barrio* olarak adlandırılan yerleşkeler bağımsız belediyeler olarak kaydedildiler. Buna ek olarak komisyon yerleşkelerdeki nüfus artış veya düşüşlerine bağlı olarak yerleşkelerin sınıflarını ve biçimlerini değiştirme hakkına sahipti. Belediyeler *barrio* ya da bazı bölgelerde gözetim bölgesi (*ward*) olarak bölünmüşlerdi. *Barrio* sınırları kesin biçimde çizilecek ve belediye idaresi altındaki

⁶⁸³ Bonifacio Salamanca, *The Filipino Reaction to American Rule, 1901-1913*, Doktora Tezi, Yale University, 1965. s.103.

⁶⁸⁴ Artemio R. Guillermo, May Kyi Win (Ed.), *Historical Dictionary of the Philippines*, 2nd Edition, The Scarecrow Press, 2005. s.6. Ayrıca bkz. Julian Go, *a.g.t.*, s.168, 174.

⁶⁸⁵ BIA, *a.g.r.*, Vol. 1 (1-263), s. 132. (Act. No. 82)

⁶⁸⁶ Bu açıdan İspanya idaresi sırasındaki yerel yönetim çerçevesi kısmen korundu. Bkz. Bonifacio S. Salamanca, *a.g.t.*, s.107. Ayrıca kabilelerin yaşadıkları bölgelerde *pueblo*, *township* olarak adlandırılmaktaydı.

⁶⁸⁷ BIA, *a.g.r.*, Vol. I (Act No. 1-263), s.133. (Act No. 82)

⁶⁸⁸ Komisyonun Belediye Yasası, din adamlarının otoritesini önemli ölçüde azalttı, ancak onların etkilerini tamamen ortadan kaldıramadı. Bkz. Daniel R. Allen, *a.g.t.*, s.79.

ilçelere (*district*) birleştirileceklerdi. İlçe sayısı ise belediye meclisindeki vekil sayısına denk şekilde belirlenecekti⁶⁸⁹. Moro Eyaleti pek çok kabileye ev sahipliği yaptığından özellikle *ward* idarelerinin oldukça yoğun olduğu bir bölgeydi. Yine Luzon'da *Mountain Province* olarak adlandırılan kabilelerin çoğunlukta olduğu bölgede de *ward* yapıları kurulmuştu. 1905'te kurulan bu vilayet, Moro Eyaleti beraberinde çatallaşmış idarenin bir ucunu temsil eder⁶⁹⁰.

1.11.2. Seçimler ve Seçmenlerin Niteliği

Yirmi üç yaşında ve üstünde seçimden önce en az altı ay seçileceği bölgenin vatandaşı olan yirmi üç yaş üstü erkekler seçme hakkına sahiplerdi. Bölgenin vatandaşı olmayan veya yabancı bir devletin vatandaşı olan kimselerin ise ya İngilizce veya İspanyolca konuşma, okuma ve yazma kabiliyetine sahip olmaları, ya beş yüz peso değerinde mülke sahip veya yılda otuz peso üzerinde vergi vermeleri ya da 13 Ağustos 1898 tarihinden önce İspanyol idarî sisteminde *municipal captain* (belediye başkanı), *gobernadorcillo*, *alcalde*, *cabeza de barangay* olarak görev yapmış veya herhangi bir *ayuntamiento* biriminde görev almış olmaları koşuluyla seçme hakkına sahiplerdi⁶⁹¹. 13 Ağustos 1898 tarihinden bu yana vergi hükümlerine uymayan veya suçlu bulunan, başka bir suçtan dolayı mahkeme kararıyla oy verme hakkı elinden alınan, herhangi bir sebeple Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlılık yemini hiçe sayan, Nisan 1901 sonrası asker, sivil veya memur her kim olursa olsun Amerikan otoritesine karşı çıkan, silahlanan, silahlı gruplara yardım ve yataklık yapan ve akli ehliyeti yerinde olmayan kimseler oy verme hakkına sahip değildiler⁶⁹².

Seçimler her yıl Aralık'ın ilk Salı günü yapılıyor ve seçilenleri ise Ocak ayının ilk pazartesi günü göreve başlıyorlardı. Kapalı oy usulüne göre gerçekleştirilen seçimler, sabah sekizden ikindi dörde kadar sürüyordu. Seçmenlerin daha önceden belirlenmiş seçmen listelerinden isimlerinin teyit edilmesiyle oy kullanabiliyorlardı⁶⁹³. Seçmenlerde İngilizce veya İspanyolca bilme kriteri aranıyor. Bu şart seçmen sayısını oldukça düşürmekteydi. Bu şart 1907'deki Meclis seçimlerinde nüfusun yalnızca yüzde 1,4'ünün oy kullanabileceği anlamına geliyordu. Hristiyan olmayanlar oy verme hakkına sahip değillerdi⁶⁹⁴. Seçilmek için aranan nitelikler idarî yapılarda sorumluluk almanın kısmen Filipinli seçkin sınıfın ayrılacağı konumunda olmasına neden olmuştu. Toprağa dayalı geçinen halkın böyle bir hakkı yoktu. İlk

⁶⁸⁹ BIA, **a.g.r.**, Vol. I (Act No. 1-263), s.134. (Act No. 82)

⁶⁹⁰ Paul Kramer, **a.g.m.**, s.206.

⁶⁹¹ Verilen kavramlar İspanya idaresindeki idarî mevkilerdir.

⁶⁹² BIA, **a.g.r.**, Vol. 1, (Act No. 1-263), s.135, 136. (Act No. 82)

⁶⁹³ Seçimler Avustralya usulüne göre yürütülmekteydi. BIA, **a.g.r.**, Vol. 1, (Act No. 1-263), s.136-138. (Act No. 82)

⁶⁹⁴ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.82, 83.

belediye seçimlerinde Filipinli nüfusun yaklaşık %2'lik kesimi oy kullanma hakkına sahip olabilmisti⁶⁹⁵.

1.11.3. Memurların Belirlenmesi ve Görevleri

Yirmi altı yaş üzerinde olan, İspanyolca ya da İngilizceyi veya seçileceği bölgedeki yerel dillerden birini konuşup, okuyup, yazabilen ve bölgede en az bir yıl ikamet etmiş olan erkekler seçilme hakkına sahiplerdi. Göreve devam eden askerler, din adamları, departmanlarda ve devlet organlarında görev alan, burada maaşla çalışanlar seçilme hakkına sahip değillerdi. Kısaca yerel yönetimlerde görev almak varlıklı olmaktan (seçkin sınıfa mensup olmak) ya da eski idarî gelenekten yetişmiş olmaktan geçmekteydi. Belediye başkanın görevleri yönetmelikleri uygulamak ve kendisine tabi olan bütün kurumların işlerini resmî görevlerini denetlemek, belediyede görevli olan her memurun kayıtları incelemek ve denetlemek, halk güvenliğini sağlamak, yangın, fırtına ve sel gibi doğal afetlere karşı tedbir almak, bu gibi afetlerle mücadele etmek, vergilerin toplanmasında vilayet hazine sorumlusuna yardımcı olmak, halk sağlığından çevre temizliğinden sorumlu olmak, meclisten çıkan yönetmelikleri değerlendirmek, uygun görülmeyenleri veto etmek görevlerine sahipti. Başkan yardımcısının görevleri; başkanın görevini geçici olarak yapamadığı ya da görevden alındığı durumlarda başkanın görevini üstlenmekten sorumluydu. Görevden alınma durumunda meclisten yeni bir başkan yardımcısı seçiliyordu⁶⁹⁶. Belediye sekreterinin görevlerini sıralayacak olursak, belediyenin bütün icraatlarının, kanunlarının ve meclis görüşmelerinin kayıtlarının tutulması, mecliste alınan kararların doğruluğunu ve hazineye uygunluğunu teyit etmek, bütün doğumlar, evlilikler ve ölümlerinin kaydını almak başlıca sorumlulukları arasındaydı. Belediyenin malî işlerinden sorumlu olan belediye hazine sorumlusunun görevleri ise bütün ödemelerin kaydını tutmak, meclisin kararlarını doğrultusunda başkanın ve sekreterin onayıyla harcamaları düzenlemek, her ayın üçüncü günü gelir gider bilgilerini üç kopya şeklinde raporlamaktı. Belediye memurları görev sürelerinin üzerinden iki yıl geçmeden yeniden seçilemiyorlardı⁶⁹⁷.

1.11.4. Belediye Meclisi

Belediye meclisleri iki haftada bir toplanıyordu. Takvim dışında toplantılar da talep edildiği takdirde gerçekleşmekteydi. Toplantılar halka açık şekilde yürütülüyor, halktan

⁶⁹⁵ Julian Go, **a.g.t.**, s.88.

⁶⁹⁶ BIA (Philippine Commission), **a.g.r.**, Vol. 1, (Act No. 1-263), s.140, 141. (Act No. 82). Ancak meclisin üçte iki çoğunlukla kabul ettiği düzenleme veto edilememekteydi.

⁶⁹⁷ BIA (Philippine Commission), **a.g.r.**, Vol. 1, s.141-143. (Act No. 82). Raporlarından ikisi belediye başkanın incelemesine sunuluyordu ve onun onayı beraberinde bir kopyası vilayet hazine sorumlusuna veriliyor, diğer kopyası da belediye binasının girişine asılıyordu. Ebeler yeni doğumları sekretere bildiriyorlardı. Yeni evlenenler aynı şekilde sekretere evliliklerini bildiriyorlardı. Sekreter ölüm sebebi biliniyorsa, ölüm sebebiyle kayıt tutuyordu.

kimseler de meclisteki kurallara uymakla yükümlüydüler. Yalnızca bazı özel toplantılar halka kapalı gerçekleşmekteydi. Belediye meclisi prosedürlerini belirleme ve buna uymayan üyeleri cezalandırma hakkına sahipti. Meclis kendi toplantı kayıtlarını tutuyordu. Alınan her karar erken tarihe ilişkin ek ibare içermediği sürece onuncu gününde yürürlüğe girmekteydi. Meclisteki her vekil bir *barrio*'dan sorumluydu. Vekiller mecliste alınan kararlar hakkında *barrio* yerleşiminde halka bilgi vermekten ve *barrio* yerleşimdeki vaziyeti belediye başkanını bildirmekten sorumluydu. Yani vekiller, *barrio* ve belediye idaresi arasındaki bağlantıyı sağlıyordu. *Barrio* sayısı vekil sayısından fazla olduğu belediye meclislerinde vekil, bir temsilcisini görevlendiriyordu. Temsilci vekile düzenli rapor sunuyordu. Belediye meclisi bölgede gerekli olan ve kanunî yaptırımlara ödenek oluşturmaktan ve bunların denetlenmesinden, buna ek olarak belediyeye ait mülkün yönetimi, mülkün belediye yararına kullanımından, sokakların aydınlatılmasından, gerekli binaların inşasından, sokakların, kaldırımların inşası ve bakımından, yine aynı şekilde köprü, viyadük ve kanalizasyon sistemi inşasından ve bakımından sorumluydu. Çevre temizliği önemli görülüyordu ve bu sebeple çöplerin sokaklara, parklara veya meydanlarına atılması yasaktı. Ayrıca hayvanların kullanım şekillerine ilişkin de belediyeler düzenleme yayınlamıştı ve hayvan sağlığının gözetilmediği durumların önüne geçilmek istenmişti. Özellikle Filipinler'de horoz dövüşleri çok yaygındı. Belediye bu dövüşleri de yasaklamıştı. Vefat eden kimselerin merkezî noktalara gömülmesi yasaklanmış, belediye vefat edenlerin gömülebileceği yerler belirlemişti. Belediyenin kamu sağlığı çerçevesinde gıda müfettişleri görevlendirmiş ve özellikle et, süt, meyve, sebze ve balık gibi gıdaların denetimini yaptırmaktaydı. Beş galon altındaki alkollü içecekler vergilendirilmekteydi. Polis merkezlerinin, okulların, postanelerin ve hapishanelerin kurulması da belediyenin göreviydi. Afyon tüketimi yasaklanmıştı ve belediye afyon satışı ve tüketimini engellemek için denetimler yapmaktaydı⁶⁹⁸. Dilenciler, vesikasız hayat kadınları ve kamu huzurunu bozan kimselerin cezalandırılmaktaydı. Oluşabilecek isyan durumuyla mücadele sürecinde ilk sorumluluk belediyelere aitti. Özellikle polis kuvvetleri ile kamu huzurunu tehdit eden isyan girişimlerine engel olunmaktaydı⁶⁹⁹.

1.11.5. Belediye İdaresinde Karşılaşılan Aksaklıklar

⁶⁹⁸ Afyon tüketiminin tamamen yasaklanması 1908'de yürürlüğe koyuldu. Bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, VI**, s.188-196 (Act No. 1461). 1908'de bütün uyuşturucu maddelerin kullanımına yasak getirildi. Bkz. . BIA, **Acts of Philippine Commission, VII**, s.447-457 (Act No. 1761).

⁶⁹⁹ BIA, **a.g.r.**, Vol. 1, s.144-148. (Act No. 82).

Sömürge idaresin ilk yıllarında karşılaşılan dikkate değer sorun yolsuzluktu. Özellikle idareciler belediye kanunlarının aksine hareket ederek belediye bütçelerini kendi himayelerine aktarmaktaydılar. Bu sebeple imar ve bayındırlık faaliyetleri aksamakta, yolların, okulların yapımı ve tamiri gibi önemli pratikler gerçekleştirilememekteydi. Dahası bazı belediye başkanları yasal olmayan vergiler toplamaktaydı. Denetimin zayıf olduğu merkezden uzak belediyelerde bu durum daha dikkat çekiciydi. Bu bakımdan sömürge idaresinin yerel düzeyde karşılaştığı en ciddi sorun kamu fonlarının verimsiz kullanımıydı. Ancak bazı durumlarda idarecilerin, eski usul vergileri (*buwis*) toplamak gibi geçmişin idare geleneklerini sürdürme isteklerinin yolsuzluğa yol açtığı görülmektedir. Filipinli idareciler eski idarî geleneğe göre hareket etmekte, yasadışı vergiler toplamakta, kendi yetkileri dışında cezalandırma uygulamaktaydılar. Görevini kötüye kullanan idareciler görevden alınsa da Amerikan yetkililer yolsuzluğun tamamıyla önüne geçemediler⁷⁰⁰. Yolsuzluklarla mücadele kapsamında vilayet kurullarına doğrudan denetleme yapma yetkisi verildi. Vilayet hazine sorumluları belediye hazine memurlarını denetleme ve görevden alma hakkına sahip oldular. Bütün bu sistem merkezde *Bureau of Finance* tarafından idare ediliyordu. 1905'te *Executive Bureau* adında yeni bir büro kuruldu. Bu büro yolsuzlukları takip eden denetim merkeziydi. Merkez şüpheli durumları, yolsuzluk iddiaları kovuşturuyor ve denetçi yolluyor, kanıt bulunduğu ise dava ediyordu⁷⁰¹.

Yalnızca vergilendirme ve cezalandırma usulünde değil, belediye seçimlerinde de sık sık yolsuzluklara rastlanmaktaydı. Özellikle siyasî partilerde kadrolaşan gruplar seçmenlerin oylarında belirleyici olmaktaydı. Bu bakımdan siyasî partiler hizipçi (*factionalist*) eğilimlerin uygulama alanı olmuştu⁷⁰². Bu sebeple bütün bu yolsuzluklar Filipinlilerin eski geleneklerini, alışkanlıklarını Amerikan idaresi altında yeniden üretmeleri ve Amerikan idarî pratiklerinin ehlileştirilmesi (*domestication*) şeklinde yorumlayabiliriz. Anlaşılacağı üzere iki otorite biçiminde kısmen korunduğu bir ortam söz konusudur. Filipinli önde gelenler Amerikan idarî yapısına kendi geleneksel yönetim pratiklerini eklemeyerek otoriteleri kısmen

⁷⁰⁰ Julian Go, *a.g.t.*, s.175-177, 181.

⁷⁰¹ Böylece yolsuzluk ve usulsüzlüklere merkezin gösterdiği reaksiyonlar bir merkezîleşmeyi de hazırladı. Bkz. Julian Go, *a.g.t.*, s.317-319.

⁷⁰² Julian Go, *a.g.t.*, s.186, 187. Ian Budge, hizipçiliği (*factionalism*) belli çıkar gruplarının siyasî partiler altında organize olarak geleneksel düzenlerini sürdürdüklerini biçimden söz eder. Bkz. Ian Budge, Lawrence Ezrow, Michael D. McDonald, *Ideology, Party Factionalism and Policy Change: An Integrated Dynamic Theory*, **British Journal of Political Science**, Vol. 40, No. 4 (Ekim, 2010). s.781-804.

koruyabilmişlerdi. Özellikle teftiş edilemeyen, denetim gücünü zayıf olduğu vilayetlere bağlı olan belediyelerde bu otorite korunumu daha belirgindi⁷⁰³.

2. SÖMÜRGENİN İDEOLOJİK YAPISI

2.1. Medeniyet Mekânları: Gayr-i Medenî Bölgeler

Vesayetçi/dönüştürücü sömürgecilik anlayışında sömürge kaçınılmaz biçimde karmaşık bir bilgi yığındır. Bu bilginin/verinin derlenmesi ve “medenileştiren” bir idarî yapı kurmak için gerekliydi. Bu gereklilik bürokrasi ve antropoloji arasında bir köprüyü zorunlu kıldı. Allen’in öne sürdüğü şekliyle antropoloji idarenin diliydi⁷⁰⁴. Sömürgenin resmi bir organı olan Kabileler Bürosu (*Bureau of Non-Christian Tribes*) bu vazifeyi yürütmekteydi. Büronun amacı sömürge siyasetini pragmatik bilgi üretimiyle işlemek fikrine dayanıyordu. Bu bilgi üretimi medenî olmak veya gelişmişlik düzeyi koşulu çerçevesi ile derlenmekteydi. Zira sömürgeadaki toplulukların medeniyet skalasında nerede konumlandırılacağı sorusu, bu bilgi organizasyonunu zorunlu kılmıştı⁷⁰⁵. Haliyle bu Hristiyanlar-Hristiyan olmayanlar arasında idarî/kurumsal bir ayrımı da kaçınılmaz kıldı⁷⁰⁶. Moro Eyaleti’ndeki Müslümanlar ve Luzon’daki Dağ Bölgesi (*Mountain Province* ya da *Cordillera*) kabileleri Filipinler’deki kabileler ve Hristiyanlık dışında diğer dinlere mensup gruplar bu sınıflandırmaya tabiydi⁷⁰⁷. Bu

⁷⁰³ Bkz. Julian Go, *a.g.t.*, s.186-189.

⁷⁰⁴ Daniel R. Allen, *a.g.t.*, s.2.

⁷⁰⁵ Kabile topluluklarının medenî kabul edilmemeleri büyük sapma (*great aberration*) ifadesi ile nitelendirilen sömürgeci yükselişin bir uzantısı olarak da okunmamalıdır. Çünkü henüz Alaska’nın Rusya’dan satın alındığı 1867’de Alaska’da yaşayanlara Rusya veya ABD vatandaşlıklarından birini seçme hakkı tanındığında kabile topluluklarına bu hak tanınmamış, nihai kararın Anayasa Mahkemesi tarafından verilmesi kararlaştırılmıştı. Haliyle vatandaşlık-medeniyet tartışması “büyük sapmadan” ziyade bir “ortaya çıkma” hadisesiydi. Bkz. Christina Duffy Burnett, “Empire and the Transformation of the Citizenship”, Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), *a.g.e.*, s.337.

⁷⁰⁶ İdeolojik ayırım, kurumsal ayırımla belirginleşir. Ekleyecek olursak, büroda görevli antropologların başında David Burrows gelmekteydi. Burrows, uygarlık ve maddi refahta ilerlemelerini sağlamanın en uygulanabilir yollarını belirlemek maksadıyla her kabilenin adını, işgal ettiği bölgenin sınırlarını, onu oluşturan yaklaşık birey sayısını, sosyal örgütlenmelerini ve dillerini, inançlarını, tavırlarını ve geleneklerini tespit etmek amacıyla kabileler üzerinde araştırmalar yaptı. Buna ek olarak komisyon bölgeyi iyi tanımasını sebebiyle Peder José Algué ve Cizvitler de etnolojik çalışmalara dahil olmuştu. 1850’den beri bölgede çalışmalar yürüten Alman antropologların çalışmalarından da faydalandı. 1903 sayımında görevliler 116 büyük kabile tespit etmişlerdi. Bkz. Paul Kramer, *a.g.t.*, s.212, 213.

⁷⁰⁷ Yasal olarak hükümet kuramamış olan veya yasal bir hükümete bağlı bulunmayan on ve daha fazla kişinin yaşadığı *pueblo* yerleşimlerine de memurlar komitesinden bir başkan (*chairman*) bölgenin genel belediye idaresine kazandırılabilir hale getirilmesi, belediye organizasyonu şartlarının olgunlaştırılması için görevlendirilmişti. İstikrarsız veya örgütlenmemiş bölgeler (*unorganized pueblos*) olarak tabir edilen bu bölgeler, geçici bölgeler (*provisional sections*) olarak adlandırılmıştı. Bölgeden yine belediye kanunlarındaki seçim yönetmeliklerinde olduğu gibi seçilme niteliklerini barındıran beş kişi başkanın komitesine seçiliyordu. Bu komite ise Organizasyon Komitesi olarak adlandırılıyordu. Komite 1 Ocak 1903 tarihine kadar görev yapacaktı. Askerî vali

grupların medenileştirilmesi bu büronun çalışmaları ve incelemelerine bağlı olarak yürütülmekteydi. Sivil idarenin şartı medenî olmak olduğu için bu grupların hangileri demokratik yönetim geleneğine geçiş yapabileceklerinin tayin edilmesi bu büronun incelemeleri doğrultusunda belirlenmekteydi⁷⁰⁸. Bu açıdan büro yukarıda tanımladığımız ve sömürge idaresinin ideolojisi olarak öne sürdüğümüz paternalist ideolojinin uygulayıcısı olarak karşımıza çıkar. Ayrıca şu da öne sürülebilir ki, Hristiyan olmayan gruplar gayr-i medenî kabul edildiğinden medeniyetin Hristiyan olmakla eşleştirildiği bir anlayış da ortaya çıkmaktaydı.

Sivil vilayet idaresinin henüz tesis edilmediği yerlerde vali, vilayet sekreteri, vilayet hazine sorumlusu ve vilayet müfettişi görevleri askerî valinin belirlediği askerler tarafından yerine getirilecekti. Geçici bölgeler de doğrudan askerî idare kapsamındaydı. Askerî vali gerekli gördüğü takdirde komite kayıtlarını, raporlarını inceleme ve soruşturma hakkına sahipti. Askerî idare kanıt sunduğu takdirde komiteyi Amerika Birleşik Devletleri aleyhinde faaliyet yürütmek, bölgeyi kötü idare etmek ve bölgenin genel belediye idaresine kazandırılması noktasında organizasyon faaliyetlerini yetersiz bulmaktan görevden uzaklaştırmak hakkına sahipti. Askerî idare geçici bölgede denetleyici ve yaptırım gücüne sahip bir rol üstlenmişti. Askerî idare geçici bölgelerdeki yaptırım gücü kadar olmasa da sivil vilayet idaresine geçilen bölgelerde de Amerika Birleşik Devletleri'ne sadakatsizlikten veya istikrarsızlığa yol açacak kadar kötü idare uygulamaktan belediye memurlarını suçlu bulup görevden ihraç etmek hakkına sahipti⁷⁰⁹.

Anlaşılabacağı üzere Paul Kramer'in tabiriyle sömürge idaresi çatallı/çatallaşmış (*bifurcated*) bir yapıya sahipti⁷¹⁰. Çatallaşmasının sebebi ise sömürgecinin ırk kavramı üzerinden okunmasıydı⁷¹¹. Bu ikili idare sistemi ABD bakış açısıyla farklı medeniyet düzeylerinden ileri

veya askerî idare kapsamındaki bölgede görevli olan subay geçici bölgelerin asayişinden sorumlulardı. Ardından bu bölgelerde askerî idare tesis edilecekti. Bkz. BIA, **a.g.r.**, Vol. 1, s.158-160.

⁷⁰⁸ Bu bakımdan İspanyol idaresi sırasında dine göre yapılan sınıflandırma yerini ırk taksonomisi üzerinden sınıflandırmaya bırakmıştır. Bkz. Patricio N. Abinales, Donna J. Amoroso (Ed.), **a.g.e.**, s.124.

⁷⁰⁹ Bu bakımdan çatallı idare iki uca sahipti. Sivil idarenin tam uygulandığı Genel Belediye Kanunu ile idare edilen etkisizleşmiş (*pacified*) bölgeler ve Genel Belediye Kanunu'nun tam tatbikinin mümkün olmadığı, henüz sivil idareye geçmeye elverişsiz askerî bölgeler şeklinde sıralanabilir. BIA, **a.g.r.**, Vol. I, s.160, 161.

⁷¹⁰ İdarî yapının bu çatallı yönü bağımsızlığa giden süreçte ciddi bir engeldi. Zira bağımsızlığın en önemli koşulu siyasî birliği sağlanmış Filipinler'di. Ancak siyasî birliğin sağlanması için öncelikle bu bölgelerin benzeşmesi, bütünleşmesi gerekiyordu. Henüz ABD'de Filipinler'in ne zaman bağımsız olacağı tartışmaları gündemdeyken, Taft bunun en az iki nesil süreceğini söylüyor ve bunun sebebinin özel statüdeki vilayetlere bağlı olduğunu aktarıyordu Patricio N. Abinales, **a.g.e.**, s.139.

⁷¹¹ Sömürge idaresi tek tip bir idari plan yerine etkisini uzun süre hissettiren, hissettirmeye devam eden iki farklı yetki/otorite alanı üzerine kurulmuştu. Bu bölünmüş yapı, temel özelliklerinden temelde din üzerindeki ayırmadan gelişen ırkçı bir altyapıya sahipti. Özellikle Katolikler Hristiyanlar ile Hristiyan olmayanlar arasındaki radikal, etno-taksonomik, tipolojik farklılık üzerine inşa edilmişti. Kramer'in tabiriyle ırkların bölgeselleştirilmesi ve bölgenin ırksallaşması, iki özel vilayetin oluşumuyla daha da belirgin hale geldi. Mindanao ve Sulu'da 1903'te kurulan Moro

gelmekteydi. *Moro Province* ve *Mountain Province* yerlilerinin medenîleşme süreci müdahale gücünün her daim saklı bulunduğu askerî idare aracılığıyla sağlanacak, bu bölgeler diğer ‘‘medenî bölgelerin’’ seviyesine eriştirilecek, Filipinler ile bütünleştirilecekti⁷¹². Bu amaçla *Act No 1876* uyarınca 18 Ağustos 1908’de Dağ Vilayeti kuruldu⁷¹³. Ancak Patricio Abinales’in yerinde tespitine göre bu çatalı idare bu bölgeleri Filipinler ile bütünleştirmekten ziyade bu bölgeleri farklı idarî yapılar içinde tutarak merkeze (*metropole*) daha da yabancılaştırdı. Yabancılaşma ise ayrılıkçı hareketleri doğmasına, ya da körüklenmesine neden oldu. Bu bölgeler daha merkezi bir idare altında yönetildiler. Filipinleştirme sürecinde beraberinde, 1920’de Cordillera bölgesi vilayetin bölgeleri yakın vilayetlere dağıtıldı⁷¹⁴.

2.2.Sömürge Kontrol Mekanizmaları: Asayiş

Amerikan sömürge idaresi Filipinler’deki bağımsızlık hareketlerine son vermek ve ardından Filipinler’i bağımsızlığa hazırlamak gibi ilk bakışta çelişki barındırdığı düşünülecek bir zihniyet çerçevesinde kurulmuştu. Aslında bu zihniyet bir çelişki barındırmıyordu. Yalnızca

Eyaleti ve Kuzey Luzon'da 1908'de kurulan Dağ Vilayeti (*Mountain Province*), bir nevi "bağımlılık içinde bağımlılık" niteliği taşımaktaydı. İdeolojik ikilem kurumsal bir iklim hazırlamıştı. Bkz. Paul Kramer, **a.g.m.**, s.206-209. Ayrıca bkz. Rebecca Tinio McKenna, **American Imperial Pastoral: The Architecture of U.S. Colonialism in the Philippines**, The University of Chicago Press, Chicago, 2017. s.8-10.

⁷¹² Bu yapı temelde ideolojik nitelik taşısa da ekonomik yönünü de atlamamak gerekir. *Mountain Province* kurmanın ve burada merkezi bir idare tesis etmenin amacı, bu bölgeyi Filipinler’den siyasî ve ekonomik olarak izole etmektir. Ekonomik açıdan, sömürge yetkilileri bölgenin altın ve bakır başta olmak üzere zengin maden kaynaklarına, pirinç, şeker, tütün ve pamuk gibi tarım ürünlerine erişimi kontrol etmek amaçlanıyordu. Bkz. Paul Kramer, **a.g.t.**, s.216. Kabilelerin kolektivist yapısının ortadan kaldırılıp bireyselleşmeleri amaçlanmaktaydı. Ayrıca bkz. BIA, **a.g.r.**, (Acts 425-949), s.513. (Act No. 753). Bireyselleşme ya da bireysel özgürlüklerin farkında olma hususu için ayrıca bkz. BIA, **a.g.r.**, (Act No. 753/Section 3)

⁷¹³ Philippine Commission, **Seventh Annual Report of Secretary of Interior to the Philippine Commission, Fiscal Year Ended June 30, 1908**, Bureau of Printing, Manila, 1908. s.18-20. (Act No. 1876). Filipinler’deki gayr-i medenî kabileler Kongre’nin Kuzey Amerika yerlilerini gördüğü şekilde görülüyor ve aynı yönetim anlayışını uygulamak hedefleniyordu. Amerikan anlayışına göre sivil idareye geçiş yapan bölgelerin sınırları aynı zamanda medenî ve gayr-i medenî arasındaki sınıra da tekabül etmekteydi. Bu görünürde mikro ölçekteki medeniyet çatışmasında, medeniyeti daha önce de pek çok defa sözü geçtiği üzere bir aşağılık ve üstünlük düşüncesiyle kabul eden Amerikan anlayışı kendi medeniyetinin üstün geleceğini, bu çatışmanın karşı tarafın üstün olanı benimsemesi ve böylece kendi lehine bir üstünlükle neticeleneceğini düşünmekteydi. Bir başka deyişle sivil idarenin kademeli biçimde öngörüldüğü teşekkülde işlemesi tek yönlü bir bürokratik baskı beraberinde aynı zamanda kültürel bir üstünlüğün doğal bir neticesi düşüncesiyle de doğrudan ilişkiliydi. Bu argüman Filipinler’deki kabilelerin Kuzey Amerika yerlilerine benzer şekilde algılandıklarını destekler niteliktedir. Zira aynı anlayışa Kuzey Amerika yerlilerine bakışta da rastlanılabilir. Vilayetin valisi antropolog Dean Worcester olmuştu. Bkz. BIA (Division of Insular Affairs), **a.g.r.**, (Acts 1-263), Washington, 1901. s.10. Ayrıca bkz. Frank Wilson Blackmar, *The Social Assimilation of the American Indian*, **The Journal of Educational Sociology**, 3. Cilt, No. 1, Eylül, 1929. s.7-19.

⁷¹⁴ Özel statüdeki bu bölgelerde diğer bölgelere kıyasla seçilmiş bir yönetim söz konusu olmamış, demokratik kurumlar tesis edilmemiştir. Bu yabancılaşma deneyimi bir bakımdan günümüzdeki Mindanao’daki ayrılıkçı hareketleri perçinlemiştir. Bkz. Patricio N. Abinales, Donna J. Amoroso (Ed.), **a.g.e.**, s.124, 125. Ayrıca bkz. Paul Kramer, **a.g.t.**, s.214, 215. Bölgenin ulaşım yollarının iyileştirilmesi turistik bir amaç da taşıyordu. 1914’te bu bölgenin bir Doğu (*Orient*) turizm merkezi olması tartışılmaktaydı. Doğal güzellikleri ve bir Doğu seyahatini andıran doğasıyla önemli bir merkez olacağı düşünülüyordu. Bu sebeple 1914’te bir yol yapım programı hazırlandı. Manila’dan vilayete yollar, dinlenme tesisleri inşa edildi. GPO, **The Report of the Philippine Commission to the Secretary of War, July 1 1913 to December 31, 1914**, Washington, 1915. s.46, 47.

Filipinlilerin bağımsızlık anlayışı ile ABD'nin Filipinler üzerindeki bağımsızlık anlayışı farklılık göstermekteydi. ABD'ne göre bağımsızlık ancak demokratik kurumların varlığı ve ABD rehberliğinde medenîleşmek ile eşleştiği ölçüde kabul görüyordu. Bu sebeple Filipinlilerin bağımsızlık istekleri göz ardı edilmiş ve bu çatışma bir savaşa dönüşmüştü. 1903 öncesinde sıkıyönetim ile idare edilen sömürge, 1903 sonrasında ise etkisizleştirme (*pacification*) siyaseti kapsamında Amerikan otoritesine karşı kabul edilen unsurlara karşı mücadele, sivil hakların yok sayıldığı bir ortamda, güçlü bir polis gücü desteğiyle sürdürülmüştü. İdare eden ve edilen arasındaki yabancılıktan doğan bu çatışma ortamında asayiş oldukça elzem bir alandı⁷¹⁵. Bu bakımdan sömürge idaresini ideolojik olarak temsil eden kolluk kuvvetlerin varlığı müdahale gücünü saklı bulundurmaktan önemliydi⁷¹⁶. Temel asayiş unsurlarını kolluk kuvvetleri ve hapisaneler olarak ikiye ayırabiliriz. Sömürge idaresini ideolojik olarak temsil eden asayiş unsuru ise *Philippine Constabulary* kuvvetleriydi. Bu kuvvetler özellikle kırsalda ordunun görevini üstlenmişler ve Filipinler'i beş bölge halinde (*Manila, Güney Luzon, Kuzey Luzon, Visayan Adaları ve Moro Eyaleti*) gözetmekteydiler⁷¹⁷. Tabii şunu da belirtmek gerekir ki farklı bir görüş bu kuvvetleri hukukun tesisi noktasındaki sert güç olarak görmekten ziyade sivilleşme deneyiminin önde gelen araçlarından biri olarak da değerlendirirler⁷¹⁸.

⁷¹⁵ Bu kuvvetleri yalnızca sömürge idaresinin ideolojik varlığının teminatı olarak görmemek gerekir. Özellikle Samar'da Filipinler'de ladronizm denilen çete faaliyetlerini engellemek noktasında bu kuvvetler önemli bir yere sahipti. Ladronizm bazen yerel yönetimlerin uygulamalarına karşı çıkmak motivasyonu ile geliyordu. Bazı gruplar ise Filipin-Amerikan Savaşı sırasında Filipin Ordusu'nda yer almış ancak üstlerinin teslimiyetinin ardından kendi başına mücadele etmeye devam eden kimselerdi. Pulajanes Olayları buna örnek olarak verilebilir.

⁷¹⁶ Filipinler'de olası bir sürtüşmeyi önlemek amacıyla ordu ve sivil yönetim arasında da bir yetki sınırlandırılmasına ihtiyaç duyulmaktaydı. Başlıca asayiş biriminin polis kuvvetleri olması amaçlanıyordu. Sivil yönetim altındaki bölgelerde belediye polisleri görevlendirilmekte ve zamanla sivil yönetime geçen bölgelerde de polis birimleri oluşturulması planlanmaktaydı. Ancak vilayetin olağanüstü durumlarda müdahale edebilmesi için ordunun desteğini talep edebileceği bir yetki alanı belirlenmesi yoluna gidildi. Ordunun kent sakinleri ile iç içe yaşadığı, askerlerin eski yönetimden kalma idarî binalarda, okullarda, papazların evlerinde yaşadığı düzenden kaçınılmaktaydı. Bu durumun halk ve askerler arasında bir sürtüşmeye yol açabileceği endişe konusuydu. Bu sebeple askerlerin şehir dışında ancak şehre çok uzak olmayacak noktalarda karakollar kurması daha uygun görüldü. GPO, **Philippine Commission, I**, 1901. s.13-16.

⁷¹⁷ Komisyonun yürürlüğe soktuğu *Act No. 128* yasasından anlaşıldığı kadarıyla asayiş birimleri kabilelerin Filipinlilerin ve Amerikan vatandaşlarının canına veya malına zarar verdiği durumlarda olaya müdahil olmaktaydı. Bunun yanın sıra kabilelerin kendileri aralarındaki meselelere müdahil olmamaktaydı. Bkz. BIA, **a.g.r.**, (Acts 1-263), s.271, 272. (Act No. 128).

⁷¹⁸ Philippine Constabulary kuvvetleri geniş çaplı isyan hareketleriyle, çetecilik faaliyetleriyle ve terör yapıları ile mücadele etmesi amacıyla kurulmuştu. Bu sebeple Amerikan ordusunun yerini aldığı öne sürülür. Bu bakımdan polis kuvveti olarak tanımlanması yerinde değildir. Belediyeler bağlı hafif silahlı polis kuvvetlerinin yetersiz kaldıkları durumlara müdahale etmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. M. Ladd Thomas, Philippine Police System, Northwestern University Pritzker School of Laws: **The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science**, 46. Cilt, No. 1, Mayıs-Haziran 1955. s.116-121.. Ayrıca şunu da belirtmekte fayda var ki yalnızca Moro Eyaleti'nde *Constabulary* kuvvetleri orduyla iş birliği halinde faaliyet yürütmekteydi. Ayrıca farklı bir görüş olarak kabul edebileceğimiz kolluk kuvvetlerinin sömürge idaresinin sert gücü olarak değil de sivilleşme deneyiminin

Askerî vali *Act No. 58* ile Filipin Adaları'ndan kanunların uygulanması ve düzenin sağlanması için polis kuvvetlerinin kurulması görevinden sorumlu tutulmuştur. Bunun için komisyona *150,000 USD* bütçe ayrıldı⁷¹⁹. William H. Taft asayiş unsurlarını silahlanan ve karşıt siyasî fikirlere mensup kişilere yönelik katı ceza kanunları ile etkili biçimde kullanarak güçlü bir polis gücü kurdu⁷²⁰. Taft'ın kurduğu polis gücü esasında üç kademeli bir yapıya sahipti. Belediyeler hafif silahlı bireysel suçlarla ilgilenen *Municipal Police* bunlardan biriydi⁷²¹. Belediye polisleri yerel yönetimlerin asayişini sağlayan birimdi. Manila'da radikal fikirlerin, işçi hareketlerinin önüne geçmek maksatlı hafif silahlı Manila Şehir Polisi (*Manila Metropolitan Police*) kuvvetleri diğer bir kuvvetti⁷²². Başkentteki asayişten sorumlu olan bu birim Amerikan ve Filipinlilerden oluşmaktaydı. Filipin Jandarma (*Philippine Constabulary*) kuvvetleri ise yukarıda da söz edildiği üzere ağırlıklı olarak kırsalda görev yapan, jandarmaya benzer, Amerikan subayların kumanda ettiği Filipinli askerlerden oluşan paramiliter gücü⁷²³. Bu kuvvetleri desteklemesi maksadıyla kurulan diğer bir güç ise Filipin Öncüleri (*Philippine Scouts*) idi⁷²⁴.

önemli bir parçası olarak kabul eden görüş bu kuvvetlerin lojistiği sıkıntılarda, doğal afetlerde, telgraf-telefon gibi iletişim işlerinde görev almasına temellendirilir. Ayrıca bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.101.

⁷¹⁹ BIA, **a.g.r.**, Vol I Act 1-263, s.95 (Act No. 58).

⁷²⁰ Sömürge idaresi seçkin bir siyaset izlemekteydi. Ancak idarenin zor güçlerini kullandığı ve yasaklamalar yoluyla birtakım faaliyetleri engellediği göz ardı edilmemelidir. Özellikle savaş sonrası artan suç seviyesi, bağımsızlık talep edenler ve eski Katipunan mensupları idareye muhalifti. Bu durum komisyonun Filipinler'de özgürlükleri önemli ölçüde kısıtlayan bir dizi eylemi benimsemesine yol açtı. 1901'de *Sedition Act* tüm gizli siyasi toplulukları ve bağımsızlık savunuculuğunu en barışçıl yollarla bile yasakladı. Bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission II**, (Acts. 264-424), s.51-54. (Act. No. 292/Section 1-17). 1903'te *Reconcentration Act*, komisyona yine tüm kasaba ve şehirlere karşı baskıcı önlemler alma yetkisi sağladı. Bkz. BIA, **Philippine Commission IV**, 1903. s. 194. Son olarak, 1907'de, *Flag Act*, sömürge devleti tarafından onaylanmayan izinsiz pankart, bayrak, flama ve sembollerin sergilenmesini yasakladı. Bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission IV**, (Acts. 1539-1800), s.305, 306. (Act. No. 1696/Section 1-5). Toplumdaki muhalif gruplar, özellikle bağımsızlık yanlısı gruplar bu yasaklar sebebiyle yeraltına çekildiler. Öyle görünüyor ki ABD halktan gelecek olan özyönetim isteğine kapalı ve temkinliydi. Özyönetimin kendisince tatbik edilmesi niyetindeydi. Bkz. Michael Patrick Cullinane, *Bringing in the Brigands The Politics of Pacification in the Colonial Philippines, 1902-1907*, **Philippine Studies**, 57. Cilt, No. 1, 2009. s.49-76. Ayrıca bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.84.

⁷²¹ War Department: Bureau of Insular Affairs, **Report of the Philippine Commission to the Secretary of War III**, Washington, 1904. s.24, 25. Ayrıca bkz. BIA, **Acts of the Philippine Commission, Vol. II**. (Acts No 264-424). s.45. (Act No. 286).

⁷²² Manila Metropolitan Polisi'nin de Gizli Servis Bürosu (*Secret Service Bureau*) adında kendi istihbarat gücü vardı. Bkz. Lanny Thompson, *Colonial Governmentality in Puerto Rico and the Philippines: Sovereign Force, Governmental Rationality, and Disciplinary Institutions Under US Rule*, Søren Rud, Søren Ivarsson (Ed.), **Rethinking the Colonial State**, Emerald Group Publishing, 2017. s.30.

⁷²³ Bu kuvvetler aynı zamanda askerî istihbarat unsuru olarak kabul edebileceğimiz İstihbarat Dairesi'ne (*Information Division*) de sahiplerdi. Sahadan sağladıkları bilgiler yoluyla kırsalda otoriteye karşı gelen unsurlara önleyici müdahaleler yapmaktaydılar. Ayrıca bkz. BIA, **Report of the Philippine Commission, 1904**. s.28, 29. Ayrıca Daniel Allen bu kuvvetleri kontgerilla kuvvetleri olarak da nitelendirir ve tarihsel olarak İspanya otoritesini temsil eden Filipinlilerden meydana geldikleri için Filipinlilere karşı oldukça sert olduklarını ifade eder. Bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.87-89.

⁷²⁴ Alfred McCoy (Ed.), **a.g.e.**, s.60.

Filipin Öncüleri Amerikan kuvvetlerine karşı faaliyet yürüten unsurlara karşı mücadele eden diğer bir destek birimidir. Amerikan varlığına karşı çıkan grubun Tagalog olması bakımından bu birim İspanyol otoritesini temsil eden milis güçlerden oluşmaktaydı. Askerî idare döneminde teslim olan milis güçler Tagaloglar aleyhine kullanılması amacıyla silahlandırılmıştı⁷²⁵. Böylece asayiş sağlamaya amacıyla bölgedeki etnik çatışmalar ve anlaşmazlıklardan yararlanıldığı, bölgedeki etnik gerilimin ve düşmanlıkların kolluk kuvvetlerin yapılanmasında önemli bir etken olduğu dikkat çekmektedir.

Bu kuvvetlerin her birinin kendi istihbarat birimi bulunmaktaydı ve her biri Amerikan ordusunun istihbarat dairesi olan *U.S. Army's Division of Military Information* biriminden haber almaktaydı. Böylece asayiş güçlü bir bilgi ağıyla desteklenmekte, asayiş unsurları müdahale gücü beraberinde önleme gücünü de sık sık kullanmaktaydılar. İdareye karşı faaliyetler yalnızca otoriteye karşı olan Filipinliler ile sınırlı görülmemekte, Japonya başta olmak üzere yabancı güçlerin faaliyetleri de titizlikle takip edilmekteydi. Böylece Filipinler'de askerî baskıyı aratmayan polis gücü, güçlü bir bilgi ağı, yönetimi sistemi ve gizli operasyonlar beraberinde ABD'nin çağdaş polis gücünün çok ötesinde bir asayiş sistemi inşa edildi. Bu sistem çağdaş sömürge idarelerinin de çok ötesindeydi. Britanya'nın Seylan sömürgesinde 1,600 polis bulunurken Filipinler'de 47,000 polis bulunmaktaydı⁷²⁶.

Kolluk kuvvetleri ayrıca *ladronizm* denilen çete faaliyetine karşı da mücadele yürütmekteydi. Bu çete gruplarının bazıları siyasî, dinî meselelere bağlı gelişen muhaliflerden, bazıları ise eski ordu mensuplarından oluşmaktaydı. Özellikle Visayanlar'daki vilayetlerde, özellikle Samar ve Leyte'de, dağlık bölgelerde halkı haraç vermeye zorlayıp, bir başka otorite figürü olarak varlığını sürdürmeye gayret göstermekteydiler. Direnişle karşılaştıkları durumlarda köyleri yakmakta, evlere, aile mensuplarının canına, malına zarar vermekteydiler. Kolluk kuvvetleri bu faaliyetlerle mücadelede başarılı oldular ve 1911'de çete faaliyetleri oldukça seyrekleşti⁷²⁷.

Belirtmekte fayda var ki Filipinlilerin silahsızlandırılması da asayiş kapsamında değerlendirilebilir. Amerikan anayasasında silah bulundurma hakkının Filipinlilere sağlanmaması buna yerinde bir örnektir. Ayrıca *Act No.77* göre Amerikan kuvvetlerine karşı

⁷²⁵ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.65. Ayrıca Philippine Scouts, Filipinler Ordusu'nun öncülüdür.

⁷²⁶ Alfred McCoy (Ed.), **a.g.e.**, s.61, 62. Kolluk kuvvetlerinde kademeli yükseliş için bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol II**, s.358 (Act No. 416). Ardından kolluk kuvvetlerini profesyonelleştirme çalışmaları için bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol III**, s.363 (Act No. 619).

⁷²⁷ BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol II**, s.51. (Act No. 292). Ayrıca bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.102, 103.

silahlanan ya da silahlananlara yardım ve yataklık yapan kurulacak olan yeni kurulan Amerikan idaresinde görev alamayacaktı⁷²⁸. Bu kanunla da daha önce genel af düzenlemesinden sonra Amerikan otoritesine karşı gelen kimselerin idarenin dışında tutulması amaçlanmıştır.

Asayiş sağlamaya yönelik reformları McCoy'un tanımıyla sömürge idaresinin üç temel unsuru arasında olan adalet ile ilişkili olduğunu belirtmekte fayda var. Kırsal-kent merkezi şeklinde sınıflandırabileceğimiz farklı kolluk kuvveti teşkilatları, bu teşkilatların istihbarat birimleri yoluyla sağlanan güçlü bir bilgi ağı sistemi ve modernleştirilen hapishaneler adalet sisteminin unsurlarını oluşturmaktaydı⁷²⁹.

Asayiş kelime anlamı bakımından kamu düzeni (*public order*) karşılığında kullanılmaktadır. Kamu düzeni yalnızca kolluk kuvvetleri ile sınırlı olmadığından itfaiye teşkilatı da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Filipinler'de sömürge idaresinin ilk yedi yıllık sürecinde (1903-1910) itfaiye teşkilatı pek çok faaliyette bulunmuştur. Bunların en başında şehirlerin ışıklandırılması, telgraf ve telefon ağının kurulması ve tamiri gelmektedir⁷³⁰. Telgraf ve telefon ağının kurulması ilk bölümde incelediğimiz üzere sömürgedeki düzeni sağlamak için gelişmiş bir haber alma ağı kurmak maksatlıydı. Işıklandırma faaliyetini de yine iktidarın gözetim gücünü artırmak amaçlı okumak yerinde olacaktır⁷³¹.

Hapishaneler ise doğrudan vilayet idaresi tarafından idare ediliyorlardı. Hapishaneler yalnızca ceza ve ıslah mekanları değil aynı zamanda sömürgecinin ücretsiz iş gücü sağlayıcılarıydı. *Bilibid* sömürge idaresinin en büyük hapishanesiydi. 1904-1905'te kapasitesi iki katına çıkarılan bu hapishanede mahkumların yaşam alanları düzenlemeye uğradı. Mahkumlar yaş gruplarına, suç düzeylerine, akıl sağlıklarına göre sınıflandırıldılar⁷³². Üç

⁷²⁸ BIA, **a.g.r.**, Vol. I (Act 1-263), s.130 (Act No. 77).

⁷²⁹ Alfred McCoy ayrıca Filipinler'de yürütülen güvenlik politikalarının ABD güvenlik politikasını da dönüştürdüğünü öne sürmektedir. Daha detali bilgi için bkz. Alfred McCoy, "Policing American Periphery: Philippine Pacification and the Rise of the U.S. National Security State", Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **a.g.e.**, Madison, The University of Wisconsin Press, 2009. s.110, 111.

⁷³⁰ GPO, BIA, **Fourth Annual Report of the Philippine Commission**, Washington, 1904. s.637-642. Ayrıca bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, V**, s.136-141 (Act No. 1368). Luzon'daki telefon ve telgraf hatlarının yapımı ve bakımı çalışmaları için bkz. . BIA, **Acts of Philippine Commission, VII**, s.192-198 (Act No. 1658).

⁷³¹ Michel Foucault, iktidarın gözü ifadesiyle iktidarın çevreyi olabildiğince görünür kılmak (*le panoptique*) istediğine dikkat çeker. İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın ilk defa tanımladığı bu kavramı Foucault fiziksel mekânın gözetiminin ötesine taşıyarak iktidar ve görünürlük ifadesi ile yeniden üretmiştir. Asayiş unsurlarının iktidarın temsilcileri olduğunu varsayarsak çevrenin görünür kılınması ile ışıklandırma faaliyetleri arasında bir benzerlik kurmak olası görünmektedir. Bkz. Michel Foucault, **İktidarın Gözü**, 3. Basım, Ayrıntı Yayınları, 2012. s.85-88. Ayrıca bkz. Miran Bozoviç (Ed.), **Jeremy Bentham: The Panopticon Writings**, Verso, 2011. Panoptik toplum ve gözetim hakkında dikkate değer bir inceleme için ayrıca bkz. Marie-Laure Leroy, *Transparency and Politics: The Reversed Panopticon as a Response to Abuse of Power*, Anne Brunon Erst (Ed.), **Beyond Foucault: New Perspectives on Bentham's Panopticon**, Ashgate, 2012. s.143-160.

⁷³² BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol II**, s.350-352 (Act No. 413).

aşamalı bir ıslah programı Leonard Wood ve W. C. Forbes önderliğinde uygulamaya koyuldu. Bu program mahkumların iş becerisi kazandırılması ve sosyal hayata entegre olabilmesiyle ilgiliydi. Mahkumların bakımı ve gözetimi önemli görülüyordu. Çünkü mahkumlar iş gücü sağlıyorlardı. Özellikle yol yapımı gibi gerekli ancak maliyetli işlerde mahkumlar çalıştırılıyordu⁷³³.

2.3.Sömürge'nin Dili: Hukuk

Sömürge hususunda hukuk konusu iki yönlüdür. Birincisi sömürge'nin hukuksal konumu ikincisi ise sömürge'deki hukuk konusu şeklindedir. Sömürge'nin hukuksal konumu dönüştürme zihniyetiyle kesişmektedir. Bir başka deyişle hukuk sömürge'nin dili ve hazırlayıcısıdır. Winfred L. Thompson vahşi Afrika topraklarını ilhak eden Britanya kuvvetlerinin kendi varlıklarına nasıl kraliçenin gücü ve ihtişamı üzerinden meşruluk sağladılarsa, Amerikan sömürgecilerin de sömürgelerine İnsan Hakları Bildirgesi anlayışlarına bağlı olarak meşruluk sağladıklarından söz eder. Anlayışlarında daima bir *ideal* söz konusudur ve bu ideale ulaşmanın yolu hukuktan geçmektedir. Bu bakımdan İnsan Hakları Bildirgesi'nin kişi hürriyetleri ideali ve bunun evrenselliği sömürgeci zihniyetin hazırlayıcısı olmuştur⁷³⁴. Sömürge'nin hukuksal konumu bir ideal üzerine inşa edilmiştir. Bu konu kapsamında bir başka kayda değer tartışma ise Filipinlilerin vatandaşlık hususudur. İlhak edilen topraklardaki Filipinliler hakkındaki nihai kararı Anayasa Mahkemesi vermiştir. 4 Ocak 1904 tarihli Anayasa Mahkemesi kararıyla Filipinliler ne yabancı millet ne de ABD vatandaşı olarak sayıldılar. Filipinliler bir nevi vatandaş olmayan yurttaşlar (*non-citizen nationals*) olarak kabul edildiler⁷³⁵. Ancak burada eğilmemiz gereken konu sömürge idaresindeki hukukî yapıdır.

Sömürge idaresindeki hukukî yapının temel organlarından söz edecek olursak yeni sömürge düzeninde İspanya idaresinin hukuk kurumlarının ve yapısının (*audencia*) kısmen korunduğuna dikkat çekmemiz gerekir. Özellikle ceza kanunları büyük ölçüde korunurken, medenî kanunda değişikliğe gidilmiştir. Temelde hukuk sistemi üç kurum üzerine bina edilmişti. Bunlar Anayasa Mahkemesi (*Supreme Court*), asliye mahkemeleri (*courts of first*

⁷³³ Rev. Camillus Gott, *a.g.t.*, s.101-106.

⁷³⁴ Winfred L. Thompson, *The Introduction of American Law in the Philippines and Porto Rico, 1898-1905*, Doktora Tezi, University of Chicago, 1987. s.7-9.

⁷³⁵ US, *Cases Adjudged in the Supreme Court of US*, Vol CXII, Oct 1903, 'Gonzales v. Williams"s.1-16. LoC linki için bkz. <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep192/usrep192001/usrep192001.pdf> (Erişim Tarihi: 08.11.2020). Vatandaşlık meselesinin On üçüncü Yasa Değişikliğine (*Thirteenth Amendment*) aykırı olduğuna ilişkin bir tartışma için ayrıca bkz. Christina Duffy Burnett, "Empire and the Transformation of the Citizenship", Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), *a.g.e.*, s.332, 333.

instance) ve sulh mahkemeler (*justice of the peace courts*) idi⁷³⁶. Asliye mahkemeleri vilayet düzeyinde, sulh mahkemeleri belediye'deki (*pueblo*) düzeyinde hukuk düzeninden sorumluydu⁷³⁷. Taft, sömürge'de Amerikan yargıçlarının görev yapmasını ve Amerikan kanunlarının uygulanması niyetindeydi. Ancak bu başta *Colegio de Abogados* olmak üzere baroların tepkisini doğurunca geri adım atıldı. Bu tepki Amerikan kanunlarının bölgeye yabancı olduğu önermesinden doğmuştu. Ayrıca dil meselesi ciddi bir engeldi. Mahkemelerin resmî dili 1906'a dek İspanyolca idi, ardından İngilizce olarak düzenlendi⁷³⁸.

ABD'de uygulanan medenî kanun 1902'de *Philippine Bill* yasa tasarısıyla silah bulundurma ve jüri yargılaması hakkı hariç tutularak Filipinler'de yürürlüğe koyulmuştur⁷³⁹. Kişilik haklarının öne çıktığı bu tasarı şüphesiz yeni bir bağımsızlık hareketinin önüne geçmek maksadını da taşımaktaydı. Ancak söz konusu bireysel hakların Filipinlilere ne ölçüde tesir edebildiği şüphelidir. Forbes sömürge'deki hukuk sisteminin iyi işlediğini öne sürse de bunun yalnızca yüksek mahkemelerde geçerli olduğu anlaşılıyor. Salamanca'nın ifadesiyle '*insanların gündelik yaşantılara en yakından temas eden*' sulh mahkemeleri seçkinlerin bir otorite alanına dönüşmüştü. Bu mahkemeler seçkin zihniyetin bir baskı alanı haline geldi. Yerel düzeyde sağlanan otonominin her noktada kasike (*cacique*) sistemine zemin oluşturduğu görülüyor. Böylece seçkinler mahkemeleri cezalandırma-ödüllendirme aracı olarak kullanmaktaydılar⁷⁴⁰.

Yüksek mahkemede Amerikalıları çoğunluktaırken sulh mahkemelerinden Filipinli yargıçlar görev yürütmekteydiler. 1912 sonrası yüksek mahkemelerde de Filipinliler çoğunluk durumuna geldiler, önemli pozisyonlara sahip oldular⁷⁴¹. Bu bakımdan idarî kadroların Filipinleşme süreci ile hukuk kurumlarının Filipinleşmesinde bir eş zamanlılık göze çarpar. Amerikan anlayışında hukuk, bir varlığa meşruluk kazandırmanın önemli bir aracı olarak anılmıştır. Sömürge idaresinin varlığı da yine hukuk ile meşruluk kazanmaktaydı. Hukuk

⁷³⁶ BIA **a.g.r.**, (Acts 1-263), s.289, 290. (Act No. 136). Buna ek olarak Arazi Kayıt Mahkemesi (*Court of Land Registration*) gibi özel statüde mahkemeler de kurulmuştu. Bonifacio S. Salamanca, **a.g.t.**, s.132. Arazi kayıt ve düzenleme yasası için bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol III**, s.151 (Act No. 496).

⁷³⁷ GPO, **Philippine Commission I, Pt. II**, s.121.

⁷³⁸ Şüphesiz Amerikan yargıçların yürüttüğü bir sömürge hukuku düzeni ciddi bir engelle takılmaktaydı. O da dil meselesiydi. İngilizce henüz yerleşik dil değildi. Yargıçların hepsi de İspanyolcaya vakıf değildiler. Bu sebeple Taft'in tasarısı yürürlüğe koyulamadı. Bkz. BIA, **a.g.r.**, Vol. II, s.61. (Act No. 300). Ayrıca bkz. Bonifacio S. Salamanca, **a.g.t.**, s.134, 135.

⁷³⁹ ABD İnsan Hakları Beyanname'sinde (*Bill of Rights*) yer alan sivil özgürlüklere ilişkin yönergelerin çoğu, jüri yargılaması ve silah taşıma hakkı gibi istisnalar dışında Filipin Adaları'nda da uygulandı. Julian Go, **a.g.t.**, s.76.

⁷⁴⁰ Bonifacio S. Salamanca, **a.g.t.**, s.137-140.

⁷⁴¹ Anayasa Mahkemesi'nde dört Amerikalı, üç Filipinli görev yapmaktaydı. Filipinliler sulh mahkemelerindeki denetim güçlerini korumak istemekteydiler. Talepleri yüksek mahkemelerden ziyade ast mahkemelerde görev yürütmekti. Bkz. Bonifacio S. Salamanca, **a.g.t.**, s.137.

sömürgecinin idarî yapısının dili olmakla kalmamış, bu yapının yürütücüleri de hukukçuluk mesleğini icra eden kimselerden seçilmişti. Elihu Root, Luke Wright ve William H. Taft bu gelenekten yetişmiş kimselerdi⁷⁴². Filipinleşme sürecinde diğer kurumlar gibi hukuk kurumlarında da Filipinlilerin kadrolaşması söz konusuydu. 1912’de Yargıtay (*Supreme Court*) hakimlerinin yarısı Filipinlilerden meydana geliyordu. 1926’a gelince bu oran yüzde doksan beşe ulaşacak ve bağımsızlığa giden süreçte bu oran büyük ölçüde korunacaktı⁷⁴³. Kademeli kadrolaşmayı dışında daha önemli bir mesele olan Amerikan hukukunun bireylere tesiri konusuydu. Amerikan sömürgeciliğinin temel dayanak noktalarından biri hukuk bilincine sahip, Amerikan kanunlarını bilgeliğinden faydalanan bireyler yetiştirmek, onlara bu bilinci kazandırmaktı. Ancak bu büyük ölçüde başarısız oldu. Hukuk sistemi bireylere tesir etmekten uzaktı. Yerel mahkemelerin denetimdeki eksiklik yerel düzeyde eski sosyal düzenin devamlılığına neden oluyordu. İdarenin en büyük zafiyeti halka tesir edebilmek ve daha da önemlisi halkın idarenin ne yapmak istediğinden haberdar olmasıydı. Ancak idarenin devamlılığı için seçkinlerin de konumu gözetilmek zorundaydı. Bu gözetilme durumu ise idarenin hedeflediği uygulamaların gerçekleştirilemediği bir açmaza neden oldu. Bu husus idarenin önemli bir ikilemiydi. Bu başlık özelinde de anlaşılacağı gibi hem sömürge otoritesi hem de geleneksel otorite bir arada varlığını sürdürmekteydi. Amerikan otoritesinin eğitim yoluyla vatandaş yetiştirmek misyonunun başarısızlığı ve yetersiz denetim özellikle hukukun bireylere tesirine engel oluşturmuş, geleneksel otorite yerel düzeyde varlığını her dönem korumuştur.

2.4.Sömürgecinin Kapitalist Sisteme Dahil Edilmesi: Ulaşım

2.4.1. Yol Yapımı

Filipinler’deki Amerikan varlığının başlangıçta karşılaştığı sorunlardan biri ulaşım sıkıntısıydı. Yolların yetersizliği ve tamire ihtiyaç duyması takımadanın bir noktasından diğer bir noktasına geçişi engellemekte, güçleştirmekteydi. W. C. Forbes’un idaresindeki Ticaret ve Asayiş Bakanlığı 1904’te geniş çaplı bir ulaşım politikası başlattı. Yolların inşası kadar tamiri de sık sık gerçekleşen sel baskınları sebebiyle önem arz etmekteydi⁷⁴⁴.

⁷⁴² Winfred L. Thompson, **The Introduction of American Law in the Philippines and Porto Rico, 1898-1905**, Doktora Tezi, University of Chicago, 1987. s.3, 4.

⁷⁴³ Kathleen Nadeau, **a.g.e.**, s.55.

⁷⁴⁴ Filipin Adaları genelinde yolların ve köprülerin yapımı ve tamiri için iki milyon Meksika doları bütçe ayrıldı. BIA, **a.g.r.** (Acts 1-263), s.13, (Act No.1) Ayrıca bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.36, 37. Gott ayrıca yolların bakımının Filipinler’de çok masraflı olduğunu aktarır. Sık sık aşırı yağışlar, sel baskınları yolları kısa sürede kullanılmaz hale getirebilmekteydi.

Filipinler oldukça geniş bir kara parçasıydı ve Amerikan idaresi öncesi ulaşım koşulları oldukça zayıftı. Bu sebeple takımada genelinde pek çok yol inşa ve tamir edilecekti. Bu durum bir iş gücü sorununu beraberinde getirdi. Bu kadar geniş çaplı bir inşaat ve tamirat ABD'den getirilen işçilerle oldukça uzun sürebilirdi. Bu nedenle 13 Temmuz 1906'da bir yol yasası (*General Road Law*) çıkarıldı. Bu yasaya göre çalışabilecek durumda olan Filipinliler yılda beş gün çalışmakla yükümlendirildiler⁷⁴⁵. Ancak bu yasa belediyelerdeki Filipinlilerin yoğun itirazlarına, imkân kısıtlılıklarına bağlı olarak her vilayette istendiği gibi uygulanamadı⁷⁴⁶. Ardından yollar geçiş ücretine tabi tutularak tamirat masraflarının karşılanması yolu izlense de bu siyasetti yollar için yeterli bütçeyi sağlayamadı. W. C. Forbes, komisyona *cedula* vergilerinin ikiye katlanmasını önerdi. Böylece yollar için bütçe oluşacaktı. Sağlanan bütçe ile yolların yapımı ve tamiri istendik düzeye ulaştı. Forbes'un çabaları sonrası 1908'de bu sistem yasalaştı⁷⁴⁷.

Şunu da belirtmekte fayda var ki uygulanan her sistem, her reformda göreceğimiz gibi yol sistemi de en verimli şekilde Luzon'da uygulanmıştı. Merkez Manila'dan çevreye doğru uzaklaştıkça reformların verimlilik düzeyi de zayıflamaktaydı. Yolların yapımında izlenen siyaset ise kısaca üretim kapasitesi yüksek olan bölgelerin önemli ticaret noktalarına bağlanmasıydı. Luzon'un kuzeyindeki verimli toprakların ve Albay bölgesinin kuzeybatı yönüne doğru Manila'ya bağlanması bu açıdan değerlendirilebilir. Ancak Mindanao'da başta olmak üzere merkeze uzak noktalarda sistem istendik şekilde uygulanamadı ve bütün çabalara rağmen masada kaldı⁷⁴⁸. 1909-1913 yılları arasında Forbes'un sömürge valiliği döneminde ciddi bir yol kat edildi⁷⁴⁹. 1909'da toplam 980 km birinci sınıf yol, 1910'de 1,300 km, 1911'de 1,600 km, 1912'de 1,840 km, 1913'te 2,100 km yapıldı. Taşra için ikinci ve üçüncü sınıf yollar ise toplam 20,000 km mesafeye ulaştı. Böylece taşra ile merkezin ulaşım bağlantısı kısmen

⁷⁴⁵ BIA, **Seventh Annual Report of the Philippine Commission, 1906**, Washington, 1907. s.208, 209. Yolların inşası ve tamirinde *caminero* sistemi uygulandı. Her yol veya güzergâh bağlı oldukları vilayetlerde yaşayan kimseler arasında bölümlere ayrılarak bir çalışma cetveli oluşturuldu. Çalışmak istemeyenler beş güne karşılık ödeme yaparak çalışmayabiliyordu. Ardından bu düzenlemeyi *Act No. 1511* takip eder. Bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, VI**, s.285-287 (Act No. 1511).

⁷⁴⁶ Özellikle Laguna, Albay, Bohol, Ambos Camarines, Sura vilayetlerindeki belediyeler bu yasayı İspanyol dönemindeki ücretsiz iş sistemine (*corvee*) benzeterek karşı çıkmışlardı. Bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.39.

⁷⁴⁷ William Cameron Forbes yine *caminero* sistemiyle yolların yapım ve tamirini bölümlendi. Bu defa *cedula* vergilerinin sağladığı bütçe ile ücretli bir çalışma düzeni kuruldu. Bunun ardından kendisi halk tarafından William "Caminero" Forbes olarak anılmaya başlandı. İspanyolların *corvee* sisteminden farklı olarak çalışanlar emekleri karşılığında ücret almaktaydılar. Bütçe sorunu da vergi düzeltmesi ile aşıldı ve yolların bakımı ve tamiri için de iş gücü *caminero* sistemiyle sağlandı. Bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.41, 42.

⁷⁴⁸ Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.43, 44.

⁷⁴⁹ BIA, **Philippine Commission, 1913**. s.45.

sağlanmış oldu. Ancak Mindanao'nun kuzey ile bağlantısını güçlendirecek bir ulaşım sistemi sağlanamadı⁷⁵⁰.

2.4.2. Demiryolları

Yollar dışında demiryollarının inşaatı da ulaşım düzenlemelerinden biri olarak karşımıza çıkar. 1907'de demiryolların inşaatında Luzon'daki rotalar için *Speyer & Company*, Visayanlar için *J. G. White & Company*, Sebu, Panay ve Negros bölgeleri için ise *William Solomon Company*, *Cortland & Company*, *Heidelbach Ickelheimer & Company* şirketleri ile anlaşıldı. Bu şirketler *Manila Railroad Company* ve *Philippine Railway Company* iş gücü sağladılar. Ancak on bir hat ve toplam 1791 km demiryolu inşa etmeleri planlanırken, 1907-1913 arasında yalnızca 917 km inşa edebildiler. Şirketlerin kendi iş gücünün yetersiz olduğu noktada yakın çevredeki iş gücü ücret karşılığında kullanıldı⁷⁵¹. Demiryolları özellikle Luzon bölgesinin zorlu coğrafyası üzerinde ulaşımı mümkün kılması bakımından önemlidir. Bu demiryolları Luzon'daki ürünlerin Manila merkezli ticaret ağına dahil edilmesini ve böylece ticarete dayalı bir tarım ekonomisi (*commercial agriculture*) oluşmasını sağlamıştır. Buna ek olarak demiryolları 1945 sonuna kadar bölgenin yerleşim düzenini de etkilemiş demiryolu istasyonlarının olduğu bölgelerde yen, yerleşim alanları ortaya çıkmış, gelişmiştir. Demiryollarının ekonomik katkısının dışında Arturo Corpuz doktora tezi çalışmasında özellikle bölgeler arasındaki fiziksel engelleri ortadan kaldırarak Filipinler'de ova-dağ, şehirli-kırsallı (*lowland-highland*) ikiliğine (*dichotomy*) ve buna bağlı olarak bölgecilik/bölgesellik son verdiğini öne sürer⁷⁵².

2.4.3. Deniz Yolu

Filipinler takımadalardan oluşan bir toprak parçası olduğu için adalar arası deniz ulaşımı da gerekli görülmekteydi. Bu sebeple W. C. Forbes'un çabalarıyla Manila-Lingayen-San Fernando, Manila-Capiz, Manila-Iloilo-Bacolod, Manila-Batangas-Lucena-Calapan, Manila-Leyte-Samar, Manila-Zamboanga, Manila-Davao, Manila-Butuan-Cagayan, Manila-Palawan güzergahlarında denizyolu hattı kurulacaktı. Görüleceği üzere Manila merkez olmak üzere takımadada genelinde başlıca şehirlere deniz yolu hattı 12 Temmuz 1906'da işletilmeye başlandı.

⁷⁵⁰ Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.44.

⁷⁵¹ BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol III**, s.247 (Act No. 554). Bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.47-50. Panay, Negros ve Cebu vilayetlerinin Luzon ile bağlantısını amaçlayan *Philippine Railway* Şirketi'nin yaptığı demiryolu hakkında bkz. . BIA, **Acts of Philippine Commission, VI**, s.252-261 (Act No. 1497).

⁷⁵² Arturo Garcia Corpuz, **Railroads and Regional Development in the Philippines: Views From the Colonial Iron Horse, 1875-1935**, Doktora Tezi, Danışman: Benedict Anderson, William Goldsmith, Cornell University, 1989. s.282-293.

İspanyol idaresi sırasında rotalar hem kısıtlı hem de sık sık aksamaktaydı. Bu girişim Filipinler'deki ticarî faaliyetlerin gelişmesi için önemli bir adımdı. Yeni limanların ticarete açılması, sahil güvenlik ve çeşitli sigortalandırma önlemleri beraberinde adalar arası nakliyat kapasitesi 1913'te ikiye katlandı. Bağımsızlığa kadar da deniz yolu ticaretinde canlılık korundu⁷⁵³.

2.5.Vatandaş ve Meslek Erbabı İcat Etmek: Eğitim

Amerikan ideali Filipinler'in siyasal, sosyal ve ekonomik yaşantısında köklü değişikliklere yol açmak üzerine kuruluydu. İnşa edilen kurumsal medenîleşmenin çarkları "insan" olgusu ile verimli işleyebilirdi⁷⁵⁴. Haliyle bu durum da zihni dönüşümü zorunlu kılıyordu. Eğitim de tam olarak kurumsal medeniyet ve zihinsel medeniyet arasındaki uçurumu doldurmak maksadıyla önem kazanıyordu. Bu ideal doğrudan bir dönüşümü işaret ettiği için bir toplum mühendisliği örneği olarak da görülebilir. Bu dönüşüm ise eğitimle mümkündü. Söz konusu dönüşüm zihinsel dönüşüm beraberinde ortak bir dil yaratmayı da amaçlıyordu⁷⁵⁵. Çünkü Filipinler'in çok dilli yönünün demokrasiyi güçleştireceği düşünülmekteydi. Amerikan değerlerinin Filipinli çocuklara kazandırılması amaçlanıyordu. Bu amaç Filipinler'in toplumsal yapısını da değiştirmeyi amaçlıyordu. Amerikan eğitim modeliyle doğrudan seçkin sınıfa tabi olan kolektivist toplumsal yapısını dönüştürüp, bireyselleşen (*indivudalist*) bir toplum amaçlanıyordu⁷⁵⁶. Beraberinde ortak bir dil etrafından birleşmiş toplumun demokrasi geleneğinin verimliliğini artıracığı düşüncesi de İngilizce eğitimini gerekli kılıyordu⁷⁵⁷. Taft, Filipinlileri özyönetim için eğitmenin "en az iki nesil" alacağına inanıyordu. Bu şekilde kullanılan "nesil" kavramı bir ailenin yeniden üretimini ile benzeşiyordu. Bu açıdan Neo-Lamarkçı bir zihniyetin belirtilerine de rastlanabilirdi⁷⁵⁸. Sömürgelerde eğitim hususunun

⁷⁵³ BIA, **Acts of Philippine Commission, II (No. 264-424)**, s.27, 28 (Act No. 266). Ayrıca bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, V**, s.61-63 (Act No. 1310). Daha önce 1901'de Çin ve Japonya'da *Bureau of Navigation* tarafından on beş gemi siparişi verilmişti. Bunlar beraberinde özel kumpanyalarla da anlaşıldı. Hem özel kumpanyalar hem de komisyona ait olan gemiler takımda genelinde ulaşım hizmeti vermeye başladı. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.56-58.

⁷⁵⁴ İnsan, kurumsal yapıyla bütünleşebilen bir birim olarak varsayılmakta ve bu bütünleşme için insanın istendik şekilde yontulması gerekiyordu.

⁷⁵⁵ Buna kanunların dilinin İngilizce olarak belirlenmesiyle başlandı. 21 Aralık 1900 tarihli yasaya göre çıkarılacak kanunların dili İngilizce olarak belirlenmiştir. Sadece yanlış anlaşılma veya istisnai durumlarda kanunlar İspanyolcaya çevrilecektir. BIA, **a.g.r.**, Vol. I, s.104, (Act No.63)

⁷⁵⁶ Glenn A. May, " Social Engineering in the Philippines: The Aims and Execution of American Educational Policy, 1900-1913", **Philippine Studies**, 24. Cilt, No. 2, 1976. s.137-183.

⁷⁵⁷ İngilizce sadece ulusal birliğin aracı değil, vesayet için de gerekliydi. Yalnızca İngilizce, Anglo-Sakson ahlakını ve özyönetim kurumlarını aktarabilir ve Filipinliler'i dönüştürebilirdi. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.204.

⁷⁵⁸ Kramer, sömürge devletini aileye Filipinler'e ise bir bütün olarak çocuğa benzeterek paternalist siyasete atıf yapar. Çocuklar sorumsuz, disiplinsizlerdi. Ama aynı zamanda eğitilebilirlerdi. Bu açıdan sömürge devleti aynı zamanda bir okuldu. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.199. Neo Lamarkist bir organizmanın değişikliğe uğratılıp, o organizmanın üremesi sonucu doğan yeni organizmalarda da benzer değişimi tespit etmek anlayışı üzerine

sömürgeci ideolojisini ve seyrini anlamak bakımından ayrı bir öneme sahip olduğunu ayrıca vurgulamak gerekir. Filipinliler ilk Amerikan öğretmenleri askerlerdi. Ancak askerî idare döneminde eğitimden sorumlu Yüzbaşı Albert Todd, askerlerin verdiği eğitimini tek merkezli bir eğitim sisteminden ziyade ABD'nin iyi niyetini halka aktarmak maksatlı bir girişim olduğunu belirtecekti. Kapsamlı bir eğitim reformu sivil idareye geçişin ardından eğitim bürosunun *Act 74* beraberinde kurulmasıyla yürürlüğe koyuldu. Eğitim bürosu Fred Atkinson (1900-1902), Elmer Bryan (1902-1903), David Barrows (1903-1909) ve Frank White'nin (1909-1913) müfettişlikleriyle faaliyet yürüttü⁷⁵⁹.

William McKinley henüz idare yeni tesis edilirken Filipinler'deki eğitimin öncelikle vatandaşlık bilincine sahip olan bireyler yetiştirmeyi ülkü edindiğini vurgular. Çünkü vatandaşlık bilinci demokratik yönetim geleneğinin vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilmektedir⁷⁶⁰. Komisyondan geçen yasa ile eğitim merkezîleştirildi ve üç farklı eğitim kurumunun temelleri atıldı. Bunları normal okullar, ziraat okulları ve ticaret okulları olarak sınıflandırabiliriz⁷⁶¹. Normal okullar ilköğretim, ortaokullar ve liseydi. İlkokul temel eğitim ve dil becerisi kazandırma amaçlıyor, ortaokul öğrencileri pratik hayata hazırlıyor, liseler ise sivil hizmetlerde görev alacak bireyler yetiştirmeyi amaçlıyordu⁷⁶². Belediyeler okulları finanse ediyordu. Öğretmenler yalnızca eğitim elemanı değil aynı zamanda sömürgeci vekili (*colonial agent*) konumundaydı. Bulunduğu bölgenin sağlık koşullarından, asayiş durumuna kadar denetimden sorumlu bir bilgi kaynağıydı. Beraberinde Fred Atkinson döneminde eğitim dili İngilizce olarak belirlendi ve öğrenciler bir din eğitimine tabi (*non-sectarian*)

kuruludur. Daha detaylı bilgi için bkz. Kathleen Kuiper (Ed.), **The Britannica Guide to Theories and Ideas That Changed the Modern World**, Britannica Educational Publishing, New York, 2010. s. 51, 52.

⁷⁵⁹ Mary Suzuki doktora tezi çalışmasında sömürgeci eğitim hususunun doğrudan sömürgeci ideolojik hedeflerini nitelemesi bakımından sömürgeci idarelere anlamak yolunda oldukça önemli olduklarını aktarır. Bkz. Mary Bonzo Suzuki, **American Education in the Philippines, The Early Years: American Pioneer Teachers and the Filipino Response, 1900-1935**, Doktora Tezi, University of California at Berkeley, 1991.

⁷⁶⁰ Glenn A. May, **a.g.m.**, s.137, 138.

⁷⁶¹ Manila'ya taşınan ziraat okulu için bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol III**, s.205 (Act No. 512).

⁷⁶² BIA, **a.g.r.** (Act 1-263), s.122-127. (Act No. 74/Section 1-26). İlkokul öğrencileri okuma, dil, heceleme, yazma, aritmetik, coğrafya, doğa çalışmaları, çizim, dikiş, beden eğitimi ve tarih (ağırlıklı olarak ABD tarihi) ve sağlık bilgisi dersleri verilmekteydi. Bkz. Glenn A. May, **a.g.m.**, s.146, 162-163. Buna ek olarak idarede görev alabilecek üst düzey memurların yetiştirilmesi için de *pensionado* denilen değişim programları yürürlüğe koyuldu. Öğrenciler dört yıl üniversite eğitimi alıp, Amerikan ailelerle yaşamaktaydılar ve ardından Filipinler'e dönüp memuriyete başlamaktaydılar. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.204, 205. İlköğretimin herkes için ücretsiz olduğu bir eğitim sistemiyle, halk vatandaşlık bilincine sahip olacaktı. Vatandaşlık bilinci için önemli olan husus pek çok dilin konuşulduğu bu coğrafyada ortak bir dilin kullanılmasıydı. Bu dilin de İngilizce olması elzem görülüyordu. Kurulacak düzenin bireyler tarafından doğru anlaşıldığı, sömürge idaresi-birey arasındaki tek yönlü iletişimdeki mesajın, doğru reaksiyonlar göstermesi ve böylelikle sistemin etkinliğinin artırılması öngörülmüyordu. Bkz. Mary Bonzo Suzuki, **a.g.t.**, s.86-90.

olmayacaklardı⁷⁶³. Reform ciddi bir Katolik muhalefeti ile karşılaştı. Katolik Filipinliler öğretmenlerin Katolik olmasını ve din eğitimi verilmesini talep ettiler.

21 Ağustos 1901'de *USS Thomas* adlı gemiyle ilk öğretmenler Filipinler'e ayak bastılar. Bu öğretmenler medenileştirme misyonunun önemli bir mottosu haline gelerek *Thomasites* adıyla anıldılar⁷⁶⁴. Amerikan idaresi öğretmenleri medeniyet öğretiminin gerçek temsilcileri olarak öne çıkarmaktaydı. Öğretmenlerin görevi Filipinlileri yeni vatandaşlıkları sembolleri etrafında birleştirecek bir eğitim sürdürmektir. Aynı zamanda, Amerikalılar ve Filipinliler arasındaki "uçurumu" kapatmak, "bilgi ve sempati" ile köprü kurmaktır⁷⁶⁵. Sömürge idaresi istedik bir eğitim sistemi yoluyla kanunları bilen ve kanunlara uyan bir kitleyi oluşturacak ve böylece idaresini, idaresine olan itaati sağlamlaştıracaktı. Eğitim, kanun ve idare üçlüsü birbirini bağlı zincirler gibiydi ve her biri iktidar mekanizmasının sağlamlaştırılması yolunda öncekinin ön koşulu olarak tanımlanabilirdi.

⁷⁶³ 6-12 yaş arası öğrenciler zorunlu eğitime tabi tutuldular. İlkokul dört yıl sürmekteydi. 1901'de 150,000 Filipinli öğrenci okula kaydolmuş ve bunlardan 75,000'i derslere düzenli katılım göstermişti. Kayıt ve katılım arasındaki fark pek çok kasabadaki okulların hala askerî amaçlarla kullanılıyor olmasıydı. Yaklaşık 4,000 Filipinli öğretmen görev yapmaktaydı ve bu öğretmenlerden 2,000'i günde en az bir saat İngilizce eğitimi alıyordu. Normal okullar dışında akşam okulları kuruldu. Akşam okullarının amacı yetişkinlere İngilizce eğitim vermektir. Yaklaşık 10,000 Filipinli akşam okullarında eğitim verilmekteydi. Filipinliler İngilizce öğrenmeye oldukça ilgili olduğundan bu okullardaki öğrenci sayısının kısa sürede 30,000'e yaklaşacağı düşünülmekteydi. İngilizce eğitimi için ise Filipinler'in pek çok noktasındaki zeki öğrencilerin ABD'ye gönderilmesi idi. Kısa sürede ailelerden pek çok başvuru gelmişti. Bu anlayışa göre öğrenciler böylece Batı Medeniyetini tanıma ve bu fikirleri Filipinler'e taşıma fırsatı edinecekti. Glenn May, *a.g.m.*, s.147, 148. Ayrıca bkz. BIA (Philippine Commission), *a.g.r.*, s.123-126. (Act No. 74).

⁷⁶⁴ Artemio R. Guillermo, *a.g.e.*, s.7.

⁷⁶⁵ Okulların kurulması ve inşasının tek bir merkezden yönetilmesi, tek bir sistem tarafından öğretmen ve kâtip atamalarının yapılması önemli görülmüştü. Bunun sağlanması için bir başmüfettiş ve onun liderliğinde on sekiz müfettiş görevlendirilmişti. Filipinler on sekiz bölgeye bölünmüştü ve her bir bölgeden bir müfettiş sorumlu olacaktı. Müfettişler okulların inşası, öğretmen ve kâtiplerin atanması, görev tanımlarının düzenlenmesi, maaşların belirlenmesinden sorumlu olacaktı. Sömürge idaresi burada eğitimin tek bir noktadan idaresinin, yönetiminin devamlılığı noktasında ciddi bir temel oluşturacağını düşünmekteydi. Zira yukarıda da söz ettiğimiz gibi sömürge idaresi eğitim, kanun ve idareyi kademeli, birbirini takip eden birer ardıl-öncül olarak değerlendirmekteydi. Bu sebeple idaresinin teminatı olarak gördüğü eğitim meselesinde erkenden çok başlılığının önüne geçmek istemişti. Ancak hala özel okullar hizmet vermekte ve bunların pek çoğu İspanyolca eğitim vermekteydi. Özel okullar dışında bölge kilisesine bağlı okullar da hizmete devam etmekteydi. Fakat bu okulların büyük çoğunluğu ilkokul düzeyinde eğitim vermekteydi. Amerikan yönetimi ise Filipinlilere yüksek eğitim imkânı tanıyarak bu okullardan mezun olan öğrencileri yine İngilizce eğitim verilen kendi eğitim sistemine çekmekteydi. ABD'de eğitilmiş 1000 öğretmen görevlendirilecek ve bu öğretmenlere 75-125 Amerikan doları maaş verilecekti. Eğitim dili İngilizce olacaktı. Filipinli öğretmenler de İngilizceyi öğrenip, İngilizce eğitim vereceklerdi. Okulların ve diğer kamu binalarının inşasında belediyenin aldığı vergiler kaynak olarak kullanılıyordu. Normal okullar dışında Manila'da bir ticaret okulu, Negros Adası'nda bir tarım okulu kurulacaktı. Haftada üç defa bir buçuk saatlik din dersi verilecek, ancak din öğretmeni dışında hiçbir öğretmen din içerikte ders vermeyecek, okulda bu amaçla faaliyet yürütmeyecekti. Bkz. BIA, Philippine Commission I, *a.g.r.*, s.133- 139. Eğitim ve ideolojisi hakkında bir yorum için ayrıca bkz. Paul Kramer, *a.g.e.*, s.168, 169.

1902'den 1909'a kayıtlar 200,000'den 434,000'e ulaştı. Ancak katılım %75 seyrindeydi⁷⁶⁶. Katılım gösteren öğrencilerin beşte biri kız öğrenciydi⁷⁶⁷. Yaklaşık 100,000 öğrenci de özel okullarda eğitimine devam ediyordu⁷⁶⁸. İlk öğretim dışında meslekî eğitim de önemsenmekteydi. Çünkü nitelikli iş gücü sömürgecinin ciddi sorunlarından biriydi. Ancak meslek eğitimi malzeme eksikliği, öğretmen yetersizliği sebebiyle ilk yıllarda istendik düzeye ulaşmadı. Atkinson eğitimin iş gücü için kullanılması fikrindeydi ancak Kongre'de önemli bir çoğunluk öncelikle okuryazar bir halk fikrini öne sürmekteydi. Bu sebeple Atkinson yerine David Barrows 1903'te eğitim müfettişliği görevine getirildi. Öncelikle Filipinli öğretmenler de Moro Eyaleti'nde olduğu gibi hizmet içi program uygulanması koşuluyla eğitim sistemine dahil edildi. Öğrencilerin dilde zorlanması sebebiyle pek çok kitabın ve metnin çevirileri yapıldı ve okuma dersleri artırıldı⁷⁶⁹. Filipinli öğretmen sayısı artırıldı. Ders içeriklerinde değişiklik yapıldı. Meslek eğitimi ilkökul (*primary schools*) ve lise (*secondary schools*) arasına denk düşen ortaokullarda (*intermediate*) yapıldı. Bazı vilayetlerde (Albay, Cebu, Ilocos Sur ve Romblon) meslekî eğitim programları daha yoğun tutuluyordu. Barrows döneminde 3R denilen Okuma, yazma ve aritmetikten (*reading, writing and arithmetic*) meydana gelen eğitim modeli esas alınıyordu⁷⁷⁰. 1907 sonrası *Road Law* ile yol yapım faaliyetlerinin hız kazanması sebebiyle eğitime ayrılan bütçe de düştü. Altyapı faaliyetlerine öncelik verildi. Çünkü kendi bütçesini üretebilen sömürge ancak işleyen bir ticaret ağıyla mümkündü. Forbes özellikle altyapıya

⁷⁶⁶ Eğitime ilişkin istatistik verecek olursak; 1902-1909 yılları arasında okul sayısı 1,633'ten 4,424'e, öğretmen sayısı 2,882'den 7949'a çıkmıştı. Oranlayacak olursak bir öğretmene yaklaşık 450 öğrenci düşmekteydi. Okula katılım dönemlere göre farklılık göstermekteydi. Özellikle ekim-biçim zamanlarında öğrencilerin derse katılımları ciddi oranda düşmekteydi. Buna ek olarak salgın hastalıklar sırasında katılım yarı yarıya düşüş göstermekteydi. Moro Eyaleti'ne göre katılım yüzdeliği daha yüksekti. Bkz. Glenn A. May, **a.g.m.**, s.154, 166. Abinales %65'lik katılımdan söz eder. Ayrıca bkz. Patricio N. Abinales, Donna J. Amoroso (Ed.), **a.g.e.**, s.120, 121.

⁷⁶⁷ Stefanie S. Bator, **a.g.t.**, s.52.

⁷⁶⁸ Sömürge idaresi eğitimi standartlaştırmak için özel okullara 1910'da onay (*government recognition*) vermeye başladı. Okulların müfredatları gözden geçiriliyordu. Bkz. Glenn A. May, **a.g.m.**, s.180.

⁷⁶⁹ Jennifer McMahon Filipinler'de Amerikan kimliği hususu üzerine kültürel emperyalizm üzerine çalışan Prof. Dr. John Brenkman'ın danışmanlığıyla yaptığı doktora tezi çalışmasının dördüncü bölümünü özellikle bu hususa ayırarak, okutulan metinler ve kitaplar üzerinden nasıl Amerikan kimliği inşa edildiğine dikkat çeker. Beşinci bölümde ise bu kimlik inşasının tesirini tespit etmek amacıyla *Paz Marquez Benitez, Juan Cabrerros Laya* ve *Maximo Kalaw* gibi erken Amerikan sömürge döneminde önde gelen Filipinli yazarların metinlerin tahlilini yapar. Bu bakımdan Amerikan kültürel emperyalizminin tesirini örnekler ışığında göz önüne serer. Bkz. Jennifer M. McMahon, **The American Colonization of the Philippines and the Self Examination, Self-Presentation and Re-Presentation of American Identity**, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. John Brenkman, The City University of New York, 2000.

⁷⁷⁰ Buna ek olarak Batı merkezli tarih eğitimi de veriliyordu. Bkz. Glenn A. May, *"The Business of Education in the Colonial Philippines*, Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **a.g.e.**, s.152.

öncelik vermesini buna bağlıyordu⁷⁷¹. 1908'te *University of the Philippines* kuruldu⁷⁷². 1909'da endüstriyel eğitim modeli benimsendi⁷⁷³. W. C. Forbes valiliğinde, Frank White müfettişliğinde meslek eğitime ağırlık verdi. Meslek derslerinin sayısı artırıldı. 1913'te mezun olan öğrencilerin %94'ünün çeşitli meslek alanlarına yöneldiği bir neticeye ulaşıldı. Ancak ders içerikleri arz-talebe göre belirlenmediği için bir süre sonra ihtiyaç duyulmayan alanlara eleman yetiştirilmeye başlandı. Kısaca ABD'nin Filipinler'deki eğitim politikası 1899-1909 arası okuryazarlık ve vatandaşlık bilinci üzerine kuruluyken, 1909-1930 arası meslek erbabı yetiştirmek modeline geçiş yapılmıştı⁷⁷⁴.

Eğitime ilişkin yapısal sorunları üç başlık altında toplamak yerinde olacaktır. Birincisi fiziksel kısıtlılıklardan kaynaklı sorunlar, ikincisi öğretmenlerden kaynaklı sorunlar, sonuncusu ise öğrenci-aile kaynaklı sorunlardı. Fiziksel kısıtlılıklar okul binaların yetersizliği ve ulaşım kısıtlılığı olarak alt başlıklara ayrılabilir. Belediye gelirlerinin düşük olduğu yıllarda okulların finanse edilmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir. Öğretmen kaynaklı sorunlar özellikle Amerikan öğretmenlerin memnuniyetsizlikleri (maaş, çevre koşulları gibi) ve psikolojik sorunları olarak sıralanabilir. Öğrenci-aile merkezli sorunlar ise ailenin toprağa dayalı geçinmesi sebebiyle özellikle ekim-hasat zamanlarında öğrencileri okula göndermemesi örneğinden anlaşılacağı üzere öğrencinin aynı zamanda ailenin iş gücünü oluşturmasından kaynaklıydı. Bununla beraber hali hazırda din okullarına ya da özel okullara giden öğrenciler de vardı⁷⁷⁵. Öğrencilerin İngilizceyi zor bulup, katılım göstermemesi de bu kapsamda değerlendirilebilir. Filipinli öğretmenlerin İngilizceyi yeterince bilmemesi sebebiyle öğrenciler

⁷⁷¹ Öğrenciler ziraat, sanayi başta olmak üzere pek çok zanaat üzerine eğitim almaktaydılar. Öğretmenler aynı zamanda bölgenin müfettişiydi. Özellikle Amerikan öğretmenler okulun bulunduğu bölge hakkında önemli bilgileri vilayete iletmekten sorumluydu. Daha detaylı bilgi için bkz. Glen A. May, **a.g.m.**, s.163, 168. "The Philippine Teacher" eğitime ilişkin faaliyetler hakkında bilgiler paylaşan süreli bir yayındı. Meslek eğitimi için daha detaylı bilgi için bkz. "The Industrial Work", **The Philippine Teacher**, Cilt 2, No. 2, 1905. Forbes ekonomik olarak ayakta durabilen, kendi kendine yeten bir sömürge diğer sömürge pratikleri için kolay bütçe ayırabilir düşüncesinde olduğu için, takımadanın bir noktasından diğer noktasın ulaşılır kılma yolunu öncelik verdi. Forbes'un düşüncesi için Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.36-38.

⁷⁷² Üniversitenin kurulması sömürge bürokrasisinin insan ihtiyacını karşılamak, sosyoekonomik seçkin sınıf olan ilustrado yerine yeni bir aydınlar sınıfı oluşturmak amaçlıydı. Bkz. Allan Punzalen Isaac, **a.g.e.**, s.10.

⁷⁷³ Bu dönemde Filipinlilere bir meslek öğretmek ve iş ahlakı kazandırmak amaçlanıyordu. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.201.

⁷⁷⁴ BIA, **Philippine Commission, 1914**, s.312-314. Ayrıca belirtmekte fayda var ki endüstri eğitiminin bir diğer amacı Filipinler'in pirince dayalı tarım ekonomisini pirinçle sınırlamayıp, diğer tarım ürünlerinin de yetiştirilmesini teşvik ediyorlardı. Özellikle farklı tarım ürünlerinin yetiştirilmesine dair eğitim veriliyordu. Bu ürünlerin başında mısır geliyordu. Özellikle sık sık meydana gelen kıtlıklar sebebiyle farklı ürünlerin yetiştirilmesi önemli görülüyordu. Glenn May, 1924'te endüstri eğitimi öğrencisinin dokuz yüz bini aştığından söz eder. Bkz. Glenn A. May, "The Business of Education in the Colonial Philippines", Alfred McCoy, Francisco A. Scarano (Ed.), **a.g.e.**, s.151, 158.

⁷⁷⁵ Komisyon raporlarında bu okullar *rival school* olarak adlandırılmaktaydı.

de dili öğrenmede sorun yaşadılar. Ayrıca sınıf atlama oranları hiçbir müfettişin döneminde iç açıcı düzeye ulaşmadı⁷⁷⁶. Filipinler’de, Britanya ve Hollanda sömürgelerine kıyasla kayıt düzeyinin oldukça yüksek olduğu göze çarpar⁷⁷⁷.

Sömürge idarelerinde eğitimin iki temel amacı vardır. Birincisi idareci-idare edilen arasındaki yabancılığı ortadan kaldırmak suretiyle sömürge pratiklerinin azami verime ulaşmasını sağlamak, ikincisi sömürgede görev alabilecek yerli kökenli memurlar yetiştirmek ve böylece kendi kendini idare edebilen bir idarî yapı kurmak şeklinde sıralanabilir. Sömürge pratiklerinin merkezden çevreye zayıfladığı önermesini yine eğitim reformu için de anmak yerinde olacaktır. Yukarıda eğitimin aksayan yönleri adı altında zikredilen bütün örnekler kırsal bölgelerde daha belirgindi⁷⁷⁸.

Eğitimle ilgili temel açmaz okuryazar (*literate*) mı yoksa meslek erbabı (*industrial*) mı yetiştirilmeli sorusu üzerine kuruluydu⁷⁷⁹. Her ne kadar Barrows döneminde ikisinin de bir arada olduğu bir model uygulanmaya koyulsa da bütçe ve nitelikli eleman yetersizliğine bağlı olarak sistem verimli işlemedi. Barrows seçkin sınıfın gücünü kırıp, vatandaşlık bilincine sahip bireyler yetiştirmeye öncelik vermişti. White ise meslek eğitimi ve vatandaşlık bilincinden ziyade bireylerin pratik hayata hazırlandığı bir model benimsedi⁷⁸⁰. Ana dili İngilizce olan öğretmen sayısının kısıtlı olması sebebiyle dil eğitimi istenen sonucu vermedi. 1925’te Monroe Komisyonu’nun yaptığı teftiş sonucu mezun olan öğrencilerin büyük çoğunluğunu pratik hayatta İngilizce kullanamayacak durumda olduğunu raporladılar. Bu şüphesiz Filipinli öğretmenlerin hizmet içi eğitimin yetersiz kalması ve eğitim kadrosunun Filipinli öğretmenlere bel bağlamasıyla ilişkiliydi. Amerikan sömürgesinde eğitim hususuna ilişkin önemli bir çalışma kaleme alan Mary Suzuki de bu noktada eğitim için fiziksel imkânlar yaratılması konusunda sömürgecinin başarılı olduğunu ancak başarısızlığın müfredat kaynaklı olduğunu, okulların demokratik dönüşümdeki rolünün doğru anlaşılmadığını aktarır⁷⁸¹. Eğitim sistemi okuryazar

⁷⁷⁶ Her ne kadar temel sorunlar olarak sıraladığımız bu meseleler haricinde kiliselerin okulları tutumunu da bu başlık altında belirtmekte fayda var. Özellikle papazların ailelerin kararlarında belirleyici olduğu durumlarda bu ciddi bir katılım zafiyeti meydana getirmekteydi. Glenn A. May, **a.g.m.**, s.167.

⁷⁷⁷ Burma’da ve Hollanda Hindistan’ın da kayıt düzeyi %1-2 seyrindeyken, Filipinler’de bu oran %7-8 seyrindeydi (1907). Bkz. Clive Whitehead, *Education in British Colonial Dependencies, 1919-39: A Re-Appraisal*, **Comparative Education**, 17. Cilt, No. 1, Mart, 1981. s.71-80.

⁷⁷⁸ Örnekleme gerekirse Ambos Camarines, Samar, Albay, Sorsogon gibi otoritenin daha zayıf olduğu çevre vilayetlerde din adamları ailelerin tercihlerinde daha belirleyici rol oynamaktaydı. Bkz. Glenn A. May, **a.g.m.**, s.153, 154.

⁷⁷⁹ Bu noktada okuryazarlık kavramının yalnızca okuma yazma bilen kişi değil, vatandaşlık bilincine sahip kişi olarak algılanmalıdır.

⁷⁸⁰ Ancak bu komisyonun denetiminin artığı W. C. Forbes dönemine denk geldiği için bu model Forbes’un çabaları ile yürürlüğe koyuldu. Forbes valiliğinde büroların işlerine merkez tarafından daha çok müdahil olunuyordu.

⁷⁸¹ Mary B. Suzuki, **a.g.t.**, s.3.

Filipinli yetiştirmekte başarısız oldu. Ayrıca meslek okullarının 1913 sonrası pratik ihtiyaçlara göre eleman yetiştirmekten uzak olması başka bir başarısızlığı daha doğurdu. Bu başarısızlık özellikle teori ve pratik arasındaki derin boşluktan kaynaklanıyordu. Bütçe kaynaklı sorunları bir kenara bırakacak olursak nitelendirdiğimiz derin boşluğun sebebi ‘‘yabancılık’’ ve daha da önemlisi bu yabancılığın idare tarafından doğru okunamaması, doğru reaksiyon gösterilmemesiydi. Oldukça çok yönlü olan bu yabancılığın okunamaması iddiamız ders kitaplarının, okuma metinlerinin, öğretmenlerin, sınıflandırma ve sınıf atlama metotlarının tamamen Amerikan zihniyet süzgecinden geçerek eğitim sistemine dahil olmasıyla alakalıydı. Öğrencilerin vaziyeti göre değil de Amerikan zihniyetine göre geliştirilen model kaçınılmaz biçimde kısıtlılıkları da beraberinde getirmişti. Bu durum ise Amerikan istisnâcılığının açık bir örneğiydi. Zira bu istisnâcılık Amerikan zihniyetinin üstünlüğü beraberinde su götürmez biçimde ‘‘kabul görürlüğünü’’ de içeriyordu. Neticede Amerikan sömürge idaresi Filipinler’de ne okuryazar ne de meslek erbabı yetiştirmekte başarılı oldu.

2.6.Ekonomik Faaliyetler: Dönüşümün İkincil Söylemi

Filipinler’in sömürgeleştirilmesinde ticarî yayılma önemli bir yere sahipti. Asya Amerikan yatırımcılar için kârlı bir pazar olarak görülüyordu. *Philippine Tariff* ile özellikle şeker ve tütün ürünlerine ticaretini ABD-Filipinler arası sınırlandıran set inşa edildi. Açık Kapı Siyaseti (*Open Door Policy*) doğrultusunda Amerikan ürünlerinin Asya pazarına gümrüksüz ticarî imkân tanındı. Haliyle pek çok üretici yeni ticarî alana entegre olup, kârlı çıkabildi⁷⁸². Savaş, Filipin ekonomisini yıpratmış, toprağa dayalı geçinen halkı kargaşaya sürüklemişti. Altı yıllık savaş, tarım arazilerini yok etmiş ve halkı topraksız bırakmıştı. Savaşın ortalarında, bir sığır vebası salgını ortaya çıktı ve büyükbaş hayvanların yaklaşık %90’ını öldürdü. Tarımın çöküşü, Filipinliler arasında kitlesel ölçekte yetersiz beslenme ve hastalığı da beraberinde getirdi. Askerî idare sırasında uygulanan yer değiştirme siyaseti, tüm kasaba ve köyleri harap etmişti. 1902 ile 1904 yılları arasında ortaya çıkan kolera salgını bir felaketi daha beraberinde getirdi. Tahmini çeyrek milyon Filipinli öldü ve çoğu Manila ve diğer büyük şehir merkezinde

⁷⁸² Türkkaya Ataöv, **Amerikan Emperyalizmi: Doğuşu ve Gelişimi**, İleri Yayınları, İstanbul. 2007. s.172. Ayrıca bkz. Bonifacio S. Salamanca, **a.g.t.**, s.230. Kongre’nin Filipinler’deki gümrük vergilerini doğrudan düzenlemesinde oynadığı rolü açığa vuran bir çalışma için bkz. Pedro E. Abelarde, **American Tariff Policy Towards the Philippines, 1898-1946**, King’s Crown Press, New York, 1947. Açık Kapı Siyaseti kapsamında gelişen sömürgeciliğin *Jim Crow* Yasaları kapsamında güney eyaletleri üzerinden bir karşılaştırmasının yapıldığı, *transnasyonal* olanla *intranasyonal* olanın bir arada okunmasına ilişkin bir doktora tezi için bkz. Gary Helm Darden, **The Dawn of the ‘Open Door’ World: The United States and the Origins of Globalization in East Asia and the American South**, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Lloyd C. Gardner, The State University of New Jersey, 2005.

olmak üzere pek çok sakin yerlerinden edildi⁷⁸³. Komisyon böyle bir bilanço sonrası idareyi devralmıştı. Çok geçmeden reçete uygulamaya koyuldu. ABD'nin başından beri Filipinler'de uygulamak istediği siyaset yerel ekonomik gücün, potansiyel üretimin gücünün etkin kullanımını mümkün kılmak ve kendi kendini idare eden bir sömürge modelinin ortaya çıkmasıydı. Bölgenin üretim kapasitesinin denetim altına alınması lisanslandırma ve vergilendirme faaliyetleri ile gerçekleştirildi⁷⁸⁴. Altyapı faaliyetleri ekonomik faaliyetlerin gelişmesi ve sömürge'nin kendi kendine yeter hale gelmesi bakımından önemliydi⁷⁸⁵. Zira altyapı Filipinler'in üretim potansiyelinin ticaretle bütünleştirilmesi anlamını taşımaktaydı. Buna bağlı olarak öncelikle ulaşım zafiyetleri ortadan kaldırılacaktı. Limanlar ve üretim noktaları arasındaki ulaşılabilirliğin malî bir kalkınmayı da beraberinde getireceği düşünülmekteydi⁷⁸⁶. Üretim potansiyelini artırmak maksatlı plantasyonlar kuruldu. Ardından kapitalist düzen için maddî ve manevî altyapı meydana getirilecekti.

İspanya idaresi sırasında Çinli tüccarlara getirilen kısıtlamalar da bu dönemde kaldırıldı ve pek çok Çinli tüccar Manila'nın dışında da üretim ticaret faaliyetleri yürütmeye başladı. İthalat-ihracatta ve yatırım miktarında Amerikan tüccarlardan ve iş adamlarından sonra ikinci sırada Çinli tüccarlar ve iş adamları gelmekteydi. Bu bakımdan Çinli yatırımcılar Filipinler'in iktisadî kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Yalnızca ekonomik olarak varlık göstermekle kalmayıp pek çok sektörde tekelleşmişlerdir. Ancak şunu da belirtmekte fayda var ki ABD ve Filipinlilerin özellikle 1920 sonrası Çinli yatırımcıların Filipinler'deki hızla artan gücünü kırmak için de 1921 Muhasebe Kanunu (*Book-keeping Act of 1921*), Manila Belediye Kurulu

⁷⁸³ Paul Kramer, **The Pragmatic Empire: U.S. Anthropology and Colonial Politics in the Occupied Philippines**, Doktora Tezi, Princeton University, 1998. s.133. Ayrıca bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.170.

⁷⁸⁴ Birkaç örnek düzenleme büyükbaş hayvanlar ve kereste hakkında verilebilir. Bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol IV**, s.261-267. (Act No. 1147). Bkz. BIA, **a.g.r.**, s.268-277. (Act No. 1148).

⁷⁸⁵ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.7. Ayrıca 23 Kasım 1900 tarihli kararla Filipin Adaları'nda hizmet veren bütün bankalar Filipin Adaları Hazine sorumlusuna rapor vermekle yükümlendirildi. BIA, **a.g.r.**, (Acts 1-263), s.81. (Act No. 52). Bu bakımdan Moro Eyaleti'ndeki ticarî potansiyelinde Filipinler ile bütünleştirilmesine yönelik adımlarda da atıldı. Sulu'daki ürünler Filipinler sularına Amerikan bayrağı ile gümrük vergisi alınmadan taşınabilecekti. BIA, **a.g.r.** (Acts 1-263), s.119. (Act No. 72). Savaş sırasında pek çok kamu binası tahrip edilmiş veya yıkılmıştı. Özellikle kamu hizmetlerinin işlerini yürütebilmesi için yeniden onarılması gerekiyordu. Bu sebeple Kamu Binalarının İnşası ve Mimarlığı Bürosu kurulmuştu. Başına Edgar K. Bourne atanmıştı. Özellikle okullarının inşasına hız kazandırılması elzem görülüyordu. BIA, **a.g.r.**, (Acts 1-263), s.131, 133.

⁷⁸⁶ Vilayetlerde görevli denetçiler gelir-gider cetvellerini valiye sunmakla görevliydi. Vilayet harcamaları valinin ve bölgeden sorumlu denetçinin imzası ile yürürlüğe koyulurdu. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.189, 190. Ayrıca gayr-i medenî sayılan toplulukların maddî kalkınmaları Hristiyan olmayan kabileler bürosunun sorumluluğu altındaydı. Büronun görevi toplulukların sosyal gelişmelerinin yolunu çizmek ve medenileşmelerini sağlamaktı. Bu yeni büro, medeniyet ve maddî refahta ilerlemelerini sağlamak için en uygulanabilir araçları belirlemeye özel bir bakış açısıyla adı, bölgeyi, nüfusu, sosyal organizasyonu, dili, inançları, tavırları ve gelenekleri öğrenmekle görevlendirildi. Bu pragmatik çalışmalara bu bakımdan farklı bir yaklaşım üretilebilir. Zira Daniel Allen doktora tezi çalışmasında bu toplulukların medenileştirilmesine yönelik çalışmaların dönüşüme uğrayıp toplulukların ekonomik kalkınması ve maddî gelişiminin öne çıktığını öne sürer. Bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.76, 77.

Talimatnamesi (*the Ordinance of the Manila Municipal Board*) ve Millî Ticaret Kanunu'nun 1939, 1945 Revizesi (*Retail Trade Nationalization Bills 1939, 1945*) gibi birtakım yasalar yürürlüğe koymuştur⁷⁸⁷. 1920'li ve 1930'lu yıllarda Çin yatırımlarının ve Filipinler-Çin ticaret yollarının en parlak olduğu dönemdir. 1930'larda Filipinlilerin millî bilincinin de artması beraberinde yerli tüccarlarında rekabete katıldılar. Aynı zamanda 1930'lu yılların ortalarından sonra Filipinler pazarından önemli bir pay olmak için Japon tüccarların bölgede etkin olacaktı. Tabii bu ticarî yayılma çok geçmeden bir askerî atılımı ve Güneydoğu Asya'da bir Japon İmparatorluğu kurma fikrine dönüşecekti⁷⁸⁸.

Sömürge idaresinin ilk yıllarında iki husus dikkate değer. Bunlardan biri arazilerin yeniden tahsisi ve diğeri özel yatırımlara teşvik etmektir. Dinî araziler Vatikan'dan satın alınıp satışa çıkarıldı. Böylece Amerikalı ve Çinli başta olmak üzere pek çok yabancı yatırımcı Filipinler'de toprak sahibi oldu.⁷⁸⁹ Arazilerin tahsisi bireysel maddî kalkınma ve özel mülkiyet esasını elzemdi. İdare, Filipinler'de ABD'de olduğu gibi *homestead* usulünü yaygınlaştırmak kanısındaydı⁷⁹⁰. Böylece seçkin sınıfın gücü bireyler arasında paylaşılacaktı. Bu siyasete bir örnek dinî arazilerin satın alınıp çiftçilere tahsis edilmesidir⁷⁹¹. Ancak arazilerin tahsisi fiziksel

⁷⁸⁷ Çok daha öncesinde Çinli göçmenlerin gelişi *Act No. 702* ile düzenlenmişti. Ayrıca bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol III**, s.459 (Act No. 702).

⁷⁸⁸ Khin Khin Myint Jensen, **The Chinese in the Philippines During the American Regime, 1898-1946**, Doktora Tezi, University of Wisconsin, 1956. s.369-373. Filipinler tarihinde Çinli göçmenlerin yeri hakkında bir başka doktora tezi çalışması için bkz. James Ronald Blaker, **The Chinese in the Philippines: A Study of Power and Change**, Doktora Tezi, Ohio State University, 1970. Bu tez Çinlilerin Filipinler'in ekonomik sistemiyle daha da bütünleşmesinin Amerikan idaresi olduğu tezini öne sürer. İlgili bölüm için bkz. James Ronald Blaker, **a.g.t.**, s.81-

⁷⁸⁹ Filipin Adaları'ndaki erken sömürge devletinin ele aldığı bir başka mesele, İspanya'nın mağlup edilmesi ardından dinî arazilerin düzenlenmesiydi. Bu arazilerin Vatikan'dan satın alınıp Filipinlilere satılması ve böylece tarım arazisi olarak kullanılabilmesinin sağlanmasıydı. Bu sebeple Roma'ya Papa XIII. Leo ile görüşmek üzere bir heyet gönderildi. Roma'daki kardinaller Paris Antlaşması'nın işaret ettiği üzere toprakların ABD'ye geçmiş olmasından doğan bu vaziyeti anladılar ancak arazilerin durumlarının kademeli biçimde düzenlenmesini talep ettiler. Zira bu durum yaklaşık beş milyon Filipinli Katolik'in kağıt üzerinde rehbersiz ve dinsiz kalmasına yol açacaktı. Vatikan'ın düşüncesi yerli din adamlarının olmadığı hiçbir kilisenin esaslı bir temele dayanmayacağı üzerineydi. Öncelikle kilisenin ve bir din adamının olmadığı dinî arazilerin el değiştirmesi talep edildi. (Fiyat konusunda uzun süre anlaşma sağlanamadı. Vatikan arazilerin satışı için on üç milyon dolar talep ederken, hükümet altı milyon teklif ediyordu. Aylar süren görüşmeler sonunda 410,000 dönümlük arazi 23 Aralık 1903'te yaklaşık yedi milyon dolara satıldı. İspanyol din adamlarının dörtte üçü gönüllü şekilde Filipinler'den ayrıldılar. Piskoposluk bölgelerinden beşte dördü Amerikalı Katolikler tarafından yönetilmeye başlandı. İspanyol piskoposlar yerini Amerikalılara bıraktı. İspanyol idaresi sırasında yerel düzeyde idareye tesir eden ve çoğu zaman bazı düzenlemelerin çıkmasını sağlayan kiliseler toprakların statüsünün değişmesinin ardından eski etkilerini kaybettiler. Amerikan idaresi altındaki topraklarda din ve devlet işleri ayrıldı. Bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol IV**, s.233 (Act No. 1120). Ayrıca bkz. Irene Calderon Torres, **The Roman Catholic Church and American Policy in the Philippines**, Yüksek Lisans Tezi, The University of Texas at El Paso, 1983. s.57-64. Bu topraklar planlandığı gibi satışa çıkarıldı. Toprak sahibi seçkinler ve Amerikan şeker üreticileri toprakların büyük çoğunluğunu satın aldılar. Dinî arazilerin önemli çoğunluğu bir nevi kapitalist ekonomiye entegre edilerek plantasyonlara dönüştürüldü. Kathleen Nabeau, **a.g.e.**, s.51.

⁷⁹⁰ BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol III**, s.740-754 (Act No. 926).

⁷⁹¹ Arazilerin tahsisinde hedef köylüler iken toprakların büyük çoğunluğu Amerikan ve Filipinli zenginlere verilmişti. Bkz. Patricio N. Abinales, Donna J. Amoroso (Ed.), **a.g.e.**, s.122.

imkanların kısıtlılığı sebebiyle verimli olamadı. Ayrıca seçkin sınıfın (*ilustrado*) ciddi bir muhalefetiyle karşılaştı. Özellikle belediyelerde, vilayet idarelerinde ve mecliste görev alan Filipinlilerin ezici çoğunluğunun seçkin sınıfa mensup olması arazi tahsisi konusunu güçleştirmekteydi. Amerikan idaresi arazilerin eşit tahsis edilmesinde başarılı olamadı. Bu durum şüphesiz seçkin sınıfın geleneksel güçlü pozisyonu ve aynı zamanda idarenin zamanla yine bu seçkin sınıfa devredilmesiyle ilişkiliydi. Çünkü toprak sahibi seçkin sınıf aynı zamanda yeni düzende Filipinler siyasetin de yürütücüleri, karar alıcıları olarak kendilerine yer edindiler.

Filipinler’de en çok yetiştirilen iki ürün şeker ve pirinçti. Şeker temel ihracat ürünüyken, pirinç ağırlıklı olarak iç tüketim için kullanılıyordu. Pirinç üretimi yeni sulama sisteminin kullanılmasıyla 1910’dan 1937 yılına kadar olan dönemde %75 oranında artış gösterdi. Yine aynı dönemde gerçekleşen nüfus artışı da benzer bir orana sahipti⁷⁹². Şeker önemli bir gelir kaynağıydı. Bu sebeple sömürge idaresi şeker üretimine yatırım yaptı. Mindoro Adası’ndaki dinî arazi statüsündeki San Jose’yi satın alarak burayı büyük bir şeker plantasyon merkezine dönüştürdü ve şeker ihracatını ikiye katladı⁷⁹³. Filipinler’in ekonomik kalkınması için özel teşebbüsün ve işletmelerin sayılarının artırıldı⁷⁹⁴. Özellikle W. C. Forbes, Britanya’nın Mısır sömürgesinde valilik yapmış Lord Cromer’in çalışmalarını inceleyerek benzer bir yöntem izledi⁷⁹⁵.

Daniel Allen Filipinler’deki idarenin ideolojik yönünün zamanla dönüşerek ekonomik niteliğin öne çıktığını söyler. Sömürgecinin ideolojik dönüşümünün karşılaştığı imkân kısıtlılıkları sebebiyle baskın söylem olan Filipinler’in dönüştürülmesi fikri yerini Filipinler’in potansiyel üretim gücünden faydalanma fikrine dönüştü. Bu anlayışın siyasal söylemdeki tezahürü ise Filipinler’in maddî kalkınmasında vücut buldu. Artık gelişim iddiası ideolojik niteliğini yitirerek ekonomik kalkınma anlamını kazandı. Sömürge idaresi ekonomik faaliyetler

⁷⁹² 1938’da nüfus 16,000,000 civarındaydı.

⁷⁹³ Filipinliler yılda 715,000 ton pirinç tüketmekteydi. Ancak toplam üretim 530,000 ton civarındaydı. Bu sebeple William Cameron Forbes, Britanya sömürgesi olan Mısır’da kullanılan sulama sistemini Filipinler’de uygulayarak üretim kapasitesini artırdı. Nehirlerin taşma dönemleri tespit edildi. Böylece diğer Asya ülkelerinde ihraç edilen pirince ihtiyaç duyulmadı. Bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.78, 82.

⁷⁹⁴ Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.140.

⁷⁹⁵ Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.69, 70. 26 Ocak 1901 tarihli yasayla işçilerin çalışma koşulları ve işçi hakları hakkında düzenleme yapıldı. Çalışma saati öğle arası hariç en az altı saat olarak belirlenmişti. Pazar günleri tatil olacaktı. Yıllık kazancı altı yüz dolar ve altında olan işçiler yılda on beş, altı yüz dolar ve bin dolar arası kazancı olan işçiler yirmi, bin dolar ve bin sekiz yüz dolar kazancı olan işçiler otuz gün, bin sekiz yüz dolar ve üstü kazancı olanlar ise otuz beş gün ücretli izne çıkma hakkına sahip oldular. Hastalık durumunda ise işçinin bağlı bulunduğu departmanın kararıyla senelik izninde artışa gidilebilecekti. BIA, **a.g.r.**, (Acts 1-263), s.131, 132. (Act No. 80). İşçiler sömürge devletinin önemli bir muhalifiydi ve ücret politikasına açıkça meydan okudular. Örneğin, işgalin ilk yılları, örgütlü emek siyasetinin doğuşuna tanık olundu. İşçiler, aynı iş için Amerika Birleşik Devletleri’nde alacaklarının aynısını talep ettiler. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.176.

üzerinden Filipinliler için siyasî bir amaç kurgulamıştı. Bu amaç özellikle Filipin milliyetçiliğinin yükselişe geçtiği süreçte sömürge idaresi tarafından bağımsızlığa engel etkenlerden biri olarak öne sürülmüştür. Bu, sömürge'nin milliyetçi talepleri siyasal alanın dışına çektiği bir ortam medyana getirmişti. Milliyetçi talepler ekonomik alana kaydırılmaktaydı. Kapitalist ekonomik düzenin alternatif bir adı olan ‘‘maddî kalkınma (*material development*)’’ ülküsü ve yetkin ekonomik altyapı bağımsızlığın elde edilmesi sürecinde bir gereklilik, zorunluluk olarak öne sürüldü. Böylece ABD ekonomik kalkınma fikrine siyasal bir anlam yüklemiştir. Bu fikri de Filipin milliyetçiliğinin bağımsızlık taleplerine karşı bir set olarak kullanmıştır⁷⁹⁶. Yukarıda değindiğimiz eğitim faaliyetlerinde meslekî eğitimin öne çıkması da bu öneriyle örtüşür niteliktedir. 1910'dan sonra meslek erbabı yetiştirme siyasetine önem verilmesi benzer bir anlam taşır. Bir başka ifadeyle ideolojik dönüşümün kısıtlılığı Filipinler'in sömürge olarak tutulması amacı ve anlamını yeniden kurgulamaya itmiştir. Bu yeniden kurgulanma ise maddî kalkınma fikrinde vücut bulmuştur.

2.7.Kendi Kendine Yeten Sömürge: Vergilendirme

Sömürge idaresinde vergilendirme siyaseti merkezileşmiş bir vergi sistemi oluşturmak üzerine kuruluydu. Vergilendirme esasında sömürge'nin kendi bütçesini oluşturabilmesi bakımından önemli bir yere sahipti. Manila'daki sömürge hazinesi bütün vilayet ve belediye düzeyinde toplanan vergilerden %65 oranında pay almakta, kalan dilim ise vilayet ve belediye hazinelerinde yerel bütçelere ayrılmak üzere tahsis edilmekteydi⁷⁹⁷. Sömürge idaresindeki vergileri en genel haliyle beşe ayırmak yerinde olacaktır. Vergiler toprak, gayrimenkul, mal varlığı vergileri, *cedula* (baş vergisi) vergisi, yol vergileri, belediye lisans ve patent vergileri şeklinde sıralanabilir. Bütün bu vergiler vilayet ve belediyeler tarafından toplanmaktaydı. Yalnızca gümrük vergileri (*tariff*) Ekonomik Bakanlığı'na bağlı Gümrük Bürosu tarafından toplanmaktaydı⁷⁹⁸.

⁷⁹⁶ ABD ekonomik politikası iş ve serbest girişim (*business/free enterprise*) yaklaşımı üzerine kuruluydu. Bkz. Bonifacio S. Salamanca, **a.g.t.**, s.227. Ayrıca bkz. Paul A. Kramer, **a.g.e.**, s.287, 288. Ayrıca bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.2-5.

⁷⁹⁷ Patricio N. Abinales, **a.g.e.**, s.138. Vergiler merkezî, vilayet ve belediye hükümetleri düzeyinde tahsil edilmekteydi. Yolların yapımı ve okulların kurulması, geliştirilmesi için bütçe ayrıldı. Vergiler ve gümrük gelirleri bir yıl içerisinde %67 artış gösterdi. Bir yıl için (1901) örnek cetvel (USD); Gümrük: 5,682,265. Posta: 18,000. Vergi: 522,844. Diğer: 545,600. El Koyulmuş Miktar: 34,772. Toplam: 6,803,482 şeklindedir. Filipinler'de en yüksek gelir payı gümrük gelirlerinden gelmekteydi. Onu vergiler takip etmekteydi. Bkz. BIA, **Philippine Commission I**, App. BB, Office of Treasurer, s.1-7

⁷⁹⁸ BIA, **a.g.r.**, (Act 1-263), s. (Act No. 133/Section 27-35). Ayrıca bkz. BIA, **a.g.r.**, (Act 264-424), s.99, 100 (Act No. 320/Section 1). Ayrıca bkz. Bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, Vol IV**, s.319 (Act No. 1189).

Amerika Birleşik Devletleri'nin veya Filipin Adaları Hükümeti'nin mülkü haricinde bütün arazilerden, gayr-ı menkulden *ad valorem* (değerine göre) vergi alınacaktı. Aylık vergi miktarları vergiye tabi olanın bedelinin yüzde birlik diliminin minimum ölçekte çeyreği, maksimum ölçekte yarısı olarak belirlenmişti. Toplanan vergiler belediye hazinesi aktarılıyor ve bölgedeki kamu harcamaları için kullanılıyordu. Belediyelerin diğer vergi kaynaklarını imtiyazlar ve kiralar oluşturuyordu. İmtiyazlar ve kiralar pek çok konu başlığını içermekteydi. Balıkçılık, büyükbaş hayvancılık, vapur işletmeciliği, at çiftlikleri, pazarlar, kesimhaneler, hamamlar ve mezarlıklar bu ücretlere tabi alanlar ve uğraşlardı. Belediye ayrıca bazı etkinliklere ve ticarethanelere lisans sağlayarak da gelir ediyordu. Lisansa tabi olan etkinlikler; tiyatro gösterileri, bilardo salonları, at yarışları, sirkler, köpek barındırmak, horoz dövüşü, kamu taşımacılığı, alkollü içecek satışı, kafe, restoran, otel, han, pansiyon şeklindeydi. Tekerlekli araçlar da vergiye tabiydi. Tekerlek ebatlarına göre araçlardan yılda iki ila beş Meksika doları vergi alınmaktaydı. Araçlardan alınan vergiler yolların bakımı ve tamirata için kullanılacaktı. Hazinesin doğru ve adil kullanımını belediye başkanının sorumluluğuydu. İlk yıllarda belediye bütçesi özellikle eğitim ve altyapıya harcanmıştı. Pek çok okul inşa edilmiş, yollar, köprüler ve kanalizasyon sistemleri yapılmıştı⁷⁹⁹.

Sömürge idaresinin ilk yıllarında vergilendirmeye ilişkin karşılaştığı mesele yukarıda da bahsedildiği üzere eyaletler arasında eşit bir vergi sistemi sağlanamamış olmasıydı. Bu durum haliyle sivil yönetime kademeli geçiş yapılmasına bağlıydı. Buna ek olarak ticaret yapan kumpanyalar arasında da eşit bir vergilendirme yapılamamıştı⁸⁰⁰. Ayrıca hüviyet vergisi dediğimiz *cedula* da eşit biçimde uygulanmamaktaydı. Bir peso miktarındaki vergiyi köylünün ödemesi varlıklı bir Filipinlinin otuz beş peso ödemesine denkti. Bu durum ciddi bir eşitsizliğe sebep olmuştu⁸⁰¹.

Belediye idarelerine otonomi tanındığından belediye başkanları ve kabinesi çoğunlukla Filipinlilerden meydana geliyordu. Bu sebeple Filipinliler halktan fazladan vergi topluyordu. Belediye idaresinde en dikkat çekici sorun vergilendirmeye ilişkin yolsuzluklardı. Amerikan yetkililer bunu yolsuzluk olarak değerlendirse de aslında bu Filipinlilerin eski geleneklerini uygulamaya devam etmelerinden kaynaklanmaktaydı. Amerikan idarî geleneğinde olmayan ödemeler, vergi adıyla halktan toplanmaktaydı. Bu Filipinliler ve Amerikalılar arasındaki otorite tanımının ve bu tanıma bağlı olarak idare eden ve edilen arasındaki bağın farklılığından

⁷⁹⁹ Julian Go, *a.g.t.*, s.148.

⁸⁰⁰ Daniel R. Allen, *a.g.t.*, s.127, 128. Filipinler'de yirminci asrın başlarında en büyük ticaret gelirini *Compania General de Tabacos de Filipinas* adlı tütün kumpanyası sağlamaktaydı.

⁸⁰¹ Patricio N. Abinales, Donna J. Amoroso (Ed.), *a.g.e.*, s.122, 123.

kaynaklanmaktaydı⁸⁰². Haksız ve nispetten fazla toplanan bu vergiler halkı sömürge idaresinin her döneminde müşkül durumda bırakmıştı. Kendi kendine yeten bir sömürge için önemli bir bütçe kaynağı olan vergiler toplansa da sömürgecinin masraflarını karşılamaya yeterli olmadığından pek çok reform bir öncelik sırasına dizilerek yapılmıştı. Yukarıda incelediğimiz eğitim ve yol yapma ikilemi bu hususa örnek olarak verilebilir.

2.8.Medenî Bedenler: Sağlık Hizmetleri

Sağlık hizmetlerinin ideolojik bir çerçevede geliştiğini, medenîleştirme misyonunun bir parçası olduğunu iddia etmek yerinde olacaktır. Bu iddia Amerikan zihniyetinin Filipinli bedeni nasıl gördüğüyle bağlantılıydı. Anlayışa göre Filipinli beden salgın hastalıkların kaynağıydı. Medenî bir Filipinli hijyen bilincine sahip olmalıydı. Sömürgelerde sağlık aynı zamanda önemli bir meşruiyet alanıydı. 1901’de Sağlık Kurulu (*Board of Health*) bu bağlamda kurulmuştu. Kurul halk sağlığı, karantina hizmeti ve Denizci Hastanesi’nden (*Marine Hospital*) meydana gelmekteydi. 1905-1914 arasında Dr. Victor Heiser’in idaresinde çiçek hastalığı, veba ve kolera gibi salgın hastalıklarla mücadele yürütüldü. Köylerin, (*barangay*), evlerin ve çevrenin hijyen koşulları denetim altına alındı. Özellikle tüketim ürünlerinin denetimine önem verildi⁸⁰³.

Salgın hastalıklarla mücadele kurulun esas faaliyet alanıydı denilebilir. Zira Heiser’a göre İspanyol döneminden bu yana takımadanın ticarî faaliyetlerinin önünde en büyük engel sıklıkla ortaya çıkan salgın hastalıklardı. Ayrıca salgın hastalıklarla mücadelenin nüfus artışını ve beraberinde iş gücünü getireceğini öne sürmekteydi ve bu konuda haksız sayılmazdı⁸⁰⁴. Salgın hastalıklar Filipinler’in iktisadî gelişiminde oldukça belirleyiciydi. Salgın hastalıklarla mücadelede başarılı olundu. 1920’den sonra kurul çocuk ölümleriyle mücadeleye yoğunluk vermeye başladı. Özellikle annelerin bilinçlendirilmesi, taze süt dağıtımı, yetersiz beslenme gibi meselelerin önüne geçilmesi amaçlandı. Çocuk ölümleri kolera, dizanteri ve beriberi hastalıklarına bağlı olarak geliyordu. Kabile dilleri dahil olmak üzere pek çok dile çevrilen broşürlerle anneler çocukların beslenmesi ve bakımı konusunda bilgilendirildi. Sağlık programları büyük oranda anneler, çocukları ve hamile kadınları hedefleyen içeriklere sahipti. Bu çabalar elle tutulur neticeleri de beraberinde getirdi. Çocuk ölüm oranları düştü. Ancak bu

⁸⁰² Julian Go Filipinliler otorite anlayışını *razon* kavramı ile açıklar. Bu kavram halkın idareciye karşı ömür boyunca borçlu olma durumunu işaret eder. Julian Go III, **a.g.t.**, s.181.

⁸⁰³ Filipinler’de salgın hastalıklara son verilmesi elzem bir uğraştı. Sağlık Kurulu’nun pratikleri yalnızca iyimser bir eğilim değil Filipinler’deki Amerikan vatandaşların sağlığını korumak motivasyonu da içeriyordu. Bkz. BIA, **a.g.r.**, s.69. (Act No. 307). Sağlık bürolarının ve memurların yetkileri hakkında bkz. BIA, **Acts of Philippine Commission, VI**, s.230-233 (Act No. 1487). Ayrıca bkz. Bkz. Stefanie S. Bator, **a.g.t.**, s.59-61. Tüketim ürünleri hakkında düzenleme için ayrıca bkz. . BIA, **Acts of Philippine Commission, VII**, s.170-188 (Act No. 1656).

⁸⁰⁴ Victor George Heiser, **An American Doctor’s Odyssey: Adventures in Forty-Five Countries**, W. W. Norton, 1936. s.36-38.

yalnızca idarenin çabaları sonucu değil, *Mary Johnson Hospital*, *Young Men's Christian Assocations* ve *Young Women's Christian Assocation* gibi sivil toplum örgütlerinin desteğiyle gerçekleşti. Bu örgütler vilayetlerde görev yapan hemşirelere eğitim de vermekteydiler⁸⁰⁵. Sağlık koşullarının iyileştirilmesi ve halka temizlik bilincinin kazandırılmasında öğretmenler sorumlu tutuldu. Öğretmenler görev yaptıkları bölgedeki halkı sağlık ve temizlik konusunda aydınlatmakla, aksayan yönleri de merkeze bildirmekle yükümlüydü⁸⁰⁶. Sağlık programlarının yürütücüleri kadınlardı. Sağlıklı bedenler yetiştirilmesinden kadınlar sorumlu tutulmuştu⁸⁰⁷.

Filipinleştirme sürecinde yasama gücü büyük ölçüde Filipinler'in eline geçmiş, Filipinliler seçme-seçilme, yasama gibi pratikleri deneyimlemişlerdi. Ancak buna rağmen bağımsızlığa hazır olmadıkları düşünölmekteydi. Leonard Wood bağımsızlığı sekteye uğratan unsurun Filipinler'de kamu sağlığı olduğunu öne sürmekteydi⁸⁰⁸. Sağlık sisteminin kendi kendine idare edebilecek bir ülke için çok geride olduğunu, yeni doğan ölümlerinin çokluğunu özellikle de 1912 sonrası Filipinleştirme sürecinin buna yol açtığı düşünölmekteydi. 1921'deki yorum 1898-1912 arasındaki dönemi Amerikan pratiklerinin en verimli olduğu dönem olduğu üzerineydi. Ancak 1912 sonrası bürokrasideki Filipinli oranı arttıkça hem sağlık hem de eğitim sisteminin buna bağlı olarak çöktüğü düşünölmekteydi⁸⁰⁹. Açıkça burada sağlık ve medeniyet arasında bir bağ kurulmuştu. Ölüm oranları, hijyen koşulları gibi verilerle "ulusal ilerleme" arasında bir bağ kurulmuştu. Sağlık Bürosu ve pek çok özel kuruluşun desteğiyle yeniden bir reform programı başlatıldı. *Rockefeller* Kurumu'nun da finans desteğiyle başlatılan bu program sağlıklı bedenler ve sağlıklı medeniyet mottosuyla yürürlüğe koyuldu⁸¹⁰.

⁸⁰⁵ YMCA ve YWCA kuruluşları hala faaliyet yürütmektedir.

⁸⁰⁶ Stefanie S. Bator, **a.g.t.**, s.65.

⁸⁰⁷ Stefanie S. Bator, **a.g.t.**, s.165, 166.

⁸⁰⁸ Michael Allen Seager kamu sağlığına yönelik yapılan reformların bir kolonyal kontrol biçimi olduğundan söz eder. Michael Allen Seager, **a.g.t.**, s.381. Laura Briggs iktidar, tıp ve meşruiyet (*power-medicine-legitimacy*) kavramlarının birlikte okumasını yapar. Kendisinin kamu sağlığı bürokrasisi (*public health bureaucracy*) olarak nitelendirdiği kamu sağlığına yönelik kayıtların kolonyal kontrol maksadıyla kullanımı ve aynı zamanda sağlık hizmeti yoluyla idareye meşruiyet sağlaması hakkında bir değerlendirme için ayrıca bkz. Laura Briggs, **Reproducing Empire: Race, Sex, Science and U.S. Imperialism in Puerto Rico**, University of California Press, London, 2002, s.26-28.

⁸⁰⁹ Stefanie S. Bator, **a.g.t.**, s.125, 126.

⁸¹⁰ Stefanie S. Bator'un sağlıklı bedenlerin inşası olarak söz ettiği husus, Michael Allen Seager'in doktora tezinde "hastalıklı mekânın yeniden kurgusu" ifadesinde karşılık bulur. İkisinin de söz ettiği husus ırkçı bir altyapı üzerine kurulan Filipinlileri hastalık kaynağı olarak gören görüştür. Bkz. Michael Allen Seager, **a.g.t.**, s.215-218. " Stefanie S. Bator, **a.g.t.**, s.127.

3. SÖMÜRGE DEN BAĞIMSIZLIĞA

3.1. Filipin Ulusal Meclisi'nin (*Philippine National Assembly*) Kuruluşu

Sivil idare yeni kurulurken *Philippine Bill of 1902* ile meclisin kuruluşu iki şarta bağlanmıştı. Birincisi Filipinler'de tam sükûnet (*complete peace*) sağlanması, ikincisi ise takımda genelinde bir nüfus sayımıydı. Bu şartlar sağlandığında meclisin de faaliyete geçeceği belirtilmişti. Nüfus sayımı tamamlandı ve Taft tarafından tam sükûnet hali ilan edildi⁸¹¹.

Filipin Ulusal Meclisi (*Philippine National Assembly*) *Philippine Organic Act* beraberinde zaten kurulmuştu. Ancak sömürge genelinde bir nüfus sayımı ve sükûnet hali beraberinde meclis etkinliğine 16 Ekim 1907 tarihinde başladı. Ulusal Meclis *lower house* statüsünde olduğundan daha çok danışma meclisi olarak faaliyet yürütmekteydi. 30 Temmuz 1907 tarihinde sömürge genelinde vekillik seçimleri düzenlendi. Mecliste toplam seksen vekil yer alacaktı. 16 Ekim 1907'de Sergio Osmeña meclis sözcüsü, Manuel L. Quezon çoğunluğun lideri (*majority leader*), Vicente Singson azınlığın lideri (*minority leader*) olarak seçildi. Milliyetçi Parti'den (*Nacionalistas*) 58 vekil, İlerici Parti'den (*Progresistas*) on altı vekil ve altı bağımsız vekil seçilmişti⁸¹². İlk vekillik seçimlerinde seçilenlerin yarısından çoğu 1890'larda *Katipunan* çatısı altında İspanyol idaresine karşı mücadele eden özgürlükçü kesimdi. Yani İspanyol idaresi sırasında etkin olan siyasal seçkinler Amerikan idaresinde de etkindi. Tabi bu siyasal seçkinlerin çoğunluğun toprak sahibi olduğunu, geriye kalanlarının da tüccar, doktor,

⁸¹¹ Kathleen Nadeau, **The History of the Philippines**, Greenwood Press, Westport, 2008. s.54. Vekiller nüfusun yalnızca %3'ünün oyuyla belirlenmişti. Bu durum oy kullanma niteliği için belirlenen kriterlerle ilişkiliydi. Oy kullananların pek çoğu okuryazar, bir başka deyişle seçkin sınıfa mensup kimselerdi. Salamanca, kısıtlı seçmen kitlesi üzerinden aslında siyasî vaziyetin pek değişikliğe uğramadığından, yine seçkinciliğin ön planda olduğundan söz eder. Bonifacio S. Salamanca, **a.g.t.**, s. 124, 125.

⁸¹² Milliyetçi Parti'nin seçilmesi Filipinler'in bağımsızlık taleplerinin bir göstergesi şeklinde yorumlanabilir. Milliyetçi Parti'nin acil bir bağımsızlık talebi vardı. ABD hem Federalistler hem de daha bağımsızlık odaklı milliyetçilerle (*Nacionalistas*) olabildiğince uyumlu olmaya çabaladı. Milliyetçiler çoğunluktu. 1907 ve 1910 arasında milliyetçiler geniş kitlelere yayılınca Federalistler ise *Progresistas* adını alıp, bir değişikliğe gittiler. Milliyetçi Parti Filipin Meclisi'nde 30 Haziran 1907'de elli sekiz koltuk alarak birinci parti konumundaydı. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.128. Milliyetçi Parti kendini Filipinler (Malolos) Cumhuriyeti'nin bir devamı olarak görmekteydi. Bkz. Patricia N. Abinales, Donna J. Amoroso, **a.g.e.**, s.127 Milliyetçilerin ABD ile iş birliğine muhalif olarak siyasi kazanım elde etmek yolunu izlediler. 1909'a gelindiğinde, halk meclisin Filipin halkının meşru temsilcisi olarak anılması taleplerinde bulunmaktaydı. Osmeña bu sebeple "siyasal eğitim" sürecine son verilmesini ve bağımsızlığın sağlanmasında ısrarını artırdı. 1914 sonrası milliyetçiler arasından acil bağımsızlık talep eden ve milliyetçilerin bağımsızlık talebinde yeterince istekli olmadığından şikâyet eden bir grup ayrılarak *Tercerista Partisi*'ni kurdu. Milliyetçilerin önemli liderlerinden Manuel Quezon bağımsızlık istiyordu ancak iktisadî olarak ayakta durabilen bir Filipinler için henüz şartların oluşmadığı kanısındaydı. Ayrıca Japonya tehdidini de göz önünde bulunduruyordu. Stefanie S. Bator, **a.g.t.**, s.71. Bkz. Paul Hutchcroft, *Colonial Masters, National Politics, and Provincial Lords: Central Authority and Local Autonomy in the American Philippines, 1900-1913*, **The Journal of Asian Studies**, 59. Cilt, No. 2, Mayıs, 2000. s.277-300. Ayrıca bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.86. Ayrıca bkz. Carl H. Lande, *Parties and Politics in the Philippines*, **Asian Survey**, 8. Cilt, No. 9, Eylül, 1968. s.725-747. Ayrıca bkz. . BIA, **Acts of Philippine Commission, VII**, s.49-79 (Act No. 1582).

avukat, gazeteci olduklarını belirtmekte fayda var⁸¹³. Her ne kadar meclisler yerel otoritelerin siyasî pozisyon elde ettiği bir mecra olarak karşımıza çıksa da bu durum çeşitli bölgelerdeki seçkinlerin ilk defa bir arada bulunduğu bir ortam hazırlamıştı. Bu bakımdan meclis Filipinler'in birbirinden bağımsız seçkinlerini bir araya getirmiş, sosyal entegrasyonlarını sağlamıştı. Bu sebeple meclis Filipinler'in uluslaşma sürecinde birleştirici olmak, bilinçli bir yönetici sınıf oluşturmak noktasında önemli bir yere sahiptir⁸¹⁴.

Filipin Komisyonu senato (*upper house*) statüsündeydi⁸¹⁵. Bu sebeple ulusal meclisin taleplerini veto hakkını saklı bulunduruyordu. 1907-1913 arası meclisin komisyona önerdiği yasa tasarısının yarısı ancak onay almıştı⁸¹⁶. Bu bakımdan ulusal meclis idarî yapının işlevsel birimi olmaktan ziyade demokrasi eğitiminin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır⁸¹⁷. Meclis deneyimi ile Filipinliler kendi kendilerini yönetme becerisini, yasama deneyimini, seçme ve seçilme hakkını kazanacaklar, hatta yasalarla yerel idarelerde bir takım istedik değişikliklere yol açabileceklerdi. Süreç deneyim ve sorumluluk bilinci kazandırmak maksatlıydı. Bu sistem kademeli bir otonomiye öngörmekteydi. Amerikan gözetimi altında zamanla artan otonomi bir noktadan sonra idarenin Filipinler'e devredilmesiyle son bulacaktı⁸¹⁸.

3.2. Seçkin Sınıf ve Filipinleştirme Siyaseti

Sömürge idaresinin etkililiği şüphesiz bütün yerleşim yerlerine tesir etmekten geçiyordu. İdarî pratiklerin verimliliği bir bakımdan mekândan haberdar olmak ve tesir etmekle ilişkiliydi. Ancak bu tesir bölgeye bir memur atamak ve ona çeşitli sorumluluklar yüklemekten geçmiyordu. İdare edilen ve idareci arasındaki yabancılaşma daima bu tesiri zayıf kılıyordu. Ayrıca bunun için pek çok nitelikli memur da gerekliydi. Sömürge idareleri bunun üstesinden gelmek, yerleşim yerlerinden bilgi akışı sağlamak ve oralara tesir etmek için genellikle yerel

⁸¹³ Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.77, 131. Ayrıca bkz. Julian Go III, **a.g.t.**, s.90. Ayrıca seçime de yüz bini biraz aşkın kişi oy vermek üzere katılmıştı.

⁸¹⁴ Patricio N. Abinales bunu önde gelen Filipin tarihçilerinden biri olan Bonifacio Salamanca'dan aktarır. Salamanca'ya göre meclis siyasi sosyal entegrasyonda ve buna bağlı olarak ulus inşasında önemli bir enstrümandır. Bkz. Patricio N. Abinales, **a.g.e.**, s.137.

⁸¹⁵ Meclis sömürge valisinin çağrısı olmadığı sürece üç ayda bir toplanacaktı. Vali her iki meclisten çıkan kararın üçte iki kabulü olmadığı sürece veto hakkını saklı bulunduruyordu. Kongre ise çoğunluğa bakılmaksızın bütün kararları iptal etme hakkını sahip olacaktı. Böylece Kongre Filipin Adaları'ndaki idareye doğrudan müdahil olma hakkına sahipti.

⁸¹⁶ Camillus Gott bu istatistiğin meclisin yasama tecrübesinin zayıf olduğuyla açıklarken, Patricio N. Abinales ise bu durumun sömürge valilerinin otorite tesis etmek amacıyla veto yetkilerini kullanmalarıyla açıklar. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.132. Ayrıca bkz. Patricio N. Abinales, **a.g.e.**, s.139.

⁸¹⁷ Sol H. Gwekoh, **Manuel L. Quezon, His Life and Career: A Philippine President Biography**, University Publishing Company, 1948. s.75.

⁸¹⁸ Julian Go III, **a.g.t.**, s.65, 66.

otoritelerin güçlerinden faydalanma yolunu izlemekteydi. Yerel düzeydeki geleneksel otorite merkezî idarenin otoritesi ile bütünleşmekte ve bu otoriteler birer sömürge temsilcisine (*colonial agent*) dönüşmekteydi. Moro Eyaleti incelemesinde gördüğümüz üzere Amerikan idaresi aşiret reislerinin geleneksel otoritesini kullanarak “mekâna” tesir edebilmişti. Filipinler’in her bölgesinde, köyden kente geniş bir coğrafyada varlığını sürdüren otorite figürü *principal* denilen seçkin ve varlıklı sınıftı. Ancak bu yapı aynı zamanda güçlü bir denetim gücüne de ihtiyaç duymaktaydı. Zira merkezî yapıyla bütünleşen geleneksel örgütlenmelerin yapı içerisinde kendi geleneksel otoritelerini korumaları, Salamanca’nın deyimiyle ‘*oyunu kendi kurallarına göre oynama*’ ihtimali de söz konusuydu⁸¹⁹. İdarenin ilk yıllarında *fiesta* siyaseti denilen iş birliğine dayalı ritüellerinin düzenlenmesi seçkinlerle tanışık olmak maksatlıydı. Bunların bir kısmı halka açık, bir kısmı balo, tören gibi kapalı etkinlikler halinde yapılmaktaydı⁸²⁰.

Seçkin sınıf *ilustrado* ve *principal* olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. *Ilustrado* entelektüel, eğitilmiş sınıf iken *principal* toprağa dayalı üretim yapan kesimdir. Bu kesim genellikle birbiri ile içe içe olup Filipinler’in seçkin sınıfını oluştururdu. Bu aileler geniş bir alana yayılan plantasyonlar kurmuşlardı. Köylüler ise bu plantasyonlarda çalışarak geçimlerini sağlamaktaydılar. Bu sosyal örgütlenme kasike (*cacique* ya da *caciquismo*) sistemi olarak da adlandırılmaktaydı⁸²¹. Sömürgecinin *ilustrado* siyaseti, Moro Eyaleti’nde Müslüman aşiret reisleri üzerinden nüfusun kontrolü siyasetiyle benzerlik gösterir. Hem aşiret reisleri örneğinde hem de seçkin zümre örneğinde görüldüğü üzere sömürge idaresi kitleleri kontrol edebilmek için yerel otoritelerin gücünden faydalanma yoluna gitmişti⁸²². Çünkü yerel otorite ve halk

⁸¹⁹ Bonifacio S. Salamanca, **The Filipino Reaction to American Rule, 1901-1913**, Doktora Tezi, Yale University, 1965. s.103, 104.

⁸²⁰ Amerikalılar ve seçkin Filipinliler tarafından düzenlenen balolar, danslar ve törenler gibi daha pek çoğu kapalı olarak gerçekleştirildi. Kramer, bu etkinliklerin savaş sonrası etkisizleştirme amacıyla yapıldığını öne sürer ve seçkin siyasetinin (*ilustrado*) başlangıcı olarak değerlendirir. Bu siyaset aynı zamanda “sömürgeci kardeşlik” mecazıyla da okunabilirdi. Haliyle idarenin *fraternalist* bir yönü de vardı. Bu siyaset iki soruyu beraberinde getirdi. Birincisi idareye Filipinler’in katılımının ne ölçüde sınırlandırılacağıydı. İkincisi ise idarenin ne kadar süreceği idi. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.186, 191, 200.

⁸²¹ Julian Go III, **a.g.t.**, s.86. Bu örgütlenmenin kendi yapısını büyük ölçüde koruyarak sömürge idaresiyle bütünleşmesi ve varlığını sürdürmesi hakkında bir makale için bkz. Paul D. Hutschcroft, Joel Rocamora, **Strong Demands and Weak Institutions: The Origins and Evolution of the Democratic Deficit in the Philippines** **Journal of East Asian Studies**, 3. Cilt, No. 2, Mayıs-Ağustos, 2003, s.259-292. Bu husus hakkında bir çalışma için bkz. John Sidel, **Capital, Coercion, and Crime Bossism in the Philippines**, Stanford University Press, 1999.

⁸²² Seçkin sınıf arasında Amerikan idaresinin bağımsız Filipinler için yerinde bir adım olacağını düşünenler de bulunmaktaydı. Bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.173. Bu bağlamda Bonifacio Salamanca’nın hatırlattığı üzere seçkinlerin idareyle bütünleşmesi yalnızca Amerikan siyasetinin bir neticesi değil, aynı zamanda kökü 1880’lere uzanan Filipinler’deki değişimdi. 1880-1900 arası Filipinler, Propaganda Hareketi önderliğinde zaten bir dönüşüm geçirmekteydi. Hem bu liberal deneyimle hem de savaş sebebiyle çöküntüye uğrayan bir ülke idare ile bütünleşme yolu izlemişti. Bkz. Bonifacio Salamanca, **a.g.t.**, s.96.

arasındaki bağ yalnız ideolojik ya da geleneksel değil, aynı zamanda ekonomikti. Toprağa dayalı geçinen halkın ekonomik istikrarı bu zengin toprak sahibi yerel otoritelere bağlıydı⁸²³. Etkisizleştirme siyasetinin bir başka örneği toprak kanunlarıydı. William Howard Taft halkın toprak sahibi olmasını destekliyor, böylece topraksız ve idaresi zor halkın toprak sahibi ve sadık kitlelere dönüştürülmesini amaçlıyordu. Ancak bu siyaset uzun vadede başarılı olamadı⁸²⁴.

İdarenin uygun bir yönetim meydana getirebilmesi için belirlediği ilke Filipinli seçkinlerin tanınması ve iş birliğiydi sağlanmasıydı. Bu bakımdan, istikrarı garantilemenin en iyi yolu, idarî yapının büyük bir bölümünü olan belediyeleri Filipinlilere teslim etmektir. Ayrıca bu demokrasinin yerel yönetimlerden başlayıp kazanılabileceği inancından da kaynaklanmaktaydı⁸²⁵. Buna ek olarak bu paylaşım yeni sömürge devletinin seçkin sınıfa ‘serf değil kardeş’ olduklarını başarılı bir şekilde göstermesiydi. Bu da seçkinlerin belediye düzeyindeki yeni idarî yapıya yerleşmesi anlamına geliyordu⁸²⁶.

Her kültür kendi idarî geleneğini geliştirir⁸²⁷. Filipinler’de kendine has, yerel düzeyde geleneksel bir siyasî kültür hakimdi. Bu kültür üç asırlık İspanya idaresi boyunca sürmüştü. Julian Go’nun da ifade ettiği üzere geleneksel siyasî kültür üst idarî yapılarla bütünleşip kendi varlığını sürdürüyordu. Amerikan idaresi sırasında da Filipinler’de siyasî elit yerel düzeydeki otoriteleri koruyacak, Amerikan kurumları ile bütünleşerek özgün bir gelenek yerleştireceklerdi⁸²⁸.

⁸²³ Julian Go doktora tezi çalışmasında halkın seçkin sınıfın topraklarında ömür boyu çalıştığı *cacique* düzenini kliyalizm-istemcilik (clientalism) kavramıyla niteler. Bkz. Julian Go, **a.g.t.**, s.103.

⁸²⁴ Her ne kadar halkın toprak sahibi olması siyaseti desteklense de bu siyaset uzun vadede yeterince başarılı olamadı. Toprak dağıtımındaki eşitsizlikler, yerel otoritelerin direnci ve daha da önemlisi plantasyon tarımının ticarî tarım için daha uygun bir yöntem olması gibi sebepler bu siyasetin uygulanabilirliğini zayıflattı. Böylece sömürge idaresindeki temel siyaset plantasyonlar üzerinden tarım siyasetine döndü. Bu siyasetin Filipinler’in gelişmesi için en ideal yöntem olduğu kabul edildi. Theresa Ventura, *From Small Farms to Progressive Plantations: The Trajectory of Land Reform in the American Colonial Philippines, 1900–1916*, **Agricultural History**, 90. Cilt, No. 4. Sonbahar, 2016. s.459-483.

⁸²⁵ Demokrasi ve yerel yönetimler arasındaki ilişki için bkz. Robert T. Gannett, Jr., *Tocqueville and Local Government: Distinguishing Democracy's Second Track*, **The Review of Politics**, Cambridge University Press, 67. Cilt, No. 4, Sonbahar, 2005. s.721-736.

⁸²⁶ Paul Kramer, **a.g.e.**, s.171, 172.

⁸²⁷ Leonardo Morlino, Dirk Berg-Schlosser, Bertrand Badie, **Political Science: Global Perspective**, SAGE, 2017. s.69, 70.

⁸²⁸ Julian Go, seçkin sınıfın ABD’nin demokrasi (*democracy*) ve kendi kendini idare (*self-rule*) tezlerini yerel kavramlar ışığında yeniden ürettiklerini öne sürer. ABD kendi seçim sistemini seçkin sınıfa tanıtarak çoğunluğun oyunun belirleyici olduğu demokratik düzeni yerleştirmek kaygısındayken, seçkin sınıf seçim sistemini kendi geleneksel otoritesini sürdüreceği biçimde kullanmayı tercih etti. Go’nun tabiriyle seçkin sınıf yeni oyunu bildiği kurallara göre oynamayı tercih etti. Bir nevi yeni modeli tamamiyle benimsemek yerine yerelleştirme/ehilleştirme (*domestication*) yoluna gitti. Bkz. Julian Go III, **a.g.t.**, s.2-4, 8, 46.

Seçkinlerin desteklendiği siyaset büyük ölçüde Taft'ın valilik döneminin ile koşut seyrediyor. 1904'te valiliğe Luke E. Wright'ın gelmesiyle bu siyaset de etkisini yitirir. Wright seçkinlerin idarede kademeli biçimde kadrolaşması ve demokratik öğrenme sürecine dahil olmaları aksine daha fazla Amerikan memurun yerleştirilmesinden yana siyaset izledi. Allen'in tabiriyle Wright seçkinleri yabancılaştıran bir siyaset gütmüştü. Bunun sebebi ise seçkinlerin siyasî kadroları kendi çıkarları lehine kullanma alışkanlıklarıydı. Esasında bu durum yukarıda belirttiğimiz otonomi sağlanan bölgelerin siyasî yapının otorite alanının dışına çıkma eğilimi göstermeleriyle ilişkiydi. Taft'ın “*halka sirayet edemiyoruz*” kaygısının, Wright'ın siyasetindeki yansımaları daha fazla Amerikan kadrolaşması, kamu hizmetindeki Filipinli sayısını azaltmaktı. Bu dönem bir merkezileşmeyi de beraberinde getirdi. Kolluk kuvvetlerinin aşırılığa kaçan davranışları, bir baskı unsuruna dönüşmeleri de bu döneme tekabül eder. Filipin Meclisi'nin kurulması bir başka dönüşümü hazırlar⁸²⁹. Meclisin kurulması ve valiliğe James Francis Smith'in gelmesinin ardından 16 Ekim 1907'de Filipinli seçkinler *Nacionalistas* ve *Federalistas* partilerinde örgütlenip mecliste vekillik pozisyonu gelerek, önemli siyasî güç elde ettiler. Ancak okuryazar kesimin oy kullanma hakkına sahip olması meclise de seçkin sınıfın ve varlıklı kimselerin vekil olarak yerleştiği bir düzeni beraberinde getirmişti⁸³⁰. Meclisin kurulması sonrası Filipinleşme siyaseti izlendi ve yasama gücü kademeli şekilde Filipinlilere devredilmeye başladı. Sömürge idaresi seçkinleri gözetir nitelikteydi. Gerek meclisteki çoğunluk gerekse yerel yönetimlerin idaresinde seçkinler önemli bir role sahipti⁸³¹. Camillus Gott doktora tezi çalışmasında öne sürdüğü şekliyle ABD Filipinler'e demokrasi değil, seçkinli-oligarşi demokrasisi getirmiştir⁸³².

3.3.1912 Seçimi ve 1916 Jones Bill

ABD'de 5 Kasım 1912'de Woodrow Wilson'un başkan seçilmesi ve demokratların iktidara gelmesi Filipinler siyasetini de farklı bir raya oturttu⁸³³. Senatörler açıkça Filipinler'de idarenin yerleşmesini talep etmekteydiler. Artık *upper house* statüsündeki yasama gücünün seçimle belirlenen ulusal mecliste olmasını, komisyonun yalnızca danışma meclisi statüsünde

⁸²⁹ Julian Go seçkin sınıfın ABD'yi İngiliz sömürgelerinde olduğu gibi ilk aşamada bir hami devlet (*protectorate*) olarak görmekteydi. Bkz. Julian Go, *a.g.t.*, s.316.

⁸³⁰ Daniel R. Allen, *a.g.t.*, s.83-85.

⁸³¹ Bonifacio S. Salamanca, *a.g.t.*, s.10.

⁸³² Rev. Camillus Gott, *a.g.t.*, s.138.

⁸³³ 1912'de Woodrow Wilson'un başkan seçilmesinin ardından Francis Burton Harrison sömürge valiliği görevine getirildi. Ardından Filipinleştirme (*Filipinization*) süreci başladı. Yönetim kademesindeki Amerikan vatandaşı sayısı düşürülerek, Filipinlilere ağırlık verildi. 1919'da Amerikalıların oranı %6'a kadar düşürüldü. Bkz. Stefanie S. Bator, *a.g.t.*, s.71.

bulunmasını istemekteydiler⁸³⁴. Bu reçeteyi beş yıl içinde Filipinler'in bağımsızlığını elde etmesi takip edecekti. Bu istekler 29 Ağustos 1916'da yürürlüğe koyulan *Jones Bill* ile yerine getirildi. Bu yasa aynı zamanda *Philippine Autonomy Act* olarak da anılmaktaydı ve Filipinleşme sürecine resmiyet kazandırması bakımından önem taşıyordu. Böylece Filipinler Komisyonu'nun yetkisi sonlandırıldı ve Filipinler'in idaresi için Filipin Senatosu teşkil edildi. Bu yasa tasarısı idarenin yapısında önemli değişikliklere yol açtı. Artık siyaset geliştirme (*policy making*), bütçe hazırlama gibi temel kontrol unsurları büyük ölçüde Filipinlilere geçmişti. Halk oyuyla seçilen ikili meclis sistemi tatbik edildi. Başkan hala genel valinin atamasını yapıyordu ancak yasama gücü meclise geçti. Bu düzenlemenin bağımsızlığa geçiş sürecini hızlandıracağı düşünülmekteydi. Bu da Vali Francis Burton Harrison'ın idaresiyle sağlanacaktı. 1913-1921 yılları arasında Harrison idaresinde, yönetimdeki Amerikalı oranı yüzde yirmi dokuzdan yüzde dörde düştü⁸³⁵. Ayrıca Amerikan endüstrisi yerine yerli iktisat anlayışını benimsendi. Harrison millî iktisadın bağımsızlığın hazırlayıcısı olacağını düşünmekteydi. Yine bu dönemde özel statüdeki vilayetlerdeki askerî idarelere son verildi ve bu bölgelerde de Filipinleşme siyaseti izlendi. Haliyle bu durum Müslümanların muhalefeti ile karşılaştı. Mindanao ve Sulu'daki yürütme Filipinlilerin kontrolünde *Department of Mindanao and Sulu* birimine devredildi. Müslümanlar da meclise davet edildi ve siyasî yapıda arabulucu bir statüde bulundular. Bunun asıl anlamı Müslümanları da Frank W. Carpenter idaresiyle Filipinleşme siyasetiyle bütünleştirebilmek, Mindanao ve Sulu üzerindeki yasama yetkisini Filipin Meclisi'ne devretmekti⁸³⁶.

Jones Yasası ile Filipinler Anayasası da meydana getirildi ve ilk defa idarî istikrar sağlandığında ABD'nin Filipinler'i bağımsızlığını tanıyacağı beyanı resmîyete döküldü.

⁸³⁴ 1912'de Woodrow Wilson'ın başkan seçilmesi, hem dış politikanın Cumhuriyetçiliğinden Demokratik denetimine geçişi hem de Filipin Komisyonu ile Ulusal Meclis arasındaki ilişkide önemli bir değişikliği işaret etti. Wilson tarafından Genel Vali olarak atanan Francis Burton Harrison Filipin Komisyonu'nda Filipinli çoğunluğun ağır bastığı düzene geçiş yaptı. Buna ek olarak, bu dönem Harrison yerel halkın ada ve vilayet hükümetinde istihdamı yoluyla, kamu hizmetine Filipinli bir tabanın oluşması ve kadrolaşmasında önemli bir artışa da işaret etti. Demokrat Parti'nin Filipinler'in bağımsızlığı hakkında daha ılımlı görüşleri daha yapıcı bir süreci işaret etti. Temsilciler Meclisi, Ada İşleri Komite Başkanı William A. Jones, Filipinler için bir bağımsızlık tasarısı önerdi. Filipinli seçkinlerin bağımsızlığa verdikleri açık destek belirgin olsa da ABD'deki siyasî güçlerin Kongre'de desteği olmadan bağımsızlık güçtü. Filipin Yasama Meclisininin 1918 ile 1935 yılları arasındaki kararlarını incelerken en çok öne çıkan iki konu, Amerika Birleşik Devletleri'nden bağımsızlık arzusu ve Filipin ihracat gelirlerini artırmak isteğiyle ABD gümrük yasalarının düzenlenmesi ve birtakım imtiyazlar elde etmekte. Bkz. Daniel R. Allen, *a.g.t.*, s. 86-93.

⁸³⁵ Buna ek olarak 1912 sonrası dokuz üyeli Filipin Komisyonu'ndaki üyelerin beşinin de Filipinli olması kararlaştırıldı. Patricio Abinales oranının yüzde dörde düştüğünü söyler. 1913'te 147'si üst düzey pozisyonda olmak üzere toplam 2,623 Amerikalı görev yaparken, 1919'da 58 Amerikalı üst düzey görevde olmak üzere 702 memur görevliydi. Bkz. Patricio N. Abinales, *a.g.e.*, s.140. Nadeau ise 1912'de idarede görevli Filipinli sayısı 6,033 iken, 1921'de 13,240'a çıktığını aktarır. Bkz. Kathleen Nadeau, *a.g.e.*, s.56.

⁸³⁶ Patricio N. Abinales, *a.g.e.*, s.140.

Yasama gücü büyük ölçüde meclise geçti. Yalnızca Hristiyan olmayan toplulukları temsilen iki delege vali tarafından atanıyordu⁸³⁷. Ancak Wilson ve Harrison'un erken bağımsızlık için bu çabalarının neticesi 1920 Amerikan seçimiyle ortaya çıkacaktı. 1920'de gelen Cumhuriyetçi zafer 1912'den bu yana uygulanan siyaseti tersine çevirecekti⁸³⁸. William Hamel çalışmasında Wilson'un Filipinler'in bağımsızlığını işaret eden bu yasaya onay vermesinin en önemli sebebinin Wilson'un ABD'nin dünyada pek çok devlete demokratik model olabileceğini göstermek olduğunu öne sürer. Böylece Filipinler emsalinde olduğu gibi ABD'nin kurtarıcı, yol gösterici (*redeemer*) bir devlet olduğu argümanını açığa vurmak niyetinde olduğu öne sürülür⁸³⁹.

3.4.1921: Sömürünün Revizyonu

Warren G. Harding'in 4 Mart 1921'de başkan seçilmesinin ardından bağımsızlık süreci sekteye uğradı. Başkan Filipinleşme sürecini terse çevirip, yeniden bir sömürgeleştirme sürecinin başlamasına öncülük etti. Moro Eyaleti'nde valilik yapmış, katı biçimde Amerikan ideallerinin Müslümanlara dayatılmasında rol alan Leonard Wood Filipinler valiliğe getirilmesi de bu siyasetin bir sonucuydu⁸⁴⁰. 1921'de Wood ve önceki vali Forbes'un liderlik ettiği bir komisyon takımadanın bağımsızlığa ne kadar hazır olduğuna ilişkin bir rapor düzenledi. 1921 Kasım'ında Wood-Forbes raporu adıyla yayınlanan bu rapor Filipinler'in bağımsızlığa henüz hazır olmadığını öne sürmekteydi. Şüphesiz bu rapor bağımsızlık sürecini sekteye uğramasını anlamını taşıyordu. Bu noktada yukarıda sözünü ettiğimiz Filipinler'in sonu gelmeyen bir ideale hapsedildiği ve bunun süreç içerisinde sömürünün temel dinamiği haline geldiğini hatırlamak gerekir⁸⁴¹. Filipinli milliyetçi cephede ise bağımsızlığın verilmesi bir "geriye dönüş" olarak yorumlanmaktaydı⁸⁴².

Leonard Wood 1921 sonrası baskıcı bir idare tesis etti. Özellikle Amerikan yatırımcıları destekleyici tutum sergileyerek Harrison dönemi uygulanan iktisatta millileşme girişimlerinin aleyhine bir yol izlemeyi tercih etti. Siyasî atamalar, yasama faaliyetlerine ve bütçe düzenlemelerine karşı veto yetkisini sonuna kadar kullanarak valinin yasama gücünü yeniden

⁸³⁷ Kathleen Nadeau, **a.g.e.**, s.56.

⁸³⁸ Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.157.

⁸³⁹ William Christopher Hamel, **Race and Responsible Government: Woodrow Wilson and the Philippines**, Doktora Tezi, Michigan State University, 2002. s.281.

⁸⁴⁰ Leonard Wood Amerikan sömürgeciliğinin en somut örneği bir başka deyişle epitomu (*epitome*) olarak kabul edilir. Bkz. Michel Onarato, *The Philippines Between 1929 and 1946*, **Philippine Studies**, 13. Cilt, No. 4, Ateneo de Manila University 1965. s.864.

⁸⁴¹ Allan Punzalen Isaac, **a.g.e.**, s.33.

⁸⁴² Stefanie S. Bator, **a.g.t.**, s.123, 124.

tesis etme yolunu izledi. Müslümanların idaresi de kontrolün Amerikalı memurlarda olduğu yasama bürolarına (*Executive agencies*) devredilerek Harrison döneminde izlenen siyasetin tersi yürürlüğe koyuldu⁸⁴³. Her ne kadar Wood'un valiliği merkezileşme siyasetinin baskın olduğu bir süreç olsa da Nadeau Wood, söz konusu baskıcı tutumunun Filipin milli bilincin yerleşmesine katkıda bulunduğunu öne sürer⁸⁴⁴.

Filipinler'in mevcut vaziyetini değerlendirmek için gönderilen komisyon kamu hizmetlerini, hükümetin işleyişini, eğitimi, ziraat faaliyetlerini ve sağlık hizmetlerini denetledi⁸⁴⁵. Rapor Filipinler'in bağımsızlığa hazır olmadığını, Filipinler'e öz yönetimin verilmesinin ABD itibarını zedeleyebileceğini vurguluyordu. W. C. Forbes'a göre Filipinleştirme sürecinde idare Filipinliler devredilmiş ve daha da önemlisi yeterli denetim yapılmamıştı. Bu sebeple idare yozlaşmış, etkililiğini yitirmişti. Ekonomik kaynaklar verimsiz kullanılmaktaydı. 1912 öncesi yapılan yolların bakımları aksatılmıştı. Temel sorun eldeki iş gücünün yönlendirilmesi ve denetlenmesiydi. İdarî kadrolara yerleşen Filipinlilerin bu gerekliliği sağlamadıkları düşünülmektedir. Komisyona göre bu durum ancak Amerikan otoritesinin yeniden tesisi ile giderilebilirdi. Bu bakımdan tablonun vaziyetinin sorumluluğu ABD'ye değil, Filipinleştirme sürecinde kadrolaşan ve görev bilincine sahip olmayan Filipinlilere yüklenmişti⁸⁴⁶. Sonuç itibariyle demokratik vesayet süreci devam edecek, Filipinlilere demokratik gelenek beraberinde ekonomik idare, sağlık hizmetleri, liyakat esasına dayalı atama gibi konular yeniden öğretilecekti. Bu aynı zamanda kadrolardaki Filipinleştirme sürecinin sekteye uğraması manasını da taşıyordu.

⁸⁴³ 1924'te, Filipinler'de özyönetimin tesisine ilişkin şartların durumunu ele alan *Report 709* hazırlandı. Kongre tarafından hazırlanan bu rapor çeşitli araştırmacıların Filipinler'deki vaziyet hakkında bulgularından oluşuyordu. Bu bulgular arasında Filipinler'in bağımsızlığını sekteye uğratan birincil unsur tek bir ulusal dilin yaratılmasındaki başarısızlıktı. Kongre dil bilincini millet olabilmenin ön koşulu olarak öne sürmekteydi. Filipinler'de yaşayan 11 milyon kişiden bir buçuk milyon kişi İngilizce konuşmakta, 800.000 kişi de İspanyolca konuşmaktaydı ve geriye kalan yaklaşık 9 milyon ise yaklaşık 87 farklı lehçeyi konuşmaktaydı. Bu durum, çoğunluğun bağımsızlığın ve ulus olmanın kısa vadede imkânsız olduğunu iddia edilmesine neden oldu ve "Dil birliği ulusal güvenlik için şarttır." söylemi öne çıktı ve Filipinler'in bağımsızlığını sekteye uğrattı. Özellikle Japonya'nın bölgeyi tehdit eden güç olmasına da bir başka önem arz eden sebepti Superintendent of Documents, **Monthly Catalogue, United States Public Documents**, 343. Sayı, Washington, Mayıs, 1924. s.706. Okur yazar nüfusun 1924'te %53'e çıkması idarenin önemli başarıları arasında gösterilebilir. Ayrıca bkz. Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.91. Ayrıca bkz. Patricio N. Abinales, **a.g.e.**, s.144.

⁸⁴⁴ Bu dönemde Filipinler'deki Anayasa Mahkemesi başkanı Jose Abad Santos Leonard Wood'un bağımsızlık karşıtı katı idaresine karşı çıkanlar arasında önde gelen şahsiyetti. Bağımsızlık sürecinde Manuel Quezon ile adı anılması gereken önemli bir kişiydi. Commonwealth idaresinde başkan vekilliği görevini de yerine getirdi. Japonya'nın işgali sırasında yemin etmeyi reddettiği için infaz edildi. Artemio R. Guillerme, *Abad Santos, Jose*, **a.g.s.**, s.17, 18. Ayrıca bkz. Kathleen Nadeau, **a.g.e.**, s.56

⁸⁴⁵ Komisyon Manila'dan başlayarak diğer vilayetleri ve çeşitli köyleri beş ilâ sekiz aylık bir süreç içerisinde denetlemeyi planlıyordu. Toplam kırk sekiz vilayetten kırk yedisi denetlendi. 23 Ağustos 1921'de denetim tamamlandı.

⁸⁴⁶ Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.170, 171.

Wood'un valiliği bir hususa açıklık getirir. Sömürge idaresi ABD'deki iktidar değişikliklerinden etkilenmişti. Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti arasındaki rekabet sömürge siyasetine yön vermekteydi. Tabii bu durum aynı zamanda sömürge tartışmasının ABD'deki siyasette önemli bir belirleyici olduğunu da göstermektedir. Anlaşıldığı üzere Filipinler'in bağımsızlığının getireceği sonuçlar, Amerikan medeniyetinin üstünlüğü düşüncesiyle iç içe geçmişti. Şayet bağımsızlığı elde eden Filipinler baskıcı bir rejime dönüşecek olursa bu Amerikan medeniyetinin başarısızlığı olarak görüleceğinden, bağımsızlığa geçiş süreci daima Amerikan medeniyetinin yanılmazlığı mottosunun zarar görmemesi kaygısıyla işlenmişti. Öyle görünüyor ki Allan Punzalen ve Paul Kramer'in tespit ettiği 'bağımsızlığa hapis' tam olarak bu sonu gelmeyen ideale ilişkiydi.

3.5.İki Buhran Arası Sömürü: 1929 Buhranı ve Küba Şekeri

1929 Krizi'nin en ciddi tesirini ABD hissetmişti ve etki İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar tesirini sürdürdü⁸⁴⁷. Kriz bağımsızlık tartışmalarını yeniden gündeme getirdi. Muhalefet artık ABD'nin okyanus ötesi toprakları hakkında yaptığı eleştiriler daha gürültülü hale gelmişti. Filipinler, muhalefet cephesi tarafından ekstra yük olarak değerlendiriyordu. Yirminci yüzyıl başlarında sömürgecilğe karşı gelişen *Anti-Imperialist League* muhalefeti bir nevi yeniden canlanmıştı. ABD'deki bu muhalefetin farkında olan Filipinli milliyetçiler de eş zamanlı bir muhalefet yürüttüler. Bu sebeplerde ötürü kimi tarihçiler 1929 yılı ve ekonomik krizi Filipinler'in bağımsızlığına 1916 Jones Yasası'ndan daha fazla tesir ettiğini öne sürerler. Bir bakımdan 1929 sonrası Amerikan sömürge siyasetinin kendine özgü niteliğinin ortadan kalktığı ve giderek Britanya ve Hollanda sömürgeleriyle benzeştiği gözlemlenmektedir⁸⁴⁸.

Senatör Arthur H. Vandenberg ve kongre üyesi Harold Knutson yeni bağımsızlık yasa tasarısını gündeme taşıdı. Bu girişim arkasında iki ticarî gücün de desteğini almaktaydı. Bunlar Küba'daki şeker üreticileri ve ucuz iş gücünden şikayetçi olan sendikalar. Bu tasarı yurtiçindeki şeker üreticilerinin, sendikacıların ve birtakım şirketlerin de lobi desteğiyle gerçekleşmişti. Özellikle Küba'da şeker plantasyonları bulunan üreticiler yatırımlarını

⁸⁴⁷ Daniel F. Doeppers, *Metropolitan Manila in the Great Depression: Crisis for Whom*, *The Journal of Asian Studies*, 50. Cilt, No. 3, Ağustos, 1991. s.511-535.

⁸⁴⁸ Theodore Friend, *Between Two Empires: The Ordeal of the Philippines, 1929-1946*, Yale University Press, New Haven, 1965. Sömürge hususunda benzeşme ekonomik menfaatin korunduğu bir *de-kolonizasyon* üzerinedir. Sömürge modelleri hakkında bkz. David Johnson, *British Models of Colonial Governance: Adam Smith and John Bruce on the Cape Colony*, *The Eighteenth Century*, 51. Cilt, No.1/2, University of Pennsylvania Press, İlkbahar/Yaz, 2010. s.103-127. Hollanda sömürgeciliği hakkında bkz. Gert Oostindie, Bert Paasman, *Dutch Attitudes towards Colonial Empires, Indigenous Cultures, and Slaves*, *Eighteenth-Century Studies*, The Johns Hopkins University Press, 31. Cilt, No. 3, İlkbahar, 1998. s.349-355.

kurtarmak için ciddi bir muhalefet oluşturarak bağımsızlığa destek verdiler. Küba'daki yalnızca şeker üreticilerin yatırımları Filipinler'deki bütün Amerikan yatırımlarından daha büyüktü⁸⁴⁹.

Bağımsızlığın verilmesi Filipinler'in demokrasiye hazır oluşları veya Filipinler'deki şartların gayet iyi olmasından ileri gelmemekteydi. ABD'nin kaygısı Asya'da yükselen bir güç olarak ortaya çıkan Japonya'ya karşı koyabilmek ve kendi içindeki keskin muhalefeti azaltabilmektir⁸⁵⁰.

Şeker üreticileri dışında bir başka grup da bağımsızlığa destek vermekteydi. Onlar da Filipinler'den gelen ucuz iş gücüne karşı olan sendikalardı. Kriz ucuz iş gücüne talebi beraberinde getirmiş ve işsizliğe sebep olmuştu. Özellikle tarım alanında işsizlik Filipinler'den gelen tarım işçilerinin sektörde yer edinmesine bağlanmaktaydı. Özellikle California, Oregon ve Washington gibi Pasifik kıyı eyaletindeki yerel sendikalar bu duruma muhaliflerdi. Bununla beraber kısık bir ses de güvenlik kaygısını dile getiren bir gruptan çıkmaktaydı. Kongre'de Filipinler'den Hawaii'ye çekilmenin gerekli olduğunu dile getiren bu grup Japonya ile olası bir savaştan endişe etmekteydi. Özellikle Mukden Olayı (*Mukden Incident*) olarak bilinen Japonya'nın Mançurya işgali sonrası yayılma siyasetini açıkça belli eden Japonya'nın Filipinler'e saldıracağı tahmin edilmekteydi. Ancak Japonya'nın yayılma emellerini kabul eden ancak çekilmenin daha agresif bir yayılma getireceğinden endişe eden başka bir görüş de söz konusuydu⁸⁵¹.

Öyle görünüyor ki sömürge idaresinin ortaya çıkışı ve son buluşu iki ekonomik buhranın tesirleri ile doğrudan bağlantılıydı. 1890 Ekonomik Buhranı ile 1929 Ekonomik Buhranı sömürgeci bir devlet olma ve sömürgecilikten çekilmeye kararlarının belirleyicisi olmuştu. Filipinler'deki sömürge idaresinin kaderi bu iki ekonomik buhranın tesirlerinin etkilenmişti. Tabii şunu da belirtmekte fayda var ki ekonomik buhranlar hem sömürgeciliğe adım atma hem de çekilme kararlarının tek sebebi değil ancak önemli belirleyicileriydi. Kanaatimizce bu

⁸⁴⁹ Filipinler'deki şeker vergiye tabi olmadan 1912 sonrası da yıllık tonaj sınırına takılmadan ABD'ye ihraç ediliyordu. Bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.197, 198. Ayrıca 1932-1933 yıllarının 1898-1899 yılları ile pek çok açıdan benzeştiği, iki dönemde dış politikadaki çarpıcı değişimi çağrıştırdığı söylenir. Theodore Friend, *American Interests and Philippine Independence, 1929-1933*, **Philippines Studies**, 11. Cilt, No. 4, 1963. s.505. Bununla birlikte, Amerikan sendikaları ve bazı çıkar grupları, Filipinli göçmenleri bir tehdit olarak gördü. Bu tehdit Büyük Buhran ile birleşince Kaliforniya'daki bazı şiddet vakaları gözlemlendi. Küba, Porto Riko, Hawaii ve ABD'deki şeker üreticileri Filipin bağımsızlığını ve beraberinde gelecek gümrük düzenlemeleri yönelik lobi faaliyeti yürüttü. Bu durum Tydings-McDuffie Yasası'nın önünü açtı. Bu yasanın nihai hedefi, on yıllık bir süre içinde Filipinler'e bağımsızlık sağlamaktı. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.94, 398.

⁸⁵⁰ Mariano Casuga Apilado, **a.g.t.**, s.464.

⁸⁵¹ Tydings-McDuffie Yasası'nın Senato'da oylanması ve Başkan Franklin Roosevelt'in de onayıyla Commonwealth hükümeti kuruldu. Bağımsızlığa giden yolda önemli figürler olan Quezon Filipinler'in ilk başbakanı, Osmeña ise yardımcısı oldu. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.199, 200.

vaziyet aynı zamanda ABD'deki kapitalist ekonomik düzenin ve menfaat sahiplerinin dış politikadaki meselelere yön vermek konusundaki hassas konumlarına da ayrıca dikkat çekmesi bakımından önem taşımaktadır.

3.6.Commonwealth Dönemi (1934-1946)

1933'te Filipinler'in bağımsızlığı için faaliyet yürüten, Filipinlilerin sesini ABD'de duyuran Senatör Frank Murphy'nin Franklin D. Roosevelt tarafından Filipinler valiliğini getirilmesi şüphesiz bağımsızlık için atılan en ciddi adımlarından biriydi. Frank Murphy 1933-1936'a kadar görevde kaldı. Bağımsızlık süreci için pek çok somut adım onun döneminde atıldı. Filipinler'e bağımsızlık tarihi veren ilk yasa tasarısı olan *Hawes-Cutting Bill* bunun örneğidir. 17 Ocak 1934'te Kongre'de kabul edilmiştir ve on yıl sonra Filipinler'in tam bağımsız bir devlet olacağı tescillenmişti. Yasa tasarısı kabul edildi. Bu yasa kongrece ABD donanmasının ve askerinin Filipinler'de birkaç askerî üste bulunmasının şartıyla tasdik edildi. Şüphesiz bu yukarıda söz ettiğimiz üreticilerin, sendikaların ve aynı zamanda bağımsızlıklarını talep eden Filipinlilerin çabaları sonucu gerçekleşmişti. Hatta Sergio Osmeña ve Manuel L. Quezon şeker üreticileri ile iş birliği halindeydi. Herbert Hoover bu tasarıyı veto etse de ardından benzer içerikle sunulan *Tydings-McDuffie* Yasası, 10 Mart 1934'te yürürlüğe girdi ve Filipin Senatosu ve Commonwealth hükümeti kuruldu. Bu yasa Filipinli göçmenlerin ABD'ye girişine de sınırlama getirdi. Hemen ardından Filipinler'den ithal edilen ürünlerin ABD pazarına girişi için tonaj limitlerin belirlendiği bir yasa düzenlendi⁸⁵². 1935'te, *Tydings-McDuffie* yasasının geçişini takiben Filipinler, on yıllık bir süre içerisinde nihai bağımsızlığa hazırlık için kendi anayasasını geliştirmeye başladı. Temmuz 1934'te, yeni anayasayı hazırlamak için yaklaşık 600 aday arasından 202 aday seçildi. Anayasa, bazı gözlemciler tarafından özellikle ilerici, devletin doğal kaynaklar üzerindeki kontrol hakkını saklı bulduran, tek dönem başkanlığı öngören yapıdaydı.

Tablo VI: Commonwealth Yüksek Komiserleri

COMMONWEALTH YÜKSEK KOMİSERLERİ	
Frank Murphy	1935-1936
Weldon Jones	1936-1937
Paul V. McNutt	1937-1939
Weldon Jones	1939-1939
Francis Bowes Sayre Sr.	1939-1942
Harold L. Ickes	1942-1945 (Japonya İşgali)

⁸⁵² Bu dönem bağımsızlığa giden süreç dışında temsili sömürgecilik olarak da adlandırılır. Bu sömürge modelinin Japonya işgali bu kapsamın dışında tutulmak kaydıyla Jones Yasası ve bağımsızlık arasındaki otuz yıllık (1916-1946) sürece yayıldığı öne sürülür. Bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.205.

Filipinler'deki toplam Amerikan nüfusu 1935 yılının Şubat'ına kadar 2.000'in altına düşmüştü. Kademeli olarak idare Filipinlere geçmişti. Amerikalıların *Commonwealth* hükümeti ile yürüttüğü siyasetin en önemli unsuru savunma üzerinedir. Artan Japonya tehdidi bunun birincil gerekçesiydi. Buna bağlı olarak General Douglas MacArthur, *Commonwealth* hükümetinin askerî danışmanı oldu⁸⁵³. Esasında bu yapı Filipinler'in iç işlerinden serbest olduğu, Amerika Birleşik Devletleri'nin yüksek komiser gözetiminde gerektiği zaman iç işlerine müdahil olduğu, askerî imtiyazlara sahip olunan bir düzen üzerine kuruluydu⁸⁵⁴. Şüphesiz bu süreç aynı zamanda Filipinler'i ABD'ye bağımlı kılmak misyonunu da içermekteydi. Filipinler Asya'da önemli bir üs statüsündeydi⁸⁵⁵.

Commonwealth idaresi bir geçiş idaresiydi. 15 Kasım 1935 kurulan Commonwealth ile Filipinler kendi başbakanını seçme hakkına sahip oldular ve kısmen egemen bir devlet konumuna eriştiler. ABD yalnızca idareye yüksek komiser (*high commissioner*) görevlendiriyordu. Bu komiser sembolik bir varlık göstermekle birlikte, sömürge idaresi adına fiilen bulunuyordu ancak bir yasama yetkisine sahip değildi. Yalnızca ABD ordusu eski askerî vali Arthur MacArthur'un oğlu Douglas MacArthur komutasında Filipin Ordusu'nu eğitmekteydi. Yüksek komiserlik görevini icra eden başlıca komiserler sırasıyla Frank Murphy (1935-1937), Paul McNutt (1937-1939), Francis B. Sayre (1939-1942) ve İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından yeniden Paul McNutt (1945-1946) idi⁸⁵⁶.

Şüphesiz bu dönemin en çarpıcı gelişmesi İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması ve Japonya'nın *Pearl Harbor*'ın bombalaması ve ABD ile savaşa girmesiydi. Sömürgeleştirme sürecinin başından beri bölgede yayılma ve bir Güneydoğu Asya imparatorluğu kurma

⁸⁵³ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.99, 100. Ayrıca Filipinler Başkanı Quezon ile ABD Başkanı Roosevelt'in iş birliğiyle ortak bir komite kuruldu. Komite Filipinler'in ekonomik bağımsızlığının hazırlayıcısı olması planlanmaktaydı. Bu bağlamda karşılıklı ticaret anlaşmaları imzalandı. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.210.

⁸⁵⁴ Filipinler, tam bağımsızlığına erişmeyen ancak meclisin özerkliğinin arttığı bir *Commonwealth* haline geldi. ABD'den atanan komiser yasamanın yalnızca askerî ve ekonomik olmak üzere birkaç önemli unsuru üzerinde veto yetkisini elinde tutacaktı. Filipinler'in askerî kuvvetleri ABD'nin gözetimi ve rehberliği altında olacak ve Amerikan gemilerinin Filipinler limanlarına demirleme hakkı korunacaktı. Bkz. Paul Kramer, **a.g.e.**, s.95. Ayrıca bkz. Rev. Camillus Gott, **a.g.t.**, s.187, 188.

⁸⁵⁵ Türkkaya Ataöv, **Amerikan Emperyalizmi: Doğuşu ve Gelişimi**, İleri Yayınları, İstanbul, 2007. s.144.

⁸⁵⁶ 1936'da *High Commissioner* unvanıyla göreve getirilen Senatör Paul McNutt *Commonwealth* idaresinin genel zihniyeti açısından farklılık göstermesi bakımından önemlidir. McNutt ABD'nin Filipinler'in ekonomik altyapısından yararlanmasını gerektiğini savunmaktaydı. Bu bakımdan ekonomik menfaatin baskın olduğu ancak çekilme (*decolonization*) söyleminin zayıf olduğu bir tablo ortaya çıkmaktaydı. Tropik ürünler ve maden kaynakları bakımından önemli bir bölge olduğunun altı çiziliyor olsa bile içeride ve Filipinler'de artan baskı karşısında McNutt'un komiserliği sürecinde bağımsızlığa doğru izlenen siyaset daha belirgindi. Kathleen Nadeau, **a.g.e.**, s.57, 58.

emellerine sahip olan Japonya 8 Aralık 1941'de Filipinler'i işgale başladı. 8 Mayıs 1942'de Filipinler düştü⁸⁵⁷. Filipinler'de bu dönemde çok sayıda toplumsal bölünme ortaya çıktı. İlki Pasifik'teki Japon genişlemesinden daha temkinli olanlardı. İkincisi Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupalı güçleri dışarı atacak potansiyel bir Pan-Asya hareketini memnuniyetle karşılayan bir azınlıktan meydana geliyordu. Japonya'nın işgali MacArthur'un çıkarması ile son buldu. Filipinler 4 Temmuz 1946 gibi sembolik bir tarihte Manila Anlaşması (*Treaty of Manila*) ile bağımsızlığı elde etti⁸⁵⁸.

Filipinler'in bağımsızlık sürecini hızlandıran şüphesiz yurtiçindeki yatırımcıların ve üreticilerin baskıları olmuştur. Özellikle yukarıda da söz ettiğimiz şekliyle şeker üreticilerinin baskısı bağımsızlığa yön veren önemli etmenlerden biri olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla bağımsızlığın hazırlayıcısı gönüllü bir çekilmeden ziyade mecburî bir çekilmeydi ve Filipinler'deki vaziyetten ziyade ABD'deki muhalefetle ilişkiliydi. Bu dönem aynı zamanda ABD'nin en açık çekilme girişimi olması sebebiyle Filipinler'de post-kolonyalist emarelerin belirgin hale gelmesi bakımından da önem taşıyordu. Filipin Ulusal Meclisi, *Commonwealth* idaresinin ilk yıllarında kurumlar düzeyinde önemli değişikliklere yol açan birtakım yasalar kabul etmişti. Bu yasalar çekilme (*decolonization*) sürecinin hukukî niteliğe kavuşması bakımından anlamlıydı. Mahkemeler yeniden düzenlendi, *cedula* vergisi kaldırıldı ve kadınlara seçme-seçilme hakkı tanındı. Hristiyan olmayan kabileler Bürosu (*Bureau of Non-Christian Tribes*) kaldırıldı. Filipinlilere geçen idarî yetkilere ve otoriteye rağmen *Commonwealth* dinî farklılıklardan, ananevî kabul edilebilecek sınıflı sosyal yapıdan ve ideolojik muhalefetten kaynaklanan toplumsal çatışmanın önüne geçemedi⁸⁵⁹. Amerikan idaresinin Filipinler'deki farklılıklar/çeşitlilikler, gelişmişlik düzeyi üzerine kurduğu çatallı, sınıflandırıcı idarî yapısı bir

⁸⁵⁷ Japonya'nın bölgedeki önemi 1890'larda ABD tarafından anlaşılmaya başlanmıştı. Japonya'nın Güneydoğu Asya'daki yayılma emelleri Filipinler'in bağımsızlığa erişmesi sürecinin de önde gelen belirleyicilerinden olmuştur. ABD, *Jones Act* ile Filipinler'in egemenliğinin ve ticarî haklarının bölgedeki Japonya, Çin, Britanya, Fransa gibi etki sahibi diğer devletler tarafından tanınmasının önünü açtı. Japonların yayılma isteği 1920'lerde ve 1930'larda endişeye yol açtı. Özellikle Japonların ekonomik atılımı, Büyük Buhran sırasında Filipinler'in bağımsızlığına muhalif olanlar tarafından Amerikan çıkarlarına bir tehdit olarak algılanıp, bağımsızlığın Filipinler'deki istikrarı bozacağı argümanını sık sık kullanıldı ABD bu sebeple Japonya'nın ile Filipinler'in bağımsızlığının desteklenmesi ve toprak garantisini sağlanmasına dayalı müzakereleri yürürlüğe koydu. Böylece bağımsızlık sonrası Filipinler'in toprak bütünlüğünün garantisinin tayin edilmesi amaçlanmaktaydı. Ancak bu müzakerelerin kayda değer bir netice vermediği İkinci Dünya Savaşı'nda anlaşıldı. Japon işgali altında Güneydoğu Asya konusu hakkında güncel bir çalışma için bkz. Gregg Huff, **World War II and Southeast Asia: Economy and Society under Japanese Occupation**, Cambridge University Press, New York 2020. 1935'te Filipinler'deki iç çatışmalar haliyle bu iki devlet arasındaki çekişmeden de etkileniyordu. Özellikle tabakasını kırsal kesimin oluşturduğu Sakdalista Hareketi Japonya'nın desteğini ummaktaydı. Sakdalista liderli Benigno Ramos, *Commonwealth* idaresine karşı çıkmaktaydı. Sakdalistalar Filipin Jandarma kuvvetleri ile çatışmaktaydılar. Ayrıca bu çalkantılı dönem sosyalizmin de Filipinler'e tesir ettiği yıllardı.

⁸⁵⁸ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.100.

⁸⁵⁹ Daniel R. Allen, **a.g.t.**, s.101.

üst kimliğin oluşumunu güçleştirdi. Dolayısıyla çekilme süreci beraberinde bu unsurlar Filipinler'in güncel meseleleri olarak su yüzüne çıktı. Amerikan ideali Filipinler'de Amerikan kültürünün yeniden kurulumu ve bu kültür üzerinden bir üst kimlik yaratmak iken idare bu idealin tamamen anti tezi olan ortamın bizzat sorumlusuydu.

SONUÇ

Amerikan sömürge idaresinin amacı yukarıda da sıkça vurguladığımız üzere Filipinler'in ideolojik ve ekonomik olarak dönüşümüydü. Bu ideolojik dönüşüm halka bireysellik ve demokratik bilinç sahibi olma ideallerin kazandırılması ve böylece bir vatandaş icat etmek anlayışına dayanıyordu. Ekonomik dönüşüm ise Filipinlilerin üretim kapasitesiyle kapitalist ekonomik düzenin bir parçası olmasını sağlamaktı. Tabii bu aynı zamanda zihniyetinin büyük ölçüde üstünlük iddiasında olmasından hareketle Amerikan kültürünün, Filipinler'de yerelleştirilmesi, ehlileştirilmesi anlamını taşıyordu. Bireysellik ve demokrasi bilincine sahip olmanın pek çok idealle kesiştiği dikkatten kaçmamalıdır. Sömürgecinin önemli faaliyetleri arasında gösterebileceğimiz eğitim faaliyetleri, üretim, sağlık hizmetleri aslında bireysellik ve demokratik bilinçle doğrudan ilişkilidir. Anlaşılacağı üzere bu iddia ancak doğrudan halka sirayet edebilmekten geçiyordu. Ancak Filipinler'deki halk ne ulaşılabilmiş ne de anlaşılabilmişti.

Amerikan anlayışı medeniyeti bir alt-üst ilişkisine dayalı bir hiyerarşi olarak varsaymaktaydı. Bu varsayım doğrudan bir toplum üzerinde medeniyet inşası fikrini, kültürel bir kalkınmayı da kabul görür kılıyordu. Ancak Amerikan paternalist anlayışında 'iyi' olarak kabul edilen unsurlara Filipinliler geleneksel olarak oldukça uzaktardı. Amerikan idealleri ile sömürge idaresinin ilk yıllarından bağımsızlığa kadar giden süreçte bütünleşen, uyum sağlayan seçkin ve varlıklı sınıf ise Amerikan sömürge idaresi öncesinde birinci bölümümüzde Filipin (*Malolos*) Cumhuriyeti örneğinde görüleceği üzere demokrasi, anayasa, kendi kendini idareyi zaten deneyimlemişlerdi. Doğal olarak sömürge idaresinin öne sürdüğü bu ideallere yabancılık çekmemişlerdi. Ve hatta bu örnek sömürge idaresi olmaksızın Filipin Cumhuriyeti'nin demokratikleşme sürecini deneyimleme imkânları olduğunu da işaret ediyor.

Sonuç olarak ABD'nin kabile toplulukları, Müslümanlar, Visayalar'da yaşayan topluluklar üzerinden medenileştirmeyi bir ödev olarak görmesi, bu ideallerin Filipinler'de başarılı olacağını varsayması büyük bir yanılgıydı. A. G. Hopkins'in daha da önemli bir husus olarak bize hatırlattığı üzere bu gruplar Filipinler'in genel nüfusuna göre az sayıda olup ve özellikle kabileler Filipinler'in siyasî birliğinin sağlanması noktasında sorun teşkil edecek

nitelikte değillerdi. Doğal olarak Hopkins'ın öne sürdüğü üzere Filipinler'de ABD'nin varmak istediği bütün toplulukları aynı medeniyet çizgisinde buluşturmak ideali yalnızca oldukça zor ve hatta imkânsız bir amaç değil, aynı zamanda bir o kadar da yersizdi⁸⁶⁰. Ancak bu mesele uzun süre sömürge idaresinin Filipinler'deki varlığının zorunlu olduğu iddiasına argüman olarak kullanılmıştı. Bir başka husus Filipinler'in bağımsızlığını elde etmesi ABD'nin öne sürdüğü idealleri, ödevlerini "yerine getirmeye" bağlı olarak gelişmemiş, tam tersi büyük ölçüde ABD'de şeker üreticilerinin ve sendikaların muhalefetinden kaynaklanan iç dengelerin bir sonucu olarak gerçekleşmişti. Bu noktada üçüncü bölümde Kramer ve Punzalen'in yerinde tespitleriyle izah ettiğimiz gibi "Filipinler üzerine biçilen bu idealler Filipinler'in sonu gelmeyen bir sürece hapsedilmesi" anlamını taşıyordu. Bu bakımdan bağımsızlığın da ABD'deki iç dengelere bağlı olarak gelişmesi "bağımsızlığa hapsedilmek" fikri ile tutarlı görünmektedir.

Sömürge idaresinin başarısı veya başarısızlığı üzerine yorum çoğu zaman incelendiği döneme göre değişiklik gösterir. Şüphesiz dönemin siyasî koşulları veya daha yerinde bir ifadeyle *Zeitgeist*'i tarihinin çerçevesini ve haliyle hükmünü şekillendirir. Gayet tabii bu her tarihi mesele için söylenebilecek bir durumdur. Ancak sömürge idarelerinin bu noktadaki yegâne konumunu da göz ardı etmemek gerekir. Sömürge idaresinin başarısını amaçlanan ve pratik edilen arasında aramak yerinde olacaktır. Bu bakımdan yukarıda belirttiğimiz üzere idarenin birincil amacı bir vatandaş icat etmektir. Haklar ve demokratik idarenin evrenselliği iddiasından doğan bu sömürge dönemi bir dönüştürme siyaseti izlemiştir ancak büyük ölçüde başarısız olmuştur. İdare bir vatandaş icat etmekte yetersiz kalmış, bir noktadan sonra sömürge idaresini varlığının temel gerekçesi olan dönüşüm siyaseti yerini ekonomik menfaatlerin korunması ve güvenlik kaygılarına bırakmıştı.

Amerikan sömürge idaresi en başında zaten ciddi bir ikilem üzerine kurulmuştu. O da bir Cumhuriyet idaresi kurma girişimleri başlatmış olan Filipinler'in bağımsızlığına son vermek, ancak bunu Filipinler'e bağımsızlığı "öğretmek" maksatlı yapmalarıydı. ABD sömürge idaresiyle Filipinler'in bağımsızlığını yok sayarak, onlara bağımsızlığı öğretmek niyetindeydi. Tabii bu durum önemli bir soruyu gündeme getirir. Yaklaşık yarım asır boyunca denetim gücünü elinde tutan bir otoritenin bağımsız bir devleti mi yoksa bağımlı bir devleti mi doğuracağı sorusudur. Filipinler'in yirminci yüzyıl boyunca ABD ile ilişkilerini incelemek bu soruya kısmen bir yanıt vermemize yardımcı olur. Bağımsızlıktan birkaç yıl sonra komünizmle

⁸⁶⁰ A. G. Hopkins, **American Empire: A Global History**, Princeton University Press, Princeton, 2018. s.609.

mücadele ABD'nin süren tahakkümünün ve Filipinler'in bağımsızlığının niteliğini açığa vuran bir mesele olarak karşımıza çıkar. Bu bakımdan ABD'nin amaçladığı bağımsızlık ve demokratik bir devlete dönüşmekten ziyade ABD'ye bağımlı olmaya dönüşmüştü. Şüphesiz bu uzun bir süre otorite tesis eden bir yapının bağımsızlıktan ziyade bağımlılığı üretmesiyle ilişkiliydi.

Günümüzde ABD'nin polis devleti niteliğine, sosyal kontrol uygulamalarına yönelik dikkat çekici çalışmalar kaleme alınmaktadır⁸⁶¹. Özellikle denetim ve zor kullanma gücünü her daim saklı bulunduran yapısı pek çok tartışmayı beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan sömürgelerin birer laboratuvar anlamını taşıdığı tezinden hareketle bu durumun Filipinler ile ne kadar ilişkili olduğu da önemli bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkar⁸⁶². Hannah Arendt sömürgeciliğin iki yönlü ilişkisine de dikkat çekerek sömürgeci devletin dönüşümden bağımsız olamayacağını henüz erken bir tarihte öne sürmüştü. Yine aynı şekilde James Blaut sömürgeciliğin bir tünel işlevi gördüğünden söz etmişti. Giriş bölümünde ABD ve Filipinler arasındaki medeniyet tüneline söz etmiştik. ABD'nin günümüzdeki sosyal kontrolcü ve polis devletine dönüşen yapısını incelememiz ister istemez Filipinler'deki sömürge idaresinin bu husustaki rolü sorusunu gündeme getirmektedir. Öyle görünüyor ki bu tünel yalnızca ABD'den Filipinler'e yönelik dönüştürme pratiği üreten tek yönlü bir yapı olmakla sınırlı değildi. Bu tünel aynı zamanda Filipinler'den ABD'ye de sosyal kontrolün birtakım nitelikleri test etme imkânı tanınması bakımından bir laboratuvar işlevi de görmüştü. Sömürgecilik yalnızca Filipinler'i değil, ABD'yi de dönüştürmüştü.

⁸⁶¹ Lili Rajiva, *Prometheus: The Emergence of the Police State in America*, **CR: The New Centennial Review**, 6. Cilt No. 1, İlkbahar, 2007. s.133-169. Ayrıca bkz. Markus Dirk Dubber, **The Police Power: Patriarchy and the Foundations of American Government**, Columbia University Press, 2005. s.211-214. Ayrıca bkz. <https://daily.jstor.org/intersectional-protest-image/> (Erişim Tarihi: 23.12.2020)

⁸⁶² Alfred McCoy, **Policing America's Empire: The United States, the Philippines and the Rise of the Surveillance State**, University of Wisconsin Press, 2009. s.3-5.

KAYNAKÇA

1. DÖKÜMANLAR

Philippine Commission Reports

Government Printing Office, **Reports of the Philippine Commission I-XIV.**

BIA/DIA (Bureau/Division of Insular Affairs), **Public Laws and Resolutions Passed by the United States Philippine Commission**, Vol. I-IV.

Annual Reports of the Moro Province

War Department: Bureau of Insular Affairs, **Annual Report of the Governor of the Moro Province, September 1, 1903, to August 31, 1904.** Washington, 1904.

War Department, **Capt. Geo. T. Langorne, Second Annual Report of the Governor of the Province of Moro, For Fiscal Year Ended June 30, 1905,** Zamboanga, Mindanao, P.I, Eylül, 1905.

U.S. Army, Third Annual Report of Major General Leonard Wood, Governor of the Moro Province From July 1, 1905 to April 16, 1906, Zamboanga, Moro, P.I., 1906.

US Army, **U.S. Army, Annual Report of Brig. Gen. Tasker H. Bliss, Governor of the Moro Province, From April 16, 1906, to August 27, 1906,** Zamboanga, Moro, P.I., 1906.

United States Army, **The Annual Report of the Moro Province For Fiscal Year Ended June 30, 1907 by Brig. Gen. Tasker H. Bliss,** Bureau of Printing, Manila, 1907.

United States Army, **The Annual Report of the Moro Province For Fiscal Year Ended June 30, 1908 by Brig. Gen. Tasker H. Bliss,** The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1908.

The Government of Moro Province, **The Annual Report of the Colonel Ralph W. Hoyt, 25th United States Infantry, Governor of the Moro Province, For the Fiscal Year Ended June 30, 1909,** The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1909.

The Government of Moro Province, **The Annual Report of the Brigadier General John J. Pershing, U.S. Army, Governor of the Moro Province, For the Fiscal Year Ending August 31, 1910,** The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1910.

The Government of Moro Province, **The Annual Report of the Brigadier General John J. Pershing, U.S. Army, Governor of the Moro Province, For the Fiscal Year Ending June 30, 1911,** The Mindanao Herald Pub. Co., Zamboanga, 1911.

United States War Department Reports

USWD, **Annual Report of Major General Arthur MacArthur, U. S. Army, Vol I, Appendix A**, Manila P.I., 1901.

USWD, **Annual Report of the Major General Arthur MacArthur, US Army, Commanding Division of the Philippines, Military Governor in Philippine Islands, Vol. II**, Manila, 1901.

USWD, **Annual Report of Major General Arthur MacArthur, U.S. Army, Commanding, Division of the Philippines, Military Governor in the Philippine Islands, Appendix B**, Manila, 1901.

USWD, **Correspondence Relating to the War with Spain: Including the Insurrection in the Philippine Islands and the China Relief Expedition, April 15, 1898, to July 30, 1902.**

USWD, Emilio Aguinaldo to Brig. Gen. Thomas A. Anderson, 56th Congress 1st Session Document No. 208., Jul. 5, 1898, **Communication Between the Executive Departments of the Government and Aguinaldo**, Washington, 1898.

USWD, **General Orders and Circulars Adjutant General's Office**, Pacific Division, 1900.

USWD, **Report of E. S. Otis, U.S. Volunteers on Military Operations and Civil Affairs in the Philippine Islands**, Washington. 1899.

USWD, **The Report of the Major General Commanding the Army in Three Parts, Part 3**, Washington. 1901.

Diğer

Congress Reports, S2295, 57. Kongre, 1. Oturum, **Report No. 915.**, 31 Mart, 1902.

Presidential Museum & Library Archive

Superintendent of Documents, **Monthly Catalogue, United States Public Documents**, 343. Sayı, Washington, Mayıs, 1924.

United States Bureau of the Census, **Census of the Philippines.** 1904.

United States Supreme Court, **Cases Adjudged in the Supreme Court of US.** Vol CXCII, Oct 1903, 'Gonzales v. Williams's.1-16. Library of Congress linki için bkz. <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep192/usrep192001/usrep192001.pdf>

2. KİTAPLAR

ABELARDA, Pedro E.: **American Tariff Policy Towards the Philippines, 1898-1946**, King's Crown Press, New York, 1947.

- ABINALES, P., AMOROSO, D.: **State and Society in the Philippines**, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Oxford, 2005.
- ACHARYA, Amitav: **The Making of Southeast Asia: International Relations of a Region**, Cornell University Press, Institute of Southeast Asian Studies, 2012.
- AGUILAR, Alonzo: **Pan-Americanism from Monroe to the Present**, Monthly Review Press, New York, 1968.
- AGUINALDO, Emiliano: **The True Version of the Philippine Revolution**, Tarlac, 1899.
- Second Look at America**, Robert Speller & Sons Publisher Inc., New York, 1957.
- AKITA, Shigeru: **Gentlemanly Capitalism, Imperialism and Global History**, Palgrave MacMillian, 2002.
- ALATAS, Syed Hussein: **The Myth of Lazy Native: A Study of the Image of the Malays, Filipinos and Javanese from the 16th Century to the 20th Century and Its Function in the Ideology of Colonial Capitalism**, Frank Cass, London, 1977.
- ALBERT D., LUKAS, J.: **Knowledge Spaces: Theories, Empirical Research, and Applications**, Routledge, 1999.
- ALGER, Russell: **The Spanish-American War**, Harper & Bros, New York, 1901.
- ALLEN, James A.: **The Battle of Bayan and Other Battles**, E. C. McCullough & Co., Manila, 1905.
- ALSYTNE, Richard: **Rising American Empire**, 2nd Edition, Norton Library, 1974.
- AMIRELL, Stefan Eklof: **Pirates in Paradise: A Modern History of Southeast Asia's Maritime Marauders**, Nordic Institute of Asian Studies, 2006.

- Pirates of Empire: Colonisation and Maritime Violence in Southeast Asia**, Cambridge University Press, Cambridge, 2019.
- ANGULO, A. J.: **Empire and Education: A History of Greed and Goodwill from the War of 1898 to War on Terror**, Palgrave MacMillian, New York, 2012.
- APILADO, Mariana Casuga: **Revolution, Colonialism, and Mission: A Study of Role of Protestant Churches in the United States' Rule of the Philippines, 1898-1928**, Vanderbilt University, 1976.
- ARNOLD, James R.: **The Moro War: How American Battled Muslim Insurgency in the Philippine Jungle, 1902-1913**, Bloomsbury Publishing, New York, 2011.
- ATAÖV, Türkkaya: **Amerikan Emperyalizmi: Doğuşu ve Gelişimi**, İleri Yayınları, İstanbul, 2007.
- BACON, R., SCOTT, J.: **The Military and Colonial Policy of the United States: Addresses and Reports by Elihu Root**, Harvard University Press, London, 1916.
- BANISTER, Robert C.: **Social Darwinism: Science and Myth in Anglo-American Social Thought**, Temple University Press, 1979.
- BANNER, Stuart: **Possesing the Pacific: Land, Settlers, and the Indigenous People from Australia to Alaska**, Harvard University Press, 2007.
- BARNEY, W. L.: **A Companion to the 19th Century America**, Blackwell Publishers, Oxford, 2001.
- BARTON, Franklin: **The Kalingas: Their Instutions and Custom Law**, The University of Chicago Press, 1949.
- Ifugao Law**, University of California Publications, 1919.

- BELL, William G.: **Commanding Generals and Chiefs of Staff: Portraits & Biographical Sketches**, Center of Military History United States Army, Washington D.C., 1983.
- BEMIS, Samuel Flag: **A Diplomatic History of the United States**, 3rd Edition, Henry Holt and Co., 1950.
- BETHELL, Leslie: **Cuba: A Short History**, Cambridge University Press, 1993.
- BINDER S., RHODES, R. A. W.: **The Oxford Handbook of Political Institutions**, Oxford University Press, 2008.
- BLAUT, James M.: **The Colonizer's Model of the World: Geographical Diffusionism and Eurocentric History**, The Guilford Press, New York, 1993.
- BLAUT, James M.: **Sömürgeciliğin Dünya Modeli Coğrafi Yayılmacılık ve Avrupa-Merkezci Tarih**, Dergah Yayınları, 2012.
- BOOTH, Anne E.: **Colonial Legacies: Economic and Social Development in East and Southeast Asia**, University of Hawaii Press, Honolulu, 2007.
- BOZOVIÇ, Miran: **Jeremy Bentham: The Panopticon Writings**, Verso, 2011.
- BRADLEY, Mark L.: **The Army and Reconstruction 1865-1877**, Center of Military History, Washington D.C., 2015.
- BULMER, Victor: **The Economic History of Latin America Since Independence**, 2nd Edition, Cambridge University Press, 2003.
- BRIGGS, Laura: **Reproducing Empire: Race, Sex, Science and U.S. Imperialism in Puerto Rico**, University of California Press, London, 2002.
- CAMPBELL, C., **Congress and Civil-Military Relations**, Georgetown University Press, Washington D.C., 2015.

- CHAMBERS, John: **To Raise and Army**, Free Press, New York, 1987.
- CHERNY, R. W.: **A Righteous Cause: The Life of William Jennings Bryan**, University of Oklahoma Press, 2014.
- CLAIR, Francis: **The Katipunan: The Rise and the Fall of the Filipino Commune**, Amigos del Pais, Manila, 1902.
- CLARK, T., WIONZEK, K.: **Germany, the Philippines and the Spanish-American War. Four Accounts by Officers of the Imperial German Navy**, National Historic Institute, 2000.
- COLBY, Jason M.: **The Business of Empire: United Fruit, Race and U.S. Expansion in Central America**, Cornell University Press, 2011.
- COOPER, Frederick: **Colonialism in Question: Theory, Knowledge, History**, University of California Press, London, 2005.
- CRAMPTON, J. W., ELDEN, S.: **Space, Knowledge and Power: Foucault and Geography**, Ashgate Publishing, Cromwell, 2007
- CULLINANE, Michael P.: **Liberty and American Anti Imperialism**, Palgrave MacMillian, 2012.
- CULLINANE, M. P., RYAN, D.: **U.S. Foreign Policy and Other**, Berghahn, New York, 2015.
- CUSHNER, Nicholas P.: **Spain in the Philippines: From Conquest to Revolution**, Quezon City, Ateneo de Manila University, 1971.
- CZVETKOVSKI Roland: **An Empire of Others: Creating Ethnographic Knowledge in Imperial Russia and the USSR**, Central European University Press, 2013.

- DAVIS, David Brion: **Slavery and Human Progress**, Oxford University Press, 1986.
- DAVIS, Leonard: **Revolutionary Struggle in the Philippines**, Palgrave MacMillian, 1989.
- DECASA, George C.: **The Qur'anic Concept of Umma and Its Function in Philippine Muslim Society**, Editrice Pontificia Universita Gregoriana, Roma, 1999.
- DOYLE, Michael W.: **Empires**, Cornell University Press, 1986.
- DOTY, Roxanne Lynn: **Imperial Encounters: The Politics of Representation in North-South Relations**, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996.
- DUBBER, Markus Dirk: **The Police Power: Patriarchy and the Foundations of American Government**, Columbia University Press, 2005.
- DURANT, Robert F.: **The Oxford Handbook of American Bureaucracy**, Oxford University Press, Oxford, 2010.
- DYER, J. B.: **American Soul: The Contested Legacy of the Declaration of Independence**, Rowman & Littlefield, 2012.
- EDGERTON, Ronald K.: **American Datu: John J. Pershing and Counterinsurgency Warfare in Muslim in the Muslim Philippines, 1899-1913**, The University Press of Kentucky, 2020.
- EINOF, Christopher J.: **America in the Philippines, 1899-1902: The First Torture Scandal**, Palgrave Macmillian, New York, 2014.
- ENGEL, Jeffrey A.: **America in the World: A History in Documents from the War with Spain to the War on Terror**, New Jersey, Princeton University Press, 2014.

- ENGERMAN, S., GALLMANN, R.: **The Cambridge Economic History of United States, Vol II: Long Nineteenth Century**, Cambridge University Press, 2009.
- ERICKSON P.A., MURPHY L. D.: **A History of Anthropological Theory**, 5th Edition, University of Toronto Press, 2017.
- ERST, Anne Brunnon: **Beyond Foucault: New Perspectives on Bentham's Panopticon**, Ashgate, 2012.
- FARAGHER, J. M.: **Out of Many, Vol. 1**, 8th Edition, Pearson, 2009.
- FOUCAULT, Michel: **İktidarın Gözü**, 3. Basım, Ayrıntı Yayınları, 2012.
- FRIEND, Theodore: **Between Two Empires: The Ordeal of the Philippines, 1929-1946**, Yale University Press, New Haven, 1965.
- FRISCH, M. J., STEVENS, R. G.: **American Political Thought: The Philosophic Dimension of American Statesmanship**, Routledge, 2017.
- FULTON, Robert A.: **Moroland: The History of Uncle Sam and the Moros, 1899-1920**, Tumalo Creek Press, 2007.
- FULTON, William B.: **Vietnam Studies: Riverine Operations 1966-1969**, Department of Army, 1992.
- GARDELLA, Peter: **American Civil Religion: What Americans Hold Sacred**, Oxford University Press, 2013.
- GRILL K., HANNA, J.: **The Routledge Handbook of the Philosophy of Paternalism**, New York: Routledge, 2018.
- GO, J., FOSTER, A.: **The American Colonial State in the Philippines: Global Perspectives**, Duke University Press, Durham, 2003.
- GOWING, Peter G.: **Mandate in Moroland: The American Government of Muslim Filipinos, 1899-1920**, New Day Publishers, 1977.

- GOWING, P., McAMIS R.: **Muslim Filipinos: Their History, Society and Contemporary Politics**, Solidaridad Publish House, Manila, 1974
- GUETTEL, Jens-Uwe: **German Expansionism, Imperial Liberalism, and the United States, 1776-1945**, Cambridge University Press, 2012.
- GWEKOH, Sol. H.: **Manuel L. Quezon, His Life and Career: A Philippine President Biography**, University Publishing Company, 1948.
- GÜVENÇ, Bozkurt: **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979.
- HALSTEAD, Murat: **Life and Achievements of Admiral Dewey, Our Possessions Publishing Co., Chicago, 1899.**
- HAMM, Margherita. A.: **Manila and the Philippines**, F. Tennyson Neely, New York, 1898.
- HANSEN, T. B.: **Sovereign Bodies: Citizens, Migrants, and States in the Postcolonial World**, Princeton University Press, New Jersey, 2005.
- HARDT, M., NEGRI, A.: **İmparatorluk**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2018.
- HARRIS, Susan K.: **God Arbiters: Americans and the Philippines, 1898-1902**, Oxford University Press, 2011.
- HASIAN, Marouf A.: **President Trump and General Pershing: The Remembrance of Moro Insurrection in the Age of Post-Truths**, Palgrave MacMillian, 2019.
- HAYES, S. W., MORRIS, C.: **Manifest Destiny and Empire American Antebellum Expansionism**, Texas A&M University Press, 1997.
- HAWKINS, Michael: **Making Moros: Imperial Historicism and American Military Rule in the Philippines' Muslim South**, Northern Illinois University Press, 2013.

- HEALY, David: **James G. Blaine and Latin America**, University of Missouri Press, 2001.
- HEALY, David: **U.S. Expansionism: The Imperialist Urge in the 1890's**, University of Wisconsin Press, 1976.
- HEISER, Victor G.: **An American Doctor's Odyssey: Adventures in Forty-Five Countries**, W. W. Norton, 1936.
- HENRETTA, J. BRODY, D.: **A Concise History of United States**, 4th Edition, Bedford, 2010.
- HOBSON, John M.: **The Eurocentric Conception of World Politics: Western International Theory, 1760-2010**, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.
- HOPKINS, A. G.: **American Empire: A Global History**, Princeton University Press, Princeton, 2018.
- HOPKINS, B. D.: **The Making of Modern Afghanistan**, Palgrave MacMillian, 2008.
- HUDDY L., SEARS, D.: **The Oxford Handbook of Political Psychology**, Oxford University Press, 2013.
- HUFF, Gregg: **World War II and Southeast Asia: Economy and Society under Japanese Occupation**, Cambridge University Press, New York 2020.
- HUNTINGTON, Samuel: **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1957.
- HURLEY V., HARRIS, C.: **Swish of the Kris, the Story of the Moros**, Cerberus Books, 2010.
- JOHNSTON, William: **History up to Date: A Concise Account of War of 1898 Between United States and Spain, Its Causes and the Treat of Paris**, A. S. Barnes, 1899.

- JUNKER, Laura Lee: **Raiding, Trading, and Feasting: The Political Economy of Philippine Chiefdoms**, University of Hawaii Press, Honolulu, 1999.
- INNIS, Harold A.: **Empire and Communications**, Clarendon Press, Oxford, 1950.
- ITTMANN, Karl: **The Demographics of Empire: The Colonial Order and the Creation of Knowledge**, Ohio University Press, 2010.
- KAPLAN, Amy: **The Anarchy of Empire in the Making of U.S. Culture**, Harvard University Press, Cambridge, 2002.
- KIEFER, Thomas M.: **Tausug: Violence and Law in a Philippine Moslem Society**, Waveland Press, 1972.
- KINZER, Stephen: **The True Flag: Theodore Roosevelt, Mark Twain, and the Birth of American Empire**, Henry Holt & Co, 2017.
- KOSTAM A., RICKMAN, D.: **San Juan Hill 1898**, Osprey Publishing, 1998.
- KRAMER, Paul: **The Blood of Government: Race, Empire, the United States, & the Philippines**, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2006.
- LAFEBER, Walter: **The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860-1898**, Cornell University Press, 1998.
- LAKE, David A.: **Entangling Relations: American Foreign Policy in Its Century**, Princeton University Press, New Jersey, 1999.
- LAPIDUS, Ira M.: **A History of Islamic Societies**, 2nd Edition, Cambridge University Press, 2002.
- LAY, Maxwell G.: **Ways of the World: A History of the World's Roads and the Vehicles that Used Them**, Primevera Press, 1993.
- LLAMZON, Teodoro A.: **Handbook of Philippine Language Groups**, Manila University Press, Quezon City, 1978.

- LORENZO, Ronald: **The Puritan Culture of American Military: U.S. Army War Crimes in Iraq and Afghanistan**, Ashgate, 2014.
- MAJUL, Cesar Adib: **Apolinario Mabini: Revolutionary**, National Historical Commission, 1964.
- Muslims in the Philippines**, University of Philippines Press, 1973.
- MAROLDA, Edward J.: **By Sea, Air and Land: An Illustrated History of the U.S. Navy and the War in the Southeast Asia**, Naval Historical Center, 1994.
- Theodore Roosevelt, the U.S. Navy and the Spanish American War**, Palgrave MacMillian, 2001.
- MAY, Ernest R.: **Imperial Democracy: The Emergence of America as a Great Power**, Harcourt, New York, 1961.
- MCCOY, A. W., SCARANO, F.: **Colonial Crucible: Empire in the Making of the Modern American State**, University of Wisconsin Press, 2009.
- MCCOY, Alfred W.: **Policing America's Empire: The United States, the Philippines and the Rise of the Surveillance State**, University of Wisconsin Press, 2009.
- MCKENNA, Rebecca Tinio: **American Imperial Pastoral: The Architecture of U.S. Colonialism in the Philippines**, The University of Chicago Press, Chicago, 2017.
- MCLENNAN, Marshall H.: **The Central Luzon Plain: Land and Society on the Inland Frontier**. Alemar-Phoenix, 1980.
- MEHDEN, Fred von der: **Two Worlds of Islam: Interaction between Southeast Asia and the Middle East**, University Press of Florida, 1993.

- MILLER, Stuart Creighton: **Benevolent Assimilation: The American Conquest of the Philippines, 1899-1903**, Yale University Press, 1982.
- MILLIGAN, J. Ayala: **Islamic Identity, Postcoloniality and Education Policy: Schooling and Ethno-Religious Conflict in the Southern Philippines**, Palgrave MacMillian, New York, 2005.
- MORGAN, James: **Into New Territory: American Historians and Concept of American Imperialism**, University of Wisconsin Press, 2014.
- MORGAN, Lewis Henry: **Eski Toplum I**, Payel Yayınevi, İstanbul, 1994.
- MORLINO R., SCHLOSSER, D. B.: **Political Science: Global Perspective**, SAGE, 2017.
- MUSICANT, Ivan: **Empire by Default: The Spanish American War and the Dawn of the American Century**, Henry Holt, 1998.
- NADEAU, Kathleen: **The History of the Philippines**, Greenwood Press, Westport, 2008.
- OCAMPO, Esteban: **First Filipino Diplomat: Felipe Agoncillo, 1859-1941**, National Historic Institute, 1977.
- OCHOSA, Orlino: **Bandoleros, Outlawed Guerrillas of the Philippine-American War**, New Day Publishers, Quezon City, 1995.
- ORTAYLI, İlber: **Üç Kıtada Osmanlılar**, Timaş Yayınları, 2007.
- ÖZCAN, Azmi: **Pan-İslamizm: Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)**, İSAM Yayınları, Ankara, 1997.
- PACKARD, Wyman H.: **A Century of U.S. Naval Intelligence**, Office of Naval Intelligence and Naval Historic Center, Department of Navy, Washington, 1996.

- PALEN, Marc-William: **The Conspiracy of Free Trade: The Anglo-American Struggle Over Empire and Economic Globalisation, 1846-1896**, The Cambridge University Press, 2016.
- PARRINGTON, V. L.: **Main Currents in American Thought**, Brace and Company, New York, 1927.
- PEACOCK, A. C. S.: **Ottoman-Southeast Asian Relations**, Brill, 2019.
- PEACOCK, A., GALLOP, A. T.: **From Anatolia to Aceh: Ottomans, Turks and Southeast Asia**, British Academy Scholarship, 2015
- PEREZ, Jose. V. H.: **The Spanish Military and Warfare From 1899 to The Civil War: The Uncertain Path to Victory**, Palgrave MacMillian, 2017.
- PINN, A., LEVANDER C.: **Teaching and Studying the Americas: Cultural Influences from Colonialism to the Present**, Palgrave Macmillian, 2010.
- POTET, Jean Paul: **Arabic and Persian Loanwords in Tagalog**, Lulu Press Inc., 2014.
- PROTO, N. T.: **The Rights of My People: Liliuokalani's Enduring Battle with the United States 1893-1917**, Algora Publishing, 2009.
- PUNZALAN, Isaac Allan: **American Tropics: Articulating Filipino America**, University of Minnesota Press, 2006.
- RAQUIZA, A. R.: **State Structure, Policy Formation and Economic Development in Southeast Asia**, Routledge, 2012.
- RAPPA L., WEE, L.: **Language Policy and Modernity in Southeast Asia: Malaysia, the Philippines, Singapore and Thailand**, Springer, 2006.
- RAU, Rudolf: **General of the Night**, 2007.
- REGO, Paul M.: **American Ideal**, Lexington Books, Lanham, 2009.

- ROQUE, R., WAGNER, K.: **Engaging Colonial Knowledge: Reading European Archives in World History**, Palgrave MacMillian, 2012.
- RESTAD, H. E.: **American Exceptionalism: An Idea that Made a Nation and Remade the World**, Routledge, 2015.
- ROSE, Lisle A: **Power at Sea: The Age of Navalism, 1890-1918**, University of Missouri Press, 2007.
- ROSENBERG, Chaim M.: **America at the Fair: Chicago's 1893 World's Columbian Exposition**, Arcadia Publishing, 2008.
- ROSENBERG, E. S.: **Spreading the American Dream: American Economic and Cultural Expansion, 1890-1945**, New York: Hill and Wang, 1982.
- ROWE, John C.: **A Concise Companion to American Studies**, Wiley-Blackwell, West Sussex, 2010.
- ROY K., SAHA, S.: **Armed Forces and Insurgents in Modern Asia**, Routledge, New York, 2016.
- RUD S., IVARSSON S.: **Rethinking the Colonial State**, Emerald Group Publishing, 2017.
- RUTH, Russell: **Muddy Glory: America's "Indian Wars" in the Philippines, 1899-1935**, Christopher Publishing House, 1981.
- RUTMAN, Darrett: **Winthrop's Boston: A Portrait of A Puritan Town, 1630-1649**, University of North Carolina Press, 1969.
- SALAMANCA, Bonifacio: **The Filipino Reaction to American Rule, 1901-1913**, The Shoe String Press, Hamden, 1968.
- SALEEBY, Najeeb: **Studies in Moro History, Law and Religion**, Manila, Bureau of Public Printing, 1905.
- SALER, Michael: **The Fin-De-Siecle World**, Routledge, 2014.
- SALIM A., AZRA, A.: **Shari'a and Politics in Modern Indonesia**, Singapore, Institute of Southeast Asian Studies, 2003.

- SANIEL, Josefa M.: **Japan and the Philippines, 1868-1898**, University of the Philippine Press, 1969.
- SARANILIO, D. I.: **Unsustainable Empire: Alternative Histories of Hawaii Nationhood**, Duke University Press, 2018.
- SCHNEIDER, H. W.: **The Puritan Mind**, Henry Holt & Co., 1930.
- SCOTT, Hugh Lennox: **Some Memories of A Soldier**, The Century Co., New York, 1928.
- SEMMERL, Bernard: **The Rise of the Free Trade Imperialism**, Cambridge University Press, 1970.
- SENNETT, Richard: **Otorite**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017.
- SEXTON J, TYRELL I.: **Empire's Twin: U.S. Anti-imperialism from the Founding Era to the Age of Terrorism**, Cornell University Press, 2015.
- SHOR, Francis: **Dying Empire: U.S. Imperialism and Global Resistance**, Routledge, New York, 2010.
- SIDEL, John: **Capital, Coercion, and Crime Bossism in the Philippines**, Stanford University Press, 1999.
- SLOTKIN, Richard: **Regeneration through Violence: The Mythology of the American Frontier, 1600-1860**, Wesleyan University Press, 1973.
- SMITH, Woodruff D.: **The German Colonial Empire**, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1978.
- SMYTHE, Donald: **Guerrilla Warrior: The Early Life of John J. Pershing**, Charles Scribner's Sons, New York, 1973.
- SORIANA, R. H.: **Women in the Philippine Revolution**, Printon Press, Quezon City, 1995.
- SPELLER, Ian: **Understanding Naval Warfare**, Routledge, New York, 2014.

- SPENCER, David R.: **The Yellow Journalism: The Press and America's Emergence as a World Power**, Northwestern University Press, 2007.
- STEARNS, Peter N.: **Western Civilization in World History**, Routledge, New York, 2003.
- STEINBERG, David J.: **The Philippines: A Singular and Plural Place**, Routledge, New York, 2018.
- STEWART, Richard W.: **The United States Army and the Forging of A Nation, 1775-1917**, Center of Military History, Washington D.C., 1989.
- STRAUSS, W. P.: **Americans in Polynesia**, Michigan State University Press, East Lansing, 1963.
- TOCQUEVILLE, Alexis de: **Amerika'da Demokrasi I** (Çev. Özcan Doğan), Doğubatı, Ankara, 2015.
- TUATHAIL, G. O.: **Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space**, Routledge, London, 1996.
- TURNER, Frederick J.: **The Frontier in American History**, Henry Holt and Company, 1921.
- UGARTE, Eduardo F.: **The Demonical Impulse the Construction of Amok in the Philippines**, Doktora Tezi, University of Western Sydney Nepean, 1999.
- WALLACE, Alfred R.: **The Malay Archipelago**, Macmillan Publishers Limited, London, 1869.
- WARREN, James Franco: **The Sulu Zone 1768-1898: The Dynamics of External Trade, Slavery, and Ethnicity in the Transformation of a Southeast Asian Maritime State**, Singapore University Press, Kent Ridge, 1981.
- WHITE H., HOPKINS, H.: **The Social Gospel: Religion and Reform in Changing America**, Temple University Press, 1975.

- WHITE, John R.: **Bullets and Bolos**, The Century Co, New York, 1928.
- WICKER, Elmus: **Banking Panic of the Gilded Age**, Cambridge University Press, 2006.
- WILLMOTT, H. P.: **The Last Century of Seapower, Vol. I: From Port Arthur to Chanak**, Indiana University Press, 2009.
- WILSON, Kathleen: **A New Imperial History: Culture, Identity and Modernity in Britain and the Empire, 1660-1840**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- WOOD, Bryce: **The Making of the Good Neighbor Policy**, W.W. Norton, 1967.
- WORCESTER, Dean: **The Non-Christian Peoples of the Philippine Islands**, National Geographic Society, Washington D.C., 1912.

3. BİLİMSEL TEZLER

- ALLEN, Daniel R.: **Compliance and State-Building U.S. Imposed Institutions in Philippine Colonial State**, Doktora Tezi, Washington State University, 2008.
- ARIFFIN, Nur M. Dayana: **American Imperialism, Anthropology and Racial Taxonomy in the Philippines, 1898-1946**, Doktora Tezi, The University of Edinburgh, 2019.
- BATOR, Stephanie S.: **Toward Filipino Self-Rule: American Reform Organizations and American Colonialism in the Philippines, 1898-1946**, Doktora Tezi, Northwestern University, 2012.
- BLAKER, James Roland: **The Chinese in the Philippines: A Study of Power and Change**, Doktora Tezi, Ohio State University, 1970
- CORPUZ, Arturo Garcia: **Railroads and Regional Development in the Philippines: Views From the Colonial Iron Horse**,

- 1875-1935**, Doktora Tezi, Danışman: Benedict Anderson, William Goldsmith, Cornell University, 1989.
- DARDEN, Gary Helm: **The Dawn of the ‘Open Door’ World: The United States and the Origins of Globalization in East Asia and the American South**, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Lloyd C. Gardner, The State University of New Jersey, 2005.
- DPHREPAULEZZ, Omar Hassan: **The Right Sort of White Men: General Wood and the United States Army in the Southern Philippines, 1898-1906**, Doktora Tezi, University of Connecticut, 2013.
- GO, Julian: **Transcultured States: Elite Political Culture in Puerto Rico and the Philippines During U.S. Colonial Rule, 1898-1912**, Doktora Tezi, The University of Chicago, 2000.
- GOTT, Rev. Camillus: **William Cameron Forbes and the Philippines, 1904-1946**, Doktora Tezi, Indiana University, 1974.
- GOWING, Peter G.: **Mandate in Moroland: The American Government of Muslim Filipinos**, Doktora Tezi, Syracuse University, 1968.
- HAMEL, William Christopher: **Race and Responsible Government: Woodrow Wilson and the Philippines**, Doktora Tezi, Michigan State University, 2002.
- JENSEN, Khin K. Myint: **The Chinese in the Philippines During the American Regime, 1898-1946**, Doktora Tezi, University of Wisconsin, 1956.
- KRAMER, Paul: **The Pragmatic Empire: U.S. Anthropology and Colonial Politics in the Occupied Philippines**, Doktora Tezi, Princeton University, 1998.
- LINN, Brian McAllister: **The War in Luzon: The U.S. Army Regional Counterinsurgency in the Philippine-American War,**

- 1900-1902**, Doktora Tezi, Danışman: Allan R. Millet, Ohio State University, 1985.
- MCMAHAN, Jennifer M.: **The American Colonization of the Philippines and the Self Examination, Self-Presentation and Re-Presentation of American Identity**, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. John Brenkman, The City University of New York, 2000.
- OLIVEROS, Renato: **Islam in the Moro American War (1899-1913): Implications on Muslim Mindanao, Philippines**, Doktora Tezi, Temple University, 2005.
- SALAMANCA, Bonifacio: **The Filipino Reaction to American Rule, 1901-1913**, Doktora Tezi, Yale University, 1965.
- SALMAN, Michael: **United States and the End of Slavery in the Philippines, 1898-1914: A Study of Imperialism, Ideology and Nationalism**, Doktora Tezi, Stanford University, 1993.
- SEAGER, Michael Allen: **Placing Civilization: Progressive Colonialism in Health & Education From America to the Philippines, 1899-1920**, Doktora Tezi, Danışman: Dr. Clifford E. Trafzer University of California, Riverside, 2009.
- SILVA, Cesar A. M.: **Nativizing the Imperial: The Local Order and Articulations of Colonial Rule in Sulu, Philippines, 1881-1920**, Doktora Tezi, The Australian National University. 2015.
- SUZUKI, Mary Bonzo: **American Education in the Philippines, The Early Years: American Pioneer Teachers and the Filipino Response, 1900-1935**, Doktora Tezi, University of California at Berkeley, 1991.
- THOMPSON, Winfred L.: **The Introduction of American Law in the Philippines and Porto Rico, 1898-1905**, Doktora Tezi, University of Chicago, 1987.

- THOMPSON, W. W.: **Governors of the Moro Province: Wood, Bliss and Pershing in the Southern Philippines, 1903-1913**, Doktora Tezi, University of California-San Diego, 1975.
- TORRES, Irene Calderon: **The Roman Catholic Church and American Policy in the Philippines**, Yüksek Lisans Tezi, The University of Texas at El Paso, 1983.
- WESTON, Nathaniel P.: **Scientific Authority, Nationalism, and Colonial Entanglements between Germany, Spain, and the Philippines, 1850 to 1900**, Doktora Tezi, Danışman: Uta G. Poiger, University of Washington, 2012.
- WINKELMANN Marie T.: **Dangerous Intercourse: Race, Gender and Interracial Relations in the American Colonial Philippines, 1898-1946**, Doktora Tezi, University of Illinois-Urbana, 2015.

4. MAKALELER

- BAYLER, Charles: *Pacifying the Moros: American Military Government in the Southern Philippines, 1899-1913*, **Military Review**, 85. Cilt, No. 3, Mayıs-Haziran, 2005.
- BECKETT, Jeremy: *Review: Muslim in the Philippines by Cesar Adib Majul*, **The Journal of Asian Studies**, 35. Cilt, No.1, Kasım, 1975.
- BERTOFF, Rowland T.: *Taft and MacArthur, 1900-1901: A Study in Military Relations*, **World Politics**, 5. Cilt, No.2, Cambridge University Press, Ocak, 1953.
- BLACKMAR, Frank Wilson: *The Social Assimilation of the American Indian*, **The Journal of Educational Sociology**, 3. Cilt, No. 1, Eylül, 1929.
- BONSAL, Stephen: *The Work of the Friars*, **The North American Review**, 175. Cilt, No. 551, Ekim, 1902.

- BUDGE, I., EZROW, L.: *Ideology, Party Factionalism and Policy Change: An Integrated Dynamic Theory*, **British Journal of Political Science**, Vol. 40, No. 4 (Ekim, 2010).
- BUNGERT, H., WEISS, J.: *The Relevance of the Concept of Civil Religion from a (West) German Perspective*, **Religions**, 10. Cilt, No. 6, 2019.
- CADELINYA Rowe V.: *Comparative Remarks on the Negritos of Southern and Northern Negros*, **Philippine Quarterly of Culture and Society**, 1. Cilt, No.3, Eylül, 1973.
- CULLINANE Michael Patrick: *Bringing in the Brigands The Politics of Pacification in the Colonial Philippines, 1902-1907*, **Philippine Studies**, 57. Cilt, No. 1, 2009.
- DARROW, David W.: *Census As A Technology of Empire*, **Ab Imperio**, 4. Cilt, 2002.
- DOEPPERS, Daniel F.: *Metropolitan Manila in the Great Depression: Crisis for Whom*, **The Journal of Asian Studies**, 50. Cilt, No. 3, Ağustos, 1991.
- FRIEND, Theodore: *American Interests and Philippine Independence, 1929-1933*, **Philippines Studies**, 11. Cilt, No. 4, 1963.
- GALLAGHER, John: *The Imperialism of Free Trade*, **Economic History Review**, 6. Cilt, No. 1, Ağustos, 1953.
- GANNETT, Robert T.: *Tocqueville and Local Government: Distinguishing Democracy's Second Track*, **The Review of Politics**, Cambridge University Press, 67. Cilt, No. 4, Sonbahar, 2005.
- GATES, John M.: *War-Related Deaths in the Philippines, 1898-1902*, **Pacific Historical Review**, 53. Cilt, No. 3, University California Press, Ağustos, 1984.

- GERA, Weene: *The Politics of Ethnic Representation in Philippine Bureacracy*, **Ethnic and Racial Studies**, 39. Cilt, 5. Sayı, 2016.
- GOSS, Edward F.: *The Taft Commission to the Vatican, 1902*, **Records of the American Catholic Historical Society**, 46. Cilt, No. 4, Aralık, 1935.
- GREAVES, Ida: *Colonial Trade and Payments*, **Economica**, 24. Cilt, No. 93, Şubat, 1957.
- GOWING, Peter G.: *Moros and Indians: Commonalities of Purpose, Policy and Practice in American Government of Two Hostile Subject Peoples*, **Philippine Quarterly of Culture and Society**, 8. Cilt, No.2/3, Haziran/Eylül, 1980.
- HEISER, Victor G.: *Sanitation in the Philippines*, **The Journal of Race Development**, 3. Cilt, No. 2, Ekim, 1912.
- HUTCHCROFT, Paul: *Colonial Masters, National Politicos, and Provincial Lords: Central Authority and Local Autonomy in the American Philippines, 1900-1913*, **The Journal of Asian Studies**, 59. Cilt, No. 2, Mayıs, 2000.
- Strong Demands and Weak Institutions: The Origins and Evolution of the Democratic Deficit in the Philippines*, **Journal of East Asian Studies**, 3. Cilt, No. 2, Mayıs-Ağustos, 2003.
- JOHNSON, David: *British Models of Colonial Governance: Adam Smith and John Bruce on the Cape Colony*, **The Eighteenth Century**, 51. Cilt, No.1/2, University of Pennsylvania Press, İlkbahar/Yaz, 2010.
- KHILKO, Ivan: *The Philippines (1899-1902), Money in the Bank: Lessons Learned from Past Counterinsurgency (COIN) Operations: RAND Counterinsurgency Study*, RAND Corp., Santa Monica, 2007.

- KIEFER, Thomas: *Instituted Friendship and Warfare among Tausug of Jolo*, **Ethnology**, 7. Cilt, No. 3, Temmuz, 1968.
- The Tausug Policy and Sultanate of Sulu: A Segmentary State in the Southern Philippines*, **Sulu Studies**, 1. Cilt, 1972.
- KRAMER, Paul A.: *Race-Making and Colonial Violence in the U.S. Empire: The Philippine-American War as Race War*, **Diplomatic History**, 30. Cilt, No. 2, Nisan, 2006.
- LACINA, Bethany: *Periphery Versus Periphery: The Stakes of Separatist War*, **The Journal of Politics**, 77. Cilt, No. 3, Temmuz, 2015.
- LANDE, Carl H.: *Parties and Politics in the Philippines*, **Asian Survey**, 8. Cilt, No. 9, Eylül, 1968.
- LEROY, James A.: *The Friars in the Philippines*, **Political Science Quarterly**, 18. Cilt, No. 4, Aralık, 1903.
- LINN, Brian M.: *Provincial Pacification in the Philippines, 1900-1901: The First District Department of Northern Luzon*, **Military Affairs**, 51. Cilt, No.2, Nisan, 1987.
- MACLENNAN Carol: *The Mark of Sugar. Hawaii's Eco-Industrial Heritage*, **Historische Sozialforschung**, 29. Cilt, No. 3.
- MAJUL, Cesar Adib: *Islamic and Arab Cultural Influences in the South of the Philippines*, **Journal of Southeast Asian History**, 7. Cilt, No. 2, Eylül, 1966.
- Political and Historical Notes on the Old Sulu Sultanate*, **Journal of Malaysian Branch of Royal Asian Society**, 38. Cilt, 1966.
- MAY, Glenn A.: *Social Engineering in the Philippines: The Aims and Execution of American Educational Policy, 1900-1913*, **Philippine Studies**, 24. Cilt, No. 2, 1976

- Why the United States Won the Philippine-American War, 1899-1902*, **Pacific Historical Review**, 52. Cilt, No. 4, 1983.
- MOSES, Bernard: *Colonial Policy with Reference to the Philippines*, **Proceedings of the American Political Science Association**, 1. Cilt. 1904.
- ONARATO, Michel: *The Philippines Between 1929 and 1946*, **Philippine Studies**, 13. Cilt, No. 4, Ateneo de Manila University 1965.
- OOSTINDIE, G., PAASMAN B.: *Dutch Attitudes towards Colonial Empires, Indigenous Cultures, and Slaves*, **Eighteenth-Century Studies**, The Johns Hopkins University Press, 31. Cilt, No. 3, İlkbahar, 1998.
- PELS, Peter: *The Anthropology of Colonialism: Culture, History and the Emergence of Western Governmentality*, **Annual Review of Anthropology**, 26. Cilt, 1997.
- POMEROY, E. S.: *American Colonial Office, The Mississippi Valley*, **Historical Review**, Vol. 30, 4, 1944.
- RAJIVA, Lili: *Prometheus: The Emergence of the Police State in America*, **CR: The New Centennial Review**, 6. Cilt No. 1, İlkbahar, 2007.
- REUTER, Frank: **Catholic Influence on American Colonial Policies, 1898-1904**, University of Texas Press, 1967.
- QUIRINO, Carlos: *The Spanish Colonial Army*, **Philippine Studies**, 36. Cilt, No. 3, Haziran, 1998.
- SALS, Florent J.: *Primitive Education Among Ifugaos: Religious and Moral*, **Philippine Studies**, 3. Cilt, No.1 1955
- SANKOWSKI, Edward: *Paternalism and Social Policy*, **American Philosophical Quarterly**, 22. Cilt, No.1, Ocak, 1985.,

- SEED, Geoffrey: *British Views of American Policy in the Philippines Reflected in Journals of Opinion, 1898—1907*, **Journal of American Studies**, 2. Cilt, No. 1, Nisan, 1968.
- SHANAFELT, Robert: *The Nature of Flag Power: How Flags Entail Dominance, Subordination, and Social Solidarity*, **Politics and Life Sciences**, 27. Cilt, No. 2, Cambridge University Press, Eylül, 2008.
- SIMPSON, Murray K.: *From Savage to Citizen: Education, Colonialism and Idiocy*, **British Journal of Sociology Education**, 28. Cilt, No. 5, Eylül, 2007.
- TABILI, Laura: *Review: Colony and Metropole: The New Imperial History*, **The Historian**, 69. Cilt, No. 1, İlkbahar, 2007.
- TAFT, William H.: *Political Parties in Philippines*, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 20. Cilt, Eylül, 1902.
- THOMAS, M. Ladd: *Philippine Police System*, Northwestern University Pritzker School of Laws: **The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science**, 46. Cilt, No. 1, Mayıs-Haziran 1955.
- TÜRKER, Hasan: *ABD'nin Talebi Üzerine Mehmet Vecih'in Filipinler'e Şey-ül İslam Vekili Olarak Görevlendirilmesi (1913)*, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 33. Cilt, No. 2, 2018.
- VALDEVENAS V., BAUTISTA G.: *Philippine Prehistoric Economy*, **Philippine Studies: Historical and Ethnographic Viewpoints**, 22. Cilt, No. 3, Ateneo de Manila University, 1974.
- VENTURA, Teresa: *From Small Farms to Progressive Plantations: The Trajectory of Land Reform in the American Colonial Philippines, 1900–1916*, **Agricultural History**, 90. Cilt, No. 4. Sonbahar, 2016.

- WEBSTER, Sydney: *The New Philippine Government, The North American Review*, 175. Cilt, No. 550. Eylül, 1902.
- WHITEHEAD, Clive: *Education in British Colonial Dependencies, 1919-39: A Re-Appraisal, Comparative Education*, 17. Cilt, No. 1, Mart, 1981.
- WORCESTER, Dean: *The Non-Christian Peoples of the Philippine Islands, National Geographic*, Kasım, 1912.
- YILDIZ, Gültekin: *Halifenin Yokluğunda Hilafet Tartışmaları: 150'lik Rıza Tevfik'in Amman'dan Londra'ya Gönderdiği Bir Mektup Üzerine, Dîvân Disiplinlerarası Çalışma Dergisi*, 14. Cilt, 26. Sayı, 2009.

5. SÖZLÜKLER & ANSİKLOPEDİLER

Encyclopedia Britannica

Diyanet İslam Ansiklopedisi

- DYAL, Donald H.: **Historical Dictionary of the Spanish American War**, Greenwood Press, 1996.
- GUILLERMO, Artemio R.: **Historical Dictionary of the Philippines**, 2nd Edition, Scarecrow Press, Lanham, 2005.
- HASTEDT, Glenn: **Encyclopedia of American Foreign Policy**, Facts on File, 2004.
- KUIPER, Kathleen: **The Britannica Guide to Theories and Ideas That Changed the Modern World**, Britannica Educational Publishing, New York, 2010.
- SCHULTZ, Jeffrey D.: **Encyclopedia of Religion in American Politics**, Greenwood Publishing Group, Oryx Press, 1999.
- TUCKER, Spencer C.: **The Encyclopedia of Spanish American and Philippine American Wars: A Political Social and Military History**, ABC Clio, Santa Barbara, 2009.

6. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<https://www.history.com/this-day-in-history/the-maine-explodes>

<http://www.hwpeabody.com/history.html>

<http://malacanang.gov.ph/history-of-the-philippine-flag/>

<http://malacanang.gov.ph/76540-infographic-army-of-the-first-philippine-republic/>

<https://www.history.navy.mil/research/publications/documentary-histories/united-states-navy-s/blockade-and-siege-o/proclamation-from-em.html>

<http://sc.judiciary.gov.ph/387/>

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/detachment>

<https://history.army.mil/html/forcestruc/usa-1890.html>

https://geodesy.noaa.gov/web/about_ngs/history/

<https://kuran.diyinet.gov.tr/tefsir/Tevbe-suresi/1295/60-ayet-tefsiri>

<http://www.royalpanji.net/index.html>

<https://www.britannica.com/topic/Spooner-Amendment>

<https://www.usgs.gov/faqs/what-constitutes-united-states-what-are-official-definitions?>

<https://daily.jstor.org/intersectional-protest-image/>

EKLER

Ek 1: Filipinler Haritası

Philippine Commission Reports

Ek 2: Filipinler Ziraat Haritasi

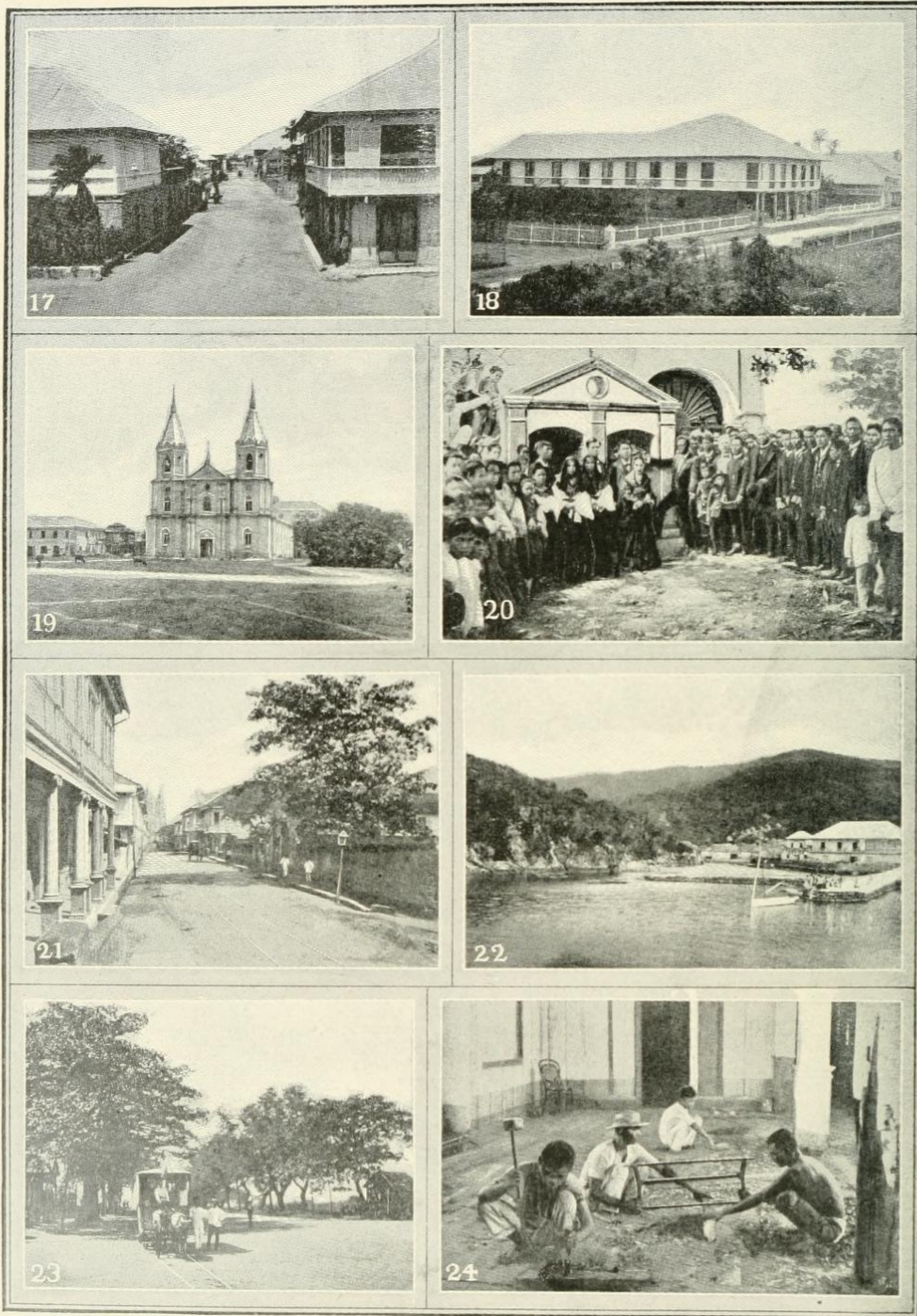
A.G. Hopkins, American Empire: A Global History, s.608.

Ek 3: Moro Eyaleti ve Vilayetler

WWU-Archiv

Ek 4: Filipinler'den Çeşitli Manzaralar

17. Royal Street in Lipa, Batangas Province. 18. School of Arts and Commerce in Ilo-Ilo. 19. Molo Church in Ilo-Ilo. 20. A Filipino Funeral Party in Ilo-Ilo, Grouped Around the Tomb. 21. A View of the San Sebastian Highway, Manila. 22. Romblon—Capital of the Island of Su Nombre. 23. View of the Paseo de Aguadas, Manila. 24. Filipino Carpenters of Ilo-Ilo at Work.

VIEWS FROM THE PHILIPPINES

Ek 5 Filipin Cumhuriyet Ordusu İllüstrasyonları

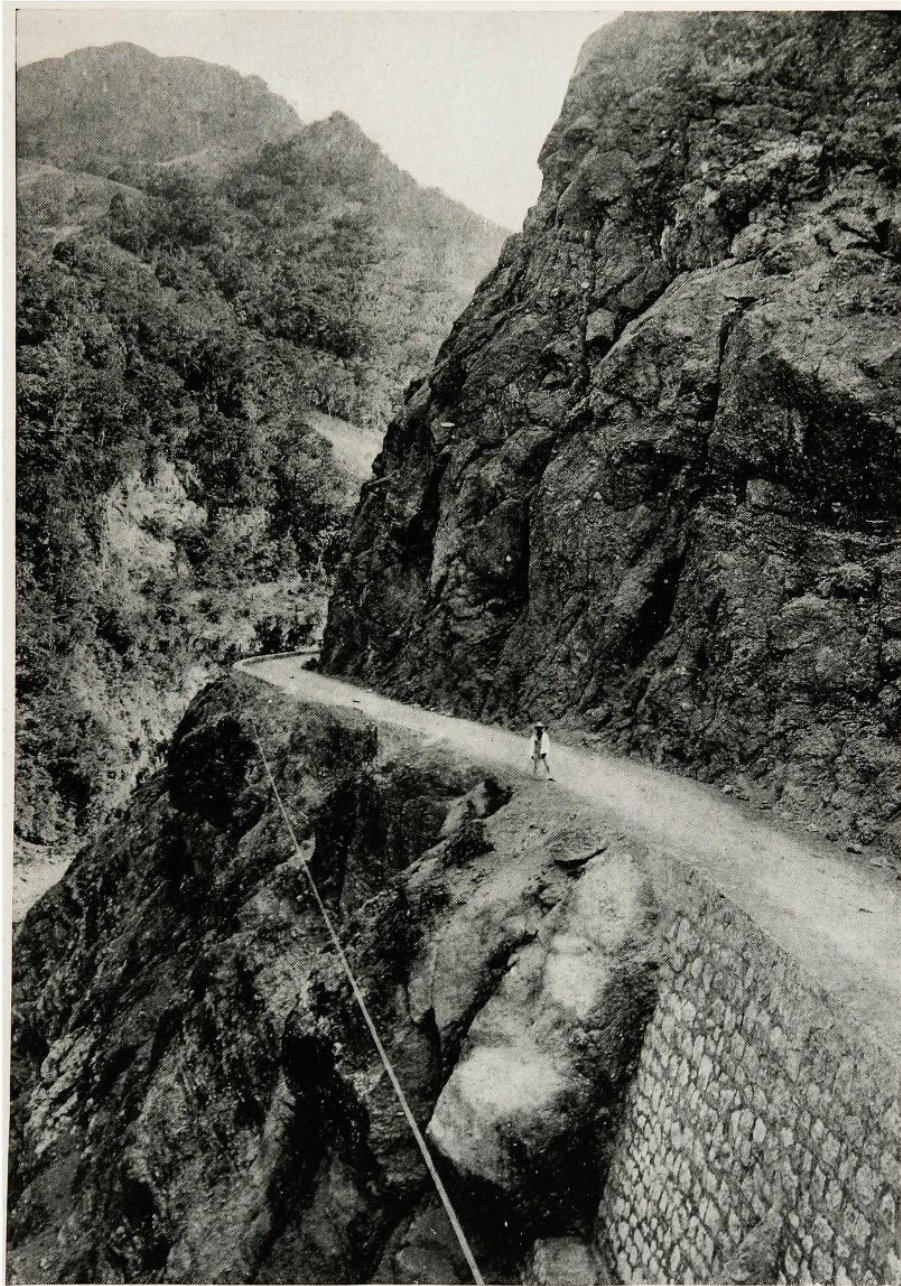
Presidential Museum & Library Archive,

Ek 6: Amiral George Dewey

Murat Halstead, Story of the Philippines, s.28.

Ek 7: Benguet Yolu

ON THE NEW BENGUET ROAD

This picture shows a remarkable contrast between old and new when compared with one of the old trails shown on page 1210. For 21 miles this road runs through scenery which for beauty cannot be excelled anywhere in the world.

1211

Philippine Commission Reports

Ek 8: Yeni Kurulan Hastane ve Meslek Eğitimi Programı Kapsamında Ziraat Eğitimi

IN THE NEW HOSPITAL AT BONTOC

When the new hospital was built the number of patients requiring treatment was so great that they were very glad to accept temporary beds upon the floor until the furniture arrived.

INDUSTRIAL EDUCATION: TEACHING BUKIDNON BOYS HOW TO PLOUGH

1237

Philippine Commission Reports

Ek 9: Okullarda Okutulan Bazı Kitapların Siparişleri (1901)

35

Exhibit C.

**ESTIMATE SUBMITTED FEBRUARY 7, 1901,
By the General Superintendent of Public Instruction.**

TEXT BOOKS.

50,000	Baldwin's Primer.....	\$ 9,000.00
10,000	Baldwin's 1st Reader.....	1,500.00
25,000	Baldwin's 2d Reader.....	5,250.00
10,000	Baldwin's 3d Reader.....	2,400.00
25,000	Webster's Primary School Dictionary.....	5,200.00
3,000	Webster's Academic School Dictionary.....	2,700.00
10,000	New Education Reader, Book I.....	1,800.00
10,000	Carpenter's Geographical Reader (Asia).....	3,600.00
10,000	Guyot's Geographical Reader (North America).....	3,600.00
10,000	"Fifty Famous Stories Retold" E. S. R.....	2,100.00
10,000	"Big People and Little People of Other Lands".....	1,800.00
10,000	Lecciones de Lenguaje.....	2,400.00
25,000	Wentworth's Elementary Arithmetic.....	4,500.00
25,000	Frye's Elementary Geography.....	9,750.00
25,000	Montgomery's Beginners' U. S. History.....	9,000.00
5,000	Myer's General History.....	4,500.00
10,000	Little Nature Studies, Book I.....	1,500.00
10,000	Mother Tongue, Book I.....	2,250.00
10,000	Mother Tongue, Book II.....	2,500.00
10,000	Thought Reader, Book I.....	2,000.00
10,000	Bass' Beginners' Reader.....	1,500.00
1,000	Spanish Grammar, Edgren.....	480.00
500	Knapps' Spanish Grammar.....	500.00
10,000	Heart of Oak Series, Book II.....	2,400.00
10,000	Heart of Oak Series, Book III.....	3,000.00
500	Waymarks for Teachers.....	375.00
500	Guías para Maestros.....	450.00
500	Teachers' Manual.....	750.00
10,000	First Steps in English.....	2,280.00
10,000	First Steps in Arithmetic.....	2,160.00
10,000	Health Chats with Young Readers.....	3,600.00
10,000	Robinson Crusoe for Youngest Readers.....	2,400.00
10,000	Nature Studies for Youngest Readers.....	2,400.00
10,000	The Young American.....	3,600.00
10,000	Introductory Geography, Tarbell.....	3,600.00
10,000	"Friends' Helpers".....	3,600.00
2,000	Spanish-English Dictionary.....	3,000.00
1,000	Carnefix Charts with Stands.....	5,500.00
10,000	Music Books.....	5,000.00
10,000	Dozen Copy Books.....	4,500.00
	Total.....	\$128,445.00

Philippine Commission Reports

Ek 10: Okullarda Okutulan Bazı Kitaplar ve Sınıf Malzemeleri

44

SPANISH TEXT BOOKS AND TEACHERS' AIDS.

Lecciones de Lenguaje, Spanish-English Dictionary,
Spanish Grammar, Edgren, Guías Para Maestros,
Spanish Grammar, Knapp, Teachers' Manual.
Waymarks for Teachers,

ARITHMETICS.

Arithmetic, Wentworth's Elementary,
First Steps in Arithmetic.

GEOGRAPHIES.

Geography, Frye's Elementary,
Geography, Tarbell's Introductory,
Geographical Reader, North America, Guyot,
Geographical Reader, Asia, Carpenter.

HISTORIES.

History, U. S., Montgomery's Beginners,
History, General, Meyers.'

CIVIL GOVERNMENT.

The Young American.

PHYSIOLOGY.

Health Chats with Young Readers.

NATURE STUDIES.

Nature Studies for Youngest Readers,
Little Nature Studies, Book I.

SUPPLEMENTARY READING BOOKS.

Fifty Famous Stories Retold,
Big People and Little People of Other Lands,
Heart of Oak Series, Book II,
Heart of Oak Series, Book III,
Robinson Crusoe for Youngest Readers,
"Friends and Helpers."
Music Books (later).

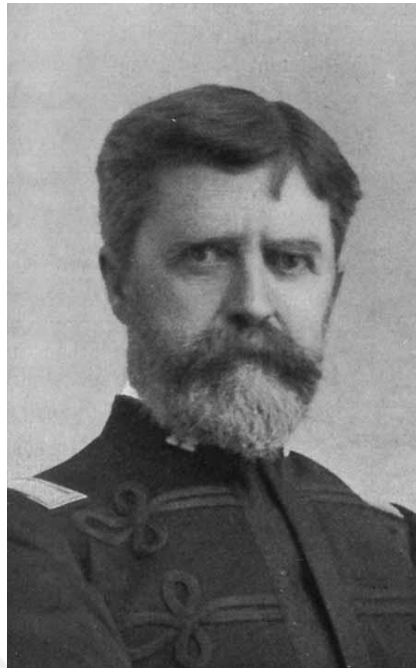
SCHOOL HELPS AND FIXTURES.

Map of World and U. S. (combined), U. S. Flags,
Map of Philippine Islands, Clocks,
Globes, small (6 in.), Call Bells,
Globes, large (8 in.), Teachers' Inkstands.

STATIONERY AND MISCELLANEOUS ARTICLES.

Copy Books, Vertical Writing (Nos. 1-8),
Writing Pad, large, Slates,
Writing Pad, medium, Slate Pencils,
Spelling Tablets, Blackboard, Hyloplate,
Composition Books, Blackboard, Slating,
White Block Pads, Blackboard, Cloth,
Pens, Chalk,
Penholders, Erasers, B. B.,
Ink, two-oz. bottle, Pointers, B. B.,
Ink, pint bottle, Rulers, Metric,
Ink Tablet, Numeral Frames,
Blotters, Drawing Crayon.
Lead Pencils,

Ek 11: Sekizinci Ordu Kumandanı General Thomas Anderson

Library of Congress

Ek 12: General Thomas M. Anderson Ofisinde

MAJOR-GENERAL THOMAS M. ANDERSON, COMMANDER OF 1ST DIVISION 8TH ARMY CORPS AT MANILA.

Philippine Commission Reports

Ek 13: Yüzbaşı E. G. Miller ve Datu Bata Rasa'nın Oğlu

A MORO BOY

The son of Datu Bata Rasa seated on the knee of Captain E. G. Miller, who lost his life while serving as Governor of Palawan. The Moros are found in their greatest strength in the Island of Mindanao and the Sulu Archipelago. They are unexcelled pirates and slave traders, treacherous and unreliable to the last degree. The whole race numbers about 300,000, has never been brought under complete control and its pacification presents one of the most difficult problems before the Philippine government.

1189

Philippine Commission Reports

Ek 14: Datu Rajah Muda Mandi ve Eşi (1906)

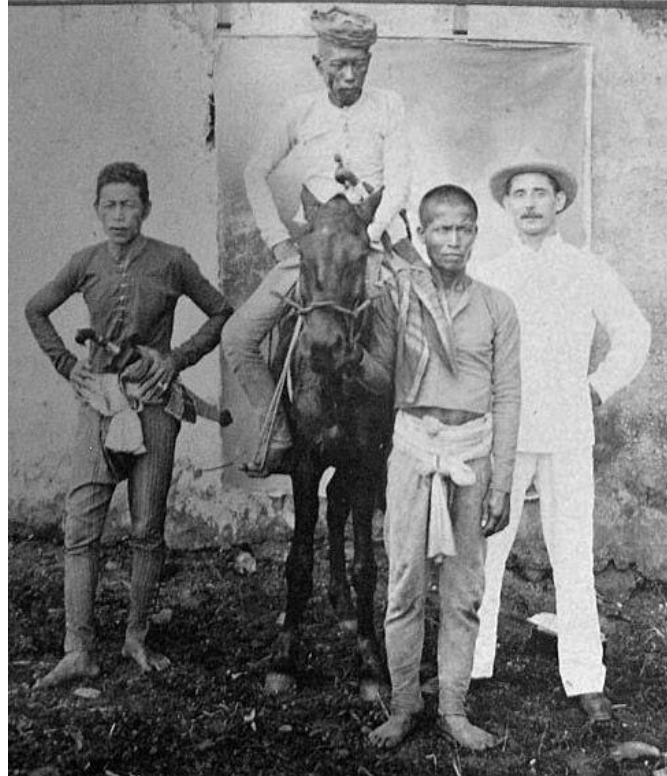
Philippine Commission Reports

Ek 15: Sulu'nun Önde Gelen Reislerinden Datu Pedro Cuevas (Kalun) ve Ailesi

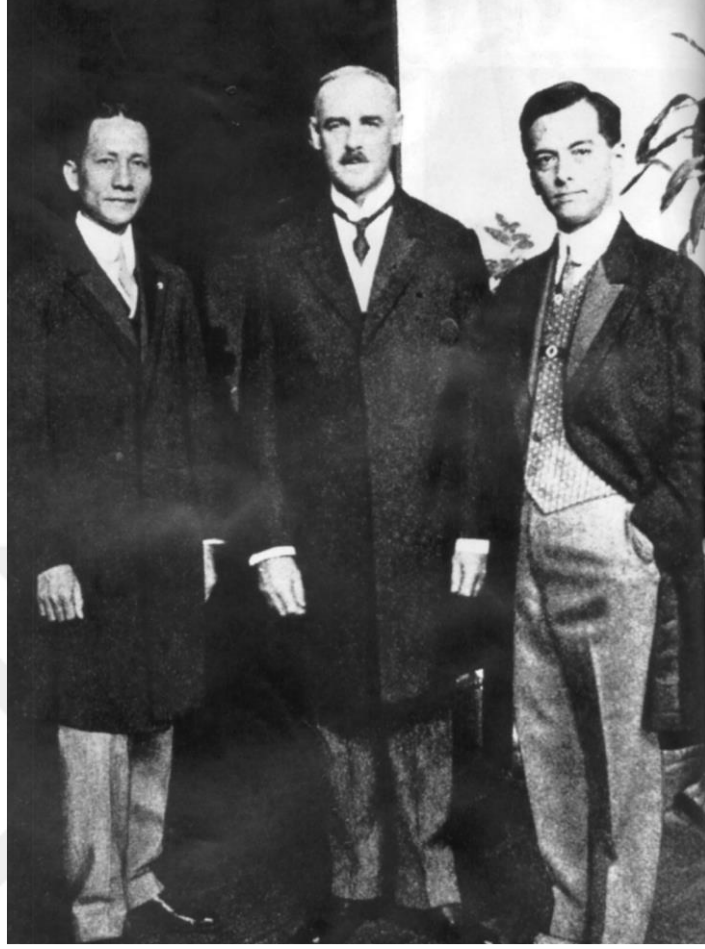
Philippine Commission Reports

Ek 16: Piahan Aşiret Reisi Datu Kalbi ve Tercüman Charlie Schuck

morolandhistory.com

Ek 17: Sergio Osmena, Sömürge Valisi Francis Harrison ve Manuel Quezon

A. G. Hopkins, *American Empire: A Global History*, s.614.

Ek 18: Igorotlardan Oluşan Jandarma Kuvvetleri (Constabulary Forces)

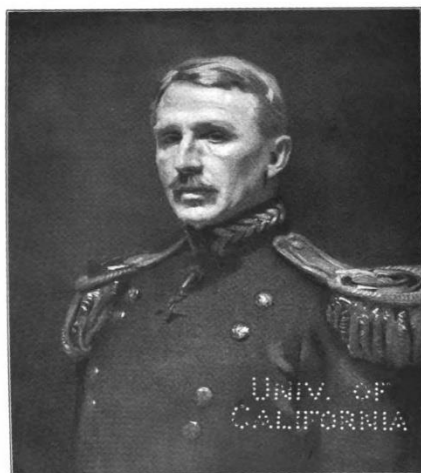

BONTOC IGOROT CONSTABULARY SOLDIERS (SEE PAGE 1245)

A few years ago these men were head-hunting savages; today they form as smart and up-to-date a body of troops as can be found anywhere. They are extraordinarily well disciplined and efficient and are not hampered with trousers

Philippine Commission Reports

Ek 19: General Leonard Wood

MAJOR-GENERAL LEONARD WOOD, GOVERNOR-GENERAL OF CUBA, 1902

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

University of California Archive